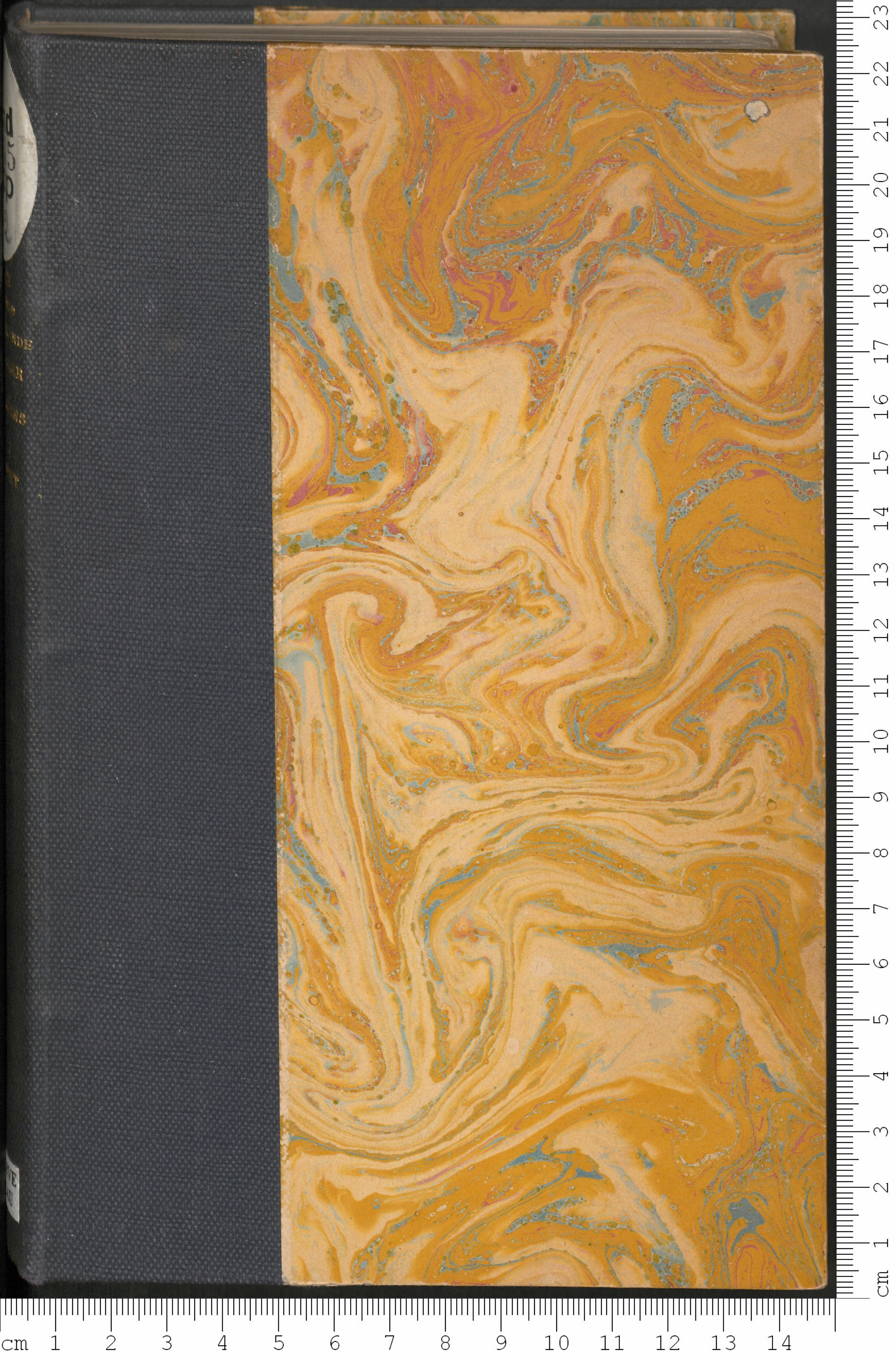
TEG
EROTIK
OCH DARMED
SAMMANHANGANDE
SJÄLS-KRISER

J.F. VICTORINS

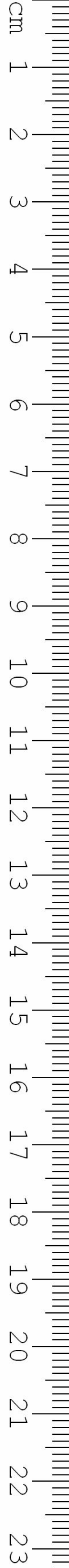
RESA I
KAPLANDET

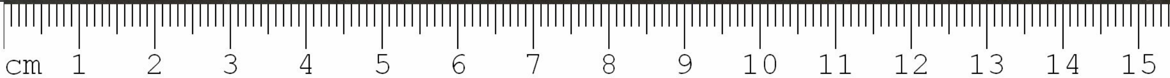

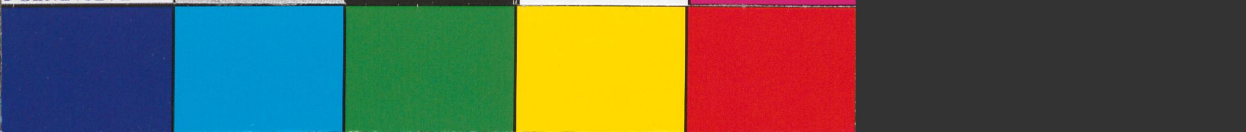

BIBLIOTHEQUE
SAINTE
GENEVIEVE

TEGNÉRS EROTIK

OCH DÄRMED SAMMANHÄNGANDE

SJÄLS-KRISER

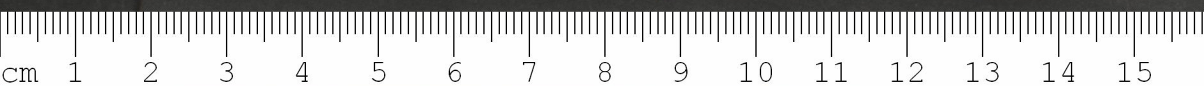

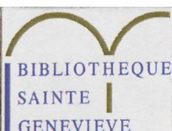
EN FÖRSTUDIE AF

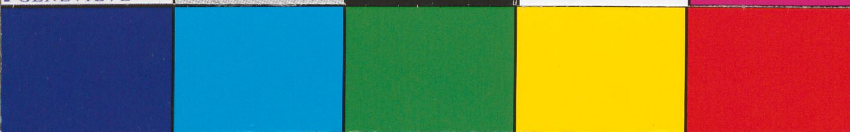
P. G. LYTH

STOCKHOLM.
FR. SKOGLUNDS FÖRLAG
(SEELIG & C:IS FÖRLAGSFIRMA).

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1912

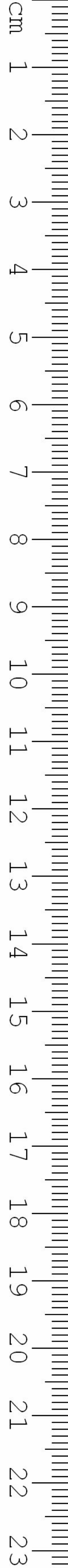
Detta arbete gör icke anspråk på att uttömma sitt ämne. Det är blott en förberedelse för fortsatta Tegnérstudier och ett försök att i de två viktigaste fallen af Tegnérs erotik bestämma, hvad frågan gäller, och gifva riktlinier för vidare forskningar.

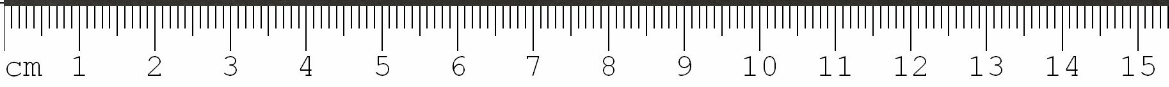
En utgångspunkt och förutsättning för dessa uppsatser finner man i mitt arbete Tegnérstudier, särskildt första häftet: Ynglingens kamp för sedlig fullkomlighet.

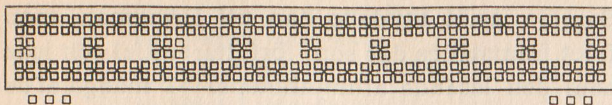
Endast tryckta källor hafva blifvit anlitade. Bland dessa vill jag särskildt och med tacksamhet nämna Professor E. Wrangels Brinkman och Tegnér, Den blåögda, Tegnérs biktmoder och Tegnérs Gerda.

P. G. Lyth.

▫ ▫ ▫

I.

MARTINA VON SCHWERIN OCH FRITHIOFS SAGA.

Men ack! hon föll hit ner, och se'n
är hennes kärlek icke ren.
Dock hos den älskade hon känner
ett drag af forna himlavänner.

Då glädes åter hennes sinne,
likt främlingens från Schweiz, som hör
en hemlandston, som återför
hans alpers och hans barndoms minne.

TEGNÉR.

Det är bekant, hvilken stor betydelse Hammarskölds kritik af »Nore» fick för Tegnér. Hammarsköld tänkte föga på diktens innehåll och den idé, som skalden velat framställa. Och på samma sätt var det med många andra den tiden. »Ett poem af större omfattning bedömes hos oss endast fragmentariskt», sade Tegnér. »Man ser mera på delarna än på det hela och i delarna åter mest på diktionen. I denna söker man skönheten; man öfverser innehållet för formen.»

Samma åsikt uttalade han till Brinkman, men felet framställes där som författarens fel och icke som den läsande allmänhetens. »I många af de yngres dikter och äfven i några af mina egna ligger visserligen en poetisk idé till grund; men hvad hjälper det, att han ligger där som ett «caput mortuum», när han icke är i stånd att framträda och lefva i de särskilda delarna. Det är icke nog, att det brinner i kakelugnen; rummet måste äfven bli varmt, ty det är afsikten med all eldning.» Huru detta verkade nedstämmande på skalden, visar han i ett bref till Leopold: »Det är just det svåra problemet för hvarje vitter författare, att han måste bilda icke blott formen utan äfven så till sägandes ögat själft, som skall skåda den. Erkändes det sköna och rätta genast och alltid för sådant, så upphörde naturligtvis all tvist, och konstnären vore då icke skickad på jorden för att bli ett försoningsoffer. Men nu måste vi profetera som Kassandra, ehuru ingen eller blott få tro oss.»

Tegnér häpnade öfver att Hammarsköld, som skulle vara en af landets förnämsta kritici, icke kunde läsa rent innantill och icke kunde förstå hvad han läste. Hans kritik blef endast ordsvammel. »Likt barnet vid en lottdragning, stod han med förbundna ögon och grep fraser ur det tyska lyckohjulet.» Sin harm öfver denna lärdomens blindhet utgöt Tegnér i sina bref 1815 och 1816 och i sin »Hammarspik».

Du på den tyska dumhet är
vår svenska barometer.
Visst är du boksynt, Hammarspik,
den äran jag dig unnar,
en telegraf syns du mig lik,
vet ej, hvad han förkunnar.

Fosforisternas kritik var enligt Tegnérs mening innehållslös och ett dödande gift för allt självständigt tänkande. De pumpade bort allt verkligt innehåll ur poesien, de blåste all märg ur benen och släckte tankens ljus i hjärnans kamrar. Deras egen poesi blef

det tomma intets väderspända bild
med abstraktionens träsvärd vid sin sida
och bjällerkåpan ifrån Södern på.

Sorg öfver detta nutidsbarbari, som skulle göra det omöjligt för en verklig skald att träda fram, och därjämte sorg öfver broderns död, förde Tegnér till hans andra själskris. För att få till stånd ett försvarsförbund lika mycket som ett anfallsförbund mot dessa moderna hundturkar ville han samla landets förnämsta snillen och främst bland dem Leopold. Men han öfvergaf snart denna sin plan. I Leopolds kungsträdgård, menade han, växte väl knappast litteraturens planta åter upp. Bäst att hvar och en skötte sig själf. I litteraturen hade ingen någon annan existens än den han själf, lik vilden, kunde försvara. Sin julle skulle han alltid bärga.

Så fick han, enligt det på 1830-talet skrifna stycket af dödsrunan öfver Elof Tegnér, en vision

— det var väl 1816. En olympisk gestalt visade sig för honom och sade, att hans väg var oriktig. Han skulle dikta, men ej kritisera.

Vinn med lyran och afbida tåligt,
om du en dag ej själf kan ställa fram
en dikt, din ära och kritikens skam.

På det sättet fick han första uppslaget till Frithiofs saga. I tre till fyra år gjorde han förstudier till sin dikt och så småningom bestämde han sig för ton och ämne och plan.

I ett oändligt fjärran skulle man se en världsförklaring: »Allfaders stilla tankar, de förändras ej». Man skulle skymta fallet i andevärlden, jordelifvet, som var en skugga af detta fall och en förgård till himmelen, samt födelsen genom döden till ett nytt och skuldlöst lif.

All tid är från sin början grumlad evighet,
allt jordiskt lif är affall från Allfaders tron,
försonas är att vända renad dit igen.

Hjältens öden skulle gifva en åskådlig bild af Guds vägar med människan, men hjälten själf skulle afspegla det svenska lynnet. Han skulle likna en ung, lifskraftig ek med smal, böjlig och ännu icke grenad stam och en liten, outvecklad krona, som värnlös skälfde för vinden. Men den unga eken skulle växa upp och härdas och stärkas genom strider och prof, så att den fick kraft att brottas med de häftigaste stormar. Hjältinnan däremot skulle vara af en annan typ: en vår-ros, en sippa, som vid solens sken skulle

öppna sin blomkalk, där sommargrönt hopp och rosenröda känslor ännu lågo i sömn. De slumrande motsatserna — viljekraften och styrkan hos gossen och ett rikt känslolif hos flickan — skulle en gång, då de små barnen vuxit upp till yngling och jungfru, tända kärlekens eld i deras hjärtan. Men hjälten skulle genom lifvets uppfostran slutligen komma därhän, att han i sin person förenade dessa bägge motsatser: vilja och känsla, kraft och fromhet.

Två vikter har
Allfader lagt i vågskål'n för allt mänskligt lif,
motvägande hvarandra, när den våg står rätt,
och jordisk kraft och himmelsk fromhet heta de.

Med ett ord, dikten skulle vara ett »försynens statsrådsprotokoll». Den skulle visa, huru hjälten under en högre ledning genom kamp och strid utvecklade sig till en fullkommen man, eller med andra ord, huru människans frihet sammanhänger med en högre nödvändighet.

Detta om innehållet. Hvad formen beträffade, skulle dikten blifva ungefär sådan, som Tegnér 1819 skildrade Miltons det »Förlorade paradiset». »Milton», säger han, »afviker ej från reglerna, utan han sammanstörtar dem med jättekraft och bygger en ny poetisk värld på deras ruiner. Därför kan hans förunderliga dikt ej inrymmas i någon af de klasser, som man plägar anse som de enda möjliga för skaldens skapelser. Alla poesiens fyra paradisfloder, den episka och den lyriska, den didaktiska och den dramatiska, upptar han

på en gång i sin stora poetiska världsocean. Således har man med rätta anmärkt, att diktens egentliga syftemål är didaktiskt, emedan skalden därigenom ville »rättfärdiga Guds vägar med människan». Episk är den blott genom händelsernas storhet och episoderna, som röra kriget i himmelen. Men handlingen själf är dramatiskt både anlagd och utförd, och hufvudintresset hvilar väsentligen från början till slut vid en enda stor tragisk person, den fallne ärkeängeln. Men lyriskt är poemet icke blott på enskilda ställen utan äfven i allmänhet i hela sin ton och framställning. Därför utgör också det »Förlorade paradiset» i poetiskt afseende en art för sig själf, utan förebild och *hittills* utan efterföljd; men att därför vilja förkasta det, är att uppoffra snillets rättigheter för blotta skolgriller. Den makt, med hvilken denna förunderliga dikt griper in i hvarje djupare och allvarligare sinne, bevisar just torftigheten af våra vanliga, poetiska teorier.»

När Tegnér nu efter verkställda förstudier var färdig att på fullt allvar gripa sig an med sin Frithiofs saga, diktade han »Sången» för att gent emot »det Atterbomska maneret» visa, att »dikten är lifvets hälsa och mänsklighetens jubel, frambrytande med mod ur de friska lungorna». I denna dikt nedlade han sin segervisshet med afseende på Frithiofs saga. Han lefde som i ett förlofvadt land och i ett sångens paradis.

Har du betraktat sångens lunder
med gyllne frukt i löfvens skygd?
Och silfverbäckar gå därunder
och leka i den gröna bygd.
Hur skönt de glada landskap skifta
i morgonrodna'ns purpurfärg!
Hur hoppets gröna fanor vifta
uppå de solbeglänsta berg!

Hvi klagar skalden då? Hans flamma,
är hon ej gode gudars lån?
Hvi sörjer han, den otacksamma,
det Eden, han ej drefs ifrån?
Har han ej kvar ännu dess dalar
med grönklädd vår, med gyllne höst?
Och sjunga ej dess näktergalar
alltjämst ur djupet af hans bröst?

Han är intagen af en öfversvallande glädje och fröjd. I »Skaldens morgonpsalm» hade han bedt till solen, till sångens och ljusets fader:

Tag mig med i skyn
på din himmelsfärd!
Öppna för min syn
diktens sköna värld!
Låt dess gudabilder i det höga
sväfva klara för ett dödligt öga!

Låt mig måla se'n
för den dunkla jord
hvarje himlascen;
gif mig språk och ord,
att de flyktiga gestalter stanna
på mitt papper, lefvande och sanna!

Denna hans bön var nu fullbordad. Han lefde hvar dag i diktens sköna värld, i en paradisisk lustgård, som på en gång hade vårens grönska och höstens gyllne frukter. Med ett dödligt öga fick han skåda dess gudabilder,

ovanskliga, olympiska gestalter,
af strålar väfda och af rosendoft.

Som en gudasänd skald skulle han förkunna detta för människorna. Men huru skulle han få språk och ord för sina himmelska uppenbarelser? Orden skulle vara människors ord och språket ett jordiskt språk. Därför kastade han sig in i människolifvet för att lära sig öfversätta himmelens språk, för att kanske få se en eller annan mänsklig varelse, hvars drag påminde om hans himlavänner och hvars stämma ljöd som en änglasång. På det sättet fick han bilder och ljud, med hvilka han för jordens barn kunde omtala, hvad han sett och hört. Det, som förut varit en ofödd värld, ett kaos af känslor, det trädde nu fram i dagen och fick form och gestalt. Han lefde i ett konstnärligt segerrus, till hälften himmelskt, till hälften jordiskt.

Med himmelsk fröjd den gudasände
omfamnar lifvet som en brud.
Hvar inre syn hans hjärta tände,
han präglar ut i bild, i ljud.
Den värld, som i hans barm låg fången,
se, fram i dagen har hon gått.
En evig längtan är ej sången,
han är en evig seger blott.

Snart skulle hans stora dikt, hans Frithiofs saga, vara fullt färdig. Då skulle den flyga ut i världen.

Gif akt! Den höga genius svingar
med klang utöfver haf och jord,
med morgonrodnaden till vingar
och manteln af en majsky gjord,

så glad, som fågelns morgonkvitter,
så stark som åskan, då hon slår,
och evighetens cirkel sitter,
bland rosor gömd, omkring hans hår.

Skalden fortsätter att skildra sin segervissa stämning. Han leker med sorgen.

Han vet ej af den mörka sagan
om trånad utan mod och hopp.
Han känner ej den veka klagan,
ej missljud, som ej lösas opp.
Hans saknad är en flod, som brusar
melodiskt mot det sökta haf,
hans suck är vindens lek, som susar
emellan blomstren på en graf.

Hans tempel, det vill säga hans dikt, bestrålas af ett högre ljus; den är framsprungen ur skaldeingifvelsens djupa källa.

Hans tempel står i ljus och lågor,
en källa sorlar vid dess mur;
från tidens botten gå dess vågor,
och skalden dricker kraft därur.
Mot hvarje kval, hans hjärta sårar,
dess hälsodryck en läkdom fått.
Den källan är ej jordens tårar,
nej, hon är himlens spegel blott.

Ur denna källa vill han dricka djupt, så att han med ögon, renade från jordisk dimma, kan blicka omkring sig bland de stackars dödliga och med sin sång förvandla deras kval i himmelska välgärningar.

Välan, ur källan vill jag dricka
med mod, om jag är drycken värd.
Med friska ögon vill jag blicka
omkring mig i den sjuka värld.

Den gyllne lyran skall ej klinga
om kval, dem själf jag diktat har,
ty skalden sorger äro inga
och sångens himmel evigt klar.

Sådan skall en svensk dikt vara för att kunna lefva genom århundraden och finna gensvar i hvarje svenskt bröst.

Så länge öfver tappra fäder
det stjärnerika grafhvalf hängs;
så länge friska nordanväder
än sjunga Sveas barn till sängs: —
så länge Nordens bröst bevare
sin undersköna stämmas gång,
och berg och dalar återsvare
den manliga, den svenska sång!

I »Sången» har man enligt Tegnérs anvisning företrädesvis sett en protest mot den sentimentala tonen i dåtidens svenska poesi. Men »Sången» är lika mycket ett uttryck för Tegnérs egen segervisshet och hans känsla af kraft och mod den tid, då han beredde sig att dikta Frithiofs saga.

Men förrän han grep sig an med denna uppgift, måste han utarbeta sitt inträdestal i Svenska akademien. Sedan ansåg han sig böra skrifva en recension öfver Hammarskölds grekiska grammatik och på det sättet lockades han att börja utarbetandet af ett grekiskt lexikon.

Nu hade han lika svårt att utföra sina högtflygande poetiska planer, som Frithiof hade svårt att komma sig för att kämpa med gudar och människor om sin unga brud. Tegnér höll

på att drunkna i sitt lexikon. Då kom med ens den poetiska ingifvelsen öfver honom. Detta är skildradt i hans dikt »Vintern i Skåne».

En nordiskt härlig vinterdag fick han se ett slädparti, som for förbi hans fönster. Då vaknade hans barndomsminnen, hans gamla minnen från Värmland. Han drömde sig bort till Rämen och dess skidturer och skridskofärder. Han tyckte, att han satt med den Myhrmanska familjen vid kvällsbrasan. Han tänkte på den tid, då han hos Branting fick göra bekantskap med Björners »Kämpadater». Då han så drömde, hade det redan blifvit natt, och han började, liksom i »Stjärnsången», höra himmelsk musik.

Lyssna! Genom stjärneklara,
genom stilla nattens fred
underbara,
djupa röster stiga ned.

Han blickar upp mot stjärnorna. Där ser han ett under, alldeles som då han diktade dityramben i »Svea». Det flammar i skyn, de brinnande ättehögarna öppnas, fädernas hamnar stå upp därutur, och deras röster klinga som en andesång.

Hvadan? Vill du det förnimma,
se i himlen upp och lär:
som på Samsö fordomtima,
brinna fädrens högar där.
Och i väster och i öster
öppnas de för diktens son;
anderöster hör han klinga därifrån.

Nu kommer en skaldestämning öfver honom. Nu skall han sjunga sin första romans af Frithiofs saga. Kanske var det »Isfarten».

Gif mig lyran! Ack, förgäten
länge på min vägg hon hang!
Många äro dagens läten,
låt oss höra nattens klang.
Låt oss sjunga Valhalls troner,
fosterland och hjältars lag.
Friska toner,
klingande nordmannaslag!

Så började han utarbetandet af dikten, och den 9 mars 1820 sände han fyra af dess romanser till Stockholm för att införas i »Iduna». Det var Kung Rings-sångerna 16—19, som skildra utvecklingen af Frithiofs skuldmedvetande.

Oförsonta gudars vrede hvilar på mitt hufvud tung.
Balder med de ljusa lockar, han som har hvar dödlig kär,
se, han hatar mig allena, ensamt jag förkastad är.

Men skuldmedvetandet är förenadt med kärlekskänsla; dikterna andas värme under tecknandet af nordiska vinterscener, och den mörka taflan af brottet och dess följder liknar en blomstermålning.

Hans suck är vindens lek, som susar
emellan blomstren på en graf.

Arbetet på Frithiofs saga fick sedan hvila en tid, då han skref sin berömda »Epilog vid magisterpromotionen i Lund 1820». Där visar han, huru den verkliga skalden sträfvar efter att finna det högsta sköna, det högsta sanna.

Idealet under Dafnes skepnad
för guden flydde, som det flyr ännu
för vishetens och sångens vän på jorden.
Andtruten följde han den flyende,
den älskade, utöfver berg och dalar,
med lyran på sin arm, och aftonvinden
slog ett adagio i dess silfversträngar,
och gudens suckar svarade därtill.

I hvad mån det är möjligt för skalden att lösa denna uppgift och framställa det himmelska idealet i jordisk form, visas också i »Epilogen».

Och från den stunden (det är sagans mening)
nå Febi söner ej det högsta sköna,
det högsta sanna; det flyr undan för dem,
och när det stannar, är det re'n förvandladt,
en ringare natur, en fallen ängel;
den rätte ängeln bor uppöfver stjärnor.
Men ur den fallnes anlet genomskina
de höga dragen af ett himmelskt ursprung,
och Dafnes hjärta klappar under barken.

Ett sådant ursprung, en sådan idealitet skulle lysa fram ur hans Frithiofs saga. Där skulle han predika evangelium,

det sannas evangelium, det skönas,
det glada budskap från den bättre värld,
där allt är gudafrid och himlaklarhet.

Hvilket intryck denna »Epilog» gjorde på dem, som voro närvarande vid promotionen, skildrar Fredrika Bremer i ett bref till Tegnér 1843. Hennes sagesman var en af dem, som då lagerkransades. »Du kan ej», sade han till Fredrika Bremer, »föreställa dig min belägenhet på parnassen under åhörandet af Tegnérs tal.»

Lifvet i hela dess allvar och härlighet hade då strålat in i hans själ — hans högre lif, hans högre medvetande fick lif i denna stund, och du (Tegnér) var solstrålen, som tände det.

Under den förtjusning, som rådde i Lund öfver detta tal, träffade friherrinnan Martina von Schwerin och Tegnér hvarandra för första gången. Han var då trettiosju år. Hon var fem år yngre och berömd för sin sällsynta skönhet, sitt fina behag och sin spiritualitet. Hon var sedan sitt sextonde år gift med hofstallmästaren friherre von Schwerin och bodde med honom på Sireköpinge några mil från Lund. Hon hade erhållit en god uppfostran i fransk smakriktning och redan som femtonårig flicka hade hon stått under inflytande af Rosenstein. Den uppmärksamhet, han visade den unga damen, hade lärt henne att »finna en värdighet i tanken och ett behag i odlingen, hon förut ej anat». Hon beundrade hans »filosofi och känsla» och förde med honom en regelbunden korrespondens. När hon var några och tjugu år, gjorde hon bekantskap med den till Sverige återkomne envoyén von Brinkman, som var en mångsidigt bildad man, fin, vitter, spirituell och hade stått i beröring med Tysklands förnämsta skalder och många af dess talangfulla och litterärt intresserade damer. Först umgänget och sedan korrespondensen med honom blef för den unga friherrinnan af stor betydelse. Han

blef för henne en lärare i lifvets konst. Han lärde henne att »fatta posto på jorden och äfven där skåda upp till himmelen, utan att därför försaka de njutningar, som lifvet med mer eller mindre moderlig hand skänker oss». Brinkman å sin sida skref 1823 till Tegnér vid ett tillfälle, då friherrinnan var sjuk: »Hennes förlust skulle lämna mig alldeles *ensam* inom det *inre lifvet*, som vi bägge sedan tolf år lefvat med hvarandra. Under hela denna tiden har jag väl knappt ägt en tanke eller en känsla, som jag ej meddelat henne, och om du också med halft skämt förebrått mig 'att i visst afseende alltför mycket hafva förfrommat henne', så smickrar jag mig dock, att vår förtroliga vänskap i hennes enskilda belägenhet varit henne nyttig, åtminstone bidragit till den sällsynta utbildning hon själf gifvit sig, till det självförtroende, hvarmed hon småningom skapat sig ett sätt att *vara*, *tänka* och *verka*, alldeles oberoende af hennes tryckande och oheliga omgifvelser. Att jag åtminstone ej blott blifvit lyckligare utan bättre genom hennes vänskap och nedlåtande förtrolighet — den öfvertygelsen medtager jag i grafven.»

Tillsammans med Brinkman hade friherrinnan på afstånd beundrat Tegnér — vår skald, som de kallade honom — och nu träffade hon honom i Lund. Friherrinnan gjorde på Tegnér ett mäktigt intryck, och han förklarade, att

han skulle förvandla sina varma beundrare i verkliga vänner. Och snart blef bekantskapen dem emellan en innerlig vänskap. Tegnér fann hos henne en djup och varm känslighet i förening med takt och klokhet, därjämte ett själfständigt omdöme och stor bestämdhet och viljekraft. Tegnér har i något bref till Brinkman sagt, att hon, liksom de flesta genialiska naturer, ofta var en oratio galeata, ett hjälmklädt, ett beslöjadt tal. Men hennes ord, äfven när de voro dunkla, genomstrålades af en rik och innerlig känsla. Vid samvaro med henne kände Tegnér, hur hans glädje och hans förtjusning slogo i ett deltagande hjärta. Redan efter första besöket på Sireköpinge skref han: »Mitt vistande på Sireköpinge hör till de få helt och hållet lyckliga dagar jag haft i Skåne. — Men minnet, åtminstone mitt, är en god hushållare. Jag vågar ej skrifva vidare härom af fruktan att falla in i den sentimentala tonen.» Hon hade tagit hans hjärta med storm, och snart är hon hans biktmoder, för hvilken han utgjuter hela sin själ. År 1823 tecknade han henne i sin dikt »Den tredje januari». Där prisar han först hennes skönhet. Hon är på samma gång en Venus och en Pallas. Därpå fortsätter han:

Dock — hvi skulle ytan fästa
våra blickar hvarje gång.
Innanföre bor det bästa,
som i lyran bor en sång.

Se, hur fast dess vilja föres
mot sitt mål, bestämd och sträng,
Men dess känsla, blott hon röres,
dallrar som en harposträng.

Ty det starka som det ljufva
valt dess bröst till helgedom;
hon är from som Edens dufva,
med bestämd som Edens dom.

Hennes smärta lefver ensam,
inga vittnen hon begär;
hennes glädje blott gemensam
för enhvar, som hon har kär.

Allt hvad djupt blef tanken gifvet,
allt hvad skönt, som sången har,
finner midt i hvardagslifvet
i dess själ ett återsvar.

Fast hon diktens himmel gråter,
glömmer hon dock ej sitt hus,
speglar, liksom Iris, åter
jordens dunst och himlens ljus.

Efter »Epilogens» författande skulle Tegnér gripa sig an med Frithiofssagans fem sista romanser, som skulle skildra hjältens försoning. Men förrän han gick att inkläda sin försoningstanke i den fornordiska mytologiens dräkt, ville han framställa den på kristendomens språk och så diktade han »Nattvardsbarnen» (1820).

Om detta poem skef friherrinnan Schwerin till skalden den 5 februari 1821: »Lyckligtvis hafva äfven känslan och hjärtat rättigheter, som de veta att begagna i likhet med snillets, då det är i fråga att bedöma detsamma. Huru vågade eljest *jag* säga, med hvad njutning jag

läst 'Nattvardsbarnen'. Vi äga nu en verklig nationell idyll, som hvarken försätter oss i Arkadiens herdelif, ej heller afmålar våra ölkrus och tobakspipor, mera enliga med våra seder och vårt klimat, men som återskänker oss minnet af en af de högtidligaste stunder i vår lefnad, då religionen anvisar oss vår plats i skapelsens moraliska kedja och helgar och stadfäster den inre öfvertygelse, som dunkelt säger oss, att vi ej *böra söka* fullkomligheten och följaktligen ej *kunna vara* lyckliga utom den verkningskrets, vi där erhållit. Såsom en säker ledare till detta mänsklighetens höga syftemål har religionen alltid synts mig sann, tröstefull och upplyftande: som vetenskap i dogmatiskt eller i metafysiskt afseende kan jag ej fatta henne och behöfver det, Gudi lof, ej heller».

Här säger brefskrifvarinnan uttryckligen, att hon blott omnämner det intryck, som dikten gjort på hennes känsla och hennes hjärta. Hon framställer sin egen uppfattning af religionen såsom resignation, men vill ej yttra sig om skaldens dikt från dogmatisk eller metafysisk synpunkt.

Säkerligen ville Tegnér, att hans dikt skulle uppfattas såsom något mer än en religiös idyll, och i några af sina bref säger han ironiskt, att den var en misslyckad dikt (d. v. s. att man icke förstod den), ty man trodde, att den var katekesen i hexametrar. Man såg nog ramen:

pingstdagen på landet med högmässa och konfirmation, men icke skaldens tankar om synd och försoning. Syndafallet har skett i andevärlden, jordelifvet är en försoning, en den himmelska kärlekens kamp med synden, och den fulla försoningen vinnes först genom döden.

Men skalden var glad öfver hvad friherrinnan med sin känsla och sitt hjärta uppfattade af dikten, och han skref som svar på hennes bref den 1 april: »Det gläder mig af hjärtat, att friherrinnan som en god moder ej förskjuter de stackars Nattvardsbarnen. De behöfva allt skydd de kunna få.»

Vid denna tid sysselsatte sig Tegnér med de fem sista romanserna af Frithiofs saga, som skildra kung Rings försoning genom döden (20, 21), Frithiofs försoning här i lifvet (23, 24) samt konungavalet (22), som visar Frithiofs pröfning och hans seger öfver frestelsen. Den 28 oktober 1821 sändes dessa romanser till Stockholm för att införas i »Iduna».

Någon tid dessförinnan hade Brinkman, som ännu icke var i brefväxling med Tegnér, skrifvit till friherrinnan Schwerin och meddelat henne sin egen och Leopolds beundran för de redan offentliggjorda romanserna af Frithiofs saga och hade yttrat sin önskan, att Tegnér skulle skrifva något som »en tacksamhetsgärd till vår åldrige Leopold». Om detta skref friherrinnan Schwerin till Tegnér och medsände Brinkmans bref. För

egen del yttrade hon endast dessa ord: »Ingen af oss kan äga nog tilltagsenhet för att vilja utsätta ett mål för Tegnérs musa. Den himmelska flickan, röd som en ros och för sin behärskare spak som ett lam, kan och bör ej lyda någon annan än den väldige, hvilkens tillbedjan för alltid helgat henne åt odödligheten. För min del är jag glad att ånyo hafva förskaffat den gamle sångaren några njutningsfulla ögonblick vid genomläsandet af grafskriften öfver Aspelin, hymnen till solen och 'Hjälten', som med förliden postdag sändes till Stockholm och som jag vill hoppas Brinkman meddelar honom.»

Härpå svarade Tegnér den 4 oktober: »Leopolds bifall gläder mig, men förvilla mig skall det icke. Han betraktar mig som fosforismens motsats och tillägger mig därför med runda händer allt hvad den saknar. Sålunda förklarar sig på ett ganska naturligt sätt hela miraklet af min poetiska ära. I öfrigt ville jag gärna säga Leopold, ej någon artighet, men huru uppriktigt jag värderar honom. Det svåra är, icke att göra en sådan sak, men att göra den à propos. Ty att, såsom vanligen sker, utan någon särskild anledning springa fram och hålla honom rökfatet under näsan, synes mig ej passande.»

Martina von Schwerins bref gjorde verkan. Tre veckor därefter (den 28 okt.) hade Tegnér bestämt sig för att under vintern ge ut ett poem, »Axel», om några ark. Det trycktes i början af

1822. Friherrinnan Schwerin beundrade äfven denna dikt, men hon sade, att »Tegnér har ännu starkare strängar på sin lyra». Hon insåg snart, säger Wrangel, att »Axel» icke kunde äga ett så betydande värde, om poemet än för den stora publiken skulle blifva lättast tillgängligt och for=tast populärt. »Intet af edra öfriga mästerstycken synes hafva så bestämdt verkat på allmänheten som detta.»

Våren 1822 fick friherrinnan läsa de fem sista romanserna af Frithiofs saga. Sina åsikter om dem och särskildt om »Försoningen» uttalade hon i ett ännu icke offentliggjordt bref till Tegnér. Möjligen yttrade hon däri de af Wrangel anförda orden: »Hade jag ej rätt, att ett ännu högre ideal än Axel sväfvade för Tegnérs själ.» På detta bref svarade Tegnér den 13 maj 1822: »Jag är icke litet stolt öfver det bifall, fru friherrinnan ger åt 'Försoningen', men jag hoppas ingalunda, att det blir allmänt; ty just där man tror sig som mest ha närmat sig det höga och oupp=hinneliga målet för poesien, just där man vet med sig själf, att man stigit så högt; som måttet af ens krafter medgifva, just där är det vanligt=vis man öfvergifves af publiken och står skam=flat öfver dess besynnerliga och inskränkta om=döme. Jag har redan några gånger erfarit detta och får visserligen, om jag lefver, erfara detta oftare. Vid sådana tillfällen är det, som en bi=fallsnick, helst af ett Pallas=hufvud som det ifråga=

varande, är mig oändligen mera värd än hela rökelsefat eljest, ehuru de ej heller äro att föreakta.»

När detta skrefs, hade Tegnér åter börjat arbeta på Frithiofs saga. Han hade redan diktat »Frithiof och Ingeborg», och längre fram på året författades »Kung Bele och Torsten Vikingsson».

I huru hög grad friherrinnan Schwerin nu ägde Tegnérs litterära förtroende, kan man se af ett utdrag ur hennes bref detta år. »Ryktet säger, att herr professorn varit sysselsatt med ett minne öfver unge Beck-Friis. Det är ej färdigt, sade jag trotsigt häromdagen, efter jag ej hört däraf. Det var något skamlöst, det medger jag, men straffa mig ej därför och tillåt mig att beundra er som snille men att älska er som människa och vän.»

Ett bref från Tegnér vid slutet af detta år visar hans svärmiska tillgifvenhet för friherrinnan. »Sireköpinge», skrifver han, »är ett farligt ställe att resa till och ännu farligare att resa ifrån. Jag liknar en resa därifrån vid tjugondedag jul, då barnen sörja öfver den slutade julglädjen. Jag bevarar minnet däraf kanske mera än som godt är. I friherrinnans sällskap har man så mycket att göra med att *se* på det sköna och *höra* på det förnuftiga, att man glömmer sig själf och allt annat. Det är först sedan man hvarken ser eller hör henne, som man kommer ihåg, huru mycket man glömt. — — — Räkna icke på all

den galenskap, jag skrifver eller säger eller tänker. I bref som i umgänge bör allting vara fritt. Besinna äfven, att man har mycken rättighet till prat, när man icke har till något annat. Yttranderätten tillhör undersåtar, men regering och ministrar ha förbehållit sig rättigheten att handla.»

Några månader därefter, antagligen i början af 1823, skrifver Tegnér: »När jag reser från Sireköpinge, har jag alltid oändligt mycket att tacka för, men också något att gråta öfver. Jag är som ett bortskämdt barn. Friherrinnan måste sörja för min bättre uppfostran.»

Under loppet af detta år (1823) diktade Tegnér tre nya romanser af Frithiofs saga. »Frithiof tager arf efter sin fader» skildrar en rik nordisk bonde, »Kung Ring» är idealbilden af en nordisk konung, och i »Frithiofs frieri» ser man bördens och förtjänstens stridiga anspråk. När han sedan i slutet af året höll sitt tal »på Oskarsdagen 1823», talade han just om detta. I Oskars och Josefinas förmälning såg han en symbol af försoningen mellan fientliga krafter, en försoning, som med hvar dag blef alltmera nödvändig.

Emellertid tillväxte Tegnérs svärmiska tillgifvenhet för Martina von Schwerin. Man började tala om hans besök på Sireköpinge, och både Tegnér och friherrinnan fingo veta, hur man pratade. Men hon sade: »Så döma de sysslolösa och fåkunniga öfver förhållanden, som de ej känna. Jag föraktar djupt denna slags tjänst-

färdighet, och kan ej en gång som kvinna tillåta dem att hafva det ringaste inflytande på mina handlingar.» Hon bad Tegnér fortfarande vara välkommen.

Så började valkampanjen i Växjö stift, och fastän föreslagen till biskop, ändrade Tegnér icke sitt sätt mot friherrinnan Schwerin. De skämtade stundom med hvarandra om kära präster, säger Wrangel, och friherrinnan skref, att om en dylik galenskap stundom ursäktas hos en präst, bör den läggas bort, innan de hinna till kyrkans högsta areställen. En annan gång talade hon om att det är ett efterhängset och besvärligt folk, de där skalderna, och man har ej alltid en biskopsmössa till hands för att jaga bort dem med.

Den 14 januari 1824 företogs biskopsvalet i Vexjö stift, och Tegnér fick första förslagsrummet. Tegnér själf ansåg, att det nu var en hederssak för honom att bli biskop; Martina von Schwerin ansåg det som en hederssak, att han nu tog sin värdighet i akt mera än förr. För att göra slag i saken beslöt den viljekraftiga frun att resa till Stockholm för att installera sin fjortonårige son på Karlberg. Hon underrättade Tegnér därom i bref af den 22 januari, och Tegnér hann ej taga afsked af henne. Han skref till henne ett »blixtrande bref», där han bland annat sade: »Den nu beslutna resan är — förlåt min uppriktighet — ett förräderi, *åt-*

minstone mot vänskapen. Res emellertid lyckelig och glöm gärna en öfvergifven, ifall detta ökar friherrinnans lugn.»

Till Brinkman skref Tegnér den 5 februari, att friherrinnan rymt till Stockholm och att denna resa krossat några af hans förhoppningar. »Jag hade med flit i många månader afhållit mig från Sireköpinge för att i vår kunna vara där med både kropp och själ några dagar.» Han tillägger i sitt bref: »När du emellertid knäböjer för henne, som sig bör, så säg henne, att det sker med fyra knän och med två hjärtan. Ack, hon vet icke, hur jag älskar henne.»

Den 10 februari var friherrinnan i Stockholm, och den 18 i samma månad utnämndes Tegnér till biskop. Friherrinnan skref till honom: »Hans högvördighet blifver för mig alltid Tegnér, det vill säga den ädle, frie, älskansvärde mannen, från hvilken man kan rymma, som man kan försumma, men aldrig glömma.» Hon skref i samma bref, att utnämningen, om den än spridt ljus öfver hans framtid, verkligen till en del fördunklat hennes. Brinkman skref vid samma tid till Tegnér: »Förlåt mina galenskaper och var själf klok nog — att skrifva till friherrinnan. Hon längtar efter bref från dig.»

Tegnér sände henne också ett bref, som andades vemod och sorg öfver en väns, prosten Palms, död, och där han uttalade sin förbindelse för friherrinnans medverkan till biskopsutnämningen.

Under detta år var Tegnér ifrigt sysselsatt med Frithiofs saga. Mellan den 1 och 25 januari hade han diktat »Frithiof spelar schack», »Frithiofs lycka» och »Afskedet». Heurlins arbete för biskopsförslaget och Tegnérs egna ansträngningar för utnämningen afspegla sig i »Frithiof spelar schack». Till Heurlin hade han skrifvit den 19 dec. 1823: »Du blir allt mer och mer het i spelet, och på det sättet kan något mer förloras än — spelet.» Då Tegnér den 14 jan. 1824 fått första förslagsrummet, tog han själf spelet om hand och nu inlät han sig på ett äfventyrligt vågspel om sin framtid och sin skaldeverksamhet. Elfva år förut hade han skrifvit i »Skaldens morgonpsalm»:

O, du vet det väl,
hur jag älskar dig.
Därför fyll min själ,
fyll den helt med dig!
Ärans, guldets, maktens åtrå vike
från mitt rena hjärta, från ditt rike!

Men nu blef äran hans högsta och nästan enda mål. Det var en skymf att icke bli biskop, hans ära fordrade, att han icke blef förbigången af sina medtäflare. Med poesien skulle det nog gå bra ändå.

Drottning, Björn, du fåfängt jagar,
var mig kär från bardomsdagar;
hon är spelets bästa docka,
hur det går, *hon* räddas må.

Men med biskopsvärdighetens erhållande var

det slut med Tegnérs lycka. Hans skyddsängel vek ifrån honom.

»Väl, din egen bana vandra!
Ej kan jag din vrede klandra;
Oden styre till det bästa!»
sade Hilding och försvann.

Tegnérs svärmeri för friherrinnan Schwerin hade tilltagit allt mer och mer från slutet af 1822, och det stod på sin höjdpunkt, då man i Växjö stift beredde sig till biskopsvalet. En återspegling af hans förtjusning vid denna tid har man i »Frithiofs lycka». Icke som om denna romans skulle på något sätt vara en skildring af Tegnérs förhållande till friherrinnan Schwerin, men det hvilar öfver denna trubadursång något af Tegnérs egen känslostämning.

Till himmeln mera än till jorden
min kärlek hör, försmå ej den!
I himmeln är han ammad vorden
och längtar till sitt hem igen.
O, den som re'n däruppe vore!
O, den som nu med dig fick dö
och segrande till gudar fore
i famnen på sin bleka mö!

»Afskedet» diktades i de dagar, då Tegnér fick underrättelse om att friherrinnan skulle resa till Stockholm och att hon tänkte rymma från honom. Äfven denna dikt är en fri skapelse, men den viljestarka friherrinnans bestämdhet gentemot biskopskandidatens kärlekssvärmeri kan ej på bättre sätt uttryckas än i de korta replikerna mellan Frithiof och Ingeborg:

Ingeborg.

Vi måste skiljas.

Frithiof.

Hvarför måste vi?
För det en sömnlös natt förstämdt ditt sinne?

Ingeborg

För det mitt värde räddas bör och ditt.

Efter »Afskedet» tyckes »Ingeborgs klagan» ha blifvit färdig, och efter biskopsutnämningen diktades »Frithiof på hafvet» och »Frithiof hos Angantyr».

Sommaren 1824 kom Tegnér efter sin invigning till biskop i Upsala tillbaka till Lund, och nästan samtidigt återvände Martina von Schwerin från Stockholm till Skåne. Då inbjöds Tegnér åter till Sireköpinge och synes äfven hafva lofvat komma. Detta blef dock icke af, och nu inträffade ett årslångt uppehåll i umgänget.

Hvad kan orsaken hafva varit till detta uteblifvande från Tegnérs sida? Något skäl finnes ej angifvet i offentliggjorda papper, men af Tegnérs bref till Brinkman kan man se, att han nyligen sysselsatt sig med Frithiofs saga. Närmast till hands ligger det antagandet, att Tegnér nyligen diktat »Frithiofs återkomst», en af de mest stormiga romanserna i sagan.

»O, kvinna, kvinna!» nu Frithiof sade,
»den första tanke, som Loke hade,
det var en lögn, och han sände den
i kvinnoskepnad till jordens män.»

Brandes har antagit, att Tegnérs förbittring mot någon kvinna, af hvilken han ansett sig be-

dragen, fått sitt uttryck i denna dikt. Jag för min del tror tvärtom, att Frithiofs vrede så upprört den diktande skalden och så påverkat hans inbillning, att han under de närmaste dagarna icke kunde tänka annat än förbittrade Frithiofstankar och icke kunde känna annat än vreda Frithiofskänslor och att han i ett sådant tillstånd icke ville möta friherrinnan.

Ännu större kraft både i fantasi och känsla har skalden nedlagt i »Balders bål». Här blir det onda sublimt, det rysliga verkar hemskt skönt.

Morgonvinden spelar från norr,
högt det mot himlen blossar.
Balderslunden är sommartorr,
lågan är hungrig och frossar.

Rasande far hon från gren till gren,
än har hon långt till målet.
Eja, hvad vildt, hvad rysligt sken!
Väldigt är Baldersbålet.

Härpå följer romansen »Frithiof går i landsflykt». Nu är Frithiof bannlyst från kungen och från hans rike. Men sitt trots och sin självkänsla tar han med sig ut på det ödsliga hafvet.

Under det Tegnér skref dessa tre sista romanser, var han sysselsatt med teologiska studier och särskildt med dogmernas historia. Hans egen tro, att människan i grund och botten är god, fastän gudsbelätet fördunklats hos henne, stötte emot reformatorernas lära om arfsynden och att synden är människans egentliga väsen. När han nu var färdig med stormscenerna i

Frithiofs saga, då dukade han under för andlig och lekamlig öfveransträngning. Just på nyårsdagen fick han ett anfall af en svår sjukdom, som han beskrifver på följande sätt: »Jag fick nyårsdagen en kolik, som jag trodde skulle göra slut både på mitt poetiska och teologiska lif och därigenom undervisa mig om allehanda, hvarom både poetiken och symboliska böckerna lämna mig i någon ovisshet. Koliken gick dock snart öfver; men allt hvad ondt jag har i min kropp — och det är mycket, det är hela den gamle Adam eller synden, som enligt den store teologen Flacius utgör människans egentliga väsende — allt detta upprördes därvid. Gikt och hemorrojder samt allehanda annat fördärf, som kommer »von dem Apfelbiss», bemäktigade sig min lekamen och därjämte äfven mitt sinne. Jag lider vid sådana tillfällen hvarken mig själf eller andra, och det bästa, jag då kan göra mot mina frånvarande vänner, är att tiga; en artighet, som jag ej alltid kan iakttaga mot de närvarande.»

Detta häftiga sjukdomsutbrott måste betraktas som en följd af det ansträngande arbetet på stormscenerna i Frithiofs saga, liksom en häftig sjukdom följde på utarbetandet af sagans sista romans »Försoningen». Namnet på sjukdomen må vara läkarnas sak att bestämma. Men troligt är, att det var en öfveransträngning af det slag, som Tegnér betecknade med orden »förlyfta sig på Tors hammare» och »skyldra med en kanon».

Den 29 januari 1825 var hela dikten färdig. Den sist författade romansen var väl »Vikingabalk».

I början af februari var manuskriptet uppskickadt till Stockholm, och nu började en tid af orolig väntan för Tegnér, ända till dess dikten var färdigtryckt i slutet af maj.

Lika segerviss som han varit, förrän han började dikta sin saga, lika hopplöst modfälld var han nu. Hemligheten låg däri, att han hade »ett barnsligt högmod att försmå all annan framgång än det högsta».

Redan den 29 januari skref han: »Jag väntar föga framgång för Frithiof. Hade jag tänkt som nu, då jag uppjorde utkastet därtill, hade den förmodligen aldrig blifvit skrifven; men jag hade gått för långt för att stanna, och först vid målet ser jag, att jag gått vilse. Med allt detta är han dock utan jämförelse det bästa jag diktat, när jag ser saken i helt; men detta är sannerligen ej något stort beröm, och någon popularitet för detta mellanting af nytt och gammalt är ej att förvänta.»

Den 3 mars fruktar han, att Frithiof för honom skulle blifva ett sorgebarn. Han fruktar för kritiken, men på samma gång föraktar han den, ty recensenterna förstå ej att recensera mer än hvar och en annan åkare. Han fruktar för Brinkmans och Franzéns och Leopolds omdöme. Det skall hos honom väcka antingen för-

ödmjukelse eller stolthet. »Det är väl möjligt, att jag dömer Frithiof hårdare än den förtjänar; men också kan ingen så väl som jag veta, huru litet den i sitt nuvarande skick svarar mot min *önskan* och hvad jag från början därmed åsyftade.» I slutet af brefvet heter det: »Mitt lynne, bäste Brinkman, blir för hvarje dag mer och mer förmörkadt. Gud bevare mig för mjältsjuka och människohat. Jag känner, att de för ett sinne, som mitt varit, skulle bli dubbelt förstörande. Jag har eller gör mig bekymmer (hvilket går ut på ett och samma), dem jag ej kan anförtro åt någon. Jag är mindre *förstämd* än *nedstämd*. Jag förefaller mig själf som en utbrunnen vulkan: blott då och då rör sig den gamle titanen i mitt bröst och kastar några lågor mot himmelen; men vanligtvis kastar han endast rök och dimma. När du någon gång beder till Gud för ett olyckligt hjärta, så glöm ej att innesluta mig i dina böner. Att för öfrigt äfven blott detta halfva förtroende blir ensamt för dig och ej går längre, förstås af sig själft.»

Den 10 mars skrifver han: »Du gör dig alltför mycket besvär, bäste Brinkman, med vårt sorgebarn, och jag tviflar, att det ändå nånsin blir folk af honom.» I slutet af brefvet heter det: »Här hvilar en förbannelse öfver svenska poesien, ty af tjugu unga talanger, som lofvat något, vet jag knappast en, som ej ljugit. — — För att förströ mitt svåra lynne, som ingalunda

förbättras af dogmatiska studier, har jag försökt att begynna ett nytt poem. Men det vill ej gå. Poesien är blott för lyckliga och lugna sinnen.»

Den 17 mars säger han: »Dina bref, bäste Brinkman, äro mig alltid kärkomna och intressanta; men under mitt närvarande förnedringstillstånd i afseende på lynne och mod äro de mig dubbelt värda. — — Min klenmodighet med afseende på Frithiof är väl icke så utan allt skäl. Just det, att jag vet med mig själf, att jag svårligen kan åstadkomma något bättre, nedslår mig. Jag är som ett barn, som ser hålen på sin söndagsklädning. Dock torde väl något komma af min nuvarande sinnesstämning, som kanske ser allt mörkare än det verkligen är.»

Dessa utdrag ur Tegners bref visa, att orsaken till hans »förnedringstillstånd i afseende på lynne och mod» var fruktan, att Frithiof icke skulle uppfattas så, som han önskade, icke skulle vinna och icke kunde vinna den lysande framgång, som han drömt om. Ett felslaget hopp i detta afseende skulle hos honom alstra mjältsjuka och människohat.

Under denna modlöshetens tid afhöll sig Tegnér från all brefväxling med friherrinnan Schwerin. Hennes och Brinkmans bref under dessa månader beröra ofta frågan om Tegnérs tystlåtenhet gent emot biktmodern.

Emellertid utkom Frithiofs saga i maj 1825

och mottogs med utomordentlig förtjusning, men Tegnér for med dystra känslor till sitt stift. Där höll han ett tal på Växjö gymnasium och i detta utgöt han äfven sitt hjärtas bekymmer. »När jag ser dem (barnen), de vandrande bilderna af ett förloradt paradis, de verkliggjorda drömmarna ur en bättre värld, full af frid och oskuld, då griper mig en oändlig saknad, då känner jag, att mitt lif har blommat ut och att dess så kallade frukter äro utan värde. Ack, den som vore som I, så sorglös, så fri, så förhoppningsfull, så okunnig om världens gång, så obekant med den gulbleka afundsjukan, med det egenkära småsinnet, med det förstockade hatet till all stort och ädelt! Den som vore som I! Men det är förbi, det är förbi för alltid, till dess döden har födt mig på nytt till ett barn och det oroliga hjärtat finner ro — hos Gud».

På midsommardagen samma år yttrade han i Skatelöfs kyrka ord, som voro trösteord för honom själf: »Det bör vara oss en tröst, att den allsmäktige, som styrer de himmelska härskarorna, han försmår ej heller att styra våra obetydliga öden: ett krossadt hjärta är för honom äfven så viktigt som en krossad jord, ett slocknadt hopp fäster hans uppmärksamhet äfven så mycket som en slocknad sol.»

I slutet af juni är han åter i Lund. Där får han höra, hvilken åtgång hans dikt har haft,

han får i bref läsa idel beröm om den. Leopold skrifver: »Att Frithiof lämnar alla svenska poemer efter sig, vore ett omdöme, självklart intill platthet. Jag går för min del något längre och frågar, i hvilken modern nations vitterhet man finner en poetisk stil af mera lefvande grönska, mera paradisisk vegetation.» Men skalden själf klagar i sina bref öfver det ringa uppseende, hans bok gjort, och den likgiltighet, hvarmed allmänheten tycktes hafva mottagit den. Till Leopold skrifver han: »Poesien är till sitt innersta väsen en populär konst. Ett poem, som den bildade allmänheten ej fattar, är just därigenom misslyckadt. All poesi måste i denna högre mening vara folkpoesi. Pope har sagt om publiken:

He cannot criticize, but he can sleep;

och det är en rättighet, som han aldrig låter betaga sig. Endast de konsterfarna hålla sig vakna, under det de demonstrera författarens skicklighet att drapera — fikonalöfven. Men de förgäta, att alla fikonalöf hänvisa på ett ursprungligt syndafall.»

Äfven till friherrinnan Schwerin sände han sin dikt jämte en skrifvelse, men i dedikationen af dikten skref han ett »fordom», som sårade friherrinnan och tycktes afklippa alla vidare förbindelser.

Detta gick Tegnér djupt till hjärtat. Hans

mjältsjuka och människohat för den likgiltighet och det oförstånd, som allmänheten visade hans Frithiofs saga, fick nu en bundsförvant i hans stämning mot Martina von Schwerin.

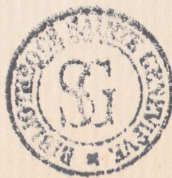
Han blef sjuk och sin sjukdom skildrar han i brefven till Brinkman.

Den 13 aug. »Allt sedan jag sist skref till dig. bäste Brinkman, har jag varit och är ännu sjuk till själ och kropp. Egentligen säng=liggande har jag väl endast varit åtta dagar; men en fortfarande mattighet, svettning och af=tynande till själ och kropp är värre än all an=nan sjukdom. Jag magrar beständigt och är egentligen hvarken sjuk eller frisk; men en viss obeskriflig nedstämning och leda till allt, som fordom gladt mig, förenad likväl med en aldrig hvilande oro i hufvud och hjärta, säga mig till=räckligen, att min organisation måtte ha förlo=radt jämvikten. I synnerhet plågar mig en lätt=rörlighet i inbillningen, som aldrig ger mig nå=got lugn och merendels nätterna igenom håller mig vaken vid de äfventyrligaste föreställningar, dem det är mig omöjligt att bortvisa. Min lä=kare påstår väl, att jag måste göra det, men har ej ännu kunnat skrifva något recept, hvar=efter det skulle ske. Alla mina bekanta påstå, att jag endast är *inbillningssjuk*, och däri ha de verkligen rätt, men jag vet ingen värre sjuk=dom än den, som kommer från en desorganise=rad själ, som så småningom upplöser sitt kropps=

liga skal. Kroppsliga plågor har jag äfven, i synnerhet klämsel under bröstet, som vanligtvis försvinner med gråt. Jag lär med ett ord vara hysterisk eller nervsvag eller hypokondrisk eller Gud vet hvad läkarna kalla hvad de ej begripa. Ty jag märker nogsamt på mig själf, att det är två ting, hvarom medici och filosofer alldeles ingenting veta, nämligen kropp och själ. Hvad jag utan all både medicin och filosofi kan inse, är, att min sjukdom kommer från själen och verkar på kroppen, hvaremot andras tar den motsatta riktningen».

Den 28 sept. »Till en början måste jag bekänna, att jag upphört med allt medicinerande. Det höll på att alldeles förstöra mig och åstadkom plågor, som jag förut aldrig känt, just i lefvern, som skulle botas. Det upprörde dessutom allt det onda, som fanns i »sedes diaboli», som Tertullianus riktigt nog kallade kroppen. Jag har därför blifvit schismatiker i medicinen, liksom långt före detta i religionen. Egentliga kroppsplågor kan jag mindre klaga öfver än en ständig oro, som förstör dagens lugn och nattens hvila. Min inbillning, redan förut lättrörlig, är nu som en vattenhvirfvel, hvilken söndermal och kringdrifver allt, som råkar in däri. Doktorerna kalla detta för nervsvaghet.»

Om orsaken till detta själslidande yttrar han sig i samma bref: »I öfrigt roar man sig här, liksom i Stockholm, med allehanda gissningar

om skälet till mitt själslidande, liksom om mänskliga lifvet ej vore sin egen sjukdom, liksom om man för att se mörkt behöfvde annat än friska ögon. Jag påstår icke därför, att jag ju kan ha min särskilda orsak till sorg; men då jag förtiger den, borde åtminstone mina vänner däraf sluta, att hon icke kan omtalas. Icke all olycka antar en yttre, synbar form, åtminstone för sinnen, som ej äro allt för grunda; och i hjärtkammaren är rum för mången orolig fridsförstörande gäst, som aldrig framträder i dagen. Men af alla gissningar i detta afseende är väl ingen olyckligare än den du omnämner, nämligen om biskopsbekymren. Jag vet icke, hvarmed jag förtjänt att anses *så* oduglig, att jag icke ens skulle kunna vara biskop, eller så vankelmodig och karaktärslös, att jag strax i början skulle ångra, att jag fått hvad jag förklarat mig önska.»

Nej, i »ämbetsmannaskicklighet» ligger icke »den mänskliga förträfflighetens frimurarehemlighet». »Jag för min del tror, att mannen, åtminstone i sådana simpla saker som ett ämbete, kan hvad han vill, ty i *viljan* ligger mannens värde, liksom kvinnans i *känslan*».

Af dessa antydningar framgår, att orsaken till hans själslidande ligger i något, som han velat, men icke kunnat.

I slutet af sitt bref säger han: »För öfrigt har du rätt däri, att Atterbom ej borde ta hu-

mör af publikens kallsinnighet. Den, som likt mig åtnjuter hennes gunst, vet väl, huru litet den är värd. Öfver hvarje poem gifves egentligen blott *en* rätt kompetent domare, nämligen författaren själf. Är han icke intagen af dum egenkärlek, så bör han kunna bedöma sitt verk rättvist, men strängare än de flesta; ty han kan, hvad andra ej kunna, jämföra det med den idé, som föresväfvat honom och mot hvilken utförandet alltid kommer till korta. Vare detta i förbigående sagdt, för att på en gång sluta min tvist med dig och Leopold.»

Här döljer sig orsaken till hans själslidande. I sin dikt har han endast ofullkomligt kunnat uttrycka den idé, som föresväfvat honom; därför missförstås den till och med af Brinkman och Leopold.

Han talar äfven om botemedlet mot detta själslidande. »Jag är fullkomligt af samma tanke som fruarna D(e Geer) och S(chwerin), att nämligen ditt umgänge skulle fördrifva mina griller, om de nämligen hade sin grund i hufvudet: men i den camera optica, som vi kalla för hjärtat, faller intet ljus utom vårt eget, och hon måste ofta stänga till sina fönstergluggar för själfva vänskapens ögon. Visserligen är jag här ensam och blir det med hvarje dag mera; ty mina förra vänner dra sig undan de täta utbrotten af mitt elaka lynne, och jag bör ej undra däröfver. Om jag undantar Agardh, hvars stu=

dier dock äro riktade åt helt annat håll, finnes här ingen, med hvilken ett utbyte af idéer kan komma i fråga, ännu mindre ett utbyte af känslor.»

Tegnér säger här, att botemedlet för honom icke är en vän, med hvilken han kan utbyta idéer, utan en kvinna, med hvilken han kan utbyta känslor. Han hade helt nyligen — i aug. eller början af sept. — träffat grefvinnan De Geer vid ett besök hos Gyllenkroks på Björnstorp. I ett bref till Brinkman skildrade grefvinnan detta sammanträffande med Tegnér. Han hade i början varit något sluten och dyster, men blef snart upplifvad och då visade han sig fullkomligt densamme som fordom. Tegnér själf har skildrat samma sak i en dikt till grefvinnan De Geer.

Jag minns de sköna, allt för korta stunder,
då du med mig i Björnstorps parker satt,
lik Abrams ängel uti Mamres lunder,
ett flyktigt skimmer i min lefnads natt.

Hur skönt det var att trycka få den handen,
som jämt till stöd hvar stapplande är räckt,
och att få se i ögat på den anden,
som är med himlen mer än jorden släkt.

Hur skönt det var att finna dig den samma,
du fordom varit och allt jämt må bli,
och i ditt öra blott ett ord få stamma
utaf min smärtas långa litani.

På kort besök kom då det glömda nöjet,
såg med mitt öga, talte med min röst.
På mina läppar log det forna löjet.
och mod och styrka häfde skaldens bröst.

Förgätet var allt hvad jag lidit hade,
jag tryckte ögonblicket till min barm
och som ett sorglöst barn jag ned mig lade
och sof och drömde på dess runda arm.

Detta sammanträffande med grefvinnan De Geer och den lycka, han kände, då han för henne fick stamma ett ord af sin smärtas långa litani, väckte med makt tanken på Martina von Schwerin. Hans stolthet och misstämning mot henne besegrades af längtan att för en vän få utgjuta hela sitt hjärta.

Han hade först och främst sin Frithiofs saga att tala om. Hans förhoppningar om den voro grusade, och därmed hade han mist den förnämsta glädjekällan i sitt lif. I något bref hade han om sitt själslidande skrifvit: »Solen i mitt lif är slocknad, bara mörker rundt omkring.» Frågan om Frithiofs saga var framför allt en känslans sak. Tegnér behöfde Martina von Schwerins känslofulla själ under den tid af grubbel, ensamhetskänslor och människoförakt, som följde efter sagans färdigdiktande. Att Tegnér grubblade öfver sin dikt och öfver de idéer han nedlagt däri, kan man sluta sig till af de ofvan anförda brefven af den 13 aug. och 28 sept. Han kände sig värnlös mot sitt eget grubbel och mot andras likgiltighet; han kände en oändlig tomhet i sitt inre; han behöfde mod och tröst. En bättre tröstarinna än Martina von Schwerin kunde han icke få och i något bref

från den tiden lär han ha skrifvit: »Jag vet ett enda fruntimmer i Sverige, som kunnat hindra detta, som kunnat fylla den oändliga klyftan i mitt hjärta; men hon — dock jag får icke vara otacksam.»

Därjämte hade han att tala om förhållandet mellan honom och friherrinnan. Hon ville, att det skulle vara vänskap och intet annat. Men han kunde icke tänka sig vänskapen till en kvinna utan en tillsats af kärlek. Hon förstod honom så som ingen annan. Men hon försmådde hans kärlek. I det fallet fick Tegnér pröfva sanningen af hans egna ord om henne:

hon är from som Edens dufva,
men bestämd som Edens dom.

Emellertid fattade Tegnér sitt beslut. Efter en inledande brefväxling kom han till Sireköpinge i oktober 1825. Om detta besök skref han till Brinkman: »Jag hade icke talt en half timme med friherrinnan, innan allt var på gamla foten och — för dig kan jag väl berömma mig däraf — på en förtroligare än någonsin. Ty henne som fruntimmer — och hvilket fruntimmer sedan! — har jag sagt mycket, som ej kan eller bör sägas någon annan. — — Det är en tröst att få utgjuta sin smärta för den, som både förstår och delar och förlåter henne. Jag bör emellertid säga dig, att mitt sjukliga lynne alldeles icke stått eller står i något slags

sammanhang med mitt förhållande till friher=rinnan».

Brinkman skrifver om samma sak: »Att *hon* (friherrinnan) omständligen underrättat mig om ***biskopsvisitationen*** på Sireköpinge och dess lyckliga resultater, kan du lätteligen föreställa dig. Också är jag öfvertygad, att I självfve ej kunnen vara gladare än jag öfver upprensningen af edra grumlade förhållanden under den se=nare tiden. Lifvet är för kort för att medgifva söndring eller förstenade missförstånd mellan tvenne så sällsynta vänner som du och friher=rinnan. Att ej mer än en halftimmes samtal fordrades för att skingra allt slags moln på vänskapens himmel — detta förutsåg jag i första ögonblicket, och därför gjorde det mig så ondt, att det så länge kunde uppskjutas med denna viktiga halftimme. — Jag bör emellertid anmärka, att *jag* aldrig ansett »ditt sjukliga lynne stå i något bestämdt sammanhang med ditt förhåll=lande till friherrinnan.» Jag var blott öfverty-gad, att det förra tidigare och lättare hade kun=nat lugnas och mildras genom vänskapens ömma deltagande, om det senare ej blifvit afbrutet eller om det förr blifvit återställdt. Därför gjorde det mig dubbelt ondt, när friherrinnan syntes missförstå ditt första bref, som beledsa=gade Frithiof. Men äfven detta öfverlämnade jag åt ett lyckligare ögonblicks välgörande in=flytelse. För närvarande lyckönskar jag dig

uppriktigt att uti ett så heligt hjärta hafva kunnat nedlägga »din sorgs kapitaler».

Tegnér å sin sida tackar friherrinnan för »de dyrbara, oförgätliga, tröstefulla stunderna i friherrinnans sällskap». Han hade fått känna det obeskrifligt ljufva och trösterika i »att få meddela sin sorg, nämligen åt den, som kan fatta henne». En sorg, som ej får utgjuta sig, spränger slutligen det olyckliga hjärtat. »Därför äro vänskap och förtroende hela den bättre mänsklighetens lifsluft, och jag andas lättare, sedan jag kom från Sireköpinge. Det är, som om mitt hjärtas hemlighet vore adlad, vore helgad, sedan jag fått nedlägga den i ett skönt hjärta.»

Under detta sammanträffande talades väl om många saker. Enligt Wrangel erkände Tegnér, att en blind och ovärdig passion fattat honom. Hvad dessa ord innebära, är svårt att säga, då de läsas lösryckta ur sitt sammanhang. Men det är möjligt och i hög grad sannolikt, att i dem ligger ett erkännande, att hans oändliga sorg öfver att människorna voro så liknöjda och kallsinniga för det, som var hans högsta fröjd, hans Frithiofs saga, dolde en äregirighet, som gränsade till vansinne, med ett ord, att den var en blind och ovärdig passion. Friherrinnan sade honom, att han skulle lära sig resignationens konst. Han skulle vara stolt emot ödet blott hälften så mycket, som han var det mot

människorna. Hon erinrade honom om tankar, som han själf tänkt i yngre dagar:

Är du så stolt, välan, för ödets blinda nycker
hvi böjer du din hals af stål?
Mot jätten ofvanfrån, som hotar och förtrycker,
sätt jätten i ditt bröst, som tål!

Endast biktmodern, sade hon, kunde hafva rättighet att säga allt detta, ty endast hon visste, huru långt hans ädla öfverseende och hans hjärtas godhet sträckte sig.

På grund af detta samtal väcktes hos Tegnér självbehärskningens kraft, och ett bättringsarbete började i stoisk anda. Han insåg, att det var ett fel att göra sig till slaf under allmänhetens bifall. Hädanefter skulle han sätta sig öfver dess omdöme. Men med denna självständighetskänsla och denna stoiska likgiltighet för beröm följde en fällning af människoförakt. Sådana känslor äro uttalade i Tegnérs närmast följande bref till Brinkman af den 7 nov.

»Jag tror, att jag är visserligen ej återställd, men dock på bättringsvägen. Det växer ärr öfver sår, som ej slutas för hastigt, kanske i många år kännas ömma. Jag tycker jag gör dagligen vackra framsteg i det slags förhärdelse och likgiltighet, som utgör lifvets lycka och vishet. Hjärtat, liksom vattnet, blir aldrig rätt stilla, innan det lagt sig is däröfver. Den vises bestämmelse är att bli mer och mer — sköldpadda. Så länge han ännu har en enda blottad

känslonerv, är hans väsende smärtans egendom. Mänsklig fullkomlighet — är apati; däri hade stoikerna rätt. Visserligen är med ett sådant skal äfven till en god del kärnan förtorkad i människohjärtat, och för min del känner jag, huru en fällning af förakt och likgiltighet mot det tvåbenta släktet sätter sig på bottnen af mitt hjärta; men det lär vara omöjligt att med någorlunda trygghet segla på lifvets haf utan denna *ballast.* För öppna och narraktiga sinnen, som gärna velat älska och högakta sitt släkte, är denna vishet något dyrköpt, och lärostunderna obeskrifligen bittra; men då man ändå måste genomgå dem, tackar jag Gud, att de infallit på en tid, då jag ännu hade nog energi och spänstighet i själen kvar för att ej alldeles förkrossas under en sådan börda.»

Den inre strid, som föregick denna stoiska apati, denna stolthet mot ödet, skildras i nästa bref till Brinkman den 27 nov.: »Det är just den olyckliges olycka, att han alltjämt måste förstora henne, därigenom att han från sig aflägsnar äfven det vänskapsfullaste deltagande. Han är som en spetälsk; äfven den barmhärtigaste måste dra sig undan. Ack! det rätta inre lidandet, det som angriper starka sinnen, när sig själf, liksom kriget, när det är rätt organiseradt, liksom ett vilddjur, när det är fullväxt».

De makter, som kämpade mot hvarandra i

Tegnérs bröst, voro stoisk själsstyrka och konstnärlig ärelystnad.* För att belysa detta ord vill jag anföra ett fall af anmärkningsvärd ärelystnad, som Tolstoy skildrat i »Krig och fred». Furst Andrey säger: »Rår jag väl för, att jag af allt mitt hjärta önskar att vinna ära, blifva ryktbar, göra mig älskad af människorna, om det är mitt enda mål i lifvet? Jag skall aldrig erkänna det för någon, men jag kan ej hjälpa, att jag endast sträfvar efter ära och människors kärlek.» — — »Och likväl», tänkte furst Andrey, »sträfvar jag endast att få höja mig öfver dem alla, skattar jag högre än allt den hemlighetsfulla ära och makt, som jag känner sväfva i dimman öfver mitt hufvud.»

Att Tegnérs ärelystnad hade något af detta blygsamt förtegna slag, tar jag för afgjordt. Striden mot denna ärelystnad liknar han vid striden mot ett vilddjur, när det är fullväxt. Denna strid måste han utkämpa för sig själf i det tysta och fördolda; han måste aflägsna från sig sina mest deltagande vänner. I det fallet liknade han en spetälsk; äfven den barmhärtigaste måste dra sig undan.

De två sista brefven visa, att Tegnér genom samtalet med friherrinnan Schwerin fått kraft att ur sin själs djup upphämta sin ungdoms ideal: den själsstyrka, som han skildrat i »Den vise». Från den tidens kamp för sedlig fullkomlighet förnam han en återklang i hennes

ord: »Var stolt mot ödet, min vän, blott hälften så mycket, som Ni är det mot människorna».

Jämte äregirigheten fanns det en annan passion, som han nu sökte bekämpa.

Den 1 december skref han till friherrinnan ett bref, där man förnimmer ett eko af den förra kärleken, som nu borde förvandlas till ren vänskap: »Det är otacksamt af den, som skrifver sådana bref som det sista, jag mottog, att tala om medelmåttiga naturgåfvor. Den, som har den heliga lågan, bör ej skämmas därför eller förneka den. Men fruntimren äro i allmänhet långt klokare än vi i detta afseende. De nära den heliga elden i eget stilla bröst, eller på sin höjd låta de den framlysa i umgänge eller i bref till en vän. Friherrinnan har dessutom den särskilda lyckan att gömma honom bakom den skönaste *eldskärm*, jag känner, och mången, som är rädd att bli bränd af elden, förgapar sig i skärmen. Vi karlar däremot gifva oss ingen ro, innan vi fått låta vårt lilla ljus lysa för människor och gjort allmänheten till vår förtrogna. Men lycklig är den, som äfven efter ett sådant fel hugnas med snillets tröstegrunder och med vänskapens deltagande.»

Här antyder brefskrifvaren, att han icke blott förgapat sig i eldskärmen utan äfven blifvit bränd af den heliga eld, som framlyst ur friherrinnans

bröst vid samtalen med hennes vän. Han antyder äfven, att hon med snillets tröstegrunder och vänskapens deltagande tröstat honom för den likgiltighet, som allmänheten visat hans Frithiof.

Brefskrifvaren fortsätter: »Mitt lynne förbättrar sig, när endast mitt hjärta hunnit att uppfylla sin mänskliga bestämmelse, som är den att sätta skal och slutligen bli som en sköldpadda. Friherrinnan vet icke, huru fri och lugn och stark man känner sig, allt efter som skalet växer. Det är de *anciliska* sköldarna, som efter fabeln föllo ned från himmelen och beskyddade romerska väldet. Hvarje man, som förtjänar namnet, är ett Rom i det afseendet. Och likväl, hvad är lifvet, hvad är människan utan kärlek, utan förtroende, utan ära.* Men säg mig, hvarför förslösas ett rikt sinne skatter på hjärtats fattiginrättningar? Friherrinnan vet det: det kommer däraf, att de *rike* ej vilja mottaga dess kapitaler, ehuru de däraf kunde draga största afkastningen.»

Tegnér klagar alltså i sitt bref, att det blifvit honom förmenadt att få kärlek och få ära. Han förslösar sitt hjärtas skatter på hjärtan, som ej taga emot dem.

---

* När Tegnér, såsom här, sammanställer tre ord, lägger han stundom tonvikten på det första och det sista ordet. Det mellersta står tämligen betydelselöst. Här talar han om ett lif utan kärlek och utan ära.

Den 6 dec. svarar friherrinnan på hans bref. Hon vill, att dem emellan skall råda vänskap och förtroende, men icke kärlek. »Jag får ju se min biskop den tredje januari» skrifver hon, »och några dagar till, hoppas jag, i den vanliga (soffan*). Det vill säga snillets, vänskapens, förtroendets, och skola vi då språka af fullt och lugnadt hjärta. Med glädje föreställer jag mig, huru denna själens sensitiva, som ihopdragit sina ömtåliga blad vid känslolöshetens kalla och nedslående beröring, skall ånyo sprida dem mot dagen vid deltagandets lifvande fläkt.»

Tre veckor därefter (den 29 december) skrifver han åter till Brinkman: Men då han till friherrinnan Schwerin sagt, att kärlek och ära blifvit honom förmenade, talar han till Brinkman endast om heder och ära. Den drömmen var ett lättrördt och lättroget barns dröm. »Ack! det gamla året! Hvad jag därunder lidit, vet ingen, om icke till äfventyrs protokollisten ofvan skyarna. Men jag är det året förbunden. Det har varit mörkare, men också allvarligare än alla de andra tillsammantagna. Jag har, ehuru i sanning på min egen bekostnad, lärt att känna, hvad ett människohjärta kan tåla utan att brista och hvad kraft Gud nedlagt under vänstra bröstvårtan på en man. Som sagdt,

---

* Ordet öfverhoppadt. Friherrinnan menar »det klassiska soffhörnet»,

jag är det året förbunden; ty det har gjort mig rik på hvad som är den mänskliga vishetens, den mänskliga själfständighetens egentliga stående fond och grundstycke — nämligen ett välbeställdt, djupt inrotadt människoförakt, naturligtvis med några få undantag för en och annan individ. Jag hoppas att med afkastningen af en sådan fastighet kunna bestrida alla mitt hjärtas utgifter för framtiden och ändå årligen ha en vacker summa öfver. Endast i dikten vill jag vara som förr, ett lättrördt, lättroget barn, som drömmer om heder och ära. Jag har redan börjat att förspörja hälsosamma verkningar af ett sådant, efter mycket och långvarigt inre vacklande, fattadt beslut. Min inre natur går, som en björn ur idet, väl afmagrad och mattad, men Gudilof med björnsenorna i behåll, på hvilka väl småningom växer kött. — Jag tycker, att den gamla barbarotitaniska naturen, med de »ludna armarna», allt mer och mer rifver sömnen ur ögonen hos mig; jag börjar hoppas, att det väl ännu skall kunna växa ett och annat vinberg på mitt förbrända, mitt förstenade hjärta, liksom på annan lava.»

I detta bref omtalar Tegnér, huru mycket han lidit för sitt sorgebarn och huru hans hjärta varit nära att brista.

Nu har han efter mycken tvekan beslutat att förakta människors omdömen och icke fika efter ära. Han har återfått sin ungdoms sinnesstyrka;

nu skall han betrakta sina dikter icke med en drömmandes fantasi utan med en vaken mans blickar.

Tegnérs årslånga sorg öfver Frithiofs saga för tanken tillbaka till hans dikt »Konstnären» från första årtiondet af 1800=talet: Konstnären ser med tjusta ögon en öfverjordisk drömvärld och ett himmelskt skönhetsrike, men när hans verk är färdigt, ett gudaverk, som skänkes åt män=niskorna, är det hans stora sorg, att allmänheten icke kan fatta det som en återspegling af dessa höga uppenbarelser.

Den 5 januari 1826 skrifver Tegnér till friher=rinnan Schwerin: »Friherrinnan har utfört sitt krig med ödet och slutit fred på drägliga villkor. Andra åter — jag t. ex. — äro ännu i fält; vår kampanj lyktas troligtvis illa; hjärtat är blott ett härjadt och brändt land; vi kunna ej vänta oss någon annan *frid* än grafvens, genom en olycklig motsägelse för starka att vika och för svaga att segra på — tyrannen ofvan skyarna. Akta för öfrigt icke på mina radotterier och på mitt mörka lynne, mörkt som himmelen och jorden. Det är orätt att därmed besvära andra och kasta sin skugga på de ljusa himlakropparna.»

Den 15 januari tackar han Brinkman, som äfven på det nya året »tröstar, uppmuntrar, ja leker för ett förstämdt sinne, som dock väl icke så lätt återtar sin förra ton och spänstighet. Min resonnansbotten är sprucken, och om den

icke med tiden *växer* ihop, så är det väl förgäfves jag söker *klistra* ihop den efter omständigheterna, nu med misantropi, nu med vänskap, nu med poesi. När man en gång förlorat jämvikten i sitt väende, så får man länge söka den förgäfves på flera särskilda punkter: det kan väl också hända, att den rätta gravitationspunkten blifvit flyttad en smula på andra sidan om grafven.»

Detta bref betecknar en förändring i Tegnérs sinnelag. Den rätta gravitationspunkten har blifvit flyttad en smula på andra sidan om grafven. Nu börjar han också tala om sin Frithiof på ett annat sätt än förr. Ur det halfdunkel, i hvilket hans omdömen äro hållna, framgår, att han visserligen tror, att i dikten ligger något högt och idealiskt, men han säger också, att den är snart bristande såpbubblor och icke alls några verkliga himlakroppar.

Brefvet af den 26 januari är det märkvärdigaste och det mest missförstådda i hela den samling, som berör åren 1824—1826. Han säger: »Förändringen i mitt fordom jämna sinne har naturligtvis i min alltid inskränkta krets väckt någon nyfikenhet och föranledt en mägd vänskapsfulla och beställsamma gissningar, som äfven i sin mån reta och förstämma mig. Mina bekanta finna sig stötta öfver att jag ej vill eller kan öfversätta mina känslor i deras språk. Jag kan säga som Don Carlos hos Schiller:

Die Augen
der Eifersucht und Neugier ruhen auf mir.

Men i sig själf inser jag icke, hvad dessa herrar skulle vinna på en dylik versio vulgata, som de troligtvis ej ens kunde explicera. För dem, tänker jag, behöfde jag just ej försegla mitt hjärta, utan kunde gärna lämna det öppet liksom spikskriften i Persepolis. Dessa omständigheter göra, att i min isolerade belägenhet dina bref äro mig dubbelt dyrbara och kärkomna. Hvad du skrifver om människoförakt och hat är sant och skönt och mänskligt. Ack! jag vet alltför väl, att dessa känslor äro obehagliga, äro det kanske mer för en sådan narr som mig än för de flesta. Jag tror också icke, att någon hyser dem frivilligt. Men hvad skall man göra, när de tränga sig på oss och lägga kalla händer på det blottade hjärtat? När det är kallt, fryser man, ehuru öfvertygad man är om att kölden är obehaglig. Människoförakt har många grader. Du föraktar t. ex. mången för dess intellektuella lyten, men det föraktet kan ännu *le,* det är en tämligen likgiltig och så till sägandes kontemplativ känsla. Men är man tvungen att förakta en människas *karakter,* helst en, som varit eller är mig kär, då erfar man hvad lifvet har bittrast; då är det ej underligt, om en öppen och brinnande själ vänder sig från det falska, det hycklande släktet och instänger sig så godt han

kan i eremithyddan af sitt eget hjärta. Har du aldrig erfarit någon lust att bli anakoret?»

Det människoförakt, som skalden här omtalar, afser först människors intellektuella lyten, deras oförmåga att uppfatta en skalds dikter. En högre grad af människoförakt gäller en människas karakter. Man har i detta uttryck sett beviset för ett kärleksförhållande till en kvinna. Men orden behöfva alls icke tolkas på det sättet. De kunna jämföras med det, som Tegnér skref till Martina von Schwerin efter brytningen med EmiliSelldén. Han ville om den saken ej meddela sig med sina vänner, »ty», sade han, »jag har nog af det förakt, jag känner för mig själf, och behöfver ej lägga andras därtill». Hvad åter beträffar uttrycket »en, som varit eller är mig kär», må man jämföra Tegnérs ord i ett bref till Kullberg 1805 angående sången »Vid en borgarflickas graf»: »Saken rör min egen kära person.» Jag tror alltså, att Tegnérs människoförakt är ett självförakt, därför att han svikit sin ungdoms dröm att en gång blifva omstrålad af ära och likväl vara anspråkslös eller, såsom han själf uttryckt det,

bröders tack förtjäna, men försmå,
nöjd med minnet af den dygd du öfvat.

I slutet af sin »Elegi vid en brors död» hade han tillagt dessa ord:

Upp, blif stor, blif ädel, liksom han,
för din dygd och ej för dygdens rykte!
Om på vårens dag, af stormar full,
om en plikt, en sanning af dig glömdes
för ett nöjes, för ett lofords skull,
gå tillbaka till den helga mull,
där hans ben välsignades och gömdes;
stå där: skälf af ånger och af blygd
och vänd om till sanning och till dygd!

Till jämförelse med hvad Tegnér sagt om människoförakt tillåter jag mig att anföra Viktor Rydbergs ord i sin skildring af Tiberius. »En släng af människoförakt», säger han, »är vanlig hos små själar — är deras omedvetna själfspegling — men människoföraktet, för att vara grundligt, förutsätter ett skaplynne med djup. Det liknar den snyltgäst, som frodas på ett safrikt träd. Den, som ej har inom sig utrymme för ett mänskligt ideal, till jämförelse med sitt sinnligt-förnuftiga jag och med de andra, som röra sig kring honom, och den, som ej djupt uppröres af jämförelsens utslag, han hvarken sjunker till människoföraktare eller höjer sig till helgon.»

Att det hos Tegnér är fråga om ett sådant människoförakt, det ser man af slutorden: »då erfar man hvad lifvet har bittrast; då är det ej underligt, om en öppen och brinnande själ vänder sig med vämjelse från det falska och hycklande släktet och instänger sig, så godt han kan, i eremithyddan af sitt eget hjärta. Har du aldrig erfarit någon lust att bli anakoret?»

Tonen i Tegnérs bref blir från början af 1826 en annan. Nu talar han med modesti om sin Frithiof; han säger, att högmod är ett fel hos honom, men han hoppas likväl, att Gud bevarat honom från fåfänga. Han skrifver: »Gud göre oss alla på det nya året friskare både till kropp och själ och bättre och ädlare. Ty endast på det sättet finna vi någon lindring i den tärande sjukdom, som kallas mänskliga lifvet.»

Med dessa och andra liknande uttryck, som vittna om resignation, öfverensstämmer Elof Tegnérs skildring af det år, då Tegnér bodde på Tufvan (maj 1826—1827). »Enligt familjens traditioner betecknas detta år som en fridsam idyll i den friska naturen.»

Men kärleken till Martina von Schwerin lefde kvar i hans bröst, fastän undertryckt och dold. Den 16 mars skrifver han till henne: »Lifvet är ett epigram; endast slutet däraf har intresse. Och likväl fäster man sig med dum instinkt därvid både för sig och den, man älskar. Ty däri ligger just felet, att *liten lefver än,* nämligen den gudomliga gnistan, kärlek, vänskap, tillgifvenhet, men lefver egentligen blott för att spränga ett människohjärta och troligtvis själf förflyga vid explosionen.»

»Ack, människan är ju som ett hittebarn, hvilket tiden funnit utsatt vid sin dörr; här gå vi i skolan och få ris. Och när skoltiden är förbi, när vi äro utexaminerade af döden, månne då

det främmande barnet får veta, hvem dess fader är, månne han då erkänner det?» Dessa ord innebära, att han älskar henne; den gudomliga gnistan hos honom är kärlek. Men han får ej älska henne med jordisk kärlek, och hans afgångsbetyg från lifvets skola beror på hur han bestått det profvet.

Från Tufva skrifver han den 4 juli till friherrinnan Schwerin: »Det är i sig själf likgiltigt, i hvad jordmån en så förblommad växt som mitt lif aftager och förtynar. Mitt hjärta, försmådt af dem, som kunde, och förrådt af dem, som borde förstå det, har dragit sig tillsamman och återfår under ingen sol sin förra spänstighet. Lycksaligheten är dessutom en tropisk växt, som sällan stiger upp i lifvets nordliga latituder, där jag vistas. Jag är i fysiskt afseende ännu, som man säger, i mina bästa år. Mina själskrafter äro ännu oförsvagade, men mitt hjärta är *utlefvadt* och dödt, och jag vet icke hvad som skulle kunna väcka den döda.»

Tegnér, liksom svenskar i allmänhet, hade sina känslor slutna inom sig själf och dolda för andra, utom i vissa solskensstunder. Han liknade vissa växter, som sluta sina blomkalkar, när solen upphör att skina. Nu hade hans sol gått ned. Hans hjärta var försmådt af den, som kunde förstå honom, och förrådt (en latinism i stället för »lämnadt ensamt») af den, som borde förstå honom. Hans belägenhet var sådan som

Frithiofs i Balders hage. Tillsammans med Ingeborg ville han njuta gudars salighet i en högre värld. Men Ingeborg satt på jorden och grät. För att få rå om henne, måste han stiga ned i hennes värld.

Från början af 1826 finnes en dikt af Tegnér till friherrinnan Schwerin med öfverskriften »Lytet». Den utgjorde en dedikation till väninnan af Frithiofssagans andra upplaga.

Ädla sångmö, hvad din skald har diktat,
läs det du, när det af världen glöms!
Sköna biktmor, hvad för dig jag biktat,
göm det du, liksom ett lyte göms.

För henne har han biktat sin kärlek. Den var ett fel, ett lyte, och gåfvan har blifvit försmådd.

Ack, bland skatter, som vi här förspille,
hjärtats är för dyrbar, är för god,
fattas ej af den, det älska ville,
och försmås af den, som det förstod.

Nu är min Frithiof omtryckt och nu kommer den ut i ny upplaga. På samma sätt skall äfven jag efter döden förnyas och bli en annan. Men mitt hjärta blir detsamma; mitt hjärtas kärlek blir oförändrad.

Snart, som Frithiofs, och *min* lefnadssaga
trycks i grafven om, en vacker dag,
ny vignett och ny musikbilaga,
ack! men samma tryckfel, fruktar jag.

Det tryckfelet är mitt hjärta. De flesta människor hafva blifvit så korrigerade och så fullkomnade, att de sakna det felet. De sakna hjärta.

Sättaren i skyn ock ämnat hade
rätta felet äfvenväl hos dig,
men han fann det allt för skönt och sade:
»Låt det stå, det är en bild af mig!»

Med hvilka känslor Martina von Schwerin tog farväl af Tegnér, då han lämnade Lund, ser man af dessa hennes ord: »Jag, som ägde den ädla rättigheten att tolka min beundran med vänskapens och förtroendets ljufvaste språk! Ack, detta skall ej på länge återljuda i den fristad, där Tegnér älskade att utgjuta hela sin själ. Lik en öfvergifven fe, står jag kvar med den gyllene nyckeln i handen, som innesluter snillets och känslans härligaste skatter i det ädlaste sinne, och förlåt er vän den stolthet hon har att tro, att ingen annan skall förstå att därutur framlocka dem som hon.»

Detta är historien om Martina von Schwerin och Frithiofs saga. Efter Tegnérs afsked från Lund träffades de bägge vännerna några gånger; han skref, att han längtade till Sireköpinge; han är ett brändt barn, som icke skyr elden. Deras brefväxling, stundom af det mest förtroliga slag, fortfor till Tegners död. I sitt sista bref (1844) skref hon: »Från Lund tog jag ett slags afsked. — Det sker icke utan en viss saknad, ty jag älskar Skåne.

»Da ich litt und da ich lebte»

min utvecklings betydelsefullaste år. Här möta mig barndomsminnen, några få kvarlefvande

vänner och oberoende — allt rosiga dagrar ibland årens växande skuggor.» Brefvet slutar med dessa ord: »Nu på allvar farväl! Glöm ej bort en gammal och oföränderlig vän Martina von Schwerin.»

*

Den nu skildrade själskrisen har fått ett storartadt minnesmärke i Tegnérs dikt »Mjältsjukan», som tyckes ha blifvit författad efter sammanträffandet med friherrinnan Schwerin i oktober 1825. Där skildras först hans själstillstånd före krisens början. Han hade som skald stigit så högt som måttet af hans krafter det tillät, han stod på höjden af sin lefnads branter. Där hade han en *allsidig* blick på lifvet; vattendragen delade sig och gingo med skummig bölja åt skilda håll. Hans värld var underbart skön. Han lefde i en himmel af ljus och klarhet, och jorden var som ett paradis. Han drömde om människovärde. På hvar mänsklig panna såg han det gudomligas tecken, och Gud var kärlekens Gud.

Jag stod på höjden af min lefnads branter,
där vattendragen dela sig och gå
med skummig bölja hän åt skilda kanter,
klart var där uppe, där var skönt att stå.
Jag såg åt solen och dess anförvanter,
som, se'n hon slocknat, skina i det blå;
jag såg åt jorden, hon var grön och härlig,
och Gud var god och människan var ärlig.

Då inträdde en förändring i hans sinne, så att han såg blott de mörka sidorna af lifvet.

Mjältsjuka och människohat fingo insteg i hans hjärta. Tänk, om människorna ej skulle fatta hans Frithiofs saga, hans lefnads storverk och ett den himmelska fridens och kärlekens evangelium. Då blef hans himmel mörk som en natt och jorden ödslig som en höst. I sitt inre kände han samma kyla och tomhet och glädjelöshet, som han kämpat emot under åren 1804—1805.

Då steg en mjältsjuk svartalf upp, och plötsligt
bet sig den svarte vid mitt hjärta fast;
och se, på en gång allt blef tomt och ödsligt
och sol och stjärnor mörknade i hast;
mitt landskap, nyss så gladt, låg mörkt och höstligt,
hvar lund blef gul, hvar blomsterstängel brast.
All lifskraft dog i mitt förfrusna sinne,
allt mod, all glädje vissnade därinne.

Han kunde ej vidare fatta verkligheten annat än som en tryckande tyngd, en liflös kropp utan ande uti. Minnet af hans himmelska fädernesland hade fördunklats. Hans rosenröda förhoppningar om jordens glädje hade bleknat. Till och med sin Frithiofs saga hade han fått nog utaf. Allmänheten såg i den endast formens skönhet, endast ytan af tingen, men icke diktens innersta mening, det glada budskapet från en högre värld, där allt är gudafrid och himlaklarhet.

Hvad vill mig verkligheten med sin döda
och stumma massa, tryckande och rå?
Hur hoppet bleknat, ack, det rosenröda!
Hur minnet mulnat, ack, det himmelsblå!
Och själfva dikten! Dess lindansarmöda,
dess luftsprång har jag sett mig mätt uppå.
Dess gyckelbilder tillfredsställa ingen,
lös-skummade från ytan utaf tingen.

Människosläktet då, det var väl en Guds afbild? Nej, det var raka motsatsen. Man talade vackra ord om tro och goda gärningar, men i själfva verket öfvade man falskhet och hyckel. Himlabarnet hade djäfvulsmärke på sin panna.

Dig, mänskosläkte, dig bör jag dock prisa,
Guds afbild du, hur träffande, hur sann!
Två lögner har du likväl till att visa,
en heter kvinna och den andra man.
Om tro och ära finns en gammal visa,
den sjunges bäst, då man bedrar hvarann.
Du himlabarn! hos dig det enda sanna
är Kainsmärket, inbrändt på din panna.

Hela människolifvet är förpestadt af en liklukt, som vittnar om andlig död. Liklukten i grafvarna kan man instänga och freda sig för, men den andliga förruttnelsens stank möter oss öfverallt.

Ett läsligt märke af Guds finger skrifvet!
Hvi gaf jag förr ej på den skylten akt?
Det går en liklukt genom människolifvet,
förgiftar vårens luft och sommarns prakt.
Den lukten är ur grafven, det är gifvet;
graf muras till, och marmorn ställs på vakt.
Men ack! förruttnelse är lifvets anda,
stängs ej af vakt, är öfverallt till handa.

Hans lif är som en mörk natt. Han pinas af de onda tankarnas tröttsamma upprepning och af begärens evigt enahanda, som jagar friden ur hans själ och glädjen ur hans hjärta. Skall det aldrig taga slut på detta ångestfulla lif?

Säg mig, du väktare, hvad natten lider!
Tar det då aldrig något slut därpå?
Halfätne månen skrider jämt och skrider,
gråtögda stjärnor gå alltjämt och gå.

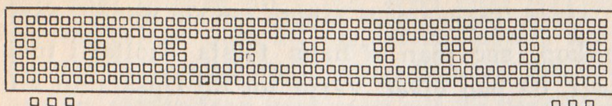
Min puls slår fort som i min ungdoms tider,
men plågans stunder hinner han ej slå.
Hur lång, hur ändlös är hvart pulsslags smärta!
O, mitt förtärda, mitt förblödda hjärta.

Hvad de två sista versraderna innebära, må blifva en läkaresak att afgöra. Jag vill ej inlåta mig på några gissningar.

Skalden fortsätter: Mitt hjärta är som förstenadt, förbrändt. Ack, om jag låge i min graf; då vore åtminstone kroppens smärta förbi, och jag, som blifvit satt här i tidens skola för att straffas och förbättras, skulle *kanske* få komma hem till min fader i evighetens rike.

Mitt hjärta? I mitt bröst finns intet hjärta!
en urna blott med lifvets aska i.
Förbarma dig, du gröna moder Herta,
och låt den urnan en gång jordfäst bli!
Hon vittrar bort i luften; jordens smärta,
i jorden är hon väl en gång förbi,
och tidens hittebarn, här satt i skolen,
får kanske se sin fader — bortom solen.

□ □ □

II.

EMILI SELLDÉN OCH BISKOPS-BEKYMREN.

Sjælen i Klosterlivet er det Program eller Ideal, der aander som Livsprincipet i og svæver som Ledestjærnen over hele Klostervæsendet. Klostervæsendet er ikke et Stykke Natur, men et Stykke Kultur, d. v. s. det er ikke en uvilkaarlig Vækst, men et hensigtsbestemt Stræben, og det aabenbarer derfor ikke sit inderste Væsen i hvad det er og hvad det præsterer, men i hvad det vil og prætenderer.

VEDEL.

Om Tegnérs verksamhet som biskop yttrar Nathan Söderblom i sin uppsats »Tegnér och religionen»: »Han sparde sig ej och hörde till de verksammaste biskoparna i sin samtid. Därom vittna redan de 31 invigda kyrkorna under hans tid. Hans nuvarande efterträdare på Östrabo kan berätta, hur ofta det är Tegnérs namn han träffar på, när något verkligt har blifvit uträttadt äfven i aflägsna pastorat.»

Hvad Tegnér själf tänkte om sin uppgift som biskop, ser man af hans första skoltal i maj 1824, då han öfver Växjö for till Upsala för att invigas i sitt ämbete. Han sade, att han ville arbeta för Guds ära, för församlingens väl, för stiftets anseende, för ungdomens bildning. Det mål, han sträfvade för, var ljusets seger öfver mörkret, det godas seger öfver det onda, släktets upplysning och förbättring. Det var ett högt mål och vägarna dit mångahanda, men alla hade de samma riktning uppföre, alla löpte de i en punkt tillhopa.

Med sådana tankar kom han efter biskopsinvigningen åter ner till sitt stift, där en af hans första uppgifter var att installera sin vän Heurlin som kyrkoherde i Tolg. Till honom höll han ett tal, som var en genklang af hans egna förhoppningar. »Lycksamligen gånge dig i dinom skrud. Drag fram för sanningens skull och till att behålla de elända vid rätt, så skall din högra hand bevisa under.» Vid utläggningen af detta bibelspråk sade han till vännen: »Sköt ditt himmelska värf med all ditt hjärtas värma, med all ditt förstånds vishet, eller rättare, sköt det med den högre vishet, som kommer af Gudi. Då skall visserligen din möda ej vara fåfäng; då skall din glädje blifva rik redan här på jorden, och din lön skall blifva stor i himmelen.»

Sådana voro den nye biskopens förhoppningar, men då han efter ett par veckors vistelse i sitt

stift kom tillbaka till Lund, skref han: »Jag får mycket besvär med att organisera stiftet, som nu är i fullkomligt upplösningstillstånd. Mörner var en rättskaffens man, men allt för flegmatisk och liknöjd. En stor del af prästerna äro deciderade fyllhundar, och nästan hos ingen finner man något intresse för någon art af litteratur eller *andelig* befattning. Också har man, sedan Wallqvist dog, alltså på tjugofyra år, ej haft någon biskop i Småland. 'Ich spüre was in mir von seiner Geist' och vill åtminstone försöka att sätta litet mera lif och ordning i prästerskapet.»

Nio månader därefter, den 3 april 1825, skref han: »Stiftet är numera i sina yttersta elementer desorganiseradt och förruttnadt. Det luktar lik, liksom Lazarus i evangelium. — Du finner af allt detta, att för mig väl svårligen blir fråga om någon engelsk sinekur i Växjö. Jag får mer att göra än jag hinner med. Icke heller gör jag mig några stora förhoppningar; förnämsta vinsten blir väl den att freda mitt eget samvete.»

När han på sommaren 1825 hade rest i sitt stift och kom tillbaka till Lund, skref han till Brinkman, som led af ögonsjuka: »Blindhet föreställer jag mig som den rysligaste af alla jordiska olyckor — näst en, som jag själf erfarit. Att icke få se solen och himlahvalfvet och det eviga ljuset, att gå lefvande i sin graf — det måtte vara det grymmaste på jorden. Att lefva utan

ljus är äfven så orimligt som att lefva utan luft. Jag *vördar* Leopold för sin resignation: en *man* måste finna sig i sitt öde; men ingen annan än en narr kastar sig blindt i olyckan, om hon möjligtvis kan undvikas.»

Han lefde utan luft; luften rundt omkring honom var stinkande af förruttnelse och liklukt; han gick lefvande i sin graf, och som en narr hade han själf kastat sig i den olyckan.

Nyåret 1826, det år, då han skulle flytta till Växjö, fick han bref från Wieselgren med denna början: »Det år går in på hvilket herr biskopen skall på fullt allvar 'fatta tiden i lockarna' och upplyfta den småländska ett decennium med hvar månad och ett stort århundrade med hvarje år.»

Men ett sådant smicker tjänade blott till att smärtsamt erinra honom om hans dröm för två år sedan. Då ville han blifva biskop i det stift, som heter diktens land, där prästerna äro sångare och där biskopsmössan är formad af en lyra. Då drömde han om uppgiften för en stor svensk skald. Han hade att för världen upprulla taflor, mot hvilka han hoppades, att all annan europeisk poesi skulle förblekna, taflor med Nordens stjärnhimmel till duk och norrskenet till färger. Dessa drömmar måste han nu öfvergifva. Hans öde var bestämdt. Det berodde lika mycket på hans fria vilja som på en skickelsediger tillfällighet. Det stod att läsa i Brinkmans strof om

svanen med stäckta vingar, »det skönaste», sade Tegnér, »som han läst på något språk».

Så din själ i mulna stunder
längtade till Lethes strand,
från din hembygds ljusa lunder
biltog dömd till skuggors land,
lik en svan med brutna vingar,
fjättrad vid en nordisk sjö,
när dess maka fjärran svingar
kring en vårklädd sångens ö.

När han kommit till Växjö och för Brinkman skulle beskrifva sin bostad, talade han om dess läge och dess vackra omgifningar, men i fonden hade han hospitalet, en betydelsefull utsikt. Hans fruktan för vansinne berodde därpå, att hans glänsande förhoppningar som skald hade till=intetgjorts genom hans utnämning till biskop. Skulle han kunna bära det ödet?

En månad förut hade han skrifvit till friher=rinnan Schwerin: »Åkerhielms komma i juni månad till Skåne för att visitera fängelserna. *En* fånge är då åtminstone rymd ur det aka=demiska fängelset — men till ett värre.» I no=vember därefter skildrar han ett besök i Jön=köping, där han tillbragte en hel dag: »förmid=dagen i skolan, middagen på kalas och aftonen på den så kallade societeten, där alla stadens herrar voro församlade för att spela och damerna för att sy och sticka strumpor. Man är i Jön=köping ej litet stolt öfver denna förträffliga in=rättning, ehuru jag för min del ej kunde märka andra resultater af detta döfstumma umgänge

än — kortpenningar och strumphälar, och under=ställer Åkerhielm, om icke med en sådan arbets-inrättning för kvinnspersoner äfven en smula korrektionsanstalt kunde och borde förenas.»

Huru olika var icke detta lif emot det, som han förut kunnat föra. Kort efter det sist an=förda brefvet skrifver han till Brinkman: »Jag önskar dig lycka att ha fått ditt statsråd fullt och kan icke utan afundsjuka tänka på ditt bättre lif. Huru gärna vore jag icke någon gång midt ibland eder och biktade för Ängeln * och lyssnade på fågelsång och gladde mig med den glada och sörjde med den sorgsna! Här lefver jag, ehuru jag ständigt har främmande, fullstän=digt isolerad. — — Framför därför mina hjärt=ligaste och vördsammaste hälsningar till gref=vinnorna De Geer och Ugglas och Montgomery samt fröken Marie, men dessutom för Ängeln en alldeles särskild hälsning, hälften dyrkan, hälften vänskap; hälsa vördnadsfullt som från ett skriftebarn och varmt som från en broder.»

Så var det förr. Hur det var nu, det skildrar han i ännu ett annat bref. »Här är jag och fruktar jag länge kommer att förblifva en främling. De många ceremonier, som måste iakttagas, det af=stånd, på hvilket alla hålla sig, passa ej rätt väl med mina forna hemseder och obekymrade öppenhet. Jag fruktar dessutom, att sinnena här äro i allmänhet något frostbitna, hop=

* Friherinnan Åkerhielm.

krumpna och småaktiga. Här är ingen karl, som kan tala om annat än årsväxten eller — grammatikan, intet fruntimmer, som kan sjunga en not.» Emellertid hoppades han att aldrig erfara den skamligaste af alla sjukdomar, »själens dysenteri, ledsnaden».

Sådana förhållanden voro icke uppmuntrande för poetisk verksamhet, och Tegnér behöfde incitament, som lifvade och upprätthöllo hans håg att dikta. »Gerda» fick ligga försummad och glömd. Han var glad att slippa missionsverket att döpa henne och viga Absalon till biskop.

Så blef hans verksamhet hufvudsakligen biskopens och stiftorganisatörens, och härom yttrade han sig ofta i sina bref. Till Franzén skref han den 24 febr. 1827: »Jag har den dårskapen att intressera mig för mitt ämbete, åtminstone för hvad jag anser viktigt däraf, och gör mig i detta afseende mycket, troligtvis onödigt och orimligt bekymmer, hvilket jag måste sluta därutaf, att ingen delar det eller, här på orten åtminstone, ens förstår, hvad jag menar, när jag yppar det. Jag kan ej säga, att man motarbetar mig; men man sätter emot mig en vis inertiæ, en gapande, oöfvervinnelig liknöjdhet, ett slags ök-aktig istadighet, som förargar mig ännu mera, än en öppen och ärlig opposition skulle göra.» — I samma bref talar han om den tröga håglöshet, i hvilken han håller på att försjunka.

Den 16 mars skref han till friherrinnan Schwerin: »Och slutligen mitt eget fattiga småländska lif? Jag har plumpat djupt, kanske allt för djupt ner i det praktiska ämbetsmannalifvet och får därför från flera håll uppbära förebråelser. Besynnerligt nog: när jag skulle bli biskop, sade både vänner och fiender, att jag af idel poesi komme att försumma ämbetet, hvartill jag i alla fall vore oskicklig; nu åter förebrår man mig, att jag uppoffrar litteraturen för de onyttiga biskopsbekymren. — — Men i detta afseende är jag lugn och fullkomligt ense med mig själf och beklagar endast, att jag äfven med bästa vilja dock kan uträtta så litet på det förstockade prästsläktet.»

Fjorton dagar därefter skrifver han till Agardh: »Jag tackar dig för flera bref, som jag långt före detta bort besvara; men många göromål, dåligt lynne och en förstämning i sinnet, till en del visserligen också verkad af förargelse öfver ett stift och ett läroverk, hvars motstånd mot all förbättring är reduceradt till en viss oöfvervinnerlig vis inertiæ och likt dödkött gör all läkarhjälp omöjlig, utan måste bortskäras — detta har en lång tid afhållit mig från all brefskrifning. —» I slutet af brefvet heter det: »Med min poesi i allmänhet måste åtminstone på några år vara: jag hinner ej med annat än stiftet och skolorna. Jag vet du skrattar häråt, och jag gör det själf, när jag betänker, huru litet jag kan ut-

rätta i detta afseende. Men ingen förbättring kommer med ens, som en månsten ur skyn; den växer småningom och bär frukt i sinom tid. Den är en narr, som vill ha skörden dagen efter utsädet, helst i vårt nordiska klimat; men en narr är äfven den, som ej vill så, därför att säden ej mognar på en dag. — Om jag tänkte endast på min egen lilla författarära, om jag negligerade ämbetet, som likväl är i ordets högsta betydelse ett *andeligt,* ett ämbete, för hvilket inga gåfvor äro för goda, så vet jag ej, huru jag skulle kunna sofva, och eftervärlden, om jag finge någon, skulle, liksom samtiden, förakta mig.»

Hvilken tid återgick till resor i stiftet, ser man af hans bref till Brinkman den 29 juni 1827. »Det är endast för att låta dig veta, att jag ännu lefver, ehuru med litet lif, som jag i dag skrifver ett par ord. Sedan medlet af maj har jag för det mesta fört en kringstrykande lefnad och förspillt tiden med visitationer, kyrko- och prästvigningar, examina af skolgossar med och utan krage, inträdespredikningar, sockenstämmor med hvad mera, som hör till ämbetet. — — I dag reser jag åter ut i stiftet och blir väl borta fyra à fem veckor. Dock går det under tiden till Skåne, och möjligtvis torde jag kunna skrifva dig ett omständigare bref därifrån. Nu är det icke att tänka därpå; ty på sex veckor har jag icke disponerat en timme. Du tänker väl, att jag är en narr, som sålunda *försjunker* i biskops-

kåpan, och jag har äfven svårt för att disputera det; mais laissez-moi faire — det blir väl bättre. Sommaren är i allt fall bestämd att gifvas till spillo.»

Att Tegnér under detta arbete lockades af tanken, att hans stift skulle blifva det bäst organiserade och bäst skötta stift i Sverige, kan man se af hans ord i ett bref den 7 okt. 1827: »När jag nämndes till biskop, hette det af vän och ovän, att jag ej dugde därtill. Detta är också i sig själf riktigt och välgrundadt; men att jag likväl ej är synnerligen mera oduglig än mina herrar ämbetsbröder, detta måste jag väl söka visa; och skulle detta med tiden lyckas, hoppas jag, att ingen ändå kan beskylla mig för öfverdrifven ärelystnad.»

Det mesta af åren 1828 och 1829 vistades Tegnér i Stockholm, där han deltog först i undervisningskommitténs arbeten och sedan i riksdagens förhandlingar. Vid riksdagens början väcktes motion om indragning af åtskilliga helgdagar. Å ekonomiutskottets vägnar författade Tegnér dess betänkande, och detta väckte beundran å ena sidan och å andra sidan förargelse. Vid frågans behandling på riddarhuset den 9 mars 1829 blef den okände författaren skarpt klandrad, och Tegnér råkade ut för en kritik, som han väl aldrig kunnat drömma om.

Löjtnant Bråkenhielm sade, att betänkandets blossande vältalighet, dessa beständigt återkom-

mande allegorier för den sansade läsaren förekommo såsom något allt för mycket vågade bocksprång. En annan önskade, att utskottet måtte vara beskedligt och en annan gång nyttja ett sig och ständerna värdigare språk. Åter en annan förmodade, att utskottet uppdragit dess författande åt någon af sina mindre väl valda skrifvare, och grefve Fröhlich yrkade, att hela upplagan af utlåtandet måtte brännas; det var en fläck på vår tids upplysning och det var en skam för rikets ständer, att ett sådant utlåtande fick existera. Då skref Tegnér sin satiriska dikt »Oppositionstalare».

På riddarhuset här om da'n
uppfördes stort spektakel.
Opposition, som den är van,
den gjorde där mirakel.
Det var också, som ryktet lopp,
en viktig sak å bane:
vältaligheten svällde opp
som kam på retad hane.

Tegnérs poem framkallade en motskrift på vers. Om den skref Tegnér till sin hustru: »Att *svara* därpå, åtminstone i vers, skulle nästan förefalla mig som om jag ville sticka ut ögonen på en blind eller duellera med ett lik. Behöfs det så hoppas jag ännu kunna mala dem sönder och samman. Men ett dylikt behof synes mig ännu icke ha inträffat.» I ett följande bref till henne skref han: »Hvarför skulle jag ej bestraffa sådant ofog, när Gud gifvit mig en liten gåfva för

skämtet? Ett par epigrammer öfver några tjuf-pojkar, som tala om hvad de ej förstå, äro alltid lofliga. Så gjorde jag fordomdags med fosforisterna i allmänhet och särskildt med Hammarsköld. Hvarför skulle jag skona dessa, hvarför icke äfven illustrera deras obskura namn med ett brännmärke, som ej växer bort så lätt? Jag anser för min plikt att tukta dumheten och öfvermodet, hvar helst det ställer sig i min väg och på hvad sätt jag anser lämpligast och mest träffande.»

Men det var icke lika lätt att kämpa mot oppositionen i riddarhuset som förut mot Hammarsköld, och Tegnérs strid mot oppositionstalarne blef för honom mindre angenäm än den för tillfället åtminstone blef ofarlig.

Efter vistelsen i Stockholm 1828—1829 var Tegnér nu åter i Växjö, där stiftet gaf honom mycket att tänka på och där han äfven måste ägna tid åt sina egna affärer. Men han kunde ej dölja för sig, att hans verksamhet som småländingarnas biskop var för trång, och det är som en suck ur hans eget hjärta, när han den 1 febr. 1830 säger om grefvinnan De Geer: »Ingenting rör mig djupare än en rik natur, som ej får utveckla sig. En barm i snörlif, en spalier på orangeriväggarna höra dock blott till den yttre naturen och dess utvärtes tukt. Men ett människohjärta, som har någon mer än vanlig lifskraft, borde få växa fritt och skjuta sina grenar

i molnen och hänga sin gyllne frukt bland stjärnorna.»

Men han hade själf valt denna verksamhetskrets, och det kunde sägas om honom hvad han sade om Beskow den 30 sept. 1830: »Människans vilja är hennes himmelrike, och det tjänar till ingenting att varna den, som föresatt sig att med all gewalt förtjäna sig en martyrkrona. Du erkänner själf, att du väntar dig en sådan och är beredd därpå. Men är du äfven beredd på att genom en sådan sysselsättning uppoffra ditt påbörjade namn och lägga ner din ära?»

Detta år började Tegnérs brefväxling med biskop Wingård blifva mera förtrolig. Han skref den 29 december till sin vän i Göteborg: »Då vi senast träffades, prisade jag dig lycklig framför mig, emedan du har *ett* bestämdt mål för din lefnad och verkar därtill med odelade krafter. Så är det äfven: men förhållandet är tyvärr helt annorlunda med mig. När man skall hålla hushåll på tvenne ställen, så vanskötes det på bägge, och jag duger hvarken för dikten eller verkligheten, uträttar följaktligen ingenting helt i någondera. Jag har nätt opp så mycket poesi, som fordras för att ge mig afsmak för ämbetsmannalifvet, och jämt så mycket praktiskt förstånd, som gör mig oduglig till poesien. Därför är jag på ingendera sidan ett helt tal, blott ett bråk mellan bägge. Skall mannen uträtta något i lifvets praktiska angelägenheter, så måste han vara totus

in illis. Säg mig ej heller, att ämbetet är ett andligt. Det är det mindre än något annat prästerligt kall. Som sakerna nu stå, är biskopen väsentligen kyrkans och skolans polismästare. Den enda andliga sida ett biskopsämbete i Sverige kunde ha, vore den teologiskt vetenskapliga; men däri får man icke yttra sin mening, får ej ens hafva någon annan än den, som för trehundra år sedan förestafvades. Äran att kommentera öfver symboliska böckerna måste jag öfverlämna åt andra. Jag har gjort hvad jag kan, när jag tiger. Med ett ord, jag befinner mig och har egentligen alltid befunnit mig i en falsk ställning och måste anse mitt lif som förfeladt.»

Det är första gången eller åtminstone en bland de första gångerna, som Tegnér uttrycker sig på detta sätt. För femton år sedan skulle han ha ansett en sådan tanke för en omöjlighet och en orimlighet. Då sade han om Luther: »Ditt verk är icke förloradt. Det, hvarför du kämpade hela ditt stormiga lif igenom, det som i dina bästa och ljusaste stunder stod klart och lefvande för din själ, det var ingen dröm, ingen människodikt, utan det var det evigt sanna, det evigt rätta. Ditt verk är icke förloradt. Under skiftande former lefver det ännu midt ibland oss: det skall lefva, så länge ett mänskligt hjärta klappar för Guds och mänsklighetens ära. Lycksalig prisar jag dig därför, du man med det

stora sinnet, du eldstod i öknen, du åska från Sinai. Ty för en själ som din skulle det förstöra himmelens glädje, om du visste, att du lefvat förgäfves.»

Det är troligt, att Tegnér, när biskopsvärdigheten först erbjöds honom, tänkte på att blifva en reformator i Luthers anda. Luther var »en djärf seglare», som »visat vägen till de saligas öar». Tegnér hade redan gjort början till en reformation på det dogmatiska området i sin Frithiofs saga, hvars sista romans ger uppslaget till en ny lösning af frågan om synd och försoning. Källan till denna försoningslära har man att söka hos Abälard och i stoikernas filosofi. Det var också Tegnérs mening att i »Gerda» låta Axel studera i Paris under Abälard. Men känslan af biskopsförpliktelserna gjorde uppgiften svår för skalden. Han ville icke nedbryta besvurna dogmer. Till Wingård sade han: »Jag har gjort hvad jag kan, när jag tiger.» När han sedan med försvagade krafter åter diktade på »Gerda», lät han Axel för Abälard yttra sina tvifvel om vissa den kristna kyrkans läror, men Abälard svarar icke därpå, utan utvecklar i stället betydelsen af det klassiska latinet och, i anledning af Axels meddelanden om Saxos krönika, talar han om förhållandet mellan saga, dikt och verklighet. Detta efter Wrangel gifna referat af sjunde sången i »Gerda» visar, i huru hög grad biskopsämbetet band vingarna

på skalden, som i alla händelser var religiöst intresserad i ganska hög grad.

Nu började det bli allt mer och mer motigt för Tegnér, och 1831 kom det Bråkenhielmska målet. Bråkenhielm var kyrkoherde och prost i Pjetteryds församling. Där hade Tegnérs företrädare vid biskopsvisitationen 1816 genomdrifvit ett beslut, att en ny kyrka skulle byggas. Men under allehanda förevändningar hade beslutet icke blifvit verkställdt, fastän fjorton år voro förgångna. Om denna kyrka yttrade sig Tegnér vid sin biskopsvisitation 1830: »Jag ser eder kyrka med förvåning: hon har sannerligen icke sin like i stiftet, troligtvis ej i Sverige, knappast i kristenheten.» Några månader förut hade biskop och konsistorium fråntagit prosten Bråkenhielm utöfningen af hans kyrkoherdeämbete och i hans ställe tillförordnat vice pastor. Härom, liksom öfver biskopsvisitationen i pastoratet, hade Bråkenhielm besvärat sig hos Kungl. Maj:t. Tegnér skref härom till Brinkman den 16 mars 1831: »Frågan är så till vida viktig, som den egentligen består däruti, huruvida någon ecklesiastikstyrelse skall finnas i Växjö stift eller ej. Personlig är den icke, ty hvad kan Bråkenhielm vara för mig annat än en utlefvad gubbe, känd för sin bondadvokatyr och sitt trätsjuka lynne? Den upprättelse, jag fordrar, är således icke för mitt enskilda afseende utan för ämbetets, hvilket i öfrigt må vara

hurudant som helst, men likväl som chefskap måste respekteras, så framt någon ordning skall kunna bibehållas eller återställas. Vägras mig åter en sådan upprättelse, så måste jag betrakta det som en vink af vederbörande, att jag ej bör fjäska vid tjänsten utan göra som mina flesta herrar ämbetsbröder, låta världen gå sin gång och prästerskapet till sängs, hvilket också är både populärt och bekvämligt.»

K. M:ts utslag föll den 17 nov. 1831. Däri förklarades, att den öfverklagade åtgärden vid biskopsvisitationen vore föreskrifven genom den biskop och konsistorium ålagda ovillkorliga plikt att tillse, att pastoralvården ordentligt förestodes; men domkapitlets åtgärd att fråntaga Bråkenhielm utöfningen af hans kyrkoherdeämbete och att i hans ställe tillförordna vice pastor upphäfdes, då den icke hade stöd i lag och författning.

Om detta utslag yttrade sig biskop Wingård i ett bref till Tegnér i nov. 1831. »Käraste broder! Med obeskriflig glädje förnimmer jag din verksamhet, den endast din egen modesti kan förringa. Uppriktigt sagdt, väntade jag mig icke i din liflighet och dina många distraktioner så ihärdig arbetsförmåga, sträckt äfven till detaljer. Lika mycket jag håller af ditt ärliga, spegelklara sinne, högaktar jag detta förstånd, som hos snillen är den raraste Guds gåfva och den du röfvat från alla bröderna i Apollo. — —

Så mycket mera bör regeringen hålla denna verksamhet fredad från ofog. Jag har sagt Hartmansdorff det i starka termer och yttrat min förtrytsamhet, att han låtit den omyndige baronen* föredraga och *så* föredraga bråket i Pjetteryd.»

Ett halft år efter utslaget i detta ödesdigra mål blef Tegnér allvarligt sjuk. Sjukdomsorsaken var väl utgången af det Bråkenhielmska målet och dess inverkan på Tegnérs sinne. Den myndige biskopen var icke van att blifva motsagd, ännu mindre att blifva besegrad af sina underhafvande; icke heller kunde han finna sig i att se sin verksamhet hämmad af »en svag, obeslutsam, inkonsekvent styrelse». Enskild förödmjukelse *kunde* han bära, *måste* det åtminstone, ty han hade inga moyen'er att lefva af utan som ämbetsman. Men han måste ogilla själfva principen, som låg till grund för ett dylikt handlingssätt hos styrelsen. Den borde känna en person, innan han sattes till chef; men sedermera borde den äfven tro honom, så framt han ej förverkat sitt förtroende genom oduglighet eller nedrighet. Att uppoffra honom för en tom formalism, för den konstitutionella *kart*, som växte i allehanda paragrafer af regeringsform och kyrkolag, hvilka dessutom vid detta tillfälle icke voro læderade,

* Expeditionssekreteraren i ecklesiastikdepartementet baron F. A. Wrangel.

var både orättvist mot ämbetsmännen och obetänkt af styrelsen. Ty hvad kunde han som chef uträtta, om han ej var något annat än lagens *ögontjänare?* Om han saknade förstånd och ärlig vilja att sköta sitt kall, hvarför hade då regeringen satt honom dit? Saknade han dem åter icke, hvarför hade han ej vitsord i hvad han måste känna bättre än statsråden, hvarför chikanerade man på lagparagrafer, som icke en gång funnos, hvarför dömde man ena gången så och den andra alldeles motsatt i samma mål? Ingenting vore olyckligare för biskopsämbetet, än om det slutligen skulle lyckas att mekanisera äfven den andliga styrelsen och förkväfva det lilla lif, som ännu här och där kunde finnas. Kunde ordning ej vinnas eller återställas utan genom despotiska åtgärder, så vore dock dessa att föredraga för oordning och själfsvåld; och för att bli en nämndeman till kyrkolagen, hade han ej mottagit stiftets styrelse, hade ej fört och skulle ej heller föra den sålunda, oaktadt all de högas onåd, som var honom personligen likgiltig, då han hvarken förtjänade eller fruktade den.

Han var nästan betänkt på att afstå från sin biskopsvärdighet och söka Leksands pastorat. Där skulle han icke stå i någon direkt beröring med höga vederbörande och han skulle slippa förarga sig öfver deras misstag eller deras slapphet.

Mot denna förbittring och denna känsla af otillbörlig förödmjukelse satte han sin stora förmåga af självbehärskning. Han slöt sig inom sig själf och dolde skammen och harmen öfver nederlaget. Denna inre strid väckte hans gamla sjukdom till lif. Han fick lefversjuka och gallsten jämte häftiga, nästan lifsfarliga anfall. Därpå led han af en ihållande slapphet och långvarig nedstämning och dessemellan af en retlighet, som gjorde honom odräglig för sig själf och andra. När denna Saulsande kom öfver honom, kände han en obeskriflig bitterhet, som ingenting tålde, ingenting skonade i himmelen eller på jorden.

Dessa voro de närmaste följderna af det Bråkenhielmska målet, men de skulle icke blifva de enda.

På läkarnes inrådan gjorde han sommaren 1833 en resa till Karlsbad. Om den skref han till Beskow efter återkomsten till Sverige: »För min hälsa är väl föga eller intet vunnet, men i andra afseenden har jag ej skäl att vara missnöjd med resan. Jag har lärt att åtminstone i förbigående känna en betydlig del af Tyskland, som med all sin nebulism och galenskap dock onekligen är och längre varit Europas lärostol; och Preussen i synnerhet representerar utan all fråga den civiliserade världens intelligens. — Bland resans fördelar bör jag äfven räkna det tillfälle jag haft att lära mer eller mindre känna

flera betydliga personligheter, t. ex. Steffens, Schleiermacher, general Skrzynecki, kronprinsen af Preussen m. fl. Dessutom flera utmärkta vetenskapsmän, synnerligast teologer, som för närvarande mest intressera mig. Af poeter såg jag endast två, nämligen Tieck i Dresden och Fouqué i Halle, bägge som hastigast.»

Mest intresserade sig Tegnér för den polske frihetshjälten Skrzynecki, en mycket bildad och älskvärd man, som talade med lugn och opartiskhet öfver de polska händelserna och med synnerlig modesti öfver sitt eget deltagande däri. I honom såg Tegnér en man, som med föga hopp om seger, men dock med förtviflans mod kämpade för sitt fäderneslands räddning. Då de skildes åt, bad generalen, att Tegnér skulle lysa välsignelse öfver honom och hans lifsverk, hvilket också skedde. Skalden ansåg detta ögonblick som det stämningsfullaste i hela hans lif.

När Tegnér kom tillbaka till Växjö sensommaren 1833, kände han sig föga friskare, än när han reste ut, och på hösten hade han ett nytt anfall af sin gamla sjukdom. För resten var det en stor skillnad mellan det intelligenta, lärorika, uppfriskande umgänge, han haft på sin långa hemresa öfver Tyskland, och de människor, bland hvilka han nu lefde. Han sjönk åter ned i ett tillstånd af nedslagenhet och förstämning, som gjorde honom »obekväm till all god gär-

ning». Han kände, hur hans ungdoms drömmar voro tillintetgjorda och hur hans mannaålders hopp att såsom biskop uträtta något stort hade strandat. Han var som ett träd i löffällningen och han skref till en af sina vänner: »Kunde träden längta, är jag öfvertygad, att de i löffällningen mest tänkte på våren.»

Om sin verksamhet som biskop skref han vid denna tid: »Ehuru jag vet, att jag föga eller intet uträttar, måste jag dock fortfara, så länge jag förmår, att ifra i tid och otid. Jag vet ingenting föraktligare än att vårdslösa sitt ämbete, i synnerhet ett högre och ansvarsfullt, och lefva som nådehjon på statens bekostnad, så länge man ännu kan förtjäna sin föda med arbete och omtanke.» Längre fram i brefvet skrifver han: »Det är sant, att jag föga uträttar, men ingen enskild man, helst då han ej har större verkningskrets och förmåga än jag, reformar sin tid eller ens sin omgifning. Förbättringen, om den kommer, är resultatet af allas sammanstämmande bemödanden. Hvad blir det helas kraft, om hvarje enskild undandrager sig att medverka? Medvetandet att ha uppfyllt sin skyldighet, så godt man förstår, är också något värdt och af all ärelystnad den lofligaste.»

Nästa år visar sig Tegnér ännu mera förstämd och nedslagen och i ett bref till Brinkman (13 febr. 1834) säger han: »Dina bref äro framför andras icke blott lefvande och intressanta utan

äfven i allmänhet så rikhaltiga, att det nästan fordras en egen sinnesstämning för att besvara dem eller deltaga i det till hälften poetiska, hälften vetenskapliga umgänge, hvari du lefver med dina korrespondenter. En sådan sinnesstämning är numera hos mig sällsynt. Det är glädjefulla fabler, som mina vänner och släktingar i Stockholm kringföra om min fullständigt återställda hälsa och lynne, och naturligtvis skulle ingen hellre än jag tro på deras sannfärdighet. Men verkliga förhållandet är icke sådant.»

I fortsättningen af brefvet heter det: »konsten att dö studerar äfven jag, men i detta som i andra studier blir jag mycket efter dig. Våra husliga förhållanden äro också olika, och många band, som du aldrig känt, fästa mig vid lifvet. Att dö är, tänker jag, ingenting; men att lefva utan egentligt lif, att känna sitt intresse för hvad som utgör lifvets värde, dagligen magra och aftyna, att känna sig efterhand nedsjunka i den vanliga trivialiteten, som är lifvets släpmundering, och alltjämt, men fåfängt äflas att hjälpa sig upp igen, liksom det sker i drömmen, med ett ord att dagligen vara med på sitt eget bättre väsendes begrafning — detta är mer, är värre än döden. Visserligen uppflammar då och då ännu den gamla lågan och besynnerligt nog, som jag då tycker, med en högre intensitet än någonsin, men det är sällan och i förbigående, och jag kan nästan aldrig fixera sådana ögonblick på

papperet, emedan jag har en afsky för att skrifva.

Men se där är jag åter inne på de gamla klagovisorna, dem jag så gärna ville undvika. De få af mina vänner, som förstå denna sorgliga melodi, oroas alldeles onyttigt däraf, ty de kunna dock ej hjälpa, och detta är också begripligt nog ett af skälen, hvarför jag skrifver så sällan; ty pjunk föraktar jag uppriktigt i konsten som i lifvet, och annorlunda än som pjunk torde väl icke en sådan sinnesstämning anses af de flesta.»

Några dagar därefter klagar han öfver sina mörka aningar. Han fruktar tydligen för vansinne. Han känner, att han förlorat sin själsjämnvikt, att viljan börjar fattas, att han icke kan hålla fast sina tankar, som mera ha drömmens och aningens karaktär, och att hans fantasi arbetar mera intensivt än någonsin. Enligt meddelanden i hans bref från detta och följande år gick han i ett mellantillstånd af sofva och vaka, han tyckte, att han icke var lefvande och icke död, men mest det senare, han var trög och dåsig, men hans fantasi framtrollade tankevillor, och det kunde, skref han till sin dotter 1835, förefalla honom, som om han vore kung och sutte på en af Europas troner.

Under sådana förhållanden fick han se den vackra fru Emili Selldén, född Ulfsax. Om henne bildade han sig de mest högstämda föreställ=

ningar, och fantasien, som saknade kontroll, dårade den trötte. Att se henne var en salighet, det var som att se Gud. Men när förhållandet till henne var brutet, skildrade han henne som en ytlig ögonblicksvarelse utan verklig begåfning och utan själsadel.

Hans bref till henne, uppgående till 600 eller 700 stycken, brunno upp under den stora eldsvådan i Växjö 1838. »De innehöllo», säger han, »mitt hjärtas historia, 'a sorry tale', under fyra eller fem år, de lyckligaste, men också olyckligaste af min lefnad. Nu äro de aska; vore äfven det hjärta så, ur hvars djup de voro skrifna.»

Tegnér antyder själf, att denna kärlek lät honom förnimma en öfverjordiskt lycksalighet, men det är lika säkert, att den var en sorglig sak, för hvilken han föraktade sig själf. Härliga himlasyner förenade sig med en sinnlig förälskelse, som liknade en sinnessjuks tvångstankar, men dock kunde besegras genom viljans kraft. Den splittring af hans väsen, som han började känna redan 1825 — »min resonansbotten är sprucken» — skildrade han 1837 med förtäckta ord.

Det går en oro genom mänskolifvet,
som söndrar hjärtat, läser fast vid jorden
dess större hälft, den andra vill mot skyn.

Detta dubbla kärlekslif började antagligen i slutet af 1833. Kanske var det vid denna tid som han skref sin vackra dikt »Den enda».

Med anletsdrag, som alla hjärtan fånga,
med blickar milda som en majsols sken,
den enda sitter här bland många,
men bland de många ser jag endast en.

Hur svårt för kärleken att sig fördölja,
att jämt bevaka, jämt förställa sig,
men mina ögon henne följa.
O, följde hennes också endast mig!

Han satt och såg på henne och drömde sig upp i himmelen. Under svärmeri à la »Axel» erinrade han sig, att de voro forna himlavänner; de hade alltså gemensamma intressen och gemensamma minnen. Åt henne ensam kunde han anförtro sin brinnande själ, vid hennes bröst kunde han få gråta ut sin oändliga sorg, med henne kunde han få njuta himmelens glädje och jordens. Snart voro de hjärtevänner, och det sällhetslif, som den olycklige skalden nu lefde, tolkas i »Den lycklige».

Hur lycklig gör du icke mig
hvar gång, som jag får se på dig
och på de ädla drag, de rena,
dem fordom Grekland såg allena.

De skimra i sitt bleka ljus
från mänsklighetens riddarhus;
af jordens färger ha de föga,
men himlen blånar i ditt öga.

Jag kunde sitta dagen ut
och dagen in förutan slut
och lika fullt mig lycklig akta
att dem betrakta, blott betrakta.

Och se'n hur lycklig gör du mig
hvar gång, som jag får *höra* dig,
den milda stämman och den rena!
Så tala änglarna allena.

Det ges ej sång, som klingar så,
ej ton, så skön att lyss uppå,
som när du hviskar mig och säger:
»Jag älskar dig och du mig äger.»

Om ej mitt hjärta var dig kärt,
hvad vore väl mig lifvet värdt?
Ack, minnets dröm och dagens ära
för din skull äro de mig kära.

Men lyckligast dock gör du mig
hvar gång, som jag får *kyssa* dig
och våra själar sig förena.
Så kyssas gudarna allena.

Det är min sällhets poesi,
att du, att du tar del däri
och lågar, som när solen skiner
på bleka liljor och jasminer.

Min själs begär, mitt lif, min tröst,
begraf, begraf mig vid ditt bröst!
Ack, i den grafven vill jag hvila;
dit låt den lycklige få ila!

En annan af dessa kärleksdikter heter »På Tofta».* I denna skildrar skalden graden af sin kärlek till Emili Selldén genom att jämföra henne med den vårligt vackra naturen, med sin mest älskade dotter och med paradiset.

Visst är det skönt och gladt på Tofta,
där våren redan fullväxt är
och vågor brusa, blommor dofta,
men — Emili är dock ej där.

Väl smeks jag af en landtlig tärna,
en dotter för mitt hjärta kär;
Gud vet, jag ser på henne gärna,
men — Emili är dock ej där.

* På Tofta bodde löjtnant Kuhlberg, gift med Tegnérs yngsta dotter Disa.

Det går mig på det gamla viset;
jag vantrifs hvar du icke är:
en öken blir mig paradiset,
om icke Emili är där.

Strax efter midsommar 1834 for Tegnér till Stockholm för att deltaga i riksdagsarbetet. Kanske var det då, som han skref sitt »Farväl».

Snart fält och lunder, berg och dalar
oss skilja, när jag från dig far,
och huru ömt till dig jag talar,
så får jag ändå intet svar.
Hvar afton jag den kära saknar,
som satt bredvid och tjuste mig,
och hvarje morgon, då jag vaknar,
jag vet jag får ej råka dig.

Sedan försäkrar han, att han icke kan glömma henne.

Säg icke, att jag kan dig glömma!
Du tror det icke själf en gång,
vet nog, hvad känslor genomströmma
mitt hela lif, mitt tal, min sång.
Från yrseln, nöjena och flärden
du vändt min håg för länge se'n,
från allt förutom dig, — och världen
hon är mig blott ditt återsken.

Jag ser din bild i solens lågor,
jag hör din röst i bäckens sus,
och nattens djupa, dunkla frågor
du tyder mig vid stjärnors ljus.
Det sköna jorden har, det höga,
som himlen, — din symbol mig är;
den sky, som blånar, är ditt öga,
och liljan dina färger bär.

Nu skiljas vi från hvarandra, men vi skiljas dock icke.

Tro mig, fast ock vi skiljas vida,
så blifva hos hvarandra vi.
Du sitter icke vid min sida,
nej, ty du sitter däruti;

i vänstra sidan, där det flammar
ett hjärta, där du dyrkad är,
där har du valt din slutna kammar,
och in släpps ingen annan där.

Hur skönt de ädla, bleka dragen
ur djupet blicka upp på mig!
Hur ömt de himmelska behagen
för mina ögon måla sig!
Din stämmas milda toner ljuda
harmoniskt i mitt öra än,
och dina läppar ännu bjuda
en kyss af lågor åt din vän.

Dikten slutar med ett sista farväl och med en önskan, att hon måtte vara honom trogen.

Farväl, var trogen! — Blodet isar
vid tanken, att du glömma kan;
var trogen, ty mitt hjärta vissnar
den stund, du älskar någon ann'.
Farväl, min lefnads morgonstjärna,
du bättre hälften af min själ,
mitt väsens medelpunkt och kärna,
du evigt älskade, farväl!

Emellertid for Tegnér till Stockholm, där han vistades juli och augusti 1834. Under denna tid hade Brinkman i sitt hem en förmiddagsbjudning, då Tegnér fick göra bekantskap med fru Hilda Wijk, som på honom gjorde ett djupt och varaktigt intryck. Hemligheten i hans lynnessjukdom vågade han knappast tala om för någon, men fru Wijk gjorde på honom det intrycket, att han tyckte, att han kunde anförtro sitt hjärtas sorg åt henne, om de träffades på nytt någon gång.

Efter hemkomsten till Växjö skref han till fru Tersmeden och talade om landtbornas rädsla för den då härjande koleran. »För min del», säger han, »har jag varit mera trankil, dels därför att jag af naturen är, som Bayard, en chevalier *sans peur,* ehuru gudnås icke *sans reproche,* dels äfven och isynnerhet därför, att mitt »högvördiga» lif icke synes mig rätt mycket värdt, och att jag i mina mörkare, vill säga mina klokare stunder rätt gärna skulle vilja vara det kvitt. I öfrigt har jag icke varit sjuk till *kroppen,* om jag icke så vill kalla en långvarig sömnlöshet, som länge plågat mig och är så hårdnackad, att själfva riksdagstidningen eller det härvarande umgänget ej kunna öfvervinna den. Dock, sömn få vi nog en gång — i grafven. Hvad åter *själen* angår, så ligger hon redan i nervfeber. Ack! människohjärtat är en underlig ting, eller rättare, en löjlig. Det klokaste, jag gjorde i Stockholm, var att jag reste därifrån. Bland de flera sottiser, jag där bedref, bifogas en, som blifvit tryckt.»

I detta bref antyder Tegnér skämtande, men tämligen öppet, att han hade sina kloka stunder, som också voro hans mörkare, men att han dessemellan var löjlig och bedref sottiser. Han sade sig vara en chevalier sans peur och i detta fall jämförde han sig med Bayard, men bakom denne chevalier sans peur skymtar man lätt den aldrig

rädde Don Quijote, som var en »galning med täta omskiften af ljusa mellanstunder».

Tegnérs sorg öfver sitt eget tillstånd ökades genom två dödsfall. I november 1834 dog hans mor och på nyårsdagen 1835 hans måg Kuhlberg. I ett bref till Wingård den 22 mars 1835 skildrar han sin dotters sorg. Om sig själf skrifver han: »Du vet icke, huru sönderslitet och förmörkadt hela mitt väsen varit och är. Under sådana förhållanden vet jag ej, hvartill det skulle tjäna att plåga mina vänner med en klagan, vore det ock en klagosång, hvars grund, verklig eller inbillad, de dock ej kunna afhjälpa. Det går genom min släkt en olycklig åder af mjältsjuka, som växer ut och svartnar med åren. Det är den olyckligaste af alla sjukdomar, ty den omväxlar med öfverdrifven glädtighet och ser dessemellan lifvet — som det är.»

Men om sin dotters sorg säger han, att den är en besynnerlig komposition af skämt och allvar, som hos henne äro sammansmälta. Men hos honom framträder ömsom det ena, ömsom det andra. Hans personlighet är klufven, hans väsen är sönderslitet och förmörkadt.

I samma bref skrifver han: »Den gamle världsomskapande Eros, en mäktig yngling med märg och senor, är mig naturligtvis ej obekant, men för en blott och bart fallusdyrkan utan romantik eller svärmeri har jag aldrig haft något sinne. Hvad min själ under sådana förhållanden njutit,

men också lidit, det vet ingen annan än Gud och mitt ärriga hjärta. — Umgänget med bildade kvinnor, med eller utan närmare förbindelse, är mig ett behof, i synnerhet i en småstad, där det är omöjligt att umgås med det slags kortspelande, fuselrökande människoexemplar, som kallas karlar. I detta afseende, liksom i många andra, vet jag väl, att jag är en narr, och förblifver det troligtvis, dum spiritus hos regit artus.» *

Ett förtroligt umgänge skildrar Tegnér i sitt skoltal i Växjö 1836. Han talar först om umgänget med en manlig vän, där själ meddelar sig med själ, där vännen tar broderligt sin andel i dagens börda, välviljan ger råd och öfvertygelsen följer den. Om det förtroliga umgänget med en älskad kvinna säger han: »Ve den, som aldrig erfarit den oändliga ljufheten af ett sådant umgänge, som aldrig fått gråta ut sin sorg vid ett förtroligt bröst, aldrig känt sin glädje, sin förtjusning slå i ett deltagande hjärta! Han är som ett förtorkadt träd, som intet regn uppfriskar, där ingen fågel hvilar, han står ensam i lifvet, om han också lefde med tusende.»

En fråga, som ofta sysselsatte den Emilidyrkande Tegnér, var, om hon älskade honom och var honom värdig. Fastän det i hans kloka stunder syntes honom, att det måste bli ett slut

---

* Så länge jag lefver.

på detta förhållande, höll han sig, då han be=härskades af sin känsla och sina drömmar, fast vid henne. I det nyss anförda brefvet till Win=gård skrifver han om sin tro på odödligheten och sammanställer den med sin tro på ett män=niskohjärta, kanske med sin tro på Emili Sell=dén. »Läran om en odödlighet, nämligen en personlig och medveten, släpper mitt hjärta icke, ehuru mycket förståndet kan invända där=emot. Jag tycker lifvet är ömkligt nog ändå, och vill åtminstone ej låta bortdemonstrera hoppet om dess bättre utveckling och skönare former. Vid den plankan håller jag mig fast i skeppsbrottet, af samma skäl som jag fäster mig vid ett människohjärta, äfven med fara att det kan bedraga mig.»

Den mest bekanta bland Tegnérs dikter till Emili Selldén är »Den döde». Den är skrifven en vår, antagligen 1835, då förhållandet dem emellan ännu ej var brutet. I början och slu=tet af dikten talar skalden i eget namn. För resten lägger han orden i den älskades mun. Hon såg honom icke i hans barndom, hans lyckligaste tid. Men hon kände honom som man. Då gick han som en drömmare fram genom lifvet. Han var en orolig själ, ombytlig och lättrörd; han hade en inre eld, som förtärde ho=nom lika mycket, vare sig han kände glädje el=ler sorg. Än var han glad som en gud uppe i sin Olymp, en himmelsk yngling, som läng=

tade till himmelen, och from och öppen. Än var han mörk och dyster, kände sig fängslad i stoftet och led helvetiska kval.

När Tegnér skref denna dikt, drömde han om ett föregående lif i himmelen och att han, fal=len till en lägre värld, länge hade sökt sin vän. Ändtligen hade han funnit henne efter en lång irrfärd, och all jordisk kärlek, som han känt förut, hade varit en irring, ett misstag.

> Från mången irring, som han medgaf fritt,
> hans hjärta hamnade sitt slut vid mitt.
> Jag fick hans kärlek, kunde den ej mista,
> den var hans varmaste, den var hans sista,
> och mannen med det vidtbekanta namn,
> han trifdes ändå bäst uti min famn.
> Hur ofta svor han, däri innesluten,
> en evig tro, af honom aldrig bruten.
> I lifvet var min kärlek honom nog,
> och med mitt namn på läpparna han dog.

Kärleksförhållandet till Emili Selldén upplös=tes, som det vill synas, hösten 1835, men fortfor ännu på visst sätt några år under ömsesidig bref=växling. Se henne vågade han icke, ty då kom åter förtrollningen öfver honom, och vänskap dem emellan var icke möjlig, endast en kärlek, som lyfte honom upp till hans drömmars himmel.

Lika intressant i psykologiskt afseende, som kärleken var mellan Tegnér och Emili Selldén, lika märkvärdig var upplösningen. Tegnér sä=ger, att han ryckte sig ifrån detta förhållande under uppoffring och strid och med ett blö=dande hjärta, men han säger också, att han blif=

vit bedragen och förrådd af henne. Det är två olika uppfattningssätt, som dock kunna förenas med hvarandra.

Hvilken smärta det kostade honom att vara skild från den, han älskade, kan man se af dikten »För länge se'n», där hon framställes som skulden till kärlekens utslocknande.

Minns du, hur stunderna försvunno
den tiden, som så snart försvann?
Minns du, hur våra hjärtan brunno
i salig tjusning mot hvarann?
Jag räknar ej min saknads stunder,
en Gud har räknat dem allen,
men hjärtat suckar dock därunder:
»För länge se'n, för länge se'n.»

Där kom en annan tid: ditt sinne
blef kallt; hvarför vet jag ej än.
Min sällhet bleknade till minne,
men dock jag hade kvar en vän.
Din hand fick jag dock ännu trycka,
fick gråta vid ditt hjärta än;
det var ändå en tröst, en lycka,
men länge se'n, för länge se'n.

Har allt, har allt för mig försvunnit,
ej älskarinna blott, men vän?
Blås åter på den glöd, som brunnit,
och säg mig: liten lefver än!
Blif, som du var i forna dagar,
då solen af vår lyckliga sken,
och kyss mig, under det jag klagar:
»För länge, allt för länge se'n!»

Ett bidrag till tolkningen af denna Emili-förtjusning, har man kanske i Tegnérs tal på Växjö gymnasium hösten 1839; där skildrar han hoppet och dess lyckliga förvillelse: »Förhoppningen

är i alla språk, som jag känner, af kvinnosläktet och förnekar ej heller sitt kön. Det är sant, att hon bedrar, men hvad betyder det, när hon emellertid gör er lyckliga genom sina löften? Tron gärna, tron länge på den sköna bedragerskan och trycken henne till ert hjärta. Dock — hvarför skall jag med mina svarta, olycksbådande åskmoln stiga fram och skymma er morgonrodnad? Morgonrodnaden själf, är hon något annat än dunster och strålbrytning? Och likväl, hvem ville umbära henne? Hur skön är hon att se, hur tröstefull, hur uppfriskande för kropp och sinne, när hon bygger sin äreport öfver den unga dagen och leder in de bevingade timmarna! Sannerligen — hoppets rikedom, så bedräglig, så inbillad han ock må anses, är dock en verklig rikedom, en solid. Så länge *dess* skatter icke äro förskingrade, bibehåller lifvet ännu sitt värde och döden själf sin tröst».

Tegnérs kärlek till Emili Selldén var en vansinnigs tankevilla och en vansinnigs tvångsimpulser, ur hvilkas våld han ej mäktade frigöra sig. Men äfven i detta fall gällde om honom hvad han yttrat om Hektor: »Han vacklar ofta som dödlig människa, men upplyfter sig äfven genom sin själsstorhet öfver dessa människonaturens svagheter.»

Brytningen mellan Tegnér och Emili Selldén försiggick eller började försiggå hösten 1835

Det kan man se af Tegnérs bref till Wingård den 3 apr. 1836. »Jag har», skrifver han, »legat i hide hela vintern som en björn, ehuru min sömn ingalunda varit lugn. Jag har afsagt mig icke blott allt umgänge utan all brefväxling, med undantag af den nödvändiga i affärer. Jag har gått i kloster i mitt eget hus. Det är min Vallombrosa. Till den rätta Vallombrosa, skuggdalen, där lugnet och glömskan bo, måtte jag väl ej heller ha så långt. Det är kristeligt och kärleksfullt af dig att förut någon gång besöka mig med ett tröstefullt ord.»

»Jag tackar dig hjärteligen för de öfversända minnestalen. Det öfver Rosen har i synnerhet fägnat mig, emedan jag kände honom närmare. Huru mildt och öfverseende dömer du icke, med all din skärpa, den felande, men älskvärde brodern, utan att likväl sanningen förlorar sin rätt! Tala en gång, när jag är död, öfver mig med samma milda sinne. Jag kan väl behöfva det.»

I slutet af brefvet heter det: »Jag hade ämnat skrifva vida längre, kunde också ha allehanda att säga: ty du är dock den ende af mina ämbetsbröder (Franzén är förryckt af krass och trångbröstad ortodoxi), för hvilken jag kan beklaga mig och som förstår, huru malplacerad jag, stackars kristnade hedning, är i kyrkan och — lifvet. Men se, där går påskfullmånen upp öfver skogen. Det är uppståndelsens måne.

Han kommer från de dödas land, en blek dödning: kanske säger han mig något därom. Med de lefvande har jag i det närmaste uppgjort min räkning. Farväl! Glöm ej alldeles bort din döde vän Es. Tegnér.»

Detta är en syndabekännelse för en vän, af hvilken han hoppas att blifva förstådd. Han har lefvat som en hedning i kyrkan och som en hedning i lifvet. Han är en död man. Men påskens fullmåne går upp äfven för honom, liksom en ny sol gick upp för Frithiof i den mörkaste stunden af hans lif.

Sol går upp, men fjärd och sund
spegla blott afgrundslågor.

På detta bref svarade Wingård den 30 april, och svaret visar, huru han uppfattade Tegnérs bref: »Älskade Tegnér! Ditt bref af den 3 dennes kom mig att gråta öfver ditt förstämda sinne. Huru mycket beklagar jag ej denna slitning i ditt inre, hvilket icke kan komma till frid, förrän friden sökes, där den endast kan hämtas. Mitt deltagande göt sig ut i en varm bön för dig. O! att jag, som älskar dig så innerligt, en gång fick omfamna dig som en kristen broder, då skulle jag gråta af glädje. Jag har endast så mycket snille att förstå ett stort snilles faror. Greken anade detta i sitt mångtydiga *daimonion*. Skall Gud icke få tacksägelser, endast förebråelser, för det han gifvit dig dessa härliga gåfvor? All kärlek är rädd om sitt föremål och är beställ-

sam; förlåt äfven min, att den äfven till Växjö skickar sina missionstankar! Vore min kristendom en trångbröstad pietism, den skulle icke erbjudas dig; men den är en vita vitalis, som skulle häfva dualismen inom dig och lära dig att ponere totum. Tegnér gudfruktig — hvilken Paulus!»

Två månader därefter talade Tegnér på Växjö gymnasium om umgänget. Det är ett tal, som sprungit fram ur djupet af hans hjärta. Han talar om huru »ung och gammal alltjämt gå på jakt efter en skuggbild af glädje, som väl växlar efter olika åldrar och förhållanden, men dock alltid är lika däruti, att han viker undan för sin förföljare, liksom horisonten vek undan för vilden, som ville nå dess gräns, och lämnar slutligen både själ och sinne tomma. Och under jakten förlorar lifvet sin högre betydelse, sinnet sin spänstighet och nöjet självt sin retningskraft.»

I slutet af sitt tal vänder han sig särskildt till ungdomen. »Det tillhör er ålder», säger han, »att söka lifvets och umgängets glädje. Söken den gärna, men visliga! Det är med umgängets nöjen som med alla andra: de stärka krafterna, om de icke öfverreta dem, de förljufva dagen, om de icke upptaga honom. Men den tid kan komma, då I finnen ert förtroende gäckadt, då falskhet och hyckel lägga sina ormägg i ert hjärta, då I vänden er bort, om icke med

hat, dock med liknöjdhet från dagens samkväm. Lycklige ären I då, om I märken, att I kunnen undvara dem och trifvas ensamma. Och hvarför ensamme? Med människor måste människan alltjämt umgås, men det är icke alltid nödvändigt, att det skall vara lefvande människor. De store döde ha också en röst, och den, som trifs i deras sällskapskrets, saknar ej lätteligen mången annan. Det är sant, I kunnen ej hafva, I fån kanske aldrig någon större boksamling. Men det behöfs icke heller. I hafven ju Mosen och profeterna. I hafven ju Johannes, kärlekens apostel, som låg vid sin mästares bröst och kände där, huru Gud älskade världen. Sagan berättar om honom, att när kan skulle dö, lade han sig i en graf af blommor, och därifrån flög hans blomstersjäl upp till den store gudasonen, som han haft så kär. Det var en skön död efter en skön lefnad. Och därnäst hafven I ju Paulus, en rik, en brinnande, en äfventyrlig ande. Alla lifvets motsatser inträffade i hans lif: han hade förföljt Kristi församling och upprättade henne mera än någon annan; hans ungdom var en hädelse och hans mannaålder ånger och försoning; och därför målade han också lifvets förgrund så mörk, på det att paradisets liljor måtte skimra så mycket klarare därpå. Och ibland hedningarna hafven I ju den gamle Homerus, skaldekonstens vaggsång, och Plato med sin himmelska *Eros*. I hafven ju Virgilius,

hvars toner ligga som ett haf af harmonier i diktens underland, och Flaccus med det olympiska löjet på sina läppar, och Cicero, hvars strömmande vältalighet hvälfver sin guldsand genom årtusenden. — De umgängesvännerna stå er alltid åter, ifall de andra skulle svika eller utledsna eder. De torde lära er att umbära månget annat beprisadt sätt att fördrifva tiden; och besinnen också, att det dock är mycket annat ondt, som bör fördrifvas, än tiden. Flyn därför till dem, om det behöfves, flyn till dem, äfven om det icke behöfves. I skolen hos dem finna en rikare, en ädlare förströelse inom hus än stundom utanför. Den är icke husvill i lifvet, som kan fly till hvad människosläktet haft heligast, ädlast, bäst och dessutom kan fly till sig själf, till sitt kall, till sin bestämmelse, sina minnen. Måtte de minnena för er, om de också stundom ha saknadens, dock aldrig ha förebråelsens ord på sina läppar!»

Dessa ord äro skrifna af den man, som enligt brefvet till Wingård, stängt sig in i en Vallombrosa, i en fristad för självbetraktelse och kontemplation. Där ville han, liksom Paulus, ångra och försona sitt förra lif, han ville göra sig fri från minnen, som hade förebråelsens ord på sina läppar. Han ville af Johannes lära sig, huru Gud älskade världen, och lära sig af Plato, hurudan den himmelska kärleken är. Slutligen ville han gå i skola hos de klassiska

skalderna. I denna Vallombrosa var det äfven, som han diktade sin härliga sång »Vid svenska akademiens femtiåra minnesfest».

Under denna tid af stegrad poetisk skapare=kraft fick Tegnér från Love Almqvist ett bref, i hvilket denne antydningsvis omnämner Atter=boms recension af »Törnrosens bok» och hans i recensionen uttalade åsikt om Almqvist såsom den länge förväntade Messias i svenska poesien. Detta omdöme och Almqvists taktlöshet att själf omnämna det för Tegnér måste naturligtvis hos Frithiofs skald väcka egendomliga känslor, och han skref 1836 till någon af sina vänner: »Jag skickar härhos fortsättningen af *Törnrosens bok*, den professor Atterbom påstår vara det ypper=sta poem, som utkommit i Sverige, och dess för=fattare — jag tror han heter Almqvist — är den länge förväntade Messias i svenska poesien. Läs den nu med andakt och i denna öfvertygelse, så torde den väl göra sin vederbörliga effekt, ty tron gör det mesta, då det är fråga om salighet eller poesi eller fruntimmer. Huru olycklig är icke den, som har sina skäl att icke tro på nå=gondera! I hans hjärta sitter det, som är vida sämre än en hare, nämligen missnöje med lifvet, förakt för människor och ånger öfver att vara född. Det är ej harar — men tigrar i ett män=niskobröst. Jag går alltjämt på tigerjakt, men vilddjuren äro mig öfvermäktiga.»

Efter vistelsen i Stockholm 1834 och förmid=

dagsbjudningen hos Brinkman hade Tegnér känt ett stort behof att få tala med fru Hilda Wijk och anförtro sig åt henne och i sådant syfte for han till Göteborg i augusti 1835. Där lyckades han verkligen träffa henne, men något förtroende om sitt hjärta kom han icke i tillfälle att lämna. Emellertid bortlades de oficiella tilltalsorden och ersattes af ett hjärtats pronomen. I ett bref af den 17 sept. 1835 beklagade sig sedan Tegnér för sin nya väninna, att vid besöket i Göteborg tiden icke medgaf honom att få utgjuta sitt arma hjärta för henne. »Ser du, min söta Hilda, jag känner dig litet eller intet; men ifrån det första ögonblick jag såg dig har det varit min känsla: hon eller ingen kan du anförtro dig, vid hennes bröst kan du få gråta ut ditt väsens oändliga sorg: hon måste förstå dig, hon måste kunna deltaga i din smärta. Egentligen har jag intet gällande skäl, grundadt på erfarenhet och närmare bekantskap, till en sådan tanke; men det är det första intryckets makt, som hos mig alltid är outplånligt, det är ett slags ledande instinkt hos mig, som föranledt dessa förhoppningar. Skriftligen låter sådant ej säga sig, ty då framträder mer än annars den farhågan: hvad frågar hon därefter? Hur kan du begära något deltagande, som dina gamla vänner neka dig, af en så godt som okänd? Och likväl är ett sådant deltagande mitt hjärtas innersta behof. — — Ett hufvud, som brinner, och ett hjärta, som

blöder, — se där i två ord mitt hjärtas historia. När skall jag kunna få säga dig det omständligare, öppnare, begripligare?»

Den 29 okt. skref han ett nytt bref till fru Wijk: »Jag är ännu så litet känd af dig, goda Hilda, och du kan visserligen ha skäl att undra öfver en öppenhet, som ingalunda hör till formerna i vårt nuvarande sällskapslif. Det är en olycklig egenhet hos mig att fatta förtroende för en människa — genast eller aldrig; hvarigenom jag äfventyrar att bli ansedd både för lättsinnig och för sluten och tillbakastötande, alltefter olika omständigheter. Till dig har ett besynnerligt »Zug» dragit mig från början; förlåt mig det, goda Hilda, äfven om du ej kan svara däremot. Du vet icke, hur olycklig jag är. Jag hoppas att icke lefva nästa sommar. — — Men om jag lefver och möjligtvis kan, så reser jag väl till Göteborg — i sanning icke endast för badens skull. Du får då det sorgliga nöjet att anatomisera hjärtat på en — galning. Tacksamt och vänskapsfullt. Es. Tegnér.»

Tegnér kom icke till Göteborg nästa år, men då meddelade han sig med Martina von Schwerin. Hon hade 1835 erbjudit sig att trösta hans oroliga, blödande hjärta, men hade antagligen fått undvikande svar. Hon skref på nytt 1836 och bad honom meddela någonting, som talade hjärtats, förtroendets och sanningens språk. Då svarade Tegnér på hösten samma år: »Nu har

jag ändtligen tagit mitt parti och ryckt mig ifrån ett förhållande, som passade illa för min ålder och min belägenhet i lifvet, men sådant sker icke utan uppoffring och strid, och det hjärta, som sålunda skall slita sig löst, blöder länge och ärrar först i grafven.» Enligt Wrangels referat skref han vidare, att det bittraste var, att den, af hvilken han trott sig vara förstådd och som han anförtrott sin svärmande själ, visat sig alldeles ovärdig, ett hvardagssinne, som icke hade något annat ädelt än de yttre, lögnaktiga anletsdragen. Icke kunde han heller meddela sig med sina vänner. Han hade nog af det förakt, han kände för sig själf, och behöfde ej lägga andras därtill.

År 1836 måste betraktas som ett återuppståndelsens år för Tegnér. Han hade redan i slutet af 1835 slitit sig lös från Emili Selldén, han hade dragit sig undan från allt umgänge och gått i kloster i sitt eget hus. Där umgicks han med de store döde och med sig själf och ensamheten. »Jag vördar ensamheten», sade han i sitt tal på Växjö gymnasium 1836,» men jag tillstyrker den icke för andra än dem, som bära en sällskapsvärld inom eget bröst. För dem har äfven hon sin glädje. Hon är för dem ännu hvad hon fordom varit, den högre tankens, den djupare känslans, den väldiga ingifvelsens moder. Där finnes mycket ädelt och stort i mänskligheten, som diat hennes barm. Moses lefde i fyratio

år på bergen, innan han steg ned och frälsade Israel; och Kristus själf vek ofta bort ur människors samkväm till öknen, och där stego änglarna fram och tjänade honom. Och ännu i dag stiga änglarna stundom fram och tjäna den ensamme; de änglarna nämligen, som nu för tiden uppenbara sig, de eviga idéerna, tingens urbilder, ett bevingadt släkte med himmelsblå mantel och med morgonstjärnor i håret. Hvad hafven I mot dem? Det är en kungasläkt, som ännu icke dött ut, som styrt jorden se'n skapelsedagarna och troligtvis styr henne, till dess hon återfaller i kaos för att omsmältas. Umgänget med dem är dock väl föga sämre än det, som ofta bjudes på. Sannerligen jag har lefvat i andelösare sällskap än deras.»

I denna storslagna ensamhet var det, som Tegnér diktade sin allmänt beundrade dikt »Vid svenska akademiens femtiåra minneshögtid.» I denna ensamhet var det, som han yppade sin ånger och sin sorg för Martina von Schwerin och för Wingård och sökte att få hjälp och tröst af Hilda Wijk. I denna ensamhet förberedde han prästmötet i Växjö och skref sin ämbetsberättelse och öfriga tal.

Nästa år, 1837, följer honom ännu minnet af Emili Selldén som en mörk och dyster skugga. Han skrifver till Wingård den 8 januari: »Gud gifve dig lycka på det nya året: jag väntar mig ingen. Till kroppen är jag icke sjuk, men den

kroppsdel, som kallas för själ, lider — af lefver-sjuka. Mitt lynne är mörkare, nedstämdare, människofientligare än någonsin. Det är grymt, när ett sinne, så öppet, så vänligt som mitt, blifvit jagadt in på gränserna af människohat. I mitt inre kokar en oro, som endast döden kan stilla. Lycklig du, som har din skabb i huden och bär den där 'Jobæa patientia'; mitt sitter i hjärtat. Det är förskräckligt att känna, hur man öfverlefver sig själf, sitt lugn, sin kraft, sitt namn och går styckevis i grafven. Jag har — kanske icke utan bitterhet — afsagt mig allt umgänge och mottar alls ingen bjudning. Med mitt yttre lif är det förbi. Gud gifve mig kraft att börja ett nytt, inre lif. Jag vill bo i mitt eget bröst, väl illa, trångt, kvaft, men dock oberoende af det lumpna tvåfotade pack, som kallas för — Guds beläte. Där skall ingen kvinna dåra, ingen man bedraga mig. Farväl. Bed Gud för din olycklige vän Es. Tegnér.»

Till Brinkman skref han i slutet af maj eller början af juli samma år: »Jag har lidit mycket, bäste Brinkman, och är visst icke ännu åter-ställd, ehuru på bättringsvägen. Du är icke präst, men jag är säker på att du skulle absol-vera mig, om jag biktade. — — Måtte jag och hela världen glömma det!»

På sommaren det året badade Tegnér i Göte-borg en hel månad och kom då flere gånger i tillfälle att besöka familjen Wijk på Bokedal fem

fjärdingsväg utanför staden. Under denna bad-sejour skref han en gång från Göteborg till fru Wijk: »Här är visst mycket godt folk i Göteborg, men hvad hjälper det, när den bästa är borta? Intet ansikte att studera änglarna på, ingen ren kvinnlighet att sola sig vid, ingen skön själ att spegla sig i — med alla sina fräknar, när du är borta. Söta Hilda, kom litet oftare, åtminstone ett par gånger i veckan, hit in, eller så ofta som din man. Jag har knappt fjorton dar att vara här, och sedan får jag kanske aldrig se dig mer. Barnen må ju i allt fall färträffligt därute. Tänk också på det stora, det gråhåriga barnet härinne. Jag vet icke, hvad det egentligen är, som så drar mig till dig; men något oskyldigt är det visserligen, jag tänker det är ett blott och bart poetiskt nöje att betrakta det sköna, jag tänker det är samma känsla, som de saliga ha att få se på Gud. Hur mycken glädje har icke detta skönhetssinne gjort mig — men också hur mycken sorg! — — —»

Sedan skref han till fru Wijk den 23 oktober 1837: »Tro, att jag aldrig förgätit de få, men dyrbara stunder, du unnade mig, synnerligast sista gången, då du tillät mig att blotta ett såradt hjärta och lägga alla dess ärr i dagen. De smärta mindre, när ett ädelt och deltagande sinne betraktar dem. Du är för mig idealet, icke blott af en skön utan äfven af en god kvinna. Hade jag tillfälle att se dig oftare, se dig dagligen, så

tror jag, att mitt arma, oroliga hjärta kanske redan här på jorden funne det lugn, som det nu väntar sig först i grafven.

Jag hör att du nyligen förlorat din far. Jag kände honom föga; men för din skull sörjer jag öfver hans bortgång. Och likväl, goda Hilda, är det bättre och mindre smärtsamt att sörja öfver de döda än öfver de lefvande. Jag tänker hellre på ett multnadt hjärta än på ett förloradt, ett fördärfvadt, som ännu slår.

Den Emili, hvarom jag talte så mycket med dig och som haft ett så stort och olyckligt inflytande på mig, har varit illa sjuk och är i allmänhet sjuklig. Jag fruktar för hennes bröst, likasom länge — för hennes hjärta. Hon säger sig vara mycket olycklig, och det är hon också, mindre genom det brutna förhållandet till mig (ehuru äfven det kan — förarga henne) än genom andra orsaker. Stackars Emili, hon är ibland de många, som icke ha något fäste i lifvet, ingen kärna, hvaromkring hennes obestämda väsen kan sätta sig. Intet hushåll, som sysselsätter henne, inga barn, som hon kan älska. — Och den enda man, som kanske kunnat ge någon betydelse åt hennes lif och länge älskade henne uppriktigt, den har hon för alltid stött ifrån sig. Olyckan afväpnar mig alltid, och det gör mig ondt om henne. Se henne kan jag icke, och ett vänskapligt förhållande är omöjligt; men vi skrifva dock stundom till hvarandra. Jag dömer henne kanske nu för

hårdt, liksom fordom allt för partisk. Det är icke fjärilns fel, att vingarna (jag menar själens vingar) falla af, och kålmasken står kvar. Hon anser sig olycklig. Det gör mig ondt om henne, men jag bör trösta mig med den tanken, att det för grunda sinnen ej ges någon sorg, som ej kan och plär — dansas bort. De lefva på ytan af lifvet, i idel skum. Sorgen när den kommer, halkar öfver dem och hinner ej slå rot i det ofruktbara hjärtat. De ha ingen forntid och ingen framtid: ögonblicket med sin flyktiga glädje är dem allt. Jag vet icke, om jag skall afundas eller beklaga dem.»

När fru Wijk svarade på detta bref, skref hon: »Obeskrifligen fägnar det mig, att denna Emili, som jag aldrig kunnat lida, ändtligen blifvit helt och hållet förjagad från det hjärta, där hon aldrig förtjänt att äga ett rum.»

Men Tegnérs nedstämdhet detta år berodde ej blott på krossade illusioner i fråga om Emili Selldén; den hade äfven sin grund i den känslan, att hans arbete på stiftet var fåfängt. Vid invigningen af Gårdsby kyrka den 25 juni 1837 talade han öfver Simon Petrus' ord: Mästare, vi hafva arbetat hela natten och fått intet. Om dessa ord sade han: »Så heter det ju ofta äfven i vårt eget hjärta, så klagar ju med skäl både hög och låg, både ung och gammal. Och hvem kan förtänka en sådan klagan, helst hos en man, som kanske blifvit ställd på ett högre rum och

därigenom fått ett högre ansvar? Huru ofta erfar *han* icke, att allt hans bemödande är fåfängt, att hans nit träffar blott kalla hjärtan, hans välmening misskännes, hans bäst genomtänkta företag betraktas antingen som onödigt nyhetskrämeri eller som skuggrädd forntidssjuka och i bägge fallen mötas med liknöjdhet eller vedervilja! Kan man förtänka honom, om det smärtar att se sin kraft förspilld utan framgång, att se, huru mörkret ej vill vika, huru han än ljungar däruti, att håglösheten ej vill vakna, huru han skakar på den försoffade, att se, hur det växer dödkött i det andliga och mänskligheten, som borde gå framåt, går tillbaka eller står still? — Det är ej underligt, om hans mod någon gång sviktar och han känner sig nedslagen och tvifvelaktig.»

Några dagar förut hade han på Växjö gymnasium talat om viljan. »Gåfvorna äro mångahanda», sade han, »men anden kan och bör vara en. Men hvilken är den anden? En gammal gnostisk fabel berättar, att då demiurgen, som själf endast var en undergud, skapade världen, så strödde han med vårdslös hand och på måfå ut alla både lyckans och naturens håfvor ibland människorna. Då ömkade sig den store, den högste guden öfver denna aristokratiska orättvisa, och för att utjämna alla olikheter kastade han ner bland de arme dödliga en ofantlig klump, som heter *vilja,* och sade: 'Tagen åt er alla

häraf så mycket I förmån och önsken!' Sålunda är viljan väl en Guds gåfva, men därjämte är hon äfven vår egen gåfva, vi kunna äga henne, när och i hvad mått vi behaga. Hon är den gudaborna, den enda gudaborna på jorden, hon bär frihetens outgrundliga mystèr i sin barm och därför ler hon åt lyckan. När hon säger: *'jag vill'*, då halkar spiran ur slumpens hand och änglarna falla ned och tillbedja henne. Viljan är människans högsta kraft, hon är kärnan i lifvet, hon är tyngdpunkten i andens värld. Därför sitter hon med rätta vid styret och blickar upp till sin fränka, till himlahvalfvets vilja, den orubbliga nordstjärnan, som lyser och vägleder öfver de stormande djupen. Världshistorien känner henne; där har aldrig skett något stort och härligt, där icke hon var med. Zeno skröt med henne i Stoa, men Kristus bar henne ödmjuk och tyst till Golgata. Det är den stora, den fasta viljan, som gör den store mannen och halfgudarna; men äfven oss små och ringa kan hon adla. Du vet hvad du *lärt*, och det kan vara mycket olika både till omfång och värde, och i allt fall har du lärt det af andra; men det förnämsta är, att du vet hvad du *vill*, och det kan ingen annan lära dig än du själf. Enhvar kan ej forska det sanna, ej bilda det sköna. Men enhvar kan vilja det rätta utan tvekan och vankelmod; och det är den viljan, som jämnar allas öden, hon är världsstyrelsens theodicé, hon

är människolifvets hjältedikt, som alltid slutas med seger. Kalla henne hur du vill, själfständighet, mod, karaktär, heder; namnet kan förändras, men begreppet blir detsamma. Hon är och förblir *en*, under det att allt det andra växlar. Det är *den* andens enhet, under de mångahanda gåfvorna, som jag värderar, det är den, som jag önskar eder, I ynglingar, — och oss alla.»

Denna strid hos Tegnér mellan nedslagenhet och viljekraft erinrar om Geijers ord, att svensken har att kämpa mot en dold moralisk fiende. »Den låter känna sig i den förlamande tyngd, Nordens stränga natur lägger på hvarje sinne, som ej med allvarlig verksamhet upprätthåller sig själf. Denna inre dvala är under vår hårda himmel en lätt undfången sjukdom, som döfvar alla högre förmögenheter och under hvilken den inneburna oron i det nordiska lynnet blott yttrar sig i ett famlande efter sken och en förlust på allt begrepp om väsen.»

Denna sjukdom ådrog sig Tegnér som biskop i Växjö stift. Sjukdomen utvecklade sig så småningom och blef fullt utbildad genom den Bråkenhielmska processen. Dess utgång kufvade åtminstone för en tid Tegnérs viljekraft och insnärjde honom i en tankevilla. Han famlade efter skenet af lycksalighet och han blef bedragen. Från denna viljelifvets sjukdom sökte han göra sig fri och han kämpade med växlande lycka,

såsom synes af ett bref till Wingård 1837: »Så förstörd och nedstämd som i höst har jag aldrig känt mig. — Jag är själf den ende, som kunde afhjälpa det, om jag endast förmådde att be=manna mig och blåsa bort molnen från mitt för=dunklade sinne. Många griller, hvilkas löjlighet jag själf både inser och erkänner, plåga mig ändå och låta ej förjaga sig. Men däri består just sjukdomen, det må vara till kropp eller själ, att patienten ej kan fördrifva den, annars vore han ej patient. Dock, hvarför skall jag oroa dig med all denna galenskap?»

Den 30 december samma år skref han till Wingård: »Måtte Gud af sin barmhärtighet rensa bort ur mitt förbrända hjärta den oman=liga oron, det mörka människohatet och i dess ställe ingjuta sin frid och den salighet, som följer därmed. Men jag är för god lutheran för att därvid räkna på någon synergism å min sida. Min svåger, som i somras var i Göteborg, är nu död. Lycklig emellertid han.»

Den 31 dec. skref han till fru Wijk: »Det gamla årets sol har i dag gått ner öfver ett oroligt, förbrunnet, bedraget hjärta, som fullt känner sin olycka och därmed ej borde oroa andra.»

Nästa år (1838) skildrar Reuterdahl sitt intryck af Tegnér: »Han är en stor ruin, som aldrig kan återställas. Han vet det själf; han sörjer där=öfver; men han har hvarken fysisk eller mo=ralisk styrka att sätta sig emot sin totala under=

gång. Denna nalkas med stora steg. Om den skall inträffa under en häftig katastrof eller under det vanliga bortdöendet, är svårt att nu säga. Det första kan lätt inträffa; det kan lätt hända, hvad han själf fruktar, att han blifver ursinnig och i en mörk stund — sådana har han många — gör slut på sig. Häftigheten af den passion, hvaraf han lidit, har aftagit, men följderna däraf äro svåra. Han tror sig vara bedragen, förrådd och har därigenom blifvit ännu bittrare mot människorna omkring sig, än han förut varit.» Reuterdahl omnämner vidare hans sedligheten sårande impulser och fortsätter: »Dess emellan framsticker storheten och fromheten och rättfärdigheten och det allra älskvärdaste sinne, och därvid glömmer man bort den dålige Tegnér och älskar och beundrar den store och ädle. Jag skulle icke tro, att så olika känslor vore möjliga i afseende på samma person, om jag icke med Tegnér själf hade erfarit dem. Hans närmaste omgifning lider af honom mycket. Den enda, som har någon makt öfver honom, är det änglagoda barnet Disa, som behandlar honom som ett barn och kan därigenom några gånger bringa honom att le och att vara mild och god.»

Här är Tegnér-problemet uttryckt i dessa ord: Jag skulle icke tro, att så olika känslor vore möjliga i afseende på samma person.

Frågan är nu, om detta var ett för Tegnér egendomligt och blott hos honom förekommande

fall, eller om det kan inordnas under en mera allmänt gällande lag.

I sin bok »Om tvångstankar» säger Gadelius: »Bland den mängd rubbningar i själslifvets harmoniska förlopp, som oftast pläga innefattas i den rymliga sjukdomsformen neurasteni, träffa vi redan i utkanterna af detta gränsområde hos i öfrigt friska människor ett patologiskt fenomen, som till karaktären är typiskt och lätt att igenkänna, om det en gång med uppmärksamhet studerats. Jag menar de s. k. tvångstankarna. Ett egendomligt dubbellif kännetecknar alla dessa sjuka. Å ena sidan det abnorma tvånget, å den andra en klart medveten reflexion, som i hvarje ögonblick uppfattar detsamma som främmande. De bära alla en disharmonisk prägel och detta, till skillnad från andra sinnessjuka, först och främst i sina egna ögon. De slitas oafbrutet mellan tankarnas impulsiva påträngande och medvetna viljeyttringar, som bjuda motstånd. Deras själslif synes hafva tvenne centra, tvenne energikällor, tvenne viljor. I personlighetens samljudande koncert ingriper här tvångstanken, än i skärande kontrast till den sjukes natur, väckande fasa och skräck, än som ett monotont staccato, hvilket med sin evigt missljudande enformighet tröttar och väcker en pinsam oro.»

Gadelius anför följande ord af fransmannen Falret: »De sjuke känna ett impulsivt tvång att göra eller säga något styggt, uttala skymfliga och

fula ord, göra sig självfva skada, kasta sig ut genom ett fönster eller i vattnet. Här ter sig sålunda ett rätt egendomligt fenomen, som emellertid ej saknar motsvarighet hos normala, bestående i en samtidig känsla af aversion och attraktion för en idé eller handling, en känsla, man understundom erfar vid åsynen af ett bråddjup, från toppen af ett högt torn eller berg. Det är i självfva verket en af det mänskliga själslifvets lagar, att kontrasterna attrahera hvarandra på samma sätt som likheterna. Just därför att de sjuke hysa fruktan för att mot sin vilja bli tvungna att göra ondt, och därför att de oupphörligt tänka på föremålet för sin fruktan, känna de till det samma en hemlig dragning.»

För egen del säger Gadelius på tal om fullt normala personer, att det synes honom redan a priori sannolikt, att kontrasttankar af intensivt känslovärde — hos religiösa personer alltså: djäfvul, evig död m. m.; hos personer med väl utvecklad sedlighetskänsla: obscena och oanständiga infall — lätt väckas till lif.

Tvångstankarna taga stundom form af kontrasttankar och äro då skarpa motsatser till de känslor och förställningar, som äro för den sjuke innerst egna.

»Den emotiva kontrastens betydelse kan icke nog framhållas», säger Gadelius. »Suicida tvångstankar, resp. impulser, äro knappast möj-

liga hos en människa, som ej af religiösa skäl *skyr* en sådan handling eller med starka band af kärlek och intresse är fästad vid lifvet. Tångstanken att mörda sitt barn kan svårligen vakna hos en mor, som icke älskar sitt barn; ja, det är vanligen hennes mest älskade barn, mot hvilket morddriften riktar sig. Hädiska tankar och hemsökelser förfölja knappast en person, som ej af naturen är from och religiös; obscena infall eller den allmänna sedligheten sårande impulser anfäkta svårligen den, hvars verkliga eller yttre anständighet icke i öfrigt är höjd öfver allt tadel.»

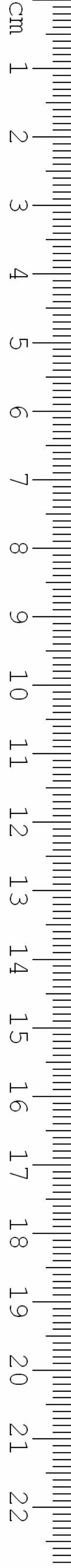
Huruvida jag har rätt i det antagandet, att Tegnérs förhållande till Emili Selldén var ett fall först af en tankevilla och sedan af tvångstankesjuka, det må herrar läkare och särskildt psykiatrici afgöra. Men om min gissning är riktig, skulle den sinnlighet, som Tegnér under sin sjukdomstid lagt i dagen, visa på en ursprunglig motsats af hög och ren känsla.

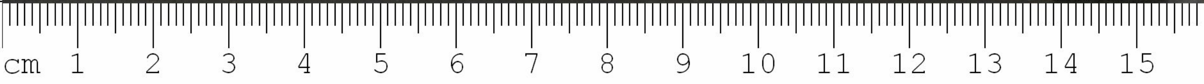
Om Tegnér uppfattade detta abnorma tillstånd som en sjukdom eller ett moraliskt fel, är ej fullt klart. Men hans stolthet visade sig däri, att han sade nästan intet till sitt försvar. »Det är mig i allmänhet tämligen likgiltigt hur jag anses», sade han; »men det ges personer, några få, som jag skulle önska tänkte annorlunda om mig.»

▫ ▫ ▫

INNEHÅLL.

J. F. VICTORINS

RESA I KAPLANDET

ÅREN 1853—1855.

J. F. Victorin pinx.

Em. Bærentzen & Co lith. Inst.

LORI

(Corythaix albocristatus, Strickl.)

J. F. VICTORINS

RESA I KAPLANDET

ÅREN 1853—1855.

JAGT- OCH NATURBILDER

UR DEN AFLIDNE UNGE NATURFORSKARENS

BREF OCH DAGBÖCKER

AF

J. W. GRILL.

Med 9 plancher.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
HÖRBERGSKA BOKTRYCKERIET, 1863

Förord af Utgifvaren.

Anspråkslös, som den tidigt bortgångne Författaren, är också den lilla skrift, som här öfverlemnas i Allmänhetens händer. De förhållanden, under hvilka den tillkommit, innebära förklaringen till utgifvarens lifliga önskan: att den måtte med mildhet bedömas. Må ogillandet åtminstone icke drabba författaren, som visserligen icke anade att hans reseminnen skulle komma att läsas af andra än hans närmaste anhöriga!

Då utg., efter Victorins död, blef ägare till största delen af dennes från Kaplandet hemförda naturaliesamlingar, tillika med der gjorda zoologiska anteckningar *), fick han äfven tillfälle att genomläsa de samtidigt dermed förda dagböckerna, och — sedermera — äfven de bref, som Victorin under resan skrifvit till sina föräldrar. Det nöje, som denna läsning skänkte, alstrade en åstundan, att äfven andra måtte deraf blifva delaktiga — och vederbörandes benägna bifall till ett sådant förslag har bragt detsamma till verkställighet.

Man är likväl så van, att från Sydafrika erhålla skildringar af äfventyrliga strider med elefanter och lejon, af möten med vilda folkstammar, och af den resandes otaliga

*) Ett utdrag ur dessa, som endast omfatta däggdjur, foglar och amfibier, är under namn af "Zoologiska Anteckningar" infördt af utg. i Kongl. Vetenskaps-Akademiens Handlingar 1858.

försakelser i torra ödemarker, att utg. icke kan med visshet förutse, om man skall med intresse emottaga ett arbete, som, ehuru från samma verldsdel, innehåller ingenting af allt detta. Jagt och samlande af naturalster var visserligen hufvudändamålet äfven för Victorins resa, men den sträckte sig dock icke utom trakter, på hvilka europeisk kultur sedan längre tid tillbaka öfvat sitt inflytande. Detta oaktadt — eller kanske just *derföre* — torde dock en och annan läsare, som icke gjort sig förtrogen med Lichtensteins eller nyare författares resor inom Kapkolonien, vilja taga någon kännedom om en del af de orter, som sedan Sparrmans och Thunbergs tider icke varit besökta af någon svensk resbeskrifvare. Måhända skall den, som har öppet sinne för naturen, med nöje följa vår unge landsman, såväl på hans resor, som på de små ströftågen efter luftens bevingade invånare; och särskildt hoppas utg. att boken skall blifva till både nytta och nöje för yngre naturforskare, isynnerhet för dem, som förr eller sednare komma att besöka kolonien.

Till grund för denna skrift ligga hufvudsakligen ofvannämnda bref; men emedan uti dagböckerna dels samma ämnen utförligare afhandlas, dels helt andra förekomma, har utg. äfven ur dem inpassat sådant som han trott kunna vara af något intresse. Eller med andra ord: det lilla arbetet är ett utdrag ur både bref och dagböcker, för hvilket utg. ansett lämpligast att begagna brefformen.

De i noterna meddelade namnen på däggdjur, foglar och amfibier äro i enlighet med dem, som blifvit begagnade i förut nämnda arbete, Vet.-Ak. Handl. 1858 *). Derest

*) Också bifogas en särskild förteckning öfver de djur och växter, som i boken förekomma.

ingen anmärkning är bifogad ett af Victorin i texten angifvet latinskt djurnamn, är detta fullt tillförlitligt. Såsom en borgen för namnens riktighet, kan utg. åberopa professor C. J. Sundevall, som haft godheten biträda honom vid bestämmandet af arterna i samlingen.

För den, som tilläfventyrs skulle önska någon underrättelse om Författaren sjelf, vilja vi nämna följande:

Johan Fredrik Victorin var född på Qvarns bruk i Krigsbergs socken af Östergötland d. 24 Febr. 1831. Han var äldste sonen till numera aflidne brukspatron P. H. Victorin och dess ännu lefvande maka, fröken H. L. Westring. Hans medfödda böjelse för naturens studium torde kunna anses såsom ett arf på mödernet, ty han var dottersson till archiater J. P. Westring *), författaren till Svenska Lafvarnes Färghistoria. — Till 13 års ålder undervisad i hemmet af fadren, intogs han 1844 i Linköpings lärdomsskola, och uppflyttades 1847 på dess gymnasium. Utrustad med ett redigt och lättfattligt hufvud, samt mycket godt minne, och dertill aldrig sysslolös, förvärfvade han efter sina år särdeles grundliga kunskaper, och var lika utmärkt för den noggrannhet, hvarmed han utförde alla sina företag, som för sin flärdfria karakter, sitt anspråkslösa väsende, hvartill en utmärkt vårdad uppfostran

---

*) Såsom karakteristiskt både för Victorin och den sedermera aflidne utmärkte fysiologen, professor Anders Retzius, må här ett yttrande af den sednare anföras. Vid ett tillfälle, då han hos utg. i Stockholm våren 1857 såg en del af Victorins samlingar, och samtalet rörde såväl särskildt dennes förtjenster, som i allmänhet egenskapers fortplantning genom arf, sade nemligen Retzius: "Ja! enligt allt hvad jag nu erfarit om Victorin, var han den störste af *Westringarne*."

bidragit. Ehuru han äfven hade så stora anlag för tecknings- och målningskonsten, att hans lärare hoppades, "det han en dag skulle intaga ett rum bland vårt lands utmärktare konstnärer", tog dock böjelsen för naturforskning snart öfverhand, och redan nu studerade han flitigt vårt lands Naturalhistoria, hvarvid zoologien, och isynnerhet de högsta djurklasserna, omfattades med förkärlek, på samma gång som han förvärfvade sig skicklighet såsom skytt och jägare. Sin talang i figurteckning använde han nu nästan blott för vetenskapliga ändamål. — Hösten 1851 blef han student i Uppsala, hvarvid han erhöll betyget *laudatur* både i Naturalhistoria och Mathematik. Nu egnade han sig med dubbel ifver åt sitt älsklingsstudium, och för detta ändamål tillbragte han en del af sommaren 1852 på Öland, hvarifrån han hemförde både en fogelsamling och anteckningar af värde; men hans lifliga fantasi, hans längtan till hafvet, och åtrån att studera mindre bekanta föremål, kräfde en rikare fauna än den vårt land har att bjuda på. Hans håg stod till "Kaplandet eller Indien, Australien, Madagascar eller något annat föga besökt land."

Till helsan var Victorin ej stark; han hade bestämda anlag för lungsot, hvilken sjukdom slutligen förde honom i grafven. Såväl för att låta honom, om möjligt, i ett varmare klimat förbättra detta sjukliga anlag, som för att tillfredsställa hans begär efter forskning, satte honom föräldrarne i tillfälle att år 1853 företaga den resa, som blef hans lefnads mål. Våren sagde år finna vi honom derföre i Uppsala ifrigt sysselsatt att medelst studier förbereda sig dertill. Nu studerade han bland annat: osteologi, samt afskref ord för ord tvänne af professor Sundevalls arbeten: "Ornithologiskt System" och "Öfversigt af Pecora".

För att anträda färden till Sydafrika, afreste han d. 30 Juni från Qvarn öfver Stockholm till Umeå, afseglade derifrån d. 21 Juli, passerade linien d. 5 Oktober och anlände till Kapstaden d. 11 November samma år. Både detta och hela det följande året, 1854, var han vid den bästa helsa, men — såsom läsaren finner af brefven — blef den vacklande i början af 1855, under hans vistande vid Elefantfloden. Den 18 Mars sistnämnde år lemnade han åter Kapstaden, och anlände efter en snabb, men genom den tilltagande sjukdomen särdeles plågsam resa, till Stockholm d. 12 Juni, samt kort derefter till Qvarn. Blek och aftynad mötte han föräldrarna, som glädt sig åt att få återse den älskade sonen frisk och sund. Ännu en gång besöktes hufvudstaden, för att rådfråga dess berömdaste läkare, men förgäfves. Knappt återkommen derifrån, måste han intaga sjukbädden, och efter nära fem månaders oafbrutna lidanden, afled han i kretsen af föräldrar och bröder d. 3 November 1855, i en ålder af blott 24 år och 8 månader.

Rörande de frukter, som vetenskapen skördat af Victorins resa, må följande tjena till upplysning.

De hemförda samlingarna utgjorde hufvudsakligen: *Däggdjur* 83 numror af 30 arter, *Foglar* 517 numror af 153 arter, *Amfibier* 20 af 14 arter, summa 197 arter vertebrerade djur i 620 numror, hvaribland äfven cranier och skeletter äro upptagna. Dertill komma 31 *Fogelägg* af 11 arter. Dessa samlingar äro gjorda med en ovanlig omsorg och skicklighet. Af hvarje art finnas vanligen många exemplar, och dessa äro ej blott utmärkt vackra och väl preparerade, utan äfven till största noggrannhet försedda med anteckning af dag, ställe, kön, färg på ögon och fötter, dimensioner samt andra omständighe-

ter, som kunna vara upplysande. Det bästa vitsord, man kan gifva konserverade naturalster är: att de stå lika högt som Ingeniör J. A. Wahlbergs, och — enligt en kompetent domares utsago — kan detta tillämpas på alla Victorins. Antalet af foglar och däggdjur är dessutom så betydligt, att det tyckes innefatta de flesta arter, som bebo de trakter, hvilka Victorin hufvudsakligen besökte. De hemtagna amfibierna utgöra visserligen blott en ringa del af de arter, som finnas inom kolonien, men sakna dock icke intresse. Uti dessa tre djurklasser synas fyra arter vara nya, nemligen tvänne däggdjur och tvänne foglar. Det verkliga värdet af nämnda samlingar, i förening med de "Zoologiska Anteckningarne", torde först då kunna rätt uppskattas, när en hittills saknad Fogelfauna särskildt för kolonien kommer att utarbetas. Med visshet kan man förutse, att de skola betydligt underlätta ett sådant försök *). Slutligen hembragte Victorin öfver 2000 *Insekter*, ett mindre antal snäckor, invertebrata i sprit, örter, lafvar, frön, lökar m. m. **). Hvad insektsamlingen vidkommer, är den kanske i sin art ej mindre utmärkt. Hittills är redogjordt endast för Hemiptera af C. Stål (Vet.-Ak. Öfversigt 1856) och Diptera af H. Loew (l. c. 1858,

---

*) Se här ett par utlåtanden af professor C. J. Sundevall: "Victorin har genom denna samling satt mig i stånd att med säkerhet bedöma nästan alla de fogelarter, som Le Vaillant funnit i östra delen af kolonien." (Kritisk framställning af arterna i Le Vaillants Oiseaux d'Afrique, Vet.-Ak. Handl. 1857, sid. 19) — samt: "Den präktiga Victorinska samlingen är verkligen att skatta lika högt som J. Wahlbergs (sednast hemkomna), emedan man annars har så svårt att få lokaler för arterna i sjelfva kolonien". (Bref till utg.).

**) Af Victorins samlingar är största delen sedermera förenad med Vetenskaps-Akademiens i Stockholm. — Redan kort efter hans död ditkommo Insekterna såsom en skänk af fadren.

1860 och 1862). Bland de sednare äro 24 arter nya för vetenskapen; bland de 60 Hemipterarterna 11, af hvilka en blifvit uppkallad *Pentatoma Victorini.* Men denna insektsamling, som äfven innehåller ett större antal Hymenoptera, består dock hufvudsakligen af Coleoptera, hvilka derföre sannolikt innehålla det mest värderika. Öfriga ordningar äro blott obetydligt representerade.

Hvad Victorin i Kaplandet uträttat visade, att han utan tvifvel var en af våra mest lofvande yngre Zaologer; ty med ett osläckligt forskningsbegär och oböjlig ihärdighet i dess tillfredsställande, förenade han en utomordentlig flit. Såsom exempel på denna må nämnas, att "Dagboken" under hans resa upptager 923 octavsidor, "Zoolog. Anteckningar" 280, summa öfver 1,200 sidor tät styl — till största delen på engelska språket, några fogelbeskrifningar på latin — utom de många brefven till hemmet. Och dock fordrade detta, som oftast skrefs på mellanstunder, den minsta tiden. Ty ett annat arbete är att, utan allt biträde, skjuta och konservera så betydligt som han gjorde, samt att med urskiljning samla så mycket insekter m. m. Vid Knysna stoppade han i en enda månad (September): 81 foglar och 3 däggdjur. Ej sällan medhanns, utom exkursioner, 6 à 8 specimina på dagen, en gång 10, det högsta antal han enligt sina egna ord uppnådde. Och likväl nödgades han stundom skjuta dubbelt så mycket, både för att få de felfriaste, bästa exemplar, och för sitt uppehälle. Af 241 foglar och 12 däggdjur, som skötos mellan d. 2 October ock 4 Mars, begagnades sålunda blott 115 foglar och 7 däggdjur för samlingen. — Slutligen, då han kort före afresan från Karroo, skjutit några till uppstoppning odugliga foglar, af arter, som han förut ej egde — och inseende det ovissa uti, om helsa och tid

skulle tillåta honom, att få andra tjenliga exemplar — så afbildade han de skjutna i mästerligt målade figurer.

Den fyndighet han ådagalagt vid valet af namn på de arter, som han ej kände, har ofta förvånat utg. under arbetet med samlingarna och dertill hörande anteckningar. De enda zoologiska böcker han på sin resa medförde, voro de ofvannämnda Sundevalls Ornitholog. System och Öfversigt af Pecora, samt Illigers "Terminologi för Djur- och Växtriket *). Inskränkt till minnet af några få observationer på Riksmuseum i Stockholm, samt hvad han samtalsvis inhemtat af J. Wahlberg vid sammanträffandet med honom i Kapstaden, kunde han derföre sällan vetenskapligt bestämma mera än slägtnamnen. Men, för att till eget behof kunna anteckna om de särskildta arterna, tillade han dem äfven provisoriska artnamn, hvilka tillkännagifva att han med säker blick uppfattat hvad som mest karakteriserar den funna arten. Derföre har ganska ofta inträffat, att han valt sina namn af samma anledning, som andra forskare före honom, hvadan dessa artnamn också hafva samma, eller nästan samma, betydelse som deras **). Ja!

*) Det finnes nemligen ännu ingen Fauna särskildt för Kaplandets högsta djurklasser. Den, som vill studera dem, måste begagna sig af flera spridda och ganska dyrbara utländska arbeten, som tillika omfatta större eller mindre delar af hela Afrika, eller (såsom: *Le Vaillants* "Oiseaux d'Afrique") äfven andra verldsdelar.

**) Se här några exempel, bland många: Ploceus *nigrofacialis* Vict. = Hyphanth. *nigrifrons* (Cab.). — Fringilla *canicervix* Vict. = Fr. *canicollis* (Sw.). — Phyllopnevste *ocellata* Vict. = Pogonocichla *stellata* (Vieill.). — Laniarius *erythrochier* Vict. = Pomatorh. *erythropterus* (Sh.). — Hirundo *nigra* Vict. = H. *holomelas* Sund. — Astur *parvus* Vict. = Nisus *minullus* Daud. — Aqvila *clamans* Vict. = Haliaëtus *vocifer* Daud. — Scopus *brunneus* Vict. = Sc. *umbretta* Gm., o. s. v. Slägtnamnens olikhet bevisar icke att dessa äro felaktiga. Det

åtskilliga äro alldeles riktiga, oaktadt anteckningarne tyckas tillkännagifva, att denna deras egenskap var honom fullkomligt obekant *).

Sedan ofvanstående skrefs, har en af Victorins studiekamrater, naturforskaren Herr Aug. Em. Holmgren, benäget meddelat följande:

"Victorin var till lynnet liflig, glad och skämtsam, samt berättade gerna sina jagtäfventyr, hvilka — då han var riktigt uppspelt — utstofferades på det mest löjliga sätt. Hos honom samlades derföre dagligen vänner och kamrater för att afhöra honom, och deras skrattmuskler hade han vid sådana tillfällen fullkomligt i sin magt. Likväl kunde man icke så sällan förmärka att ett visst vemod likasom beherrskade honom, synnerligen då han umgicks med planen för sin afrikanska resa."

"Han hade ett ovanligt intresse för naturhistoriska studier, en skarp blick och en sällspord förmåga att genast kunna uppfatta det mest karakteristiska i en djurarts efnadssätt och beteende. Jag minnes t. ex. under vårt gemensamma vistande på Öland 1852, huru han hela nätter, till och med i regnväder, kunde ligga vid anträffade fogelbon, för att komma i tillfälle att få skjuta eller observera dess innebyggare; samt, då han under min ledning började sina entomologiska studier, med hvilken förvånande lätthet han satte sig in uti insekternas system och lärde sig deras examinerande."

---

ena slägtnamnet har nemligen oftast en vidsträcktare omfattning än ett annat (t. ex. *Falco* palumbarius, Lin. = *Astur* palumbarius, Keys. & Blas.), i hvilket fall det enas eller andras företräde beror på olika åsigter.

*) Sådana äro *Fringilla flaviventris, Corythaix albocristatus Indicator minor, Cuculus capensis.*

"Jemte dessa egenskaper egde han ett ovanligt mod, som dock ofta kom honom att vanvårda sin hälsa och derigenom utsätta sig för många faror."

Nära sjön Borens norra strand ligger Krigsbergs kyrka, detta landtliga tempel, som för sitt sköna läge ådrager sig den resandes uppmärksamhet. Här, under de lummiga träden, hvilar stoftet af den förhoppningsfulle yngling, som kort förut, långt bort i en aflägsen verldsdel, riktat vårt vetande, samt dermedelst måhända påskyndat sin död.

Stockholm i Maj 1863.

J. W. G.

Förteckning öfver Plancherna.

— — — — *"Det förefaller mig, som om jag stod vid en dörr, hvars lås jag gerna ville upplåta, men med ledsnad märkte, att jag ej kunde."* — — —

Victorins Dagbok Nyårsaftonen 1852.

Första Brefwet.

Ankomsten till Kapstaden.

Metning af Kapdufvor. — En hvalfisk bredvid fartyget. — Delfiner. — En haj fångas. — Albatross. — Kapstaden och första intrycket der. — Konsul Letterstedt. — Mariadal och naturen deromkring.

Ombord på briggen Nordpolen
den 1 November 1853.

— — — — — — — — — — —

Att skrifva koncept eller sitta och fundera huru orden böra läggas, dertill har jag ingen lust, utan som tankarne rinna upp, så skrifver jag ned dem. — — Förmodligen äro vi nästa vecka i Kap.

I går metade jag på krok, med fläskbitar till bete, sju stycken s. k. Kapdufvor*), af hvilka tvänne användes till uppstoppning, de öfriga släpptes lösa, sedan de blifvit märkta med lappar, bundna om halsen.

*) Detta är sjömännens vanliga benämning på *Procellaria capensis*, L., en i Söderhafvet allmän simfogel af en dufvas storlek. Han är hvit, ofvan svartbrokig, och hans flygt är lika vacker som snabb. Han flyger ofta i kretsar kring fartygen, för att uppsnappa derifrån nedfallande talg och matbitar.

På eftermiddagen varskodde mig kapten Godtknekt för tvänne hvalfiskar. Jag ilade för-ut, och häpnade, då jag alldeles invid bogen fick se en ofantlig hval upplyfta en del af sin oerhörda kropp, för att hemta luft. Vid något djur kan jag knappt likna honom, men väl vid ett upp- och nedvändt fartyg. Hans bredvid hvarandra sittande andhål voro stora nog att man deri kunnat inkasta ett duktigt äpple. Hela kroppen syntes slät och jemn, samt hade en mörk grönbrun färg. Den del, som låg under vattnet — och denna var den betydligaste — kunde man ej se, emedan fartyget gjorde sina 7 knop ($1\frac{1}{6}$ svensk mil i timman) och derföre kastade skum omkring bogen. Ett ögonblick höjde han sig, blef rädd och försvann i djupet, lemnande efter sig en hvirfvel som efter ett fartyg. Dessa ofantliga djur skulle väcka vida större förvåning, om ej vanan att blott skåda himmel och vatten — en skön bild af oändligheten — så småningom borttoge den häpnad man annars vanligen känner för den stora, oerhörda volymen, ehvad han ock må vara.

På styrmans uppmaning skyndade jag i morgse upp, för att få se ”en hel mängd hvalar”, men de reducerade sig till stora delfiner*), af 6 ända till 10 alnars längd. Deras antal var stort: 2—3 dussin. De simmade med den bugtiga rörelse, som är tumlarne egen, samt utsprutade vatten och ånga med ett ljud, hvilket, hördt på det alldeles stilla hafvet, låter nästan som ångutsläppningen från ett ångfartyg, med den skilnad, att det icke fortfar länge, utan blott några få sekunder.

*) Se ”Zool. Ant.”, i Wet.-Ak. Handl. 1858.

Då vi ätit middag, gick jag akter-ut, och varseblef der bredvid fartyget en fisk, som jag genast igenkände vara en haj, hvilket fruktade djur ej förut under hela resan visat sig. Jag ropade åt kapten och snart var hajkroken fästad på ett tolfmansgarn (en lina af en lillfingers tjocklek), betad med fläsk och utkastad i vattnet. Hajen kom sakta och gjorde åtskilliga lovar, hvarunder han sänkte sig några famnar ned, vände sig stupa, högg i betet och var fast. Då han en stund så hängt, halades han af några man in på däck, under det han fasligt slog omkring sig. Man afhögg honom stjerten, rände en stake i hans gap, o. s. v. Han befanns vara omkr. 7 fot lång; bröstfenorna särdeles stora. Färgen ofvan skönt blå, under hvit *). Denne fisk erbjuder många egenheter. Så t. ex. saknar han ben, och har i deras ställe endast brosk. Hela huden är skarp; den aftogs att begagna i stället för s. k. glaspapper. Under huden låg ett lager af fullkomligt genomskinliga kärl, alldeles lika synålar, — och köttet skall i afton proberas.

Den 2 November.

Redan kl. 7 i morgse var en mängd Kapdufvor samlade kring fartyget. Jag metade åtskilliga, klippte af dem några fjädrar till märke, eller målade dem med svart oljefärg, och släppte dem åter lösa. De följa fartyget flere dygn, hvilket jag sett deraf, att några märkta efter 2—3 dagar åter nappat eller visat sig. Flerfaldiga gånger inhalade, så

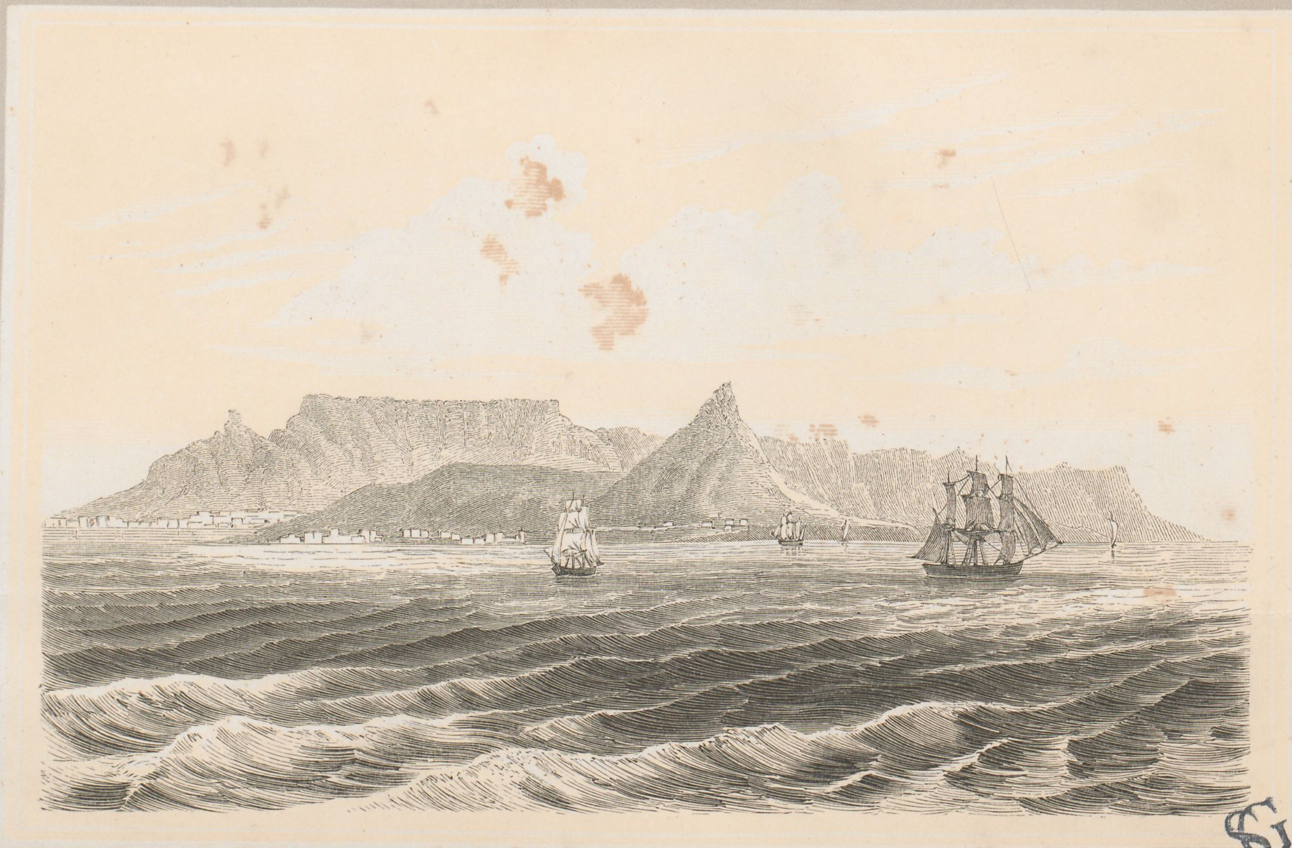
*) Denna korta beskrifning tillkännagifver att djuret utan tvifvel var en *Sqvalus glaucus*, L.

att de hängt i luften, hafva de, nedfallne på vattnet, ånyo genast nappat. Just som jag höll på att draga in en, kom en stor Albatross (*Diomedea exulans*) flygande helt nära, för att se hvad Kapdufvorna hade för sig. Jag skyndade ned efter min bössa, laddade med temligen fina hagel (ty några grofva fick jag i hast ej fatt uti) och ilade upp på däck. Han hade nu lagt sig på vattnet en 10—15 alnar från fartyget. Jag lade till ögat, tryckte af, och fogeln dog. Han var ganska stor: 9½ eng. fot mellan de utbredda vingspetsarne. Kroppen är blott af en tjäders storlek, men en ofantligt tät och yfvig fjäderbeklädnad, de långa vingarne, det stora hufvudet och den 7—8 tum långa, grofva näbben göra att fogeln ser vida större ut. Färgen är hvit, med fin grå vattring på rygg och mage; vingar och stjert svarta.

Kapstaden den 16 November.

Jag vill nu med några rader söka skildra de sista dagarne, men — ankommen till ett land, så olikt allt hvad jag förr sett — må det tillgifvas mig om jag blir föga redig i min framställning.

Den 11 dennes, kl. ½9 på morgonen, skådade jag första gången Afrika — efter att ej på 53 dygn hafva sett land — och på eftermiddagen gingo vi till ankars i Taffelviken utanför *Kapstaden* Ute till sjös hade vi haft hård blåst med stark fukt och dimma; men då vi kommo under land fingo vi på en gång ett lugnt, varmt och herrligt väder. — Resan, som efter afseglingen från Umeå räckt 114 dagar, är således lyckligt slutad, och har varit gan-

KAPSTADEN.

ska angenäm, hvartill min kaptens särdeles vänliga och trefliga umgänge varit ej minsta orsaken.

Anblicken af Taffelberget och Kapstaden är storartad *). Staden uppsväljes dock alldeles af de kringliggande höga bergen: ”Table mountin” i bakgrunden, ”Devilspeak” åt landsidan och ”Lionshead” utåt hafssidan **). Taffelberget förtjenar sannerligen sitt namn, ty dess topp är jemn, och väggarne till en del lodräta. — På redden ligga många fartyg.

Vi gingo genast i land. En ny, fullkomligt ny syn tedde sig nu. Menniskor, hus, ja sjelfva jorden under fötterna förekommo mig främmande och obekanta. Staden — som på tre sidor omgifves af bergen, på den fjerde af hafvet — är stor och ganska regelbunden, samt ser både treflig och prydlig ut, genom sina raka, ofantligt breda gator, sina hvita hus, en à två våningar höga, alla med platta tak, och planteringar utanför, eller vinrankor som ett soltak öfver ingången, men isynnerhet genom de kringliggande öfverallt synliga höga bergen. Stenläggning på gatorna bestås ej. De äro väl ganska hårda, men den ständigt rykande fina sanden förefaller främlingen ganska besvärlig. — Här finnas särdeles vackra och, efter hvad jag hört, väl försedda handelsbodar. — Elegant folk är här godt om. Det bättre folkets klädsel är densamma som i Europa, med undantag af att herrarne merendels nyttja paraply mot den brännande solen. — Bland det s. k. lägre folket ser man få Europeer. Största delen utgöres af Hottentotter,

*) Se planchen N:o 2, ritad på Vict:s hemresa 1855.

**) Table mountin uppgifves hafva en höjd af 3582, Devilspeak 3315 och Lionshead 2160 eng. fot. *Förf.*

Malayer samt en och annan Neger, alla bruna eller svarta, med blåsvart hår — krusigt eller rakt — och fasligt fula ansigten. Våra fulingar hemma äro englar emot dessa.

Följande dagen, den 12, gingo vi åter i land, och träffade då konsul Letterstedt på hans kontor. Han bjöd mig att följa sig ut till hans landtställe *Mariadal*, hvilket jag med nöje antog. Stället ligger omkr. 5 eng. mil utom staden. Huru fängslades icke min uppmärksamhet under vägen af de omgifvande fälten, träden, buskarne, örterna, foglarne, jorden! — Genom en uppkörsväg, planterad med hvita liljor (*Lilium candidum*) och mången främmande växt, anlände vi till hufvudbyggningen, ett envåningshus med halmtak. Intet ståtligt i beskrifningen, intet i verkligheten; men den främmande naturen, rikedomen på besynnerliga växter, m. m. gjorde intrycket större. Inomhus är det ytterst elegant. Både konsuln och hans fru bemötte mig särdeles vänligt. Han berättade hvarjehanda äfven om sin barndom, huru han åt sin far kört säd till Husbyfjöl, Tjellmo, o. s. v.

På Mariadal hade jag tillfälle att något se mig omkring. Allt i växt- och fogelväg är nytt, allt olikt Sverige. Så ser man här *intet* svenskt träd. Väl finnes ek och ett aspen narlikt träd, ett annat är likt vår tall, men alla äro ändock vida skiljda från våra. Blommorna äro också helt olika. Praktfulla liljor, rosenlager och en mängd andra sköna växter pryda marken. Månget träd bär ärtlika blommor. En stor del af våra krukväxter och trädgårdsblommor ser man vilda, t. ex. *Lilium candidum*, som här

blir manshög. Med ett ord: man tror sig vara i en trollverld. — Detta allt oaktadt, synes det mig ej på långt när vara så frodigt här som i Sverige; men jag har också blott sett de närmaste omgifningarne af Taffelberget. Längre in lärer det vara annorlunda.

I går återvände jag med konsuln till staden, der jag beskåg hans ångqvarn. Den han har på landet hade jag förut i hans sällskap besett. Onekligen vackra arbeten. — För att få mig ett logis, foro vi omkring på flere håll, men det lyckades först i ändan på staden, hos en engelsk prest, mr Qvinn, och i dag flyttar jag dit.

— — — — — — —

Andra Brefwet.

Kapstaden.

Taffelberget och dess "skyhufva". — Häftig blåst. — Sandhedarne utanför staden. — Promerops cafer. — Kalkbay. — Góvernementswalk. — Likbegängelse och Gudstjenst. — Arbetsklassen och dess klädedrägt. — Infödingarnes begrafningsplats. — Taffelbergets fot. — Silfverträdet. — Hvalfiskben. — Strutsägg. — Ormar. — Eld på Taffelberget. — Luftens klarhet. — Seder inomhus. — Resplan. — Utflygt på landet. — "Billiga priser". — Frukter och bär.

Kapstaden den 27 November 1853.

— — — — — — — — — —

Den 19 dennes, mellan kl. 5 och 6 på morgonen, begaf jag mig ut med bössan och en insektflaska. Det var ännu svalt, luften ganska klar och lugn, hvarföre jag beslöt att bestiga *Taffelberget.* Uppgången går genom en dal, i hvars botten samlar sig vatten, som längre ned bildar en bäck. Det är förenadt med stort besvär att bestiga detta berg, ty gångstigen är full med lösa stenar och så brant, att man knappt kan komma upp. Trötthet, hunger och brännande törst voro flere gånger på väg att besegra mig. Uppkommen, blef jag väl rikligen belönad genom det *storartade* i utsigten, men så särdeles *vacker* är den icke. Hafvet och ett bergigt

eller sandigt land möta ögat hvarthän man vänder sig, utom vid bergets fot, der det gifves en frodig grönska. Stenmassorna ligga lagervis, den ena öfver den andra. — När man uppkommer från den smala, på båda sidor af öfverhängande klippor hotade gångstigen, träder man in på en platå, liknande en borggård, med öppningar åt trenne sidor. Ännu högre upp, på en af de öfversta platåerna, har man utsigt åt den del af landet, som ligger motsatt Kapstaden. På en annan ser man åt hafvet, o. s. v. Från båda är utsigten vidsträckt, och staden synes som en planritning. Den tredje sidan, som också ligger mot hafvet, utgöres af en nästan otillgänglig bergspets. Sjelfva platåerna äro ganska stora: jag skulle vilja skatta hvardera till 300—450 alnar i qvadrat. Den som ligger längst in, eller till venster då man kommer upp, är mera brådstupande, ja på några ställen hänger den öfversta kanten längre ut än den kanske 7—900 fot nedom begynnande grusade delen, hvilken jag skulle vilja kalla bergets fot. — Klockan 11 började jag det besvärliga nedstigandet, och var hemma kl. ½4, men uppehöll mig flera gånger med upptagning af lökar, och försök att komma några små foglar inom håll. — En annan vida beqvämare väg lärer gifvas, begynnande på den från Kapstaden vända sidan af berget.

Några dagar har bergstoppen varit insvept i en snöhvit tunn sky, som oupphörligt rullar nedåt, utan att dock hinna marken. Den försvinner på bergets sidor som en rök, men fortlöper genom en storm, som hviner eller rättare donar öfver staden. De ryckvis kommande vindstötarne äro så häftiga, att

de skaka hus och fönster. Sanden ryker som snö under en svår yrvädersdag i Sverige, så att man stundtals ej kan öppna ögonen, utan att få dem fulla med sand. Likväl är blåsten ej kall. Ehuru skyhufvan ständigt halkar nedåt, förnyas den dock ofvanpå berget lika fort *). Ser man detta allt genom den yrande sanden, helst sedan solen sjunkit bakom berget och stjernorna börja tindra, medan skyn ännu delvis lyser af solsken, så väcker det ovilkorligt en ganska hög grad af beundran.

I går morgse besökte jag en mycket stor sandslätt öster om staden. Den ligger föga högre än hafvet och är alldeles skoglös. Här och der står litet vatten, hvarest tusentals fiskmåsartade foglar uppehålla sig. Förgäfves försökte jag att komma dem inom skotthåll. Tvänne hägrar af ungefär en tranas storlek **) såg jag spatsera på sanden, men de voro ganska skygga. En mängd sädesärlor ***) (dock ej någon af våra svenska arter), stensqvättor och andra småfoglar flögo omkring. Klockan 3 var jag åter hemma, men dessförinnan fick jag erfara verkningarne af ebb och flod, ty vattnet, som jag på morgonen vadat öfver, hade nu stigit så, att jag nödgades afkläda mig för att komma fram.

---

*) En tillfredsställande förklaring öfver detta intressanta fenomen, som inträffar med sydostlig vind, och redan ådrog sig de äldsta sjöfarandes uppmärksamhet, kan inhemtas i *C. Vogels* "Geografische Landschaftsbilder", sid. 129, och *D. Livingstones* "Resor och Forskningar i Sydafrika", Del. I, sid. 110.

**) Troligen *Ardea cinerea*, L. Jemf. "Zool. Anteckn." i W. A. H. 1858.

***) *Motacilla capensis*, L.

Den 5 December.

I Fredags morgse sköt jag på branten af Taffelberget ett par exemplar af en besynnerlig fogel: *Promerops cafer*. Han har storleken af en sädesärla, men med lång, fin och litet krokig näbb samt 10 tums lång stjert. Färgen är grå, med gult vid stjerten och hufvudet.

I dag steg jag upp straxt efter klockan 3, för att gå till den hafsvik, som kallas "Kalkbay". Solen är ej uppe förrän mellan 4 och 5, så att det var nästan alldeles mörkt när jag gick hemifrån. Som jag dertill ej kände vägen, dröjde det länge innan jag kunde finna den rätta. Denna går öfver sänkningen mellan Taffelberget och Lionshead, och dess högsta punkt ligger 1000 fot öfver hafvet. Alltså måste man gå 500 alnar både upp och ned. Vägen är ståtlig, gående längs brådjup, med lodräta klippor af 2—300 alnars höjd, och nedanför hela Atlantiska Oceanen, som vältar en häftig bränning mot en sandig och med underliga klippor beströdd strand. En stark dimma hindrade dock mycket den sköna och storartade utsigten. Vägens längd till Kalkbay är 6—7 eng. mil, eller något öfver en svensk, om ej mera. I denna hafsvik skall den präktiga Flamingofogeln (*Phoenicopterus antiquorum*) vissa årstider förekomma. Hemvägen togs åter öfver bergen och var särdeles besvärlig. Jag hade ärnat söka uppkomma till de oländiga klipporna på Taffelberget, hvarest en mängd apor eller babianer*) lära uppe-

*) Se anm. under *Cercopithecus lalandi*, Is. Geoffr. i "Zool. Anteckn." W. A. H. 1858.

hålla sig, men dimman afhöll mig, dels emedan stenarne blefvo slippriga, dels emedan den hindrade utsigten kunde hafva försvårat mitt nedstigande.

Söndag den 11 December.

I dag har jag spatserat en stund i "Góvernements-walk", en allé af omkr. ¼ mils längd, beskuggad af präktiga ekar och på bägge sidor omgifven af trädgårdar, prunkande med söderns växter och träd. Det är i sanning en herrlig promenadplats.

Den 8 var jag nära toppen af Lionshead, hvarifrån man har en ståtlig utsigt: Kapstaden med Taffelviken och de höga bergen långt i fjerran åt ena sidan, oceanen åt den andra. — I går, en alldeles lugn och särdeles het dag, var jag åter ute på de förr omtalade vidsträckta sandhedarne utom staden. Jag såg der 10—12 stora hägrar, tvänne pelikaner samt några tusen måslika sjöfoglar; men som ingenstädes finnes något skygd, bakom hvilket man kan smyga sig inom håll, kunde jag ej döda någon af dem. Några mindre foglar, hvaribland en gluttsnäppa (*Totanus glottis*), 20—30 insekter samt några frön och lökar bragte jag vid middagstiden hem.

En afton besåg jag en begrafning, der min värd, mr Qvinn, var tjenstförrättande. Den afvek icke särdeles från en dylik i Sverige, med undantag af att prestens drägt, utom de vanliga kragarne, bestod af en hvit, fin linnekappa med ofantligt vida ärmar; den betäckte honom från halsen till fotknölarne, så att det föga syntes att han hade grå benkläder. — Derefter gingo vi till S:t Georgs Episcopalkyrka, hvarest den alla dagar vanliga aftonbönen

skulle hållas. Åhörarne voro endast fyra. Kyrkan är ganska stor och för öfrigt vacker, men det platta taket inuti ger henne ett trivialt utseende, som ingalunda förbättras af det gula orgelverket ofvanför altaret. Gudstjensten bestod i uppläsning af stycken ur Bibeln, jemte några böner. Hvad som förekom mig särdeles besynnerligt, var den seden, att när presten läst vissa stycken, höll han upp så länge som behöfdes för att åhörarne kunde hinna högt efterläsa honom. Alltid när han var färdig att säga: Amen, tystnade han, och klockaren eller snarare spögubben uttalade detta ord. Denne man, som satt i en katheder nedanför predikstolen, repeterade högt en del af det presten hade läst.

Som jag förut nämnt utgöres största delen af den arbetande klassen af mörkt folk ("black péople"). De äro grufligt lata, och vilja ej gerna arbeta mer än två eller tre dagar i veckan. Deras hvardagsdrägt består vanligen blott af benkläder, och deröfver en hvit eller blå skjorta. Hottentotterna af båda könen äro särdeles vederstyggliga. Negrerna äro alldeles svarta och mycket fula. De begagna nästan aldrig någon hufvudbonad. Malayerna, till en god del mahomedaner, äro mer kopparfärgade, och männerna ej så fula, men qvinnfolken deremot afskyvärda, med sina platta näsor och stora munnar. De förre nyttja små röda eller brandgula turbaner, och deras helgdagsdrägt är snarlik sjömännens. En och annan Hindú får man äfven se. De komma med engelsmän hit från Indien, och se rätt snygga ut i sina vida byxor, sitt bälte och turban.

En dag såg jag infödingarnes begrafningsplats

utanför staden. Den hedrar icke de magtegande. Ingen inhägnad, intet träd beskyddar eller skänker skugga åt den sandiga, flacka nejden. En liten graf ligger här, en annan der. Några hafva en enkel stensättning af småsten. Kreatur och ogräs hafva här, som det tyckes, ett privilegieradt tillhåll.

Foten af Taffelberget är till en del omgifven af en i rader planterad, särdeles tät och 20—30 alnar hög skog af ett trädslag som liknar vår svenska tall. Der nedanför ligga en mängd små de täckaste landtställen, merendels beskuggade af vinrankor och omgifna af söderns herrliga blommor. Ofvanför skogen är en stenig mark, i hvilken växa buskar och det lika sällsynta som vackra Silfverträdet *). Det blir 15—20 alnar högt, och har silfverglänsande blad. Dessa trakter äro mina jagtmarker. De äro ej rika på foglar, och mycket tröttsamma att besöka, emedan solen der bränner fasligt, samt emedan de äro ganska branta och afbrutna af djupa, oftast oöfverkomliga raviner (strömdalar). Ofvanför dessa regioner, som uppstiga ungefär 1000 fot, höjer sig berget 2,500 fot nästan lodrätt. Från mitt fönster kan jag ganska väl se hela berget.

Hvad som de första dagarne mycket förundrade mig är den mängd hvalfiskben, samt till och med hela cranier af detta ofantliga djur, som ligga spridda kring stranden. Vintertiden lärer här fångas ett temligen betydligt antal hvalar. — Strutsägg har jag sett en hel mängd; de lära motsvara 24—25 van-

---

*) *Levcodendron argenteum* (R. Br.) af familjen *Proteaceæ.*

liga hönsägg och kosta omkring 2 rdr rgd pr stycke. — Ormar har jag ännu ej sett mer än två. Den ene, som var dödad, hade 2—3 alnars längd.

Något särdeles vackert visade sig sedan det börjat skymma på i afton. Det har nemligen utbrutit eld i de högre regionerna af Taffelberget. Här och der flammar en klar låga, under det att på ett annat ställe det blott tyckes glöda. Elden har väl föga näring i dessa trakter, hvarest endast några gräs och små buskar växa, men ehuru ett klart månsken förtager en del af effekten, ser dock det hela ganska präktigt ut. Dylika eldar lära ej så sällan förekomma. Ofvanpå sjelfva platån har det förut varit eld, efter hvad jag kunde se, då jag var deruppe.

Den 15 December.

Luftens klarhet här lärer, efter hvad jag hört af tillförlitliga personer, gå ända derhän att man vissa tider af året skall midt på dagen vid fullt solljus kunna se några stjernor. Denna klarhet gifver föremålen på längre afstånd en egen skarpt markerad begränsning. Så ser man t. ex. härifrån ganska tydligt de af öfverhängande bergmassor beskuggade delarne af Taffelberget såsom mörka, under det att andra deremot äro klart upplysta af solen. Då luften är klar *tycker* jag att jag skulle kunna se en kråka, om hon sutte på öfversta randen af berget, men erfarenheten har lärt mig att ej en oxe skulle kunna ses med blotta ögat, blott för det långa afståndets skull.

Matordningen här är icke densamma som i Sverige, det är klart. Så t. ex. har jag ännu ej smakat mjölk annat än i kaffe eller thé, och icke soppa mer än två gånger (under 5 veckor), bägge gångerna buljong. Man äter här grundligt. Klockan 8 en bastant frukost. Kl. 2 middag med ganska godt portvin eller sherry. Meloner eller pumpor af särdeles behaglig smak utgöra ofta desserten, tillika med de skönaste apelsiner, här kallade oranges. Efter qvällsvarden kl. 8 samlas man ännu en gång i matsalen, nemligen kl. 10—11, en stund innan man går till sängs, och tager då ett par glas portvin, samt stundom litet ost och bröd. Äfven fruntimmerna dricka sina flere fulla glas vin till middag och afton. Värden och värdinnan servera sjelfva allting; ingen vidare uppassning eger rum än att en negrinna tager bort det begagnade. — Till bords läser man stående, sedan stolen blifvit undanflyttad. Vid frukosten läses dessutom, innan man uppstiger från bordet, en liten bit i Bibeln; sedan faller man på knä och läser några böner, hvaribland: Fader Vår. Eljest läses aldrig "från bordet".

I nästa månad vill jag, om det är möjligt, begifva mig till Knysna (läs: Nejsna, omkring 400 eng. mil landväg härifrån. Man kan äfven segla dit. Knysna rekommenderades mig hemma af ingeniör J. Wahlberg, och äfven här har jag hört det ganska mycket berömmas. Det skall vara en ypperlig nejd, rik på foglar och djur af mångfaldiga arter. Lejon finnas der dock platt icke. Detta kan vara godt och väl; men jag skulle dock ej ogerna se om de funnes.

Kapstaden den 20 December.

I Söndags följde jag och en annan landsman, vid namn Åkerberg, ut till sjös med en hygglig svensk kapten, som seglade härifrån till Batavia. Det var rätt vackert väder och mycket roligt, ty hur det än är vet jag intet bättre än hafvet. Efter att å ett annat svenskt fartyg hafva intagit en god middag, reste vi utåt byn *Rondebosch, Mariadal, Wynberg*, o. s. v. för att efterhöra bostad åt mig. — Så snart man passerat stadstullen, är landet inom några minuter helt och hållet förändradt. Vägen går genom alléer af träd, som likna tall och ek, samt här och der en tårpil, som med sina mjuka, hängande grenar och sin vackra späda grönska förnöjer ögat, under det Taffelberget, med sina här mer romantiska former, framskymtar mellan träden. I Kapstaden är allt uppbrändt af solen, här allting frodigt och grönt.

I morgon skall jag flytta till Rondebosch, som ligger i grannskapet af Mariadal. Den, hos hvilken jag kommer att bo, är en gammal, fattig och språksam engelsman, som tyckes vara rätt hygglig. Familjen utgöres af mr Carnell sjelf, hans hustru och en liten dotter. Priset, 4 £ st. per månad, är jemförelsevis billigt.

Huru billiga priserna här annars i allmänhet äro, kan slutas deraf, att det bord, vid hvilket jag skrifver detta, gjordt helt simpelt och enkelt af omålad furu, och af ordinär storlek, kostar 1 £ och 3 sh. eller omkring 20 rdr rgd.

Frukten börjar nu mogna. Så har jag sett, utom apelsiner och aprikoser i mängd, fikon, bana-

ner eller pisang, plommon (mycket dåliga), flere ypperliga gurk- eller melonarter, hvilka kokade utgöra en god spis; och efter jul komma de läckra drufvorna, hvaraf man för en penny lärer kunna äta sig mätt. Körsbär och smultron finnas icke. Deremot växa uppå bergen, ehuru sparsamt, ypperliga gula hallon och syrliga men goda björnhallon. En mängd andra bär finnas, men de äro osmakliga eller giftiga, så att man af dem ej har mer än ögonfägnad.

Det är med ledsnad jag tänker på att jag varit här redan mellan 5 och 6 veckor, och skulle önska att jag hade *allting* så ställdt, att jag kunde stadna några år, samt således finge tid att företaga en tur till det inre landet. — — — — —
— — — — — — — — — — — —

Tredje Brefwet.

Rondebosch.

Flyttning till Rondebosch. — "Nejden är förtjusande." — Dagarnes längd. — En svart Gök. — Små Landsköldpaddor. — Julen. — Ingeniör J. A. Wahlberg och hans utrustning. — Bal på Mariadal. — Nyårsdagens firande. — Stor Ångbåt. — Parlaments-valfest. — Solsting. — Torka. — Sockerfoglar. — Drufvor. — Utfart på landet med Wahlberg och konsul Hedelius. — Guldupptäckt. — Sorkar och Mullvadar.

Rondebosch den 21 December 1853.

I dag har jag flyttat till mitt nya logis. Det är ett litet trefligt hus, med trädgård och blomsterparterr, samt andra yppiga trädgårdar rundtomkring. Utanför mitt fönster har jag landsvägen, och högt ofvanför trädtopparne reser sig Taffelberget och Devilspeak. Nejden är förtjusande. Ehuru bergen här äro vida brantare än vid Kapstaden, äro dock de nedre delarne långt mera beväxta med tall- och ekskog, omvexlande med buskar, samt små bäckar. Så mycket sten är här icke heller. Foglar och djur

tyckas också vara talrikare både till arter och antal. Här lofvar att bli ganska godt, helst som min värd i sina yngre år rest vida omkring uppåt landet med en engelsk zoolog, och således är bekant med sättet att här färdas. Vid Knysna, mitt nuvarande förlofvade land, har han dock aldrig varit.

Juldagen ärnar jag resa in till staden, emedan jag af mr Qvinn är inviterad att passera följande dagar hos honom. Vägens längd är 5 eng. mil ($\frac{5}{6}$ svensk). Att komma dit med omnibus är både beqvämt och billigt, nemligen 1 sh. personen (litet mindre än 1 svensk rdr rgd), men vill man hafva egen skjuts, är det mycket dyrt. Vid min hitflyttning, då jag ej kunde hafva mina saker på omnibusen, utan var nödsakad hyra en häst med vagn, kunde detta ej erhållas under 6 sh. eng.

Men jag måste nu sluta. Således god natt! Detta ord "god natt" erinrar mig om en sak, nemligen att, ehuru årstiderna äro motsatta, likväl middag och midnatt infalla ungefär på samma tid som hemma. Jag skulle tro att skillnaden ej öfverstiger en halftimma. Här äro de längsta dagarne nu, då solen går upp litet före kl. 6 och ned 7. I Juni går hon upp 7 $\frac{1}{4}$ och ned 4 $\frac{3}{4}$. Således ingen årstid egentligen långa och ingen korta dagar. Skymningen räcker ej mer än $\frac{3}{4}$ timma. I Januari lärer det bli varmast. Is förekommer här aldrig.

Den 23 December.

En sådan dag före julafton har jag aldrig upplefvat. På morgonen var det ganska vackert väder, hvarföre jag företog en spatsertur uppåt bergen med

min bössa. Jag dödade bland annat en vacker fogel, hvilken jag anser vara ganska nära slägt med vår gök. Han är rent svart med metallglans, och en liten hvit fläck på vingen, har tofs som en Sidensvans och lång stjert *). Detta var en hona. Efter flere timmars jagt dödade jag äfven den ännu vackrare hannen, men de ofantligt täta buskarne hindrade mig att finna honom. Tvänne sköldpaddor**), den ena af 5, den andra 4 tums längd, och rätt vackra, hittade jag äfven. Men förgäfves har jag i den förbiflytande bäcken försökt att få en isfogel (*Alcedo*). En sådan jagt är ingalunda behaglig, ty dels emedan stränderna äro branta, samt tätt bevuxna med buskar och träd, dels emedan egendom ligger vid egendom utmed bäcken, måste man vada i det en half à en aln djupa vattnet, hvars botten utgöres af stenar och sand.

Den 28 December.

Emedan jag icke är fullkomligt frisk, och det i dag är förfärligt hett, vill jag besvara de kärkomna brefven af d. 13 Aug. och 30 Oktober. — Händelsen gjorde att både posten, ingeniör Wahlberg och konsul Hedelius anlände med samma ångbåt den 23 dennes. På aftonen fick jag veta detta, men hade ej tid att förrän följande eftermiddag begifva mig till staden, omkring klockan 6 eller ½7. Således emottog jag brefven ej blott på samma dag,

*) *Cuculus serratus* Sparrm. Jemf. "Zool. Anteckn." i V. A. H. 1858 och C. Sundevalls Krit. framställn. i V. A. H. 1857 sidd. 4 och 47.

**) *Homopus areolata* Dum. & Bibr.

utan till på köpet vid ungefär samma tid, som man hemma firar sjelfva julafton. — Visserligen har man här något som motsvarar våra julklappar, nemligen "Christmasbox", men jag har ej sett något dylikt.

Wahlberg tänker nu rusta sig. Han har sex bössor, hvaribland två elefant-gevär, och ärnar resa med tvänne stora vagnar. Han vill genomvandra de öde och vattenfattiga distrikterna på vestra kusten till den s. k. stora insjön. Men tvänne saker lära komma att göra honom mycket mehn: en art lungsjuka hos oxarne och kopparfeber hos folket. Man har nemligen upptäckt ytterst rika koppargrufvor i de trakter han måste passera. Resan är nu beräknad till två år, men om allt går bra kommer han väl ej åter förrän efter tre, och vill dessutom genomresa södra delarne af kolonien. Hvad den frågan vidkommer, huruvida jag skulle *önska* resa med honom, vet jag ej hvad jag skall svara, men att jag *icke reser* med honom — emedan det ej låter sig göra — det kan jag försäkra. Emellertid hoppas jag att få göra åtskilliga turer med honom häromkring, ty han dröjer här en månad eller något mer. Också har han lofvat mig en uppsats öfver de persedlar han medför, hvilket kan bli mig till stor nytta framdeles, och kanske nu snart, i fall jag skulle komma att resa till Knysna, som jag hoppas.

Jag tänker komma hem antingen före September nästa år eller i Juni året derpå, ty medan det är vinter i Sverige törs jag ej resa, i anseende till den här rådande värmen, och den fara, som är förenad med att så hastigt komma ur värmen i kölden. Kommer jag väl hem, måste jag med en fart taga

magistergraden, för att, om jag får bibehålla helsan, ännu en gång resa hit eller till Australien eller Madagascar eller något annat föga besökt land.

Det är förunderligt att man kan anse en sjöresa så horribelt farlig. Innan jag hade proberat saken ansåg jag den visserligen föga vådligare än en landtresa, men nu kan jag med full tillförsigt påstå att den är vida mindre farlig än en hundra mils landtresa med gästgifvareskjuts. Att hajarne skulle äta upp mig är ej tänkbart. I stället åto vi upp en, som vi fångade. Ute i öppna sjön är det ondt om sådana djur. I Medelhafvet, Vestindien och dylika mindre haf äro de deremot talrika och ganska fruktansvärda, emedan de gripa allt som faller öfver bord. Men relingen på nutidens skepp är merendels 2 à 3 alnar hög, och således ganska besvärlig att falla öfver.

Den 2 Januari 1854.

Nyårsåfton var jag bjuden till konsul Letterstedt på bal kl. 9 vid Mariadal, omkring $\frac{3}{4}$ eng. mil härifrån. Utom en mängd andra personer fann jag der: Wahlberg, Hedelius och kapten Tarras med fru. Som hvarken jag eller Wahlberg dansade hade vi god tid att samspråka.

Emedan Nyårsdagen i år inföll på Söndag, ha alla menniskor i dag, Måndag, tagit sig fridag. Ingen arbetar. En stor mängd vagnar, fullproppade med folk, isynnerhet Malayer, har rest här förbi, sjungande och stojande; några hafva musik, alla fanor, grönt och blommor. Nu på afton är det särdeles lifligt. Just som jag skrifver detta kommer

en vagn, dragen af två par oxar, med omkring 20 personer under ett glest löftak; de hafva musik, bestående af några fioler och en trumma. Men jag måste sluta, för att gå ned och bese herrligheten.

Den 9 Januari.

Jag mår åter fullkomligt väl, stoppar dagligen foglar och uppsticker insekter. Ofantligt brådtom har jag. I dagningen, d. v. s. kl. ½5, går jag vanligen ut, och kommer tillbaka 10—11 förmiddagen. Kl. 8 inbryter mörkret. Några dagar har jag stoppat ända till 8 foglar. Att orera om *hvad* jag samlat tjenar föga; det endast vill jag nämna, att jag fått omkring 50 foglar och 1000 insekter.

En särdeles stor ångbåt ligger för närvarande här i hamnen. Han heter "Golden Age", är från Newyork, mäter 3000 tons, och har 1000 hästkrafter. Då nu de största ångbåtar, som passera Göta Kanal, hafva 75 à 80 hästkrafter, kan man deraf döma huru enormt stor denna måste vara. Han ärnar sig till Australien, och skall hafva gjort resan mellan Liverpool och Kapstaden på 37 dagar, inberäknadt 4, som han låg vid Capverdsöarne, intagande kol.

Här är i dag en sorts fest, med anledning af ett parlamentsval. Åtskilliga personer, bärande blå fanor med inskriptioner, t. ex. "Ebden for ever", och åtföljda af två trummor samt sex fioler (tre små och tre basar) hafva hela dagen marscherat här vid Rondebosch, anförda af en man till häst. Detta skulle vara till Ebdens ära.

Den 1 Februari.

Sedan jag sist skref hafva vi här åtskilliga dagar haft en horribel värme. Måndagen d. 23 Januari var den i skuggan 100° Fahrenheit ($37\frac{1}{2}$° Celsii). Jag hade dagarne förut varit utåt de förut nämnda ofantliga sandfälten, som icke ha ett enda träd, endast små risiga buskar; och emedan det äfven då var betydligt varmt, samt, som vanligt, fullkomligen klart, fick jag en släng af solsting. Jag hade några dagar hufvudvärk och kände hettan dubbelt värre. Genom den lilla trädgård, som tillhör mitt värdfolk, rinner en bäck, öfverväxt af ekar, kring hvilkas stammar och grenar de vackra passionsblommorna ymnigt slingra sig. Här satt jag hela dagen, flitigt doppande hufvud och fötter i vattnet. — Sedan den 11 November, då jag anlände hit, har det ej fallit något rigtigt regn. Det lilla, som några gånger kommit, har efter två eller tre timmar varit upptorkadt; och tänk derföre huru torrt här skall vara! — men det är också sommar!

Med glädje emotser jag vintern, begynnande i April då det blir mindre hett, och man derföre kan arbeta mera. En svårighet har dock vintern med sig, nemligen storm, hvadan få skepp löpa in här, emedan hamnen är alldeles öppen för nordvesten, som under vintern är den herrskande. Den då inkommande förfärliga dyningen har kastat mer än ett fartyg på stranden.

Mina samlingar växa ganska långsamt, tydels är det så hett, att jag omöjligen sträfvar att jaga på hedarne — och på berget är det föga bättre — dels är allting förtorkadt, hvadan insekter och växter

äro sparsamma, och slutligen äro foglarne just nu i fjäderombyte. Af de sistnämnda vill jag endast nämna tre arter s. k. "Sugarbirds" (Sockerfogel, *Cinnyris**), en ganska vacker Häger, och en s. k. Fasan**), men som ej är annat än en art rapphöna, stor som en orrhöna; dessutom åtskilliga arter svalor och andra småfoglar. — Sockerfoglarne äro så små, att jag tror mig ledigt kunna packa 20—30 i en vanlig cigarrlåda. De hafva en spenslig och behaglig form samt färger af metallens glans med den skönaste skiftning.

Wahlberg har fått sina vagnar färdiga, men ännu ej allt sitt folk, sex man. Han har särdeles stora besvärligheter i anseende till att folket är så dyrt och så svårt att få pålitligt. Han väntar lägenhet till Whalfishbay, hvarest han hoppas kunna få oxar. Hela utrustningen tror han sig ej kunna få färdig för mindre än nära 1000 £ st. (17000 rdr rgd). Jag har ej sett honom sedan i förra veckan, då han var ute hos mig.

Rondebosch den 4 Februari.

Som jag hoppas att i nästa vecka få lemna Kap, samt öfver Mosselbay och Georgetown begifva mig till Knysna, vill jag nu, då jag har tid, skrifva några ord.

För några dagar sedan, en särdeles vacker morgon, gick jag till ett ställe, hvarest jag visste att det fanns sockerfoglar. I en trakt, öfverväxt med

---

*) *Cinnyris* eller *Nectarinia famosa*, *N. violacea* och *N. chalybea* (L.). — **) *Perdix capensis* Lath.

omkr. två alnars höga buskar af ljungens utseende, men med halftumslånga, dels högröda, dels ljusröda talrika blommor, fann jag några hundrade af dessa små herrliga foglar, sugande honung ur blommorna*). Det var en utmärkt vacker anblick. Som jag redan erhållit åtskilliga exemplar af de här förekommande arterna sköt jag blott några få. Morgonen blef förstörd med betraktandet af dessa små söta varelser.

Nyligen har jag gjort bekantskap med en mr Frey, en ung särdeles hygglig prest, som i flera år åt en engelsk lord gjort insamlingar af lefvande djur, såsom antiloper m. m., och derpå depenserat omkring 5000 £ st. (90,000 rdr rgd). Han har lofvat mig introduktionsbref till doktor Zeyher, Afrikas störste botanist, af hvilken jag kan erhålla mången god underrättelse. Vidare vill han gifva mig introduktion till en familj i Georgetown samt till förvaltaren af gouvernementets skogar vid Knysna. Dessutom får jag rekommendationer till åtskilliga personer af hr Letterstedt.

Drufvorna äro nu fullkomligt mogna, och jag äter mycket hvarje mål — dagligen 2—3 klasar, — men de äro lika helsosamma som goda. Hvad de kosta vet jag ej, ty jag behöfver aldrig betala några. De enda frukter här för närvarande finnas äro:

*) Genom nyare tiders forskningar, som äfven af Victorins sednare erfarenhet bekräftades, är det bekant att dessa foglar lefva af de insekter, som uppehålla sig i blommorna, men näppeligen suga dessas honingssaft, ehuru både de indiska och afrikanska namnen, som betyda Sockerätare, Sockerfogel, tyckas gifva stöd åt en sådan gissning. Se t. ex. *C. Sundevall* i Physiograf. Sällsk. Tidskr. 1837, sid. 83.

drufvor, temligen goda päron, ett och annat uselt äpple samt fikon, hvilka ej äro det ringaste smakliga.

Kapstaden, Måndag den 20 Februari.

Jag går nu i staden och väntar att det fartyg, som skall taga mig upp till Mosselbay, på sydöstra kusten, må bli segelfärdigt. Afståndet härifrån säges vara 350 eng. eller 50—60 sv. mil. Passagerare-afgiften är 3 £ st. (nära 54 rdr rgd) och resan kan gå på tvänne dygn. Nu heter det att fartyget skall gå om Onsdag.

I Söndags var jag med Wahlberg och en annan svensk vid namn Byström (brorson till bildhuggaren) bjuden af Hedelius på ett "Picknick". Efter middagen åkte vi rundtomkring Lionshead, hvilket var en ganska angenäm färd. Vägen är på många ställen sprängd i sluttningen af berget, med nära lodräta väggar på ena sidan, och brådjup om flera hundra alnar på den andra. Nedanför synes hafvet och dess bränningar. Efter hemkomsten drucko vi thé och reste utåt *Newland*, hvarest vi besågo en särdeles ymnig källa. Der samlade jag dagen derpå mer än hundra insekter (nästan utan undantag Hymenopterer), det mesta jag hitintills fångat på *en* dag.

Här har en upptäckt blifvit gjord, som kan bli ledsam både för mig och mången annan, nemligen af guld några hundra eng. mil härifrån. Om det befinnes vara ymnigt, blir allting snart lika dyrt här som i Australien.

Den 26 Februari.

Tiden från den 20 dennes har jag tillbragt vid Rondebosch för att fånga insekter och stoppa ett par

Mols samt med att ränna hit och höra efter när fartyget kan bli klart.

Mol *) är en art Sork, grå med horribla betar, nästan utan ögon och svans samt komplett utan något liknande öra, utom en liten bar fläck med ett litet ytterst fint hål, som leder in till hörselorganerna. Han lefver helt och hållet under jorden, uppkastar högar likt våra sorkar, samt närer sig liksom de af potates och all sorts jordfrukt. Det gifves arter, stora som en liten katt, och små som en vanlig råtta. Då nu alla arterna äro särdeles talrika, kan man sluta deraf, hvilken skada de åstadkomma. På sina ställen är marken alldeles genomgräfd, ehuru hon är så hård, att jag har mycket arbete för att med en knif kunna hugga upp en lök, om han ej ligger djupare än några tum.

Här gifves ock en Mullvad, kallad "Blindmol" (*Chrysochloris* **), af hvilken jag dock ej sett mer än tvänne exemplar, af en vanlig åkersorks storlek eller omkring 5 tum långa. De hafva ofantliga klor på framfötterna, likt vår svenska mullvad, och dessutom ett tryne, liknande svinens. Öronen kunna ej märkas utvändigt, och ögonen, blott rudimentära af ett mycket litet knappnålshufvuds storlek, ligga *under* den tjocka huden, utan den ringaste öppning, hvadan djuren äro fullkomligen blinda. Med undantag af nosen och undre sidan af fötterna, är ej den minsta fläck af skinnet obetäckt af hår. Färgen är sotsvart med skön metallglans, och en hvit fläck på hvardera sidan om nosen. De äro underjordiskt lef-

---

*) *Georychus* Ill. — **) *Chr. inaurata* Schreb.

vande, insektätande djur, samt förete en högst märkvärdig byggnad.

— — — — — — — — — —

Fjerde Brefwet.

Resa till Knysna.

Afsegling från Kapstaden. — Hafs-sköldpaddor. — Mosselbay och trakten deromkring. — Aloë. — Hafsstranden. — En Antilop. — Resa med oxvagn. — "En grym exercis." — Lilla och Stora Brackriver. — Kapten Sinclair. — Pittoresk väg. — Höglandet. — Gula liljor. — Dåligt nattläger. — Macassarriver. — Georgetown. — Tama strutsar. — Stadens utseende. — Skogen vid George. — Lori. — Swarteriver. — Storartad natur vid Kaimansgat. — Deepriver. — Bred dal med små sjöar. — Gaukammariver. — Belvedere. — Knysnariver. — Ankomsten till Knysna. — Dansande Hottentottpojke. — Ställets beskrifning. — Flodmynningen. — Knysnaviken. — Kyrkor. — Dr Andrews. — Foglar. — Afrikanska piskan. — Vattenmeloner. — Stark värme och långvarig torka. — Årstiderna. — Regnmånader.

Georgetown den 8 Mars 1854.

Ändtligen den 27 Februari var skonaren Cleopatra färdig att afsegla. Om bord var godt utrymme och tillika ganska snyggt. Kajutpersonalen utgjordes af kapten Caithness med sin tioårige son; mr Hovil, af min ålder, ägare till halfva skonaren; och styrman, en hygglig karl. Uppassningen bestyr-

des af en gammal ful och klumpfotad neger. Vi hade dålig vind och temligen svår sjö. Hovil var sjösjuk och ej ur sin säng från det vi lemnade Kap och tills vi efter jemnt 5 dygn ankrade i Mosselbay d. 4 Mars. Besynnerligt nog hade äfven jag känningar af sjösjuka under hela resan. Intet märkvärdigt observerades, utom några Hafs-sköldpaddor af 2—3 alnars längd, som simmade åtminstone 5—10 svenska mil från land.

Mosselbay är en liten hafsbugt, omgifven af låga kullar. Bakom dem ligger en hög bergskedja. Sjelfva "the village" (byen) utgöres af kanske 30—40 hus, och liknar ett litet snyggt fiskläge. Hamnen är temligen rymlig, men mot hafvet alldeles öppen. Måndags middag uppsökte jag mr Bland, till hvilken jag hade introduktionsbref från hr Letterstedt. Snart hade jag fått logis i ett litet snyggt värdshus och den glädjande underrättelsen att oxvagnar nästan alla dagar gå upp till Georgetown. Jag tänkte då att stadna qvar ett par dagar, emedan jag sett åtskilliga sköna hafsfoglar, och hörde sägas att trakten skulle vara särdeles rik på antiloper.

Ungefär en timma sedan jag kommit i land, var jag färdig att gå ut och skjuta. — Marken är sandig, här och der stenig, öfverallt beväxt med de mest taggiga buskar man kan tänka sig. På hela långa sträckor är det oftast omöjligt att tränga sig två alnar från den af boskapen trampade vägen. Här såg jag för första gången en vildt växande aloë. Han har tycke af den lilla art som förekommer i alla bondstugor hemma*), men hinner ofta öfver mans-

*) *Aloë variegata* L.

höjd. De gamla bladen hänga förtorkade och rödbruna kring stammen, hvilket ser ganska eget ut. Nästan alla busk- och småväxter voro här af andra slägten och arter än omkring Kapstaden.

Sjelfva udden, som å ena sidan bildar inloppet till Mosselbay, utgöres af ett vid pass hundra alnar högt, sönderbrustet berg. Nedanför dess fot ligga parallelt med stranden 3—4 lutande klippiga bergväggar, 20—30 alnar höga. De tyckas hafva nedfallit från berget, likasom i lager. — Det gick nu en ordinär sjö, d. v. s. vågor af 4—6 alnars höjd och omkr. 200 alnars längd. Med ett förfärligt dån rullade de emot stranden och kastade sitt skum säkert 40—50 fot högt i luften, under det en god del rusade öfver klipporna, hvarifrån vattnet, sjudande och snöhvitt, knappast hann rinna undan, förrän en ny och kanske ännu högre svallvåg förnyade samma våldsamma anfall mot stranden. Det är ett oändligen skönt skådespel, hvilket nu förhöjdes genom den fina dimma, som, drifven i land från bränningarne af vinden, omgaf mig. Det måste vara öfver all måtta herrligt dagen efter en häftig storm, emedan vågorna, några timmar sedan vinden upphört, hinna sin största höjd.

Hemgående stötte jag upp en s. k. Rebock, en antilop af ett fårs storlek, med rödbrun färg och små bakåt böjda horn *). Det var den förste antilop

*) Väl är det möjligt att Victorin här sett en *Cervicapra capreolus* (Licht.), hvilken af kolonisterna kallas Rehbock; men då han hvarken nämner det vetenskapliga namnet, ej heller sedermera under resan att han sett någon Rehbock, och slutligen flere andra arter af ungefär lika färg och storlek förekomma i

jag sett lefvande. Jag kom mig ej för att skjuta i ögonblicket, och i nästa var han skymd af den buske han hoppade öfver.

I solnedgången kom jag hem till mitt logis. Här träffade jag kapten Caithness, och då han, på sin fråga om jag fått lägenhet till Georgetown, erhöll ett nekande svar, underrättade han mig att mr Sinclair, en gammal sjökapten från Skottland, som har en egendom på andra sidan Knysna, just bodde här på hotellet, och att jag kanske kunde göra upp ressällskap med honom. Jag ilade till mr Bland för att begära råd, och han svarade: "Gör allt hvad ni kan, för att få resa med honom. Kanske kunde ni få vänta åratal, utan att ånyo erhålla en så ypperlig lägenhet." På aftonen kom gubben Sinclair hem. Jag blef genast presenterad och saken var snart uppgjord. Följande morgon skulle vi resa.

Klockan 7 stego vi upp i vår vagn, dragen af 12 oxar och styrd af 4 man samt en gosse. Passagerarne voro kapten Sinclair, jag, en äldre Skottska och hennes lille son.

De här brukliga forvagnarne förtjena särskildt omtalas. De köras vanligen med oxar, men man ser dem äfven förspända med hästar och mulåsnor. Alla äro temligen lika, och variera föga i storlek. De hafva ungefär samma form som de vagnar hemma, med hvilka bönderna hemta tackjern från Örebro, men äro 7—8 alnar långa, samt höga och grofva i

---

kolonien, bevisar allt detta att han sjelf icke var förvissad om uppgiftens riktighet. Då ingen af alla dessa arter har hornen i ordets egentliga mening "bakåt böjda", tro vi detta uttryck endast betyda att de under språnget voro bakåt liggande.

förhållande till längden. Öfver hela vagnen är spändt ett omkr. 3 alnar högt tält i form af ett hvalf, betäckt med ett tunnt lager af en sorts långhalm, och utanpå detta återigen ett segel. Endast fram- och baktill är vagnen öppen. Han hvilar på höga hjul, de bakre som vanligt större, räckande mig ungefär till skuldrorna. Allt är gjordt af yellowwood, stinkwood och ironwood (jernträd), alla hårda och särdeles starka trädslag. I ändan på tistelstången är fästadt ett tåg af skinn, hvarvid oxarne äro förspända, med undantag af "Achter-ossen", hvilka stå vid tistelstången. Främst sättes nu oxdrifvarens kista, sedan våra (två mina, två mr Sinclairs). Detta upptog något mer än hälften af vagnen. På den eftersta kistan sutto mr Sinclair och jag. På en säck, innehållande hvarjehanda persedlar, satt den skottska hustrun; och hennes son fick sitta på golfvet eller söka sig plats hvar han kunde. Min bössa, väl bevarad, bands under taket.

Allt är klart; matsäcken ej förglömd, ej heller vattenankaren och thékitteln. Kusken, en femtioårig boer *), hans tvänne söner och en broder sitta upp på sätet i främre delen af vagnen. Den förstnämnde fattar sin omkr. 7 alnar långa piska, samt börjar ropa och skrika oxarne vid namn med egen (förvriden) röst. En gosse har förut fattat en, vid hornen på de främsta oxarne, fästad rem, och leder dem så; de öfriga styras med ropen och den fruktansvärda piskan — tömmar begagnas alldeles icke till

---

*) Boer (läs Bur, bonde) är allmänna benämningen på de jordbrukare, som härstamma från holländska kolonister.

oxar — och tåget begynner. Men nu börja oxarne att krångla; de vilja alldeles icke gå genom den djupa sanden, utan ränna och hoppa hvar och en åt sitt håll. Efter många fruktlösa försök att få dem gå ordentligt, företogs en ganska grym exercis. En ungefär 3 alnar lång dagg*), gjord af rhinoceroshud och tjock som ett spanskt rör, framtogs och nu begynte man piska oxarne. Det fortsattes till den grad, att ett par föllo ned, och på andra såg man bloden komma ut. Som detta ej hade den erforderliga verkan, togs ¼ mils krok till det ställe, hvarest vagnens egare hade sitt hemvist. Här, ungefär ½ mil från Mosselbay, hvilade vi ett par timmar, hvarunder jag ströfvade litet omkring med bössan. Några af de vildaste oxarne hade blifvit utbytta mot andra, hvaribland ett par utgjordes af en liten stut och en qviga. Ändtligen fortgick tåget ånyo på temligen god väg i närheten af hafsstranden, öfver låga buskbeväxta kullar, och vidare genom ett skoglöst land, tills vi på en bra färja gingo öfver *Lilla Brackriver*, en flod med saltaktigt vatten**). Förut hade vi, några alnar från vägen, sett en död och flådd oxe, som i backen hade fallit omkull och blifvit af vagnen så skadad, att han måst dödas. — Vid pass en mil från floden slogo vi läger och frånspände oxarne, för att låta dem äta litet och för att koka vårt

*) Dennes vanliga namn är "Shambok".

**) Om flera floder nämner Victorin, att de förde "ungefär så mycket vatten som ån hemma vid Qvarn". Dessa floder äro: Lilla Brackriver, Knysnariver, Tonriver, Elephantriver och en i grannskapet af Cangogrottan belägen flod, hvars namn han ej uppgifver.

kaffe, hvartill vi samlade torra grenar och ris i buskarne; några träd fanns här icke. Kaffet smakade mig särdeles väl, emedan jag under resan ej förtärt det ringaste, utom något vattenmelon och päron, samt frukten af *Opuntia esculenta* (en art grof Cactus, halft förvildad). — Nu tågade vi vidare, och snart var det mörkt, eller rättare månsken, — och månsken som duger till på köpet. Den andra eller *Stora Brackriver*, föga större än ”den lilla”, passerades på en byggd träbro. Der började omedelbart ”the Hills”, det 2 eng. mil långa uppstigandet till det högland, hvarpå George ligger. Här gingo vi alla till fots och pratade.

Mr Sinclair är en gammal krokryggig, språksam och särdeles hygglig gubbe, samt till på köpet ej allenast vidt berest, utan har goda — ja, efter allt hvad jag kan förstå — ganska goda studier. — Innan vi lemnade det ställe, hvarest vi vexlade oxar, hade vi fått en ny reskamrat, en engelsk sjöman, som likväl tog sin plats bland holländarne.

Vägen uppåt höglandet är ofantligt skön och tillika god, ehuru få ställen finnas, hvarest man hade hopp om att komma undan med lifvet, ifall vagnen ginge omkull. På höger hand har man små obetydliga upphöjningar, men på venster, alltsom man uppstiger, bildar sig en trädbeväxt dal, i hvilken Brackriver flyter, och på hvars sluttning vägen framgår. När man hunnit upp kanske 200 alnar högt, skjuta tvänne dalar så nära hvarandra, att man ej har mer än en 20 alnar bred väg. Dalen till venster, på hvars botten den slingrande floden glänser i månskenet, är minst 200 alnar djup och med mycket branta

väggar; den till höger, som nu låg mera i skuggan, är lika djup eller kanske ännu djupare. Så gick vägen $\frac{1}{3}$ sv. mil uppföre, med stycktals dalar, stycktals öfverhängande små träd. Månskenet förhöjde det storartade ännu mera. Efter mer än två timmars arbete hunno vi höglandet, hvars höjd öfver hafvet jag skulle vilja skatta till minst 500 alnar.

Nu företedde sig en annan syn: oöfverskådliga fält, beväxta med en gul lilja, nu nästan utblommad, med blad till hårdhet och styrka liknande fin rotting. — Här uppgjordes eld och kokades kaffe samt stektes fårkött på glöden, hvarefter hvar och en skar sig en bit, nyttjande ingen annan gaffel än den femfingrade. — Omkring kl. 12 gingo vi till sängs, folket under vagnen på ordentliga bäddar, men vi inuti densamma, sökande sofva så godt man kunde. Mer än en qvart sof jag icke, störd dels af kölden, dels af skottskans griniga pojke.

Vid soluppgången i dag var kaffet redan färdigt och smakade skönt, ehuru utan grädda. Vi förspände genast, och hade knappast tid att röka vår morgonpipa. — Vägen var nu utmärkt god och gick ända hit till *Georgetown* mellan ofantliga kullar, afrundade och likhöga, af småbuskar öfverväxta, vid horizonten begränsade af en bergskedja, hvars högsta spets uppgifves vara 2,800 fot hög. Nedanför denna ligger staden. En liten bit härutanför vadades genom *Macassar-river*, ty der finnes ingen bro. Floden kommer från bergskedjan och går genom det märkvärdiga Montagûes pass, som lärer vara det mest pittoreska man kan se. Holländaren sade, att jag borde göra en särskild dagbok för detta ställe,

och taga mig en dag att rida ut och bese det. Jag har ej tid dertill. — Omkring kl. 5 anlände vi hit.

Resan från Mosselbay, ehuru ingalunda comfortabel, har varit bland det angenämaste i mitt lif. Mr Sinclair är treflig och den gamle holländaren var ofantligt hygglig och vänlig. Han förstod några få engelska ord, jag några holländska; han brukade klappa mig på axeln och säga: ”The younge man will soon pick dutch up”. Ja! få vi så trefliga drifvare härifrån, så är jag mer än lycklig.

Jag bor här på ett värdshus. På elfva nätter, eller sedan den 25 Febr., har jag ej varit ordentligt afklädd: i förgår natt sof jag dåligt på golfvet, i natt alldeles intet, samt har dessutom, under det oxarne rastade, och stundom under resan, sprungit omkring med bössan, hvadan jag kan vara ursäktad om jag är trött, dertill hafvande skrifvit allt detta, med undantag af den stund jag var afbruten för att äta min qvällsvard. Dervid måste jag servera fisken, under det en annan herre serverade fläsket, en tredje potatisen.

Den 10 Mars.

I går erhöll jag jagttillstånd af intendenten öfver skogarne i Knysna, mr Haswell, till hvilken jag hade introduktionsbref från pastor Frey i Kap.

På eftermiddagen gick jag ut för att se ett par unga strutsar på en af ett uselt staket instängd gård. Ehuru ej fullväxta, voro de högre än jag, då de uppreste sina hufvuden. Det är en bra ful fogel. En stor oformlig kropp, betäckt med svartgrå, yfviga fjädrar, utan stjert, och i stället för vingpennor endast några hvita fjädrar, stickande fram vid bakre

3.

J. F. Victorin pinx.

Em. Bærentzen & Cº lith. Inst.

GEORGETOWN.

ändan af vingen. Den långa halsen och det lilla hufvudet äro beklädda med ett grått dun. Ögonen äro stora och bruna, omgifna af långa, svarta ögonhår. Benen äro grofva och särdeles starka. Hvardera foten har endast två tår, med ofantligt grofva klor, som likna klöfvar. Fogelns gång är egen: alldeles jemförlig med en på tå gående menniskas. De voro fullkomligt tama, och åto gräs ur min hand. En fullväxt struts, och i god drägt, skall för sina fjädrars skull vara värd omkring 150 rdr. De äro nästan utrotade häromkring.

Jag har nu haft tid att bese staden, som vid inträdet erbjuder en särdeles angenäm anblick *). Han lärer knappast innehålla mer än 3000 invånare, men är dock vida större än t. ex. Linköping. Gatorna äro åtminstone tre gånger så breda som der, men ej stenlagda. På hvardera sidan löper vanligen en allé af ek och tårpil, innanför hvilken ligger en gård eller oftare en trädgård, som omgifver boningshuset. Härigenom blir staden treflig, ehuru husen äro tarfliga och icke vackra. Den liknar snarare en stor samling landtgårdar än en stad. Det doftar här en frisk vårluft, liksom från blommande lönnar, och fogelsång hör man hela dagen. På vatten är här temligen god tillgång, men det är brunt och ser förskräckligt ut; likväl smakar det icke så illa. — Malayer finnas här ganska få.

Den 11 Mars.

Nyss är jag hemkommen från en jagt, den första i Afrika, ty omkring Kap är ej Afrika — jag

*) Se planchen 3. De bägge korparne i förgrunden tillhöra arten *Corvus albicollis*, Lth.

vet ej hvad jag skall kalla det. Klockan 6—7 i morgse gick jag ut, styrande kosan mot den vid bergets fot liggande *afrikanska* skogen. Ehuru den lidit mycket af eldar, hvilka här ofta härja skogarne, finnes der dock ännu fullt af träd. Intet enda af dem ha vi i Sverige. Intet liknande vår tall och gran. Marken är till en höjd af 3—6 alnar betäckt med blommor, ormbunkar och buskar, bland hvilka de vilda hallonen genom deras långa taggiga refvor äro de besvärligaste.

Den förste fogel jag mötte var en Lori (*Corythaix albocristatus* *), en utmärkt skön fogel. Han är ungefär så stor som en nötskrika, och har samma seder som hon. Färgen är följande: hufvud, hals och bröst skönt gräsgröna, öfvergående i blågrönt på ryggen, magen, en del af vingarne och stjerten (alldeles samma färg som på skatans vingar). Hufvudet är prydt af en hög kam; denna har samma färg som halsen och öfriga delar af huf-

*) Se Titelplanchen. — Lichtenstein, som nämner att denne fogel (*Cor. persa* Licht. = *Cor. albocristatus* Strickl.) i Kapstaden stundom hålles i bur och blir mycket tam, berättar äfven att hans flygt i fritt tillstånd så hindras af regnväder, att han af kolonisterna ofta fångas med blotta händerna (Reise I, s. 317). Denna egenhet står troligen i samband med en annan, som J. Verreaux först iakttagit, nemligen att om den lefvande fogeln blir våt af regn, färga de röda vingpennorna af sig, så att fingrarne bli röda, om man då vidrör eller gnider dem, men att samma fjädrar återtaga sin förra färg när de blifva torra, då deremot på döda eller uppstoppade exemplar alldeles ingen färgförändring eger rum. Detta märkvärdiga undantag från den allmänna regeln har H. Schlegel nyligen bekräftat. Se Cabanis Journ. f. Ornithologie 1858, s. 382.

vudet, men i toppen äro dess silkeslena fjädrar kantade med hvitt. Det ljusbruna ögat har röda ögonlock och är omgifvet af en hvit ring. Näbben, liten och af vacker form, är ljusröd. Mer än hälften af vingpennorna hafva en hög purpurfärg, jemförlig med nyss utfluten blod. Fogeln är allmän här i skogen, och jag sköt tre exemplar.

Knysna Melville den 18 Mars 1854.

Sedan jag lemnade George, har jag sett mera än jag ens kan hoppas gifva begrepp om, långt mindre beskrifva.

I Måndags middag, den 13, omkring kl. 2 bröto vi upp med en vagn lik den förut beskrifna, men dragen af sexton starka oxar. Vägen var god och gick öfver ett slätt högland, här och der afbrutet af en sakta sluttande och föga djup sänkning. Omkring kl. 4 passerade vi *Swarteriver*. Dit ner kommo vi genom en hålväg, som var brantare och sämre än någon jag tillförene har sett. Floden var dock ej mer än omkr. ½ aln djup, och bottnen belagd med småsten. Bro fanns icke. Omkring kl. 5 fingo vi sigte af hafvet. Plötsligen kommer man ut på en smal landtremsa, med djupa raviner på ömse sidor Hastigt stupar nu vägen utföre, hvadan bakhjulen stoppades, och efter en ytterligt brant och stenig backe af omkr ½ eng. mil befunno vi oss vid den på bottnen af den trånga dalen flytande flod, som kallas *Kaimansriver*. Hon är ungefär 100 alnar bred, men blott 1 aln djup. Bottnen bestod af stenar, stora som ett vattenämbar, och vagnen

skakades jemmerligen vid passagen deröfver. Nu begynte uppstigandet, hvilket var ytterst besvärligt. Jag skyndade upp så fort som möjligt, för att hafva utsigt öfver ravinen och de uppklättrande oxarne. Den som ej sett detta ställe kan omöjligen göra sig föreställning om hurn skönt det är. Det kallas *Kaimansgat* *). Djupet skulle jag vilja skatta till 400 alnar Om jag tittade ned från vägkanten mellan buskarne, såg jag floden nedanför den krokiga vägen, med vagnen och oxarne; på andra sidan syntes en liten glimt af hafvet mellan klipporna. Till att förhöja scenens storhet och vildhet bidrog ej så litet drifvarnes rop på oxarne, och de likt pistolskott ljudande klatscharne af den långa piskan, hundrafaldt återgifna af de skogbeväxta klipporna; ej litet det starka skriket af ett par stora isfoglar ("Kingsfisher", *Alcedo*) i dalens botten samt tvänne örnar **), sväfvande högt öfver våra hufvuden, då och då uppfyllande luften med sitt hiskeliga skrik. Med ett ord: det var det mest storartade jag sett. Ehuru det *räta* afståndet mellan de båda backarnes spetsar ej ser ut att öfverstiga 300 alnar, tog dock denna lilla bit mer än två timmar. — Sedan passerades ungefär en timma genom ett buskigt högland. Vägen var så tätt omgifven af buskar att de släpade både på tak och sidor af vagnstältet. Här hafva elefanter haft sitt tillhåll för mindre än 25 år sedan. — När mörkret inbröt frånspändes oxarne,

---

*) Lichtenstein säger om detta pass: "Utsigten här är särdeles storartad, och har kanske i hela verlden icke sin like." (Reise I, s. 308.)

**) Utan tvifvel *Haliaëtus vocifer*. (Daud.). Se längre fram.

och vid månens uppgång hopsamlades de åter, då vi fortsatte vägen genom en buskig mark ned till en annan liten flod, benämnd *Trackenditau* *) (enligt svenskt uttal). Liksom de förra, flyter hon på bottnen af en djup ravin. Uppstigandet var ganska brant, och gick genom en smal hålväg. Uppkomne kokade vi kaffe, rökte en pipa, och gingo vid midnatt till kojs. — Dagen hade varit ganska vacker och hettan ej besvärlig, emedan vägen från Kaimansgat löper så nära hafvet att bränningarne höras, och således svalka kommer derifrån med vinden. — Bädden var nu särdeles god. Sängbottnen bestod af en till vagnen afpassad ram, hvaröfver oxhudsremmar äro korsvis spända. Om dagen tjenar den till soffa; under natten utbredes deröfver en med torrt gräs eller dylikt stoppad madrass, hvarpå man låg varmt och godt, insvept i sin filt.

I soluppgången följande morgon gick jag i förväg med bössan, och vandrade 3—4 eng. mil öfver jemna fält, beväxta med låga buskar, men tomma på foglar. Ändtligen kom jag till en liten flod, med en utgrening af den längs bergskedjan löpande skogen. Här sköt jag en Lori. Då ingen vagn syntes, sedan jag öfver en timmas tid gått bredvid floden, sökande isfoglar, började jag frukta att jag gått vilse och satte af tillbaka, samt träffade en af drifvarne, som underrättade mig att några oxar under natten försvunnit. Snart blefvo de likväl funna, och vi tågade af på en temligen god väg. Klockan 11 slogo vi läger samt kokade vårt kaffe, jemte fårkött

*) *Trakudiku*, enligt kartan till Sparrmans Resa 1772—1776.

och min fogel. Detta tillika med på glöden stekt majs utgjorde en simpel, men mycket smaklig middag. Omkring kl. 1 fortsatte vi åter. Straxt derefter passerades *Deepriver*, en nu obetydlig flod, på hvars strand låg ett litet nätt ställe, med planteringar och trädgårdar. Vägen upp och ned var som vanligt ganska brant. Frampå eftermiddagen kommo vi till en annan floddal. Från höjden, innan nedstigandet till denna började, hade vi en herrlig utsigt: floden rinner nemligen genom en bred dal, hvarest hon bildar en kedja af små sjöar, kända under namn af *"Swarteflee"*, *"Rychteflee"* och *"Groonflee"* *). Stränderna begränsas af jemna, runda, gröna kullar, samt här och der skog. Den långa backen hit ned var på sina ställen ytterst brant, och bestod af en fot djup sand. Många oxar förloras vid körandet uppför denna backe. Floden var ganska djup, så att vi måste lägga stenar m. m. under våra koffertar, för att hindra vattnet från att skada dem. Vägen gick nu längs sjöstränderna, hvarest vi rastade hos en boer, vid namn Meeding, der vi på holländskt maner skakade hand med både gamla och unga, sysselsatta med att rensa hvete. Efter kaffet stego vi åter in i vagnen, och resan fortsattes tills mörkret inbröt. Snart började det mulna och falla ett vackert regn På en af buskar och träd omgifven plats slogo vi läger och uppgjorde en duktig eld. Här åts qvällsvard, dracks kaffe, röktes

---

*) Af dessa äro de bägge sistnämnde upptagne på Sparrmans karta, der de heta *"Reugte Valley"* och *"Groen Valley"*.

och sofs öfver natten. Våta blefvo vi ej, ty vagnstaket skyddade.

Följande morgon var särdeles vacker, men allting så vått, att jag icke kunde gå in i skogen att skjuta. En oxe hade förirrat sig, hvadan vi ej heller kunde resa förrän klockan 7—8 förmiddagen. Efter några timmar kommo vi ned till *Gaukamma* (uttalas: Dukoma) en temligen bred och djup flod. Stränderna äro beväxta med skog, genomväfda af slingerväxter. Till resandes beqvämlighet var der byggd en sorts bro af stora stenar, hopade på bottnen. Nu var flodmynningen, sades det, uppblockad af sand, hvadan det mörka, sakta framskridande vattnet räckte just upp i vagnen, men emedan vi under kistor och koffertar lagt stenar, trädgrenar och dylikt, kom allt torrt öfver. Nu började åter stigandet uppför gröna kullar, öfverväxta af proteacéer, ericéer m. m.

Före middagen anlände vi till *Belvedere*, ett ställe vid *Knysnariver*. Kapten Sinclair var gammal bekant med ställets egare, en skotte vid namn Duthie, hvadan han tog in hos honom och presenterade mig. Emedan det blåste hårdt, stannade vi qvar några timmar, hvarunder vi beségo den nya rätt vackra kyrkan. På aftonen stego vi i en båt och seglade med strömvattnet, samt anlände först klockan 8, en god stund efter mörkrets inbrott, till det på andra stranden belägna *Knysna*. Som det var långgrundt, måste vi vada i land.

Kapten Sinclair förde mig genast upp till en handelsman Nelson (hvars farfar Doktor Mader uppgafs varit läkare och bott i hjertat af Sverige?).

Här sof jag öfver natten, och hyrde följande morgon af honom ett rum med kök för 6 sh. per månad. Rummet är nu möbleradt med en säng, tvänne stolar och till bord en på ett par bockar hvilande stor kista, en visserligen för knäna obeqväm inrättning, men god för inläggande af åtskilliga småsaker. En mr Stroeble, som bor helt nära, skall förse mig med mat — Mr Sinclair är nu nedrest till Plettenbergsbay, hvarest han har en egendom om 7000 acres.

I går afton såg jag en Hottentottspojke dansa efter musiken af en speldosa. Det var roligt att se huru han iakttog takten med ett qvickt stampande. Hufvudet höll han hela tiden på sned och tillika med öfre delen af kroppen alldeles orörligt. Derefter föreställde han apa och kalkon.

Den 22 Mars.

Knysna (Nejsna*) hörer till Georges "division", och har erhållit sitt namn af Knysnafloden. Denna har sitt ursprung i den bergskedja, som skiljer Georges och Beauforts divisioner. Från "the Drift", det vad, der vägen till Georgetown går igenom, vidgar hon sig nedåt mer och mer till en stor bassin, som är åtminstone 7—8 eng. mil lång, och 3—4 mil bred, samt af ansenligt djup.

Flodmynningen består af ett smalt sund, emellan tvänne ofantligt höga, nästan lodräta klippor. Der intränger hafvet, och sätter landet delvis under

*) Flodens och ställets ursprungliga namn på hottentottspråket var *tNaisina*, hvilket af holländarne förkortades till *Nejsna*, som skrifves *Knysna* af engelsmännen.

vatten, allt efter ebb och flod. Höjdskillnaden dem emellan är 7—8 fot. Vid flodtiden uppstiger hafsvattnet 10 eng. mil från mynningen i Knysnafloden, som lärer vara segelbar lika långt upp. Hon har derföre härnere lika riktigt namn af Knysnaviken. Vattnet är salt och odrickbart.

På vikens nordöstra kust ligger Knysna, bestående af omkring 20 små hus, spridda på ungefär ½ svensk mils utsträckning, ett här och ett der, de flesta på den lägre delen af kullarne, några på låglandet ("the Marsh"), som är åtminstone en ½ svensk mil långt och 1000—1500 steg ("yards" *) bredt, några fot öfver flodens yta vid lågt vatten. Mr Nelson skall vara egare till alla hvita hus; de äro byggda af tegel. Hans eget boningshus och en del af det jag bebor äro brädslagna. Alla hafva halmtak.

Den del af byen, hvarest Nelson, undertecknad, m. fl. bo, heter egentligen *Melville* och är belägen mer än ¾ svensk mil från flodmynningen; en annan del heter *New Haven*, — men hela byen kallas vanligen *Knysna*, likasom landet i allmänhet öster om floden.

Invånarnes antal lärer uppgå till 200, svarta och hvita, unga och gamla. Stället skall i knappt hundra år varit bebodt af engelsmän. Engelska språket är det vanliga.

Här äro två kapeller, hvaraf det ena tillhörer den holländska reformerta kyrkan. Emedan för närvarande ingen prest finnes, är hon dock aldrig öppen. Hon ligger bredvid kullarne, är byggd af tegel, och med skiffertak. — Engelska kyrkan ligger

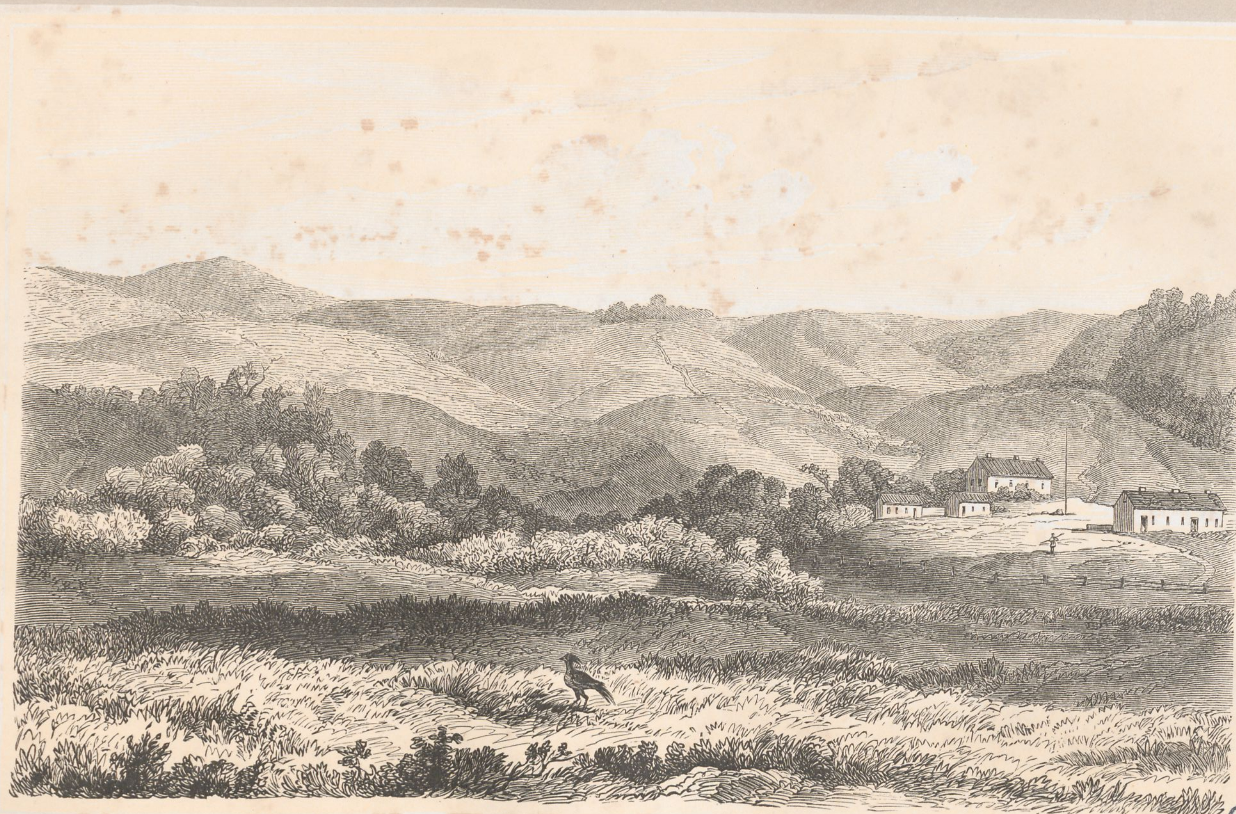
*) En Yard = 3 fot.

vid New Haven. Hon är af sten, invändigt hvitrappad, bänkar och predikstol af poleradt trä. Här är gudstjenst två Söndagar af tre. — Den tredje hålles vid Plettenbergsbay. — För närvarande vistas här blott två lutheraner: Nelson och jag.

Här är ett herrligt land, och jag finner mig ganska väl. Jag har nu i Nelsons trädgård min egen byggning*), belägen minst hundra alnar från någon annan. Min frukost tänker jag besörja sjelf, och blott hafva middagen lagad, jemte thé eller kaffe till afton. — Då jag kom hit kände jag ingen själ, ty mr Barrington, till hvilken jag hade rekommendationsbref, är flyttad; men nu är jag bekant med alla de mest inflytelserika personerna på stället, ehuru jag ej varit här mer än en vecka. — Mr Andrews, engelsman, pastor och medicine doktor för Knysna och Plettenbergsbay, hade artigheten att söka mig i förgår, men fann mig ej hemma, hvadan jag i går eftermiddag uppvaktade honom. Han har ett särdeles trefligt hem. På en liten kulle i New Haven ligger hans hus, och man har derifrån en herrlig utsigt öfver floden och det trånga utloppet. Han och hans hustru äro begge mycket hyggliga. — De ha en tam trana af stor skönhet.

Jag har ännu icke stoppat några foglar, ty som jag först nu fått mitt rum i ordning, har jag ej haft ro dertill. Ett par gånger har jag likväl varit ute och skjutit, men ej fått något af särdeles värde

*) Se planchen 4. Den närmaste byggningen är Victorins, den andra Nelsons. Från kullarne i bakgrunden flyter en liten bäck, öfverväxt af en tät "bush", nedåt låglandet (the Marsh), på hvilket en sekreterarefogel promenerar.

KNYSNA MELVILLE, från stranden.

Skada också att nästan alla foglar äro i ruggning. En sekreterarefogel (*Gypogeranus serpentarius*) såg jag i går; han är särdeles ståtlig. Men alla gökarterna hafva nu lemnat trakten, hvadan jag ej kan erhålla ”Gyllne Göken” (*Chrysococcyx* *), troligen den vackraste fogel i verlden. Efter stoppade exemplar gifver jag följande beskrifning: Han är så stor som en stare, men med längre stjert, och fullkomlig gökform; hufvud, hals, rygg, vingar och stjert äro smaragdgröna af den renaste, skönaste färg; bröst och mage ljust svafvelgula. I Augusti anlända de första, och äro sedan temligen allmänna. — Emellertid finns här t. ex. en stor och ganska skön trana med 1½ aln lång och yppig svart stjert **), — likasom herrliga sockerfoglar. Jag erhöll en sådan, jemte ett par andra små foglar, i går af Thomy Rex, en ung, hygglig man, som dödat dem med piskan.

När jag först i ett arbete af Le Vaillant öfver hans resa till Orangefloden o. s. v. läste en berättelse om huru en åkerbrukare dödade foglar med sin piska, trodde jag knappt att det var sannt, men nu har jag sett det med egna ögon. En afrikansk piska är också något vida skiljaktigt från dem man begagnar i Sverige. Skaftet, af en art bamburör, är vanligen 7 alnar långt, och snärten af antilop-

---

*) *Chrysococcyx* eller *Cuculus cupreus* Lth.

**) Denna trana, som Victorin aldrig lyckades skjuta, var påtagligen en *Grus paradisea*, hvars långa, hängande vingar, sedda på afstånd, lätt kunde anses vara fogelns stjert.

skinn är ännu 2 alnar längre. Denna piska föres med otrolig skicklighet, hvarpå ofvanstående är ett slående bevis.

Här liksom öfverallt odlas majs och gurkarter. Ypperliga meloner och de skönaste vattenmeloner finnas ymnigt. Något läckrare än en väl mogen vattenmelon, under en het dag, kan man knappast tänka sig. De uppnå en ganska betydlig storlek; jag har sett många af öfver ½ alns längd och nära 9 tums tjocklek.

Här har nu tvänne dagar varit fasligt varmt; men i dag är det bättre. Jag har hört att denna sommar ej i mannaminne haft sin like, hvarken i värme eller torka. Ett ställe, beläget ungefär 100 eng. mil härifrån, lärer ej fått regn på 18 — säger aderton — månader. Ej underligt då, om jag har svårt att få någon större samling af insekter och frön.

Årstiderna uppgifvas vara följande. *Våren:* September och Oktober (samt somliga år litet af November), utgörande tiden för gräs och blommor. — *Sommaren:* November—Februari, den heta och torra årstiden. Sedan jag d. 11 November kom till Kap har det ej varit mer än en verklig regndag. — *Hösten:* Mars och April; det börjar då blifva svalare, och något regn faller. — *Vintern* eller regntiden: Maj—Augusti, hvarunder de på omkring 7 sv. mils afstånd härifrån belägna bergen synas betäckta af snö, stundom hela dagen. Vi hafva här ingen bergskedja närmare. — De egentliga regnmånaderna i Knysnatrakten skola dock vara: slutet af Mars, April, Juli samt större delen af Augusti. Således kom jag just lagom för att bli våt åtskilliga gånger, efter hvad

jag förmodar; men det betyder ingenting, ty här är ej kallt.

Huru länge jag stannar i Knysna, kan jag ännu ej bestämma. Det är ganska svårt att finna någon lägenhet, och jag vill bli här så länge som möjligt, helst allt är billigare här än i närheten af Kap. Emellertid behöfver man hemma ej vara det ringaste orolig, ty jag befinner mig särdeles väl och trifves kanske för väl. Jag har aldrig lefvat ett mera angenämt lif. Det enda, som bekymrar mig, är att jag så snart måste lemna Afrika, efter att blott hafva tittat in som hastigast. — Packor med helsningar.

— — — — — — —

Femte Brefwet.

Knysna. Mars—April.

Blåbock skjuten. — En Gräsbock. — Knysnas omgifning. — Herrlig utsigt från kullarne. — Vadare och simfoglar på öarne. — Fiskar. — Träd, buskar och slingerväxter. — Svårigheter vid jagten i busksnåren. — Apor. — Svarta Sockerfogeln. — Två arter Isfoglar. — Hajfångst med nät. — Förf hemtar simmande en skjuten fogel. — Ur-invånare: Fingoës och Bushmänner. — Huru man här arbetar. — Lefnadskostnad och födoämnen. — Thomy och John Rex. — Syrsor, Musqviter och andra insekter. — Höstväder. — Vacker solnedgång. — Talrikheten af Loris, Råttfoglar och Estrelda astrild. *— "Mozambikes". — Blåbockarnes talrikhet.*

Knysna den 7 April 1854.

Posten går en gång hvarje vecka härifrån till Kapstaden. Den 22 Mars afsände jag sista brefvet, men enligt min antagna sed: att kort efter ett brefs afsändande begynna ett nytt, går jag nu att skrifva några rader. Jag har ock en särskild anledning. Den 4 dennes erhöll jag ett d. 18 Januari dateradt bref hemifrån, hvilket naturligtvis var högst kärkommet. — — — — —

Jag finner deri att hemma varit kallt och snö. Här var under samma tid en ovanligt het och torr sommar. Våren ankommer snart hemma; hösten och vintern här. Vi hafva nu öfverflöd på regn, och i dag en häftig storm.

Samma morgon sista brefvet afgick, hade jag skjutit min första blåbock ("bluebuck", *Sylvicapra pygmœa* L.*). Det är ett litet särdeles vackert djur, bland de täckaste jag någonsin sett. Storleken och tyngden är som af en medelstor hare, men såsom en antilop — djur kända för sina sköna, spensliga former — är han vida finare. Håret är silkeslent och ganska kort; färgen blåbrun, på benen rödaktig. Hornen äro små och nästan raka, — men hvilka fötter! och ben, smalare än en tuppskank! Följande morgon sköt jag en annan. Af båda preparerade jag skinnen, — den enda antilopart jag *denna gång* tänker hemtaga. Köttet är särdeles läckert. — Några dagar derefter sköt Thomy Rex en gräsbock (grassbuck, steambuck, *Calotragus melanotis*) äfvenledes en skön antilopart, något större än blåbocken, rödbrun, beströdd med hvita hår.

Men före beskrifningen af hvad jag fått för min samling, torde en skildring af den omgifvande nejden, i högsta ofullkomlighet likväl, ej sakna sitt intresse.

Den förut nämnda Knysnaviken är omgifven af rundade kullar af 2—300 fots höjd, bestående af sand och lera, samt betäckta af låga buskar och blommor i stor omvexling, af hvilka de ljusgröna, i botaniskt hänseende så märkvärdiga, proteacéerna

---

*) *S. monticola* (Thunb.), *S. coerulea* Ham. Sm.

jemte vackra ljungarter utgöra hufvudbeståndsdelen. Dalarne äro beväxta med skogar, kallade "bushes". I dalbottnen flyter under vintern merendels en bäck.

Går man tidigt en morgon upp på en af dessa kullar, så har man en af de herrligaste utsigter man kan önska sig *). Morgonen är lugn och klar, och solen går just upp. Nedanför fötterna ser man — ännu i skuggan af kullarne — Melville och hafsviken med sina många, större och mindre, lågländta och gräsbeväxta öar samt en stor mängd grund, endast vid lågt vatten synliga. Längre bort synes genom en öppning, liksom sprängd genom bergen, det blåa hafvet och den, fastän kanske en svensk mil aflägsna, högt hvitskummande och likt en aflägsen åska dundrande bränningen. — Vänder man sig åter åt andra, norra sidan, ser man endast likstora, ljusgröna kullar, emot hvilka de djupa dalarne, öfverväxta af dessa så förunderliga mörkgröna skogar, bilda ett skarpt afbrott. Långt bort öfver kullarne synas de kantiga, blå conturerna af en bergskedja, af morgonens sol skarpare markerade. Utsigten är så vacker, att man utan att bli mätt kan betrakta den timtals, som jag en gång har gjort **).

---

*) Se planchen 5. Vuen är tagen från den på pl. 4 längst till venster synliga, högsta kullen. De tvänne närmast i förgrunden liggande husen äro Victorins och Nelsons. Det längst bort på en kulle belägna, omgifvet af täta skogsdungar, är pastor Andrews' boning.

**) "Regeringsdistriktet George kan man med skäl kalla Kapkoloniens Paradis, och Knysnaflodens stränder äro särskildt berömda för sin naturskönhet." W. von Meyer: Reisen in Süd-afrika, sid. 218.

KNYSNA MELVILLE, från Kullarne.

Nere på öarne hvimla Vadare af många slag, hvaribland må nämnas den förut omtalade präktiga Tranan, som sparsamt förekommer, den svarta och hvita Storken*), den lilla alldeles snöhvita Hägern (*Ardea egretta***) och vår vanliga Spof***). En mängd enormt stora Pelikaner †) sitter der dagligen, liknande en flock hvita får. *Larus fuscus* ††) är äfven mycket talrik.

Vattnet öfverflödar af allehanda främmande fiskar, hvaribland Electriska Rockan (*Raja torpedo*), som lärer kunna gifva slag, tillräckliga att kasta omkull en man. Af Hajar finnas många arter. En af 2—2½ alnars längd brukar stundom gå upp på grundare vatten. Den är ej farlig. Större, ända till 14 fot, lära vara fångade; dock känner man ej att någon menniska blifvit skadad af dem. På 2—3 fots vatten äro ej heller dessa farliga, emedan de der icke hafva tillräckligt utrymme för sina manövrer.

I skogarna finnas tusentals foglar af mångfaldiga arter; men innan jag gifver någon skildring af dem, torde några ord om en afrikansk skog ej vara öfverflödiga, helst dessa skogar och våra ej hafva

*) Intet exemplar blef skjutet, och utom med ofvanstående få ord nämnes "Storken" ingenstädes i Victorins papper.

**) Sannolikt den sednare skjutna *Ardea garzetta* L.

***) *Numenius arqvata* (L.)

†) *Pelecanus mitratus* Licht.

††) Då Victorin icke hemfört något exemplar af denna flere gånger skjutna fiskmåse, och det icke är kändt att vår europeiska Larus fuscus finnes i kolonien, kunna vi ej bestämma hvilken eller hvilka af de sydliga med L. fuscus och marinus närslägtade arter, som i dessa trakter förekomma.

mera gemensamt än att de bestå af växter, ty utseendet är alldeles olika.

Det största trädet häromkring är "the Yellowwoodtree" (trädet med gul ved, *Podocarpus elongata*). Det liknar till formen något vår ek, men har merendels en ganska hög och ansenligt tjock stam samt små mörkgröna blad, närmast liknande idegranens. Dess knotiga grenar äro vanligen till största ymnighet beväxta med grå mossa, alldeles lik hvad vi hemma kalla björkskägg *). Mångfaldiga andra löfträd äro här ock blandade. Barrträd finnas alldeles icke. — Under träden kommer en rik variation af buskar, — en stor del försedda med horribla tornar och taggar. Löfven på många af dem, ja på nästan största delen häromkring, likna dem som tillhöra *Camellia*. Under dessa buskar förekomma ej sällan hela massor af örter och ormbunkar. Alltsammans är nu hopväfdt af hundratals slingerväxter, hvaraf många äro trädartade och liksom rep hänga ned från trädtopparne till marken. Dessa slingerväxter uppbära hela massor af torra träd, grenar och ris, samt förenar dem stundom så, att man knappt eller alldeles icke kan komma fram. En sådan är det s. k. Babianstow eller Monkeyrope (*Secamone Thunbergi* Mey.), hvars stam ofta till ansenlig

*) "Podocarpus elongata är det öfvervägande trädslaget i skogarne och vid flodstränderna i Sydafrikas östra del. En art Lichen eller *Usnea* är här en farlig fiende, emedan den betäcker hela skogssträckor och under årens längd tager så öfverhand, att träden ej kunna löfvas, utan dö ut. En så qväfd skog, på hvilken den grå lafvan hänger mellan de torra grenarne, ger en sorglig anblick." (Lichtensteins Reise.)

utsträckning sammanbinder träden. Den brukas till hank vid hägnader, och enda svårigheten är att få den så mjuk att den, utan att bli bräckt, kan böjas huru man vill.

Första gången man kommer till kanten af en sådan skog, hoppas man der få skjuta så mycket man kan bära, men då man försöker gå in finner man det nästan omöjligt. Vanan är emellertid halfva naturen. Dock skulle våra vanliga sommarkläder här vara af ingen nytta. Min rock blef första dagen, oaktadt all varsamhet, sliten i trasor. Derföre har jag ett par grofva segelduksbyxor och en stark skjorta af blått och hvitt tyg. Vidare begagnar jag "Feltskor", gjorda af halfberedt skinn, och sydda med remmar af antilophud i stället för beckträd.

Jagten har fyra svårigheter på sådana ställen: 1:o att kunna se villebrådet; 2:o att komma nog nära och tillika nog långt ifrån för att icke sönderskjuta en liten fogel; 3:o att finna det skjutna, hvilket ofta är alldeles omöjligt); 4:o att, så mycket görligt är, akta sig sjelf för att blifva rifven och klöst af taggar och törnen. Inne i dessa snår förekommer den förut omnämnda präktiga Lori, hvilken jag brukar jaga för dess goda kött, samt otaliga andra foglar. Apor, stora som en ordinär hund *), äro der äfven mycket talrika, men särdeles vaksamma. Flerfaldiga gånger har jag skjutit på dem, och sednast denna morgon på en, som hoppade ur ett träd till ett annat. Hon

*) Victorin hemförde intet ex. af denna apa, men tyckes sjelf hafva trott att det var samma art (*Cercopithecus lalandi*), som han förut lärt känna vid Rondebosch. Se "Zool. Anteckn." i W. A. H. 1858.

föll ned, men innan jag kunde tränga mig fram till stället, hade hon gömt sig, och jag kunde ej finna henne.

Af foglar finnas *nu*, bland annat, flera vackra *Muscicapæ* och sångare samt präktiga sockerfoglar, af hvilka den s. k. ”Blacksugarbird” (Svarta Sockerfogeln *) är den skönaste. Han är svart, af fullkomlig sammetsfärg med dragning i purpur; hufvudet ofvan grönt; hals, vingkotor och bakrygg metallglänsande, skiftande i purpur. Storleken är som en svensk löfsångares, men liksom alla sockerfoglar har han lång näbb, mycket snarlik den af *Upupa*, samt lång tunga. Jag vill hoppas att min lilla samling af detta slägte skall behaga, för att icke säga förtjusa eder. — En annan förunderlig fogel är Isfogeln, hvaraf här förekomma flere arter. Tvänne har jag fått: den ena **) liten som en lärka och i skapnad af en gulspink, men med stor näbb och stort hufvud, försedt med tofs; näbb och fötter eldröda. Den andra arten ***), stor som en nötskrika, har ofantlig näbb och hufvud. Färgen är ofvan blågrå, öfversållad med små runda hvita fläckar, under rödbrun.

Häromdagen var jag med om att fiska, ej långt från flodmynningen. Ett par flamingos och en svart häger såg jag gå i vattnet, samt begaf mig till dem öfver de muddriga, flacka fälten; men de voro för skygga att komma inom håll. Emellertid var nätet utsatt och började dragas. En stor mängd hajar, af den mindre art jag omtalat, fångades, men endast

*) *Nectarinia amethystina* (Shaw.)

**) *Alcedo cyanostigma* Rüpp.

***) *Ceryle maxima* (Pall.).

4—5 fingos upp; de öfriga sleto sönder nätet och gingo sin väg. Helt nära der det var uppdraget och fisken plockades ur, kom en haj i land, och jag sköt honom; en annan rönte sedan samma öde. — Vi stannade qvar öfver natten och sofvo i tält, insvepta i våra medförda täcken. Somliga fiskade hela natten och fingo en "Red steam Brass" (*Chrysophrys laticeps Cuv.*) — en stor fisk, som till det yttre något liknar vår braxen. På morgonen var jag utåt busksnåren och hörde ett par blåbockar, men erhöll intet utom några trastar för min middag. Nedkommen till stranden sköt jag tre stycken "Dickkops" (*Oedicnemus* *).

Nu ett par ord om ur-invånarne här, som finnas sparsamt. De utgöras af Fingoës, en Kafferstam. De äro kopparröda, med någon dragning i svart, samt hafva temligen reslig växt och kort, krusigt, ytterst fint hår, snarast att förlikna vid en kalott. De äro här merendels herdar och gå klädda som européer, men bo i små runda riskojor med en ingång af ungefär 1½ aln i fyrkant, utan både fönster

*) *Oedicn. senegalensis* Sw., en medelstor vadare. — Om denna jagt har Victorin i sin "Dagbok" antecknat följande: "Den siste jag sköt af dessa tre foglar flög en bit och föll ned i vattnet. Som det blåste friskt, trodde jag han skulle drifvas i land; men när jag såg att mitt hopp var fåfängt, simmade jag ut efter honom. Detta var kanske icke alldeles utan risk, emedan ansenliga hajar lära finnas i floden. Bottnen var så muddrig, att jag endast kunde gå 20—30 alnar från land, men hade omkr. 300 alnar att simma. Liksom en hund hållande fogeln vid benen i munnen, kom jag andtruten i land samt återvände helt trött och alldeles uthungrad till vårt läger. Efter en ytterst knapp måltid bröto vi upp och seglade med god vind hem.

och skorsten eller annan lyx. De sägas ej hafva någon religion alls. En och annan bushman (Hottentott) finnes äfven. De äro gråbruna, aplika små tomtar, med särdeles ulligt ehuru tunnt hår, och enormt fula. Slutligen finnas blandningar från de svarta upp till de hvita.

Huru olika arbetssättet är här emot hemma, kan slutas af följande. Då nyligen ett fartyg lastades med trävirke, hufvudsakligen "waggonwood" (råämnen till vagnar), och detta var nedfördt till stranden, användes icke desto mindre ett spann af sex par oxar att forsla virket ännu 50 alnar längre ned, till och ut i vattnet, för att der bilda flottor att ros till fartyget. Ofta har jag sett hela spannet sättas för 3—4 bräder eller en vanlig bjelke, ja! för 3—4 små smala lattor till vagnarne. Man skulle i Sverige skratta åt sådant arbete; men här vet man ej om annat.

Här är temligen billigt att lefva. Min hela existens kostar omkring 34 rdr per månad. — Middagen består af kött med kokt ris, kål eller púmkins (en art pumpor, ingalunda goda); qvällsvarden klockan 6—7 af thé eller kaffe. Mjölk är det ondt om här, liksom öfverallt der jag varit. Sådan begagnas också endast till kaffe och thé. Äfven smör och kött är rätt svårt att erhålla. Någon slagtare finns här lika litet som förlager af salt. Jag måste derföre sjelf se till att kött finnes. Allt det öfriga lemnar mitt köksfolk à 1 sh. om dagen. Så snart jag kan vill jag köpa några buteljer vild honing, att fungera som smör. Den kostar omkr. 1 rdr buteljen.

Tama bin äro här en okänd sak. — Jag lefver, som man ser, godt men tarfligt, och finner mig särdeles väl. Den enda lyxartikel jag består mig är en liten lerpipa (andra brukas här ej) och tobak, hvilket utgör mitt tidsfördrif på de få lediga stunder jag har. Här rökes vanligen i sällskap med Nelson och Thomy Rex i den förres handelsbod.

Thomy Rex, yngste sonen i en stor och hygglig familj, är en rätt treflig ung man om 19 år, och god skytt. Hans halfbror, John Rex Esq., som också bor här i Melville, är 52—54 år gammal, af reslig och grof växt, med ett nötbrunt, men vackert, af godhet och förstånd strålande ansigte. Han har icke fått någon bättre uppfostran, men är dock de öfriga af familjen mycket öfverlägsen. Han känner namnen på en stor del växter, foglar, m. m. — De ha tre bröder, Jakob, Edvard och Georg Rex, som bo på ”New-Place”, 3—4 eng. mil härifrån, närmare flodmynningen.

Men — nu kan det vara tid att gå till bädd och vaggas till sömns af den behagliga musiken från tusentals syrsor, hvilka sjunga ute i majsfältet nedom mina fönster. Inne har jag också en god del sådana, men de äro nog belefvade och artiga att ej sjunga. Äfven Musqviter, blott vanliga myggor, finnas nu efter regnet temligen allmänt i skogen, men inomhus högst få. Deras bett är näppligen så besvärligt som våra myggors. Men, god natt nu! jag går att drömma om Afrika — ty jag är för närvarande en ”Africander” — och sofva tills kl. 9 i morgon, emedan det då är Söndag.

Den 9 April.

Huru fort här allting utvecklas synes deraf, att törnroshäckar, från att synas halfvissnade, med knappt en enda liten blomma, inom några dagar voro betäckta med sådana.

En hel hop insekter ha också kommit fram, och jag har i denna vecka samlat flera hundrade. I dag t. ex. 123 stycken, utom några små spindlar. Skalbaggar äro ganska sparsamma. Utom en högst allmän *Coccinella,* gul- och svartrandig, samt en art *Chrysomela,* har jag i dag ej sett mera än 2—3 arter, och tillsammantagna ej öfver fem. Det finns här kring källan och i ett par diken på majsfältet en stor mängd flugor, men de äro så små, att man ej utan stor svårighet kan uppsticka dem.

Långfredagen den 14 April.

Ingen, utom min kokerska, har jag i dag sett klädd i högtidsdrägt. En snickare i närheten har jag hört arbeta hela dagen. — En delikat middag hade jag, bestående af små kramsfogel och färsk potates — den första jag ätit färsk i Kap — samt en präktig melon, m. m.

Den 19 April.

Sedan jag sist skref har väderleken förändrat sig. Här är nu ofta regn, och under morgnarne så kallt, att andedrägten före soluppgången synes något litet. Påskdagarne hafva varit bland de herrligaste jag upplefvat: söderns genomskinliga luft, frisk och lagom varm, samt ett utomordentligen herrligt landskap. Aftnarne äro isynnerhet angenäma.

Nyligen såg jag ett phenomen, som jag aldrig förr iakttagit. Sedan solen herrlig sjunkit ned bakom bergen, lade sig en liten rosenfärgad sky så, att den syntes just i den sänkning mellan kullarne, der hafsviken framgår. Derifrån radierade nu rosenfärgade strålar upp emot zenith, hvilket såg skönt ut, ehuru strålarne voro ganska matta*).

För länge sedan var mitt kött slut, — och som jag ej kan lefva på ris, bröd och honing samt kaffe och thé, måste jag nu skjuta mig villebråd, hvilket är rätt obehagligt, emedan det tager bort tid. — Här är dock godt förråd på de sköna Loris, hvilka äro särdeles feta och ganska läckra. — Dessutom är här öfverflöd på s. k. "Mousbirds" (Råttfogel, *Colius***). De äro af en gulspinks storlek, men hafva lång, styf stjert. Fjäderns lenhet påminner alltför mycket om våra vanliga stora, grå råttor; men fogeln är smaklig och kan skjutas 3—4 i skottet. — Vidare användes här hundratals af en liten fink: *Estrelda astrild*, som är mindre än en grönsiska, men både utmärkt vacker och god att äta. För några dagar sedan sköt jag i ett enda skott 20 stycken af dessa små sötungar.

I går qväll såg jag hos Nelson ett par "Mozambikes". Den ene var en stor man af djupt brunsvart färg, med temligen glesa hårtofsar af fint, krusigt hår. Ögonen och en bred hvit tandrad lyste

---

*) I Victorins Dagbok står under den 11 Maj följande: "— — — dylika strålar, utgående som radier från solen, vid eller kort efter nedgången, har jag sedan många gånger observerat, och de kunna ses nästan hvarje afton." —

**) *C. striatus*, Gm.

förfärliga i ljusskenet. Han ensam skulle vara tillräcklig att jaga ”för fanders i våld” en hel skock européer, som icke förr sett några svarta.

Emedan jag i afton ämnade söka skjuta en vild trana för min samling, underrättade jag mig hos dr Andrews att hans tama trana var hemma, emedan hon annars kunde komma i misshugg. Jag fann inga, men när jag gick hem såg jag en blåbock stående bredvid vägen. Jag sköt, den lille skälmen tumlade kring och hoppade in i buskarne, hvarest mörkret, som här kommer hastigt, hindrade mig att finna honom. Om jag haft en hund, hade han varit min. Nästan ingen dag går förbi, utan att jag stöter upp 2—3 af dessa små sköna djur; men buskarne äro så täta att jag ej har sett mer än ett par, utom de tvänne jag preparerat, och tvänne som häromdagen höllo på att springa rakt på mig, när jag kröp in i en taggig buske efter en nedskjuten Lori.

Af Andrews erhöll jag en särdeles präktig skalbagge af enorm storlek.

— — — — — — — —

Sjette Brefwet.

Knysna. April—Maj.

Mycket regn. — En Genott fångas. — En alldeles svart Svala. — Ormar. — En "Moushound". — Vid Belvedere. — Estrelda dufresni. — En ny art Flädermus. — Sekreterarefogel skjutes. — Talrikheten af Diver's. — Westford. — Nattblacka, m. fl. foglar. — Ridt till Plettenbergsbay och Redburne. — Barndop. — Gröna Sockerfogeln. — Dagens längd. — Leoparden och andra rofdjur. — Elefanter och Buffeloxar. — Inga moras eller kärr.

Knysna den 25 April 1854.

— — — — — — — — — — — — —

I Lördags afton, den 22, började det regna hiskligt, och har ända sedan dess fortfarit oafbrutet, ehuru ej så häftigt. Man kan nu ej gå tio alnar utan att bli genomvåt. Likväl har jag haft fullt upp att göra.

I Söndags hade jag, för att fånga en stor råtta, som uppehöll sig utanför mitt fönster, satt ut en sax, dylik med skatsaxen hemma. Omkring midnatt vaknade jag, och hörde ibland syrsornas tusenstämmiga sång rasslandet af ett djur, som fastnat och sökte komma löst. Emedan jag trodde att det var råttan och fruktade att kamraterna skulle bita sönder henne, tände jag ljuset och klädde mig, för att intaga saxen.

Till min förundran fann jag nu att denna var dragen ett godt stycke väg och alltmera aflägsnades. Jag gick ut, höll hatten öfver ljuset, för att bevara det från vind och regn, samt kom så ändtligen ned till en hop gräs och blommor. Af dessas rörelser kunde jag ej blott se att mitt villebråd fanns här, utan ock att detta måste vara mycket större än en råtta. Några undanböjda växter visade mig ett litet djur, gult och svartfläckigt som en leopard, och med lysande ögon. Som jag var ytterst lätt klädd och det började regna, hade jag ej ringa svårighet att draga ut min fångst, likväl med förlust af ljuslågan. Att nu med ena handen hålla tråden till saxen, för att hindra djuret springa bort, samt kunna slänga det ifrån mig, om det skulle söka bitas, och med den andra handen tända ljuset, hållande hatten med tänderna deröfver, — allt detta tog en god stund. Ändtligen var allt klart. Hastigt fattade jag skaftet på saxen, och hållande denna högt i vädret samt långt ifrån mig, hvarigenom mitt hväsande villebråd, fastnadt med ena framfoten, ej kunde räcka mig, kom jag oskadad hem och in igen, hvarunder likväl ljuset åter blåste ut. Ännu hade jag en svårighet, nemligen att döda djuret; men äfven detta lyckades. Det låg nu liflöst på golfvet, lemnande mig tillfälle att nogare betrakta dess sköna former. Det befanns vara en *Viverra* *), här kallad "Poulcat" eller "Bushcat", af samma form och skapnad som den beryktade Ichnevmon. Hon är af en katts storlek, eller 4 fot lång från nos till svansspets. Hela djuret är ytterst smärt och smi-

---

*) *Viverra Genetta* L., Genott.

digt. Färgen är gulaktig med svarta fläckar; det lilla långdragna hufvudet prydt af en hvit fläck på hvardera sidan om munnen; ögonen bruna. Svansen är dock det vackraste. Nära 18 tum lång (17 eng.), är han ganska yfvig, ringlad med svart och gulhvitt. Djuret hade en skarp, mysklikt stinkande lukt. Det ligger nu omsorgsfullt prepareradt att torka och utgör en prydnad för min lilla samling.

Blott få foglar af något särdeles intresse har jag erhållit sedan jag sist skref. T. ex. en svala*), af samma form som vår hussvala och med sax i stjerten, men betydligt mindre och spensligare, samt alldeles svart. Hon bygger i flodstränderna. Emedan hon dock merendels uppehåller sig bland träden, fångande insekter, är hon rätt svår att skjuta. — Vidare en herrlig ormvråk (*Buteo jacal*), i allmänhet snarlik vår, men något större och vanligen med rostfärgadt hvitfläckigt bröst.

En norrman, som bor på andra sidan floden, kom i dag hit för att återlemna min lånade psalmbok samt för att skänka mig ett par ormar och några insekter. Den ena af ormarne — jag har båda arterna förut — är ett litet särdeles vackert djur. Han är ungefär ¾ aln lång och ytterst smal. Färgen är ljust, men skönt gräsgrön, öfvergående i de vackraste nyanceringar till magens mjölkhvita. — Den andra **) är fläckig af brunt och rödt. Båda sägas vara giftiga; men hvad den gröna beträffar, har jag svårt att tro det.

---

*) *Hirundo holomelas* Sundev.

**) *Causus rhombeatus* Wagl.

Den 17 Maj.

Den 28 April erhöll jag ånyo en *Viverra*, — och den 29 ett särdeles godt exemplar af en s. k. "Moushound" (*Herpestes paludinosus*), ett rofdjur, som också har kattens storlek. En mera snaskig stank än af sistnämnda djur, och särdeles af den i svanskörteln bildade bruna vätskan, kan man knappt känna. En stund var jag nära sjuk deraf.

Den 1 Maj gick jag öfver till mr Duthie's vid Belvedere, och stannade ett par dagar. Bland de få foglar och djur jag der sköt vill jag nämna ett utmärkt vackert exemplar af Svarta Sockerfogeln, som kanske har den rikaste färg bland sina samslägtingar. En annan liten fogel, *Estrelda Knysnæ* Licht.*), förtjenar äfven nämnas; ej för sina granna färger, men för sin täckhet. Han hörer till samma familj som grönsiskan och är knappt större än vår svenska kungsfogel. — Äfven fångades några flädermöss af tvänne arter, den ena med högst besynnerlig nos och panna**), den andra en art *Rhinolophus* ***).

Den 3 Maj, straxt efter middagen, kom jag alldeles uttröttad hem. Knappt hade jag aftagit min skjutväska, förrän en gosse kom in och underrättade mig att en Sekreterarefogel gick nere på den flacka stranden. Från mitt fönster kunde jag se honom.

---

*) *Estrelda dufresni* Vieill.

**) Ehuru intet specimen af denna art är hembragdt, visar en mycket noggrann beskrifning att Victorin här erhållit en *Nycteris discolor* Wagn.

***) Denna, som blifvit hemförd, har befunnits vara ny och är, under det af Victorin gifna namnet *Rhinolophus auritus*, beskrifven i "Zool. Anteckn.", W. A. H. 1858.

Hastigt inlade jag goda skott och sprang ner. Efter att kanske en hel timma fåfängt försökt att närma mig, gående i cirklar kring den likt en stolt man vandrande fogeln, flög han upp. Några hundra alnar längre bort slog han åter ned. Nu gick han förbi ett litet busksnår, tillräckligt högt att dölja mig, när jag sprang nedhukad. Det fortaste jag kunde rände jag åstad en 3—400 alnar, kom till snåret och reste mig upp samt sköt på den uppflygande fogeln. Som han endast flög några hundra alnar, innan han slog ned igen, kunde jag se att jag hade träffat, ehuru afståndet varit ganska betydligt. Så snart han såg att jag närmade mig, började han att med utspända vingar springa, och det så starkt, att jag ej kunde hinna honom, utan fastmera blef långt efter. Nu hade vi hunnit foten af några kullar, och förmodligen trött, stannade han, låtande mig komma på omkring 50 stegs afstånd. Jag såg nu att här var ingen tid att förlora, utan afsköt min andra pipa. Några fjädrar, fallande från den uppflygande fogeln, visade att jag ej heller nu hade skjutit bom. Han tog en sväng och flög helt lågt öfver mitt hufvud; men då jag nu hvarken hade krut eller hagel, kunde jag ej fälla honom. Emellertid fann jag att han ej långt bort slog ned. Emedan jag hade öfver en half fjerdingsväg hem och var alldeles uttröttad, gick jag ned till dr Andrews. Han var ej hemma, men hans fru letade på litet krut och några små hagel, hvarmed jag laddade. Också fick jag en gosse att hjelpa mig mota fogeln inom skotthåll. På afstånd sågo vi honom nu stå på toppen af en kulle i några buskar. Jag skickade gossen omkring kullen, medan jag på

motsatt sida lunkade upp, för hvarje steg kännande en obehaglig mattighet i mina ben. När jag kommit upp, flög fogeln rakt i vädret, jag sköt — och ned han föll! I ett ögonblick var jag på kullens andra sida och såg den ståtlige fogeln ligga på marken. Ur hans mun kommo 5—6 små ormar och ödlor. Sedan han dött, med hjelp af en finger i strupen och andra handen rundt om halsen, bar jag honom ned till Andrews, der han beskådades, och derefter längs stranden hem, för att undvika möte, emedan det ej är ansedt med välbehag att denne nyttige fogel dödas. — Tre timmar hade han kostat mig. Det befanns vara en gammal fogel i ruggning, hvadan jag endast tog craniet, de ståtliga vingpennorna, samt benpiporna till pipskaft. Vingbredden var 7 fot och några tum (en engelsk fot är något längre än en svensk). Vigten var 11 skålpund. Han är vida större än en trana, och särdeles ståtlig; då han stod upprätt räckte han mig öfver midjan. Han är grå, med 5—6 tum långa svarta fjädrar i nacken, svarta vingpennor och svarta fjädrar på de långa benen, samt har lång stjert. Han brukar gå på marken, sökande ormar och ödlor, och går då vanligen så fort som en man.

Den 5 Maj följde jag med mr Duthies söner uppför Knysnafloden till *Westford* eller "Dannels place", tillhörigt en ung hygglig engelsman, mr Danell. Vi hade att ro omkr. 5 eng. mil. Floden är temligen bred, merendels 300 alnar, men föga djup. Vid det förut omnämnda vadet, "the Drift", är hon kanske 500 alnar bred. Vattnet, likasom i alla floder jag sett, är mörkbrunt som i våra svenska skogs-

sjöar. Stränderna äro till större delen beväxta med yppig skog, och passagen ytterst vacker. Morgonen var lugn och herrlig. En väldig flock af de här så allmänna Divers eller Dykers (Skarf, *Phalacrocorax**) låg och fiskade ungefär ¼ eng. mil ifrån oss. Deras sed att vid uppflygandet häftigt slå fötterna mot vattnet, åstadkommer ett buller, ganska snarlikt det man hör af en aflägsen ångbåt. På en kulle, omkring en half fjerdingsväg på andra sidan om "the Drift", och ett par hundra alnar från floden, ligger Westford, och har en högst romantisk utsigt. Det skall vara ett mycket godt ställe. — På aftonen vände vi åter.

Den 7—8 Maj sköt jag de första nattblackor**), hvilka endast genom ett helt annat läte något betydligt afvika från vår svenska. — Den 10 fällde jag en särdeles vacker falkart: *Elanus****), afvikande från de äkta falkarne, men likväl till skapnad och storlek snarlik lärkfalken, ehuru något mindre. Han är ofvan silfvergrå med hvita fjäderkanter; vingarne skiffersvarta; undersidan snöhvit; ögonen eldröda; benen gula. — Den 11 Maj dödade jag den första uppstoppbara uggla †). Hon har mycket tycke af vår kattuggla, endast mindre och mörkare.

---

*) Sannolikt *Graculus lucidus* Licht. eller *Gr. capensis* Sparrm., hvilka båda arter Victorin sedermera sköt i Knysnafloden. Huru talrika dessa foglar voro kan dömas af V:s yttrande i Dagboken, att han den 26 April "kom inom hjelpligt skotthåll för 2—300 Dykers, alla sittande på stranden af Knysnariver."

**) *Caprimulgus atrovarius* Sundev.

***) *Elanus melanopterus* (Daud.).

†) *Strix woodfordii* Sm.

Den 12, på eftermiddagen, red jag med dr Andrews ned till det 23 eng. mil aflägsna *Plettenbergsbay,* att besöka kapten Sinclair. Hans hem nådde vi ej förrän omkring kl. 7 på aftonen, således i månsken, och hade under vägen tillfälle att observera en månförmörkelse. Plettenbergsbay är en vik af hafvet och ganska vacker. Boningshuset ligger endast några hundra alnar från hafsstranden, hvadan bränningarne höras fasligt dånande. Att mr Sinclair mottog mig väl, behöfver jag ej nämna. Han är omtyckt af alla. — Söndagen var jag i en kyrka, som ligger omkr. 1 engelsk mil derifrån, i en utmärkt vacker dal, kallad *Redburne.* Hafvet synes genom dalöppningen. Kyrkan är af trä och icke större än en vanlig matsal hemma, samt begagnas blott tills en bättre kan bestås. Hon är täckt med *Typha latifolia,* och fönsterna äro af tunnt tyg i stället för glas. Dr Andrews förrättade Gudstjensten, hvilken, såsom jag förut nämnt, mycket afviker från vår. Äfven hade jag tillfälle att se ett barndop, som förrättas liksom hos oss, med undantag af att presten under några särskilda ord tecknar ett kors öfver barnets panna. Nattvardens utdelande såg jag icke, emedan de, som ej deltogo deri, dessförinnan lemnade kyrkan. Aftonsången bevistade jag i en annan kyrka, omkr. 4 eng. mil derifrån i ett gammalt förfallet hus. Församlingen bestod förnämligast af svart folk. — Måndagen var jag ute med bössan, och fick bland annat ett särdeles herrligt exemplar af Gröna Sockerfogeln (*Cinnyris famosa*). Han är så stor som en gräs-sångare, men med lång, fin näbb och två långa fjädrar i stjerten. Hela fogeln

är skönt smaragdgrön, med skiftning efter olika dagrar af metallglans, eller samma färg som man stundom finner på en ankas vingpennor. Under vingarna är han klart och vackert gul. — Tisdagen den 16 Maj redo vi hem.

Foglarne äro vid Plettenbergsbay nästan desamma som i grannskapet af Knysna; men rikedomen på arter tyckes icke vara så stor. Samma isfoglar finnas der. Hafsfoglarne äro deremot rätt sällsynta, med undantag af *Larus fuscus* och de allmänna Divers *).

Dagarne börja nu bli ganska korta. Solen går ej upp förrän nära kl. 7 och ned 5, så att ljus måste brännas från kl. 6; men emedan jag alltid har fullt upp att göra, så löpa aftnarne dock undan för hastigt. Vädret är äfven svalare och ganska behagligt, ehuru det tidtals regnar, och regnar med besked.

Den 22 Maj.

Jag har nu beslutat att stanna qvar här ännu en tid, kanske 5—6 månader till, hvarföre jag gjort upp om rum och mat, på samma vilkor som hittills.

Under vintermånaderna tänker jag samla sjöfoglar längs flodstranden, och andra arter som nu finnas, för att sedan med mera allvar kunna egna mig åt dem, som i vår anlända. Det är nemligen min afsigt att göra en så fullständig samling jag kan af alla här förekommande foglar och *smärre* däggdjur — lemnande de i bergskedjan boende elefanter, bufflar och leoparder åt deras öde — samt derjemte

*) Se sidd. 55 och 71.

bilda en s. k. "strösamling", hufvudsakligen bestående af vackra och besynnerliga foglar. (Innan jag reser ned till Kap, vill jag hoppas att jag har 5 à 600 foglar och smärre däggdjur.) Genom mitt qvardröjande blir jag sålunda iståndsatt att gifva mina samlingar mera betydelse, då de framställa en bild af hela årets fauna. Jag förer dagbok särskildt öfver foglar och däggdjur, samt intager der allt hvad jag observerar, framför allt hvilka fogelarter som lemna platsen och tidpunkten derför, samt hvilka som qvarstadna. Emedan jag ej har någon "Fauna", ger jag mina obekanta foglar och djur provisoriska namn, för bättre minne och för mitt nöje skull. I Kapstaden vill jag hoppas kunna få reda på deras rätta.

Totalkostnaden för min resa kommer efter all sannolikhet att uppgå till omkr. 70—100 £ st. = 1500 rdr för två år, eller omkr. 750 rdr per år.

Att här ej äro mera farligheter än i Sverige, har jag flere gånger upprepat. — Lejon finnas icke på flera hundra mil; hyenor ej heller. Endast en och annan leopard, kallad Tiger, förekommer; men emedan han är ytterligt skygg, bör man hafva goda hundar för att erhålla honom, och det är dock högst sällan någon blir skjuten. Han anfaller endast när han blir sårad, men lärer då vara ganska farlig. — Några få Schakaler (en art räf och ej fullt så stor*) samt en mindre vargart**) äro nu i det närmaste drifne längre upp i landet. — De enda rofdjur här förekomma äro små, neml. de s. k. "Moushounds"

---

*) *Canis mesomelas?*

**) Troligen *Canis pictus?*

af tvänne arter *) samt "Bush-cats" **), af hvilka alla jag nu i min samling har särdeles vackra exemplar. De äro både ganska talrika och farliga — för hönsgårdarne, emedan de alldeles utplundra dem, om de få tid. — Elefanter och Bufflar förekomma ej så sällsynt en 3 svenska mil längre in i landet, i de ogenomträngliga skogarne; men vägen dit är så besvärlig, att de ej jagas, emedan kostnaderna att bringa dem ut ur skogen skulle öfverstiga värdet af hela djuret. Dessutom är trakten alldeles obebodd och föga rik på foglar, i jemförelse med de närmare mera tillgängliga skogarne, så att det har ingen fara att jag skulle blifva förledd att gå upp till dessa nejder. — Vidare är väl Knysnafloden försedd med en god del vadare, men få änder och dylikt, hvadan båt är föga behöflig, och dessutom för dyrbart att begagna, emedan de här brukliga tunga farkosterna erfordra ett par roddare, hvilket skulle kosta åtminstone 10 rdr per dag. — Några moras eller kärr finnas här platt icke, och bottnen så väl i floden som allestädes är sand, här och der sten.

Jag mår så väl som möjligt, och trifves bättre än möjligt, om ett sådant uttryck tillåtes mig.

— — — — — — — — —

*) *Herpestes paludinosus* Cuv. och *Herp. ichnevmon* L.
**) *Viverra genetta* L.

Sjunde Brefwet.

Knysna. Maj—Augusti.

"En verklig afrikansk skog". Stora träd och ormbunkar. Fattigdom på foglar och insekter. — Fångad Hafs-sköldpadda. — En ny art Delfin. — Tam Trana. — Rimfrost, köld och eldbrasa. — "Eldflugor" (lysande i mörkret). — En Utter. — Hornskatan. — En hälsning från J. Wahlberg. — Puffaddern. — En lyckträff. — "Karroovind". — Skön himmel. — Eld på kullarne. — Betesmarken ett commune bonum. — Stora Flädermöss. — Ibis hagedasch. — Fastedag utan fasta. — Foglarne börja sjunga. — Ebb och Flod. — Jordmånen. — Näringar. Husdjur. — Familjen R:s ursprung.

Knysna, Söndag den 11 Juni 1854.

— — — — — — — — —

Nu har jag sett en *verklig afrikansk skog!* — Enligt aftal med mr John Rex att besöka en sådan, belägen omkr. 6 eng. mil härifrån, begåfvo vi oss åstad till häst den 31 Maj på morgonen. Vädret var vackert. Vägen gick kanske 2 mil öfver kullarne, hvarest några sköna *Proteacéæ* stodo i full blom, och den nätta fogeln *Promerops cafer* fanns till stor myckenhet. Slutligen — jag säger slutligen, emedan vi redo endast steg för steg — anlände vi till ett ställe, hvarest en mängd trävirke var sågadt och skrädt. Vi passerade en liten flod med kallt

och skönt vatten, bundo våra hästar och gingo till fots inåt skogen. Vägen var af mycket begagnande alldeles jemn och ren. På bägge sidor skog. Här är nu ganska få stora träd; men de unga, som äro raka och af ansenlig höjd, lofva att bli stora. De stå så tätt att man knappt kan komma emellan dem. Taggiga buskar finnas här få, och marken är ej betäckt med blommor och småbuskar, som i snåren kring Melville. Jag förmodar att det är trädkronornas täthet, som hindrar solen att verka växtlighet på marken. Efter kanske en timmas promenad stego vi åter till häst. Sedan vi nu ridit omkring en mil, kommo vi ånyo till en skog, men af helt olika utseende. Så t. ex. såg jag ett "Gulvedsträd" *), hvars stam grenade sig till krona vid omkr. 50 fots höjd. "The Stinkwood" (*Laurus bullata*) växte i höga träd, något liknande vår al. — "White Elseboom" (*Weinmannia trifoliata*, finns också i stor mängd. Ehuru hvarken högt eller tjockt, är dock detta ett rätt vackert träd, med frisk grönska och mycket grenig krona. Stammens diameter är vanligen omkr. 1 fot, då det största gulvedsträd håller kanske 4—6 fot. En hel mängd ormbunkar, af många arter, öfverraskade mig också, men mer än andra den sköna *Cyathea* Sm. (= *Hemitella* R. Br.), som här uppnår större fullkomlighet än jag förut sett. Stammen räckte ofta 3—4 fot öfver marken och, liksom en palm, utbredde en krona af 6—10 fots långa blad. — Ingen fogel fanns nu hvarken att höra eller se,

*) Se sid. 56.

**) *Andropadus importunus* (Vieill.), en sångfogel, stor som en liten trast och af anspråkslös gröngrå färg.

utom *Icteria olivacea* mihi *) och några andra mycket allmänna. — Midti skogen intogo vi vår middag. — Omkr. kl. 2 anlände vi till vårt mål: en plats för sågning och skrädning af virke, samt i busksnåren en eländig hydda med eldstaden utanför. Här bodde en vänlig holländarefamilj, som vi besökte. Ett stycke derifrån hade ett annat hushåll sin boning i en tältad forvagn, på hvilken hjulen voro aftagna. Härifrån gick jag litet längre in i skogen, som syntes mig utmärkt vacker, mest bestående af "White Elseboom". En blåbock såg jag stå på vägen utom skotthåll, och några andra skrämde jag upp, utan att för snårens täthet kunna se dem; men ingen fogel, utom ofvannämnde art, var jag i stånd att upptäcka. Ett signalskott från mr Rex kallade mig tillbaka, och nu redo vi samma väg hem. — För min samling var dagen totalt förlorad. Hvarken foglar, insekter eller frön — icke ett skott skjutet under hela dagen. Men jag hade sett någonting nytt: en verklig afrikansk skog. — Elefanter synas stundom der vi färdades fram. För icke mer än 3—4 månader sedan hade de varit nära det öfre skogshygget.

I går afton bad mig Fru Andrews komma och se en stor, lefvande hafssköldpadda (*Chelonia* **), som blifvit fångad. Hon var så tung att jag knappt kunde lyfta henne, och ansågs väga 9—10 sv. pund. Skalet är 1½—2 alnar långt, men af intet värde, emedan det blott är omkring ¼ tum tjockt. I morgon

*) *Andropadus importunus* (Vieill.), en sångfogel, stor som en liten trast och af anspråkslös gröngrå färg.

**) *Chelonia mydas* L. eller möjligen: *Ch. caretta*. Endast det 10 tum långa craniet är hemfördt.

skall djuret slagtas, och jag tänker då få nöjet att se dess mage och respirationsorganer. Hufvudet har jag fått löfte om.

Ett annat ännu märkvärdigare djur anträffades samma dag, nemligen en delfin, som fanns liggande död på stranden. Han är 10 alnar lång, och 7 alnar tjock på midten. Skinnet, ofvan svart, under elfenbenshvitt, är särdeles glatt och lent. Jag har uppmätt och sökt taga en teckning af honom *), hvilket dock icke var något angenämt göromål, emedan han var på väg till förruttnelse och luktade förfärligt. Ehuru jag af kadavret sjelft ej kan hafva någon nytta, betraktar jag det dock som en ganska god fångst äfven för mig; dels emedan mr Rex tänker taga craniet, hvaraf jag då får tillfälle göra några teckningar och beskrifning, dels emedan kadavret ligger inom lagom skotthåll från en liten obebodd byggning, hvaruti jag tänker taga mitt residens för en vecka eller så, under största delen af dagen, stoppande foglar och vaktande de tallösa hopar af kråkor, hök- och örnarter, som mer än sannolikt komma att der söka en deliciös måltid. Men mera en annan gång.

Den 2 Juli.

Mitt hopp att få foglar vid kadavret har misslyckats, ty några kråkor och fiskmåsar, hvilka jag

*) Den af tvänne figurer åtföljda beskrifning, som Victorin hemfört, gör sannolikt att djuret tillhör en ny, med *Delphinus orca* L. närslägtad art, hvilken vi, till den om vetenskapen så förtjente aflidnes minne, tilldelat det systematiska namnet *Delph. Victorini*. Jemför "Zool. Anteckn." i V. A. H. 1858, der V:s figurer äro kopierade.

skjutit för mitt nöje, och för deras till sopqvastar tjenliga vingar, kan jag ej räkna.

Juni månad har i allmänhet varit blåsig och regnig, hvadan jag ej kunnat stoppa mer än några och trettio foglar, samt tagit några få insekter.

En riktigt god vän har jag nu fått i D:r Andrews trana, som skaffar mig mången förströelse, i det jag gifver henne bröd och annan föda. Hon har namnet "Clas", och brukar flere gånger dagligen komma till min dörr, skrikande sitt corrrrrr, som mycket liknar bullret af en spinnrock.

Den 23 Juni på morgonen var stark rimfrost, den första jag sett härute. I slutet på månaden nödgades jag börja elda mitt sofrum om aftnarne, emedan nätterna voro så kalla att andedrägten syntes som en rök, samt två filtar och en rock knappt voro tillräckliga att hindra mig frysa. Det var ett verkligt nöje att sitta framför första eldbrasan.

I skogarne förekomma nu Eldflugor ("Fireflies"*), en liten art skalbagge af en mals storlek, och med ett särdeles starkt sken, liknande lysmaskens. Efter mörkrets inbrott hvimla de i tusental bland löfven, sakta flygande omkring. Som de endast lysa en sekund, för att i nästa ånyo uppflamma, kan man lätt föreställa sig hvilken herrlig anblick de skola erbjuda. En egenhet observerade jag i går afton,

*) Säkerligen en art *Lampyris* (lysmask), hvaraf i de varma länderna en mängd arter finnas, hvilkas bägge kön äro bevingade. Af vår i Sverige allmänna art (*L. noctiluca*) är endast hannen bevingad och svagt lysande, då deremot den större honan är vinglös och, såsom bekant är, starkt lysande.

då jag fångade några stycken, nemligen att deras sken tydligt synes genom vanligt, alldeles helt gråpapper.

En utter, af mycket besynnerlig form och betydlig storlek, köpte jag för någon tid sedan. Hufvudet är likt skälens, och skinnet ofantligt tjockt. Detta är nu prepareradt och hoprulladt. Jag hoppas det skall blifva ganska välkommet för Vetenskaps-akademien, emedan den, enligt Wahlbergs utsago, ej eger detta djur förut *).

Hornskatan (*Buceros*) **) är en besynnerlig fogel, af en skatas storlek. Han har mycket liten kropp, men vingarne och stjerten, samt isynnerhet näbben, äro ofantligt klumpiga. Färgen är smutsigt gråsvart och hvit. Näbben är röd. Fogeln är ej sällsynt eller rädd, men svår att få väl skjuten, emedan man vanligen träffar med ett eller annat hagel i näbben.

I förra månaden hade jag bref från konsul Hedelius, som meddelade mig att Wahlberg i början på Mars lemnat Kap sjöledes för Whalfishbay på vestra kusten, och att sedermera ingen underrättelse anländt från honom. Äfven erhöll jag några nummror af en Kaptidning: "Commércial Advertiser and Capetown Mail", innehållande beskrifning af mr Andersson, en skotte ***), öfver hans resa till "the great

*) Det af Victorin hemtagna exemplaret af *Lutra inungvis*, Fr. Cuv., finnes nu på Vet.-Ak. museum.

**) Sannolikt *Buceros erythrorhynchus* Temm. Inget exemplar är hemfördt. Victorin klagar i sin dagbok, den 27 Juli, att han skjutit summa fyra ex., utan att få något tjenligt till uppstoppning.

***) Victorin kände icke att Ch. Andersson, författaren till "Sjön N'Gami", var till hälften hans landsman, i det han är

lake" (den stora insjön) N'Gami, norr om södra vändkretsen. Det är just dit Wahlberg ärnar sig. Landet beskrifves såsom outsägligen ödsligt och torrt, tills få dagsresor från sjön, hvarest det antager tropikens hela lyx. Sjön skall vara ganska obetydlig, men en mängd floder, rinnande i dess grannskap, göra trakten högst intressant, särdeles som de vilda invånarne ej veta någon annan källa till dem än "the great water" (det stora vattnet) — och hvad detta är vet ännu ingen. Noshörningar och elefanter äro der talrika. Mr Andersson var nästan dödligt sårad af en bland de förra; och Wahlberg bad mig att, i händelse han ej skulle komma hem igen, hälsa hans vänner och slägtingar att han vore dödad af en "svart rhinoceros"*).

Sådana äfventyr kunna ej hända mig. Af faror här vet jag ingen, utom att blifva biten af en giftig orm, hvilket dock är ett sällsynt fall. Jag har ej hört omtalas mer än ett sådant, hvilket passerat för några år sedan, då ett barn, som blef bitet af en Puffadder **) (en art Cobra capello), dog efter några timmar. Han lärer ofta uppnå en längd af $2\frac{1}{2}$ alnar, och tjockleken af en smalare arm, samt är i hög grad giftig. Jag har ej sett honom ännu,

son till den skottske, men i Sverige bosatte namnkunnige björnjägaren L. Lloyd, och född i Sverige af svensk moder.

*) Som bekant är, fick Wahlberg sin bane af en elefant, i närheten af sjön N'Gami den 6 Mars 1856, tvänne år sedan han lemnat Kapstaden. Men när Wahlberg afled i afrikanska öknen, hade Victorin redan fyra månader hvilat i fädernejorden.

**) *Vipera arietans* (Merr.) Schl.

emedan han först visar sig längre fram på sommaren.

Den 13 Juli.

Den 5 dennes på eftermiddagen tog jag bössan och gick ut en stund, och ehuru det var sent, samt blåsigt och regnlikt, hade jag dock det nöjet att skjuta en blåbock. Jag band ihop hans ben, och hängde honom på bössan öfver min axel — för att se ut som en jägare egnar och anstår — samt gick hemåt. Nu regnade det, så att jag fann för godt att linda papper om bösslåsarne. Just som jag skulle gå öfver Saltriver — en bäck, vid hvilken "Erik Sutherlands Place" är belägen — fick jag se något som simmade deri. Genast hukade jag ner mig, och hann knappt att befria bössan från sin börda samt aftaga papperet, förrän en vildand var inom skotthåll. Jag sköt, och blef ej litet öfverraskad att icke höra fogeln flyga bort. Han var död. Detta var nu en riktig lyckträff, ty det var så skumt att jag ej kunde se sigtet, och dessutom voro några vasstrån i vägen. Anden *) var af vår vanliga gräsands storlek och snarlik den. Könen äro nästan lika, utom att hannen är något större. — Blåbocken var fullväxt, men vägde, flådd och urtagen, blott ungefär 7 svenska marker, hvaraf man kan döma om detta lilla, sköna djurs volym.

Den 7 Juli, omkring kl. 9 på qvällen, kom en mycket häftig, nordlig vind, som räckte tills följande morgon, då det blef alldeles lugnt, samt ganska hett

*) *Anas sparsa* Sm.

och qvaft, med något som liknade solrök. Vinden sades hafva sitt ursprung i *Karroo*, en stor, slät och mycket torr halföken på andra sidan om bergskedjan, i vestnordvest, eller så omkring. — En så skön och storartad himmel, som vid solnedgången den 9 Juli, har jag aldrig sett. Östern var svart och röd som blod, vestern klar, zenith blå och rosenröd, nord och söder kalla och mörkgrå. Jag satt på stranden vid ett ofantligt gulvedsträd och beundrade skådespelet.

Sedan sista Juni har jag måst elda hvarje afton, utom några få varma dagar.

Den 4 Augusti.

Den 16 Juli om qvällen fick jag veta att man tändt eld på kullarne. Följaktligen gick jag ut, och fann en af de hemskaste vyer jag någonsin sett. Himlen var alldeles mörk af svarta moln, och öfver kullarne midtemot mynningen syntes en tjock rök, underhållen af osynlig eld. Skenet upplyste de närmaste husen, och lemnade allt det öfriga i djupt mörker. Den elden motsatta sidan af sceneriet var alldeles svart; endast de 2—4 eng. mil aflägsna kullarne kunde skönjas som en rödaktig massa. Omöjligheten att se antingen elden var på närmaste kullar, eller på dem som ligga bortom Saltriver, bidrog mycket att öka scenens vildhet. Klockan 8—9 var allt nästan slut. — Dessa eldar anställas för att uppbränna små busksnår af ljung, *proteacéer* och dylikt, tillsammans med gammalt gräs, och på samma gång verka såsom gödningsämne. (Skogarne lida icke af elden, såsom varande gröna och saftiga.)

Detta är ett mycket allmänt sätt att bilda betesmark. Rörande denna må nämnas att den nästan är ett *commune bonum*. Formännen spänna ur hvar som helst på vägarne, och låta sin boskap gå i bet. Också finnas här inga hägnader, utom kring trädgårdar och dylikt.

Den 22 Juli — sedan jag på aftonen huggit så mycket ved, att jag icke kan bära hem allt i fyra bördor, och detta skall väl räcka i 14 dagar åtminstone — besökte mig mr John Rex, såsom han ofta brukar, och gaf mig tvänne temligen stora flädermöss *). De voro nemligen en aln mellan de utspända vingspetsarne. Färgen är grå. Vingar m. m. äro skapade som på vanliga flädermöss, med undantag af att denna har klo på första fingret eller pekfingret. Hufvudet är det mest och enda vid första påseendet olika. I stället för små ögon och stora öron har denna: stora, vackra, bruna ögon, samt öron af proportionerlig storlek. Tänderna äro särdeles hvita och vackra. Hela hufvudet påminner om ett långdraget hundhufvud. Dessa djur lefva af frukt. (På Java förekommer en annan art: ”Flygande Hunden”, *Pteropus edulis*). — Följande natt hade jag nöjet att se dem flyga, men vi lyckades då ej slå någon med ett spö, hvarmed de första blifvit dödade. Ej heller kunde jag skjuta dem, i anseende till mörkret. Detta är den sjette arten flädermus jag erhållit.

Den 27 Juli sköt jag en *Ibis* **), kallad Haddidow efter sitt läte. Det är en ståtlig fogel: öfver

---

*) *Pteropus hottentottus* Temm.

**) *Ibis hagedasch* Lath.

två alnar mellan de utspända, breda vingarne. Färgen är grå, med gröna, purpurglänsande vingar och stjert, samt blodfärgad näbb. I allmänhet har han utseendet af en spof, ehuru ungefär tre gånger så stor, och köttet är särdeles godt Han har den egenheten att sofva i vissa torra träd uppe i skogarna, samt flyger derifrån och dit regelmessigt vid solens upp- och nedgång. Vanligen taga 15—20 i sällskap samma rigtning, den ene efter den andre, hvadan man, bestigande de höga kullarne, stundom kan lyckats nedskjuta dem. Tvänne har jag sålunda fällt, men den förste blef ej genast dödskjuten, hvadan han, innan han nådde marken, hade flugit öfver skogen, hvarest det inbrytande mörkret hindrade mig att finna honom. Under dagen uppehålla de sig på de flacka öarne i den rymliga vattenbassinen nedom byn, och äro så skygga att man der ej kan skjuta dem.

Den 28 Juli var af koloniens styrelse utsatt som en stor högtids- och fastedag, med anledning af kriget med Ryssland. Några sade mig att fastedag betyder en sådan, på hvilken man icke får äta något alls; andra sade: ”Ni får icke äta kött”, åter andra: ”Ni måste icke lefva kräsliga”. Jag höll dagen så vida helig, att jag var i gudstjensten, — men fastandet lemnade jag alldeles å sido.

Foglarne börja nu på att sjunga.

Söndag den 6 Augusti.

Emedan ett sedan i går fortfarande regn afhåller mig från kyrkan, och jag icke har annat att

göra, vill jag åter nämna åtskilligt om detta vackra och märkvärdiga ställe.

Knysnafloden är här, som jag förut nämnt, en stor vattenbassin, stående i förening med hafvet genom ett — enligt "The Cape of Good Hope Almanach 1853" — 180 yards (540 fot) bredt sund, på båda sidor omgifvet af flere hundra fot höga, nära lodräta klippor, emot hvilka hafvet bryter sina förfärliga, men dock sköna bränningar. För att nu komma in eller ut, måste man hafva ej allenast tjenlig vind, utan äfven gynnande "tid" *). Under andra omständigheter har man ingen annan utsigt än att inom få ögonblick blifva krossad i bränningarne. Både tid och vind kunna infalla på önskad dag, men kunna ock låta vänta på sig. Så. t. ex. var här, när jag anlände, en brigg segelfärdig, men blef uppehållen nära en månad, i anseende till brist på god vind och tid.

Landet omkring Knysna är utmärkt vackert. Utsigten från Melville, såsom beläget nedanför kullarne, är mindre märkvärdig, men från dessa kullar är den verkligen storartad Jag har i ett föregående bref försökt att gifva en föreställning derom **), och aldrig skall jag glömma när jag första gången såg den. — Äfven Belvedere, på vikens motsatta, sydvestra strand, har ett herrligt läge. — Den mest ly-

*) Tid är det gemensamma namnet för ebb och flod. Skillnaden mellan dem uppgår till fulla 7 fot, d. v. s. vattnets yta höjer eller sänker sig omkr. 7 fot på 6 timmar, hvilket åstadkommer en ganska stark strömsättning, särdeles i sjelfva mynningen. *Förf.*

**) Se sid. 54 med planchen 5.

sande utsigt i hela trakten torde dock vara på de kullar, som utlöpa från Belvedere, och som, tillika med dem, hvilka komma från Knysnasidan, bilda den trånga flodmynningen. Under fötterna har man: den stora bassinen med sina låga, gröna holmar, Belvedere och Knysna, sedan hela raden af kullar, och långt bort i fonden den blå bergskedjan. På andra sidan: hela oceanen, tumlande vildt omkring foten på den kulle man står.

Jordmånen här, sand blandad med lera, är mycket bördig, vatten fattas icke, fisk finnes ymnigt och af många slag, — men både åkerbruk, boskapsskötsel och fiske äro försummade för skogsafverkan. Åkerbruk är nästan okändt. Endast små trädgårdar för majs, litet kål, bananas, m. m. finnas. Mjöl och vin tages från Georgetown och Kapstaden. Af boskap finnes endast oxar, kor och hästar, men inga får.

Af befolkningen — som både är fattig och till antalet ringa — är familjen R. utan tvifvel den märkvärdigaste. Den är ganska hygglig, men dess ursprung är så eget, att jag icke kan låta bli att egna några rader deråt. Den aflidne stamfadren var naturlig son af en mycket högt uppsatt man i England, med ett utländskt fruntimmer. Af honom erhöll han förmögenhet, kom så hit, och köpte en ofantligt stor farm, omfattande Old Place (= Knysna), New Place, Belvedere, Eric Sutherlands och Danells Places, samt ännu en eller två dertill. Han tog en svart qvinna som ett slags hustru, och hade med henne fem eller sex barn. En hennes dotter, med en föregående man eller älskare, hade han med sig på sina landtresor, för att laga maten; och hur det

gick, så blef han kär i henne, körde bort modren, och lefde i stället med hennes ännu i dag lefvande dotter, en likaledes svart skönhet, som skänkte honom sju barn. Den första hustrun skall före sin död hafva förklarat, att inget af de sednare barnen någonsin kunde blifva lyckligt. Man tillägger att knappast *två* familjer inom hela Kapkolonien kunde hafva en så faslig upprinnelse. — Af den stora farmen äro alla de ofvannämnda tagna, och måste hafva inbragt en ansenlig summa penningar, men icke desto mindre är hela familjen mycket fattig.

Åttonde Brefwet.

Knysna. Aug.—Oktober.

Häftigt regn. — Förf. skjuter sin andre sekreterarefogel. — Jagt på apor. — Vårens ankomst. — Liljor och orchider — Vid Plettenbergsbay. — Foglar. — Svenskt jern. — Svalor och tornsvalor. — Foglarne mera tystlåtne än i Sverige. — Flyttfoglar. — Fruktlös möda. — Skogen vid Westford. — Fotspår af elefanter — Irrisor erythrorhynchus. — Vildsvin. — En hafsörn skjutes. — Knysnaflodens strand. — Vedmassor. — Bergarten. — En ny fogelart. — Förf. skjuter sin tionde blåbock. — Mycket regn och vattenflöde. — "Mitt hus är förskräckligt." — Ladusvalan anländer. — En kärrhök. — Första fogelboet för året. — Förf:s samling af Sockerfoglar. — Träden få nya löf. — "Trädormen". — Ödlor. — Scorpioner och stora spindlar. — Resplaner.

Knysna. Söndag den 20 Aug. 1854.

— — — — — — — — — — —

Den 5—7 Aug. häftigt regn, hvadan jag ej kunde gå ut. Den 8 klarnade det ändtligen upp, men allt stod som en sjö. — Den 9 Augusti, när jag på eftermiddagen var ute med bössan och kom till Saltriver, såg jag på andra sidan någonting stort röra sig på en kulle, men hvad det var kunde jag

ej se förrän jag kommit ända dit och klättrat uppför. På en gång hade jag då en sekreterarefogel i sigte, och inom godt håll. Han stod med hufvudet pekande emot mig, och tycktes vara alldeles från sina sinnen. Jag sköt, fogeln flaxade upp, slog ut vingarne och föll baklänges. Det var ett mindre exemplar, endast 3 alnar 6 tum mellan vingspetsarne. I hans kräfva fann jag ett par myskluktande näbbmöss *), alldeles oskadade, samt några ödlor och ormar. — När jag gick vidare hörde jag det väl kända skriket af ett par apor (*Cercopithecus*), och kom så nära, att de arma kräken icke hade tid att efter sin vana springa ned ur gulvedsträdet och gömma sig i några buskar eller dylikt. Efter mycken tidspillan och trenne skott, fick jag slutligen död på den ena, men att få henne ner var åter omöjligt. — Efter mörkrets inbrott begaf jag mig hem, och anlände, smutsig och våt, till mitt hus omkring kl. 8. Ett par hvita, yfviga fjädrar af Sekreteraren, uttagna under vingarne och stjerten, pryda nu min gråa filthatt.

Efter regnet har våren anländt. Luften är som hemma i medlet af Maj, ehuru det är varmare. Ingen enda dag går förbi, utan att jag ser några nya liljor eller orchider. Många liljor, växande på de torraste, hårdaste sandkullar, hafva en förtjusande fägring och lukt. Foglarne sjunga och insekterna börja blifva talrikare. Med ett ord: det är vår, — och en herrlig vår. Endast marken och skogen hafva samma grönska som under vintern.

---

*) *Sorex cafer* Sundev.

Den 17 Augusti red jag ned till Plettenbergsbay, för att hos mr Sinclair afhemta några från Kapstaden ankomna småsaker, såsom krut, knallhattar, hampa och bomull m. m. I går, den 19, på afton kom jag hem. Att jag hade roligt hos Sinclairs är klart. Dr Andrews var der med hustru och barn på ett längre besök. Alla barnen följde med mig ut att söka blomsterlökar m. m., och när jag åt dem nedsköt en stor fiskmåse (*Larus fuscus* *) samt i ett par skott dödade 24 Rödnäbbar (*Estrelda* **) steg vår vänskap till sin högsta höjd. Kapten Sinclair, de bägge fruarne och jag spelade kort båda aftnarne. Det var whist, och detta spelas alldeles lika som hos oss. — Om god lägenhet erbjuder sig, går jag kanske i nästa månad åter dit på en fjorton dagar ***).

Mycket sömnig, är jag nu färdig att gå till sängs — utan någon eldbrasa, hvilket icke har händt på mycket länge.

Den 22 Augusti.

— — — — — — — —

I de kära brefven från hemmet finner jag ytterligare några ämnen att besvara: Sverige är här rätt litet bekant, men "swedish iron" (svenskt jern) välkändt och oundgängligt, bland annat för vissa delar

---

*) Se sid. 55.

**) *Estrelda astrild* (L.), se sid. 63.

***) I sin dagbok har Victorin antecknat vid Plettenbergsbay: "Jag är nästan ledsen att jag kom hit, emedan min känsla lider af jemförelsen emellan mitt hem (i Knysna) och detta inomhus så trefliga ställe."

af vagnarne. — Ingen enda sjukdom har jag hört vara gängse, med undantag af en förödande lungröta, hvilken dock ej angriper folk, endast hästar, oxar och svin. — Midsommar är här icke känd. När den infaller hemma är här vinter. Denna är dock ej kallare, än att jag aldrig sett frost efter klockan 8 på morgonen, och äfven sällan tidigare. Snö har jag sett en gång på omkr. 7 svenska mils afstånd uppe i bergskedjan, men deraf märkes här intet inflytande. Af is har ej det ringaste synts. Den 24 Mars lade jag mig vid åska, blixt och regn, hvilket sedermera blott tvänne gånger inträffat. — Sädesärlan (ehuru en annan art*, nära lik de unga hemma) förekommer äfven här, men lemnar oss ej under hela året.

Nu till frågan om svalorna. I närheten af Capverdsöarne såg jag på utresan en alldeles utmagrad ladusvala, och denna art finns äfven häromkring. Men desamma som häcka i Sverige flytta dock aldrig öfver æqvatorn, och kunna således ej träffas i södra Afrika, ty det skulle vara att gå öfver ån efter vatten. Följande arter förekomma här, i den lilla del af kolonien jag sett: *Hirundo rustica* L. (ladusvalan), allmän i Kapstaden; *H. riparia***) (strandsvalan), båda gemensamma för Sverige; *H. capensis* Gm, och tre andra arter, hvilkas zoologiska namn äro mig obekanta. (*H. urbica* L., hussvalan), förekommer alldeles icke.) — *Cypselus apus* var. *striaticollis* (ring- eller tornsvalan), något olik vår; *C. caffer* och

*) *Motacilla capensis* L.

**) *Hirundo paludicola* Vieill., som föga afviker från *H. riparia* L.

C. melba. — I Mars och April lemnade oss svalorna oförmärkt, och lära återkomma hit de första dagarne af September; men under vintern har jag då och då sett exemplar af två afrikanska arter samt *Cypselus apus*. Deras vanor här tyckas vara alldeles desamma som hemma, med det undantag att de äro mera tystlåtna, liksom foglarne här i allmänhet. Tornsvalorna bygga i skogarne, hvilket äfven hemma ej sällan händer. — Förutom svalorna lemna blott få foglar landet, nemligen ett par arter vaktlar — af hvilka den ena, *Perdix cothurnix*, äfven förekommer i Sverige — och de 4—5 gökarterna *).

Söndag den 3 September.

Den 24 Augusti var jag ute med bössan, liksom nästan alla dagar, utom Söndagarne. Jag kom att gå långt bort, och återvände ej hem förrän det var nermörkt. Emedan det var flodtid och särdeles högt vatten, måste jag öfver Saltriver gå en krokväg, som ledde genom en mängd muddhål. Nersmutsad till öfver knäna, hade jag ändtligen hunnit öfver, när jag hörde ett plaskande längre ned i floden. Emedan jag misstänkte att der kunde vara en utter, och jag visste att den sidan, på hvilken jag

---

*) Ingendera af vaktlarna är hvarken beskrifven eller hemtagen. — Att långt flere fogelarter än gökar, vaktlar och svalor företaga flyttningar, blir uppenbart vid studiet af Victorins "Zool. Anteckn." och det Geografiska Register, som utg. bifogat desamma. Sådana utmärkta foglar som t. ex. *Irrisor*, *Trogon*, *Ibis*, *Scopus*, m. fl. skulle ej i flere månader hafva undgått V:s alltid spända uppmärksamhet, om de verkligen då funnits der.

var, är flack och utan buskar, kunde jag der ej nalkas, utan hade att ånyo gå genom floden och muddhålen, der vattnet stod midtpå smalbenet. Ändtligen, efter mycket besvär, var jag framme vid stället, och såg med ledsnad att det var för mörkt, ej allenast att skjuta, utan äfven att kunna urskilja någonting. Emellertid fann jag, i stället för en utter, blott ett par kor eller oxar, vandrande i vattnet. Harmsen måste jag än en gång genomgå all smörja och öfver de 2—300 fot höga kullarna, ty vattnet var så högt, att jag ej kunde gå utmed stranden. Omkr. kl. 8 på aftonen kom jag helt uttröttad hem.

Den 30 Augusti red jag till Westford, för att jaga der ett par dagar. Knysnafloden häruppe är gemenligen på båda sidor omgifven af 2—300 fot höga, nära lodräta klippor. Skogen, sparad från yxan, är särdeles skön. Således ser man ofantliga gulvedsträd, sammanväfda af vilddrufvor och andra slingerväxter. Marken derunder är beväxt med blott några få buskar; hvadan det hela har ett mera öppet och ståtligt utseende. Likväl är det ganska svårt att komma fram, ty en mängd ris och grenar, genomväxta af ormbunkar och andra örter, betäcka marken, ofta högt öfver hufvudet. Deremot finnas buskar rundtomkring floden, och bland andra den präktiga *Sparrmannia capensis* i blom. — Elefanterna hafva för omkring en månad sedan der gjort ett besök och trampat hjelpliga fotstigar. Således har jag haft det nöjet att vandra på vägar, trampade af dem, och jag försäkrar att det var ett ej ringa nöje. Genom de tätaste snår af taggiga buskar m. m. hafva de vandrat, nedbrytande små träd af 2—3

tums diameter, och med sina oformliga fötter lemnat spår i marken, liknande märken efter byggnadstimmer. Deras spillning, bestående af groft tuggade vegetabilier, skulle jag vilja likna vid förladdningen till en grof kanon.

Första dagen, den 30 Aug., sköt jag blott en *Irrisor* *), en fogel i form och storlek af en härfogel (*Upupa*). Färgen är svart med metallglans och hvita fläckar på vingarne; näbb och fötter eldröda. — Tyvärr lyckades jag icke att få höra grymtandet af en ofantlig vildgalt, som de tvänne föregående aftnarne hade låtit höra sig vid Westford, och äfven besökt dess trädgård.

Den 1 September, en mycket kall och frostig morgon, stötte jag på ett örnbo. Emedan jag förut hade krupit efter en af hafsörnarne, som då satt i ett torrt träd, hade jag nu vederbörligen laddadt, d. v. s. med 4 varghagel och en liten rännkula, ty dessa foglar äro särdeles hårdskjutna. På samma gång som jag varseblef nämnde bo, fick jag också se en af dess herrar invånare nu stående deri, hvarföre jag lade till ögat och fyrade af. Tvänne af bestarne flögo ut, och ett starkt plaskande i den närbelägna floden lät mig förstå att jag ej bommat. När jag kom dit ned, fann jag min herr örn sittande på en torr trädstam, som låg helt nära stranden. Emedan bottnen var muddrig och dyig, och en örn ej är att leka med, sände jag honom några småhagel ur den andra pipan, hvilket ej bekom honom det ringaste illa, utan blott bringade honom att flaxa i

---

*) *Irrisor erythrorhynchus* Less.

land, hvarest jag rusade på honom, slog honom med en örfil af min knytnäfve till marken, och med den andra handen fick tag om hans hals. Med ena knäet på hans rygg kunde jag knappast hålla honom, tills han var qväfd. Han vägde 7½ skålpund och var 3 alnar 6 tum (eng.) mellan vingspetsarne. Jag har preparerat honom i dag på morgonen. Som det var en yngre fogel, är han ingalunda vacker, utan rätt ful: grå, brun och hvitfläckig *). Den gamle fogeln är ståtlig. Han har hvitt hufvud, hals, bröst och stjert, mörkbruna vingar och svart rygg, samt är sannolikt 3½ alnar mellan vingarne. Han skriker förfärligt, och ungefär så här: wāw, wăw, wăw, wăw.

Vandringen längs Knysnafloden erbjuder flere egenheter, som måste förundra en främling. Hela stranden är beströdd eller rättare betäckt af en ofantlig mängd hela trädstammar och grenar, alla utan bark, och mången rot af vidunderlig form. All denna enorma vedmassa skall för flere år tillbaka, vid ett stort flöde, hafva blifvit nedförd af floden. — En annan egenhet erbjuder bergarten. Den består af en temligen lös sandsten, mycket blandad med runda stenar, stora och små, det hela liknande ett murbruk **). Massan är ej hårdare än att, om man emot densamma kastar en sten, flere andra nedfalla, hvilka till en stor del äro jemna och släta, vittnande om vattens inverkan. Flere fotstjocka lager af mera ren sandsten synas äfven. Man ser, på ett par ställen,

---

*) *Haliaëtus vocifer* (Daud.).

**) Sannolikt Nagelfluh.

nästan lodräta väggar af säkert 100 alnars höjd, mången gång med urholkade små hvalf. Flere block ligga äfven på stranden.

Den 13 September.

Den 8 dennes gick jag ut tidigt på morgonen och sköt en hel mängd smärre foglar, hvaribland en för mig ny art*). Litet innan jag hemkom, vandrande efter vanligheten med bössan på axeln, såg jag på gångstigen utanför en liten skog en Blåbock, kommande i fullt språng emot mig. Aldrig tillförene har jag sett detta lilla nätta djur utanför skogarne, hvadan jag, ehuru det var full dager, i första ögonblicket ej visste hvad det kunde vara. Emellertid var bössan snart till ögat, och djuret dödt. Det var den tionde blåbock jag skjutit.

Nu har det regnat nästan oafbrutet i två dagar och nätter, så att en oerhörd vattenmassa har kommit ned. Mitt hus är förskräckligt. På taket är ett fönster, genom hvilket regnet kommer in, och från fönsterna rinna små bäckar, liksom genom eldstaden, af brist på spjell, en här alldeles okänd pjes. Golfvet i sofrummet står som en sjö, och i matrummet har ett stort stycke af rappningen fallit ned; den består af vanlig matjord, här kallad lera. Genom rummen är ett förfärligt drag, — och utanför bygg-

*) Denna har äfven för vetenskapen befunnits vara ny, och blifvit af oss benämnd: *Bradypterus Victorini*. Det är en liten rödbrun fogel, till storlek och utseende snarlik våra *Sylvier*, men med särdeles korta vingar och ovanligt mjuk fjäderbeklädnad. Han uppehåller sig i de tätaste skogsdungar. Jemf. "Zool. Anteckn." i W. A. H. 1858.

ningen står allt under vatten. Postmannen kunde icke komma genom Knysnavadet, emedan vattnet var för högt, och fullt af gamla nedflutna träd. — Ännu har dock regnet ej gjort mig något särdeles obehag, ty jag har haft fullt upp att göra med rensning af frön, hoppackning af insekter, nedpackning af foglar o. s. v., utom uppstoppning af ett par, som jag dessa dagar skjutit från mitt fönster. Aftnarne har jag tillbragt hos Nelson.

Några af foglarna sjunga nu utmärkt vackert, isynnerhet efter solnedgången. Inga vårfoglar äro ännu anlända, mer än svalorna, och af dem blott trenne arter.

Söndag den 24 September.

Den 17 dennes anlände Ladusvalan (*Hir. rustica*).

Den 14, 17, 18 och 19 September: regn; — 20 och 21: ytterst sköna dagar; — 22: varm vind, och på aftonen storm.

Sistnämnde dag sköt jag en rätt vacker Kärrhök (*Circus* *), hvars artnamn är mig obekant. Storleken är mellan slaghökens och sparfhökens. Färgen är svart med vackert gråblå fjäderkanter och vingar; stjerten stor och rund, bandad med svart och hvitt; ögonen höggula. Han uppehåller sig på öppna ställen, hvarest han ständigt ses sväfva nära marken, spejande efter råttor och insekter. Länge har jag förgäfves sökt att komma honom i håll, d. v. s. springa i förväg och ligga i en grästufva eller dylikt, der jag förmodade honom flyga fram.

---

*) *Circus maurus* Temm.

Likasom alla storvingade foglar, föredrager äfven denne att flyga emot vinden. I förgår kom han ned på låglandet bredvid floden, och som jag just var ute för att skjuta några småfoglar, sprang jag dit. Efter långt väntande kom han ändtligen seglande mot den grästufva der jag var dold. Tvänne gånger lade jag till ögat, men båda gångerna klickade bössan, emedan det var fuktigt. En ny knallhatt var snart påsatt, och nu hade jag ånyo att springa i förväg. Jag hann knappast kasta mig ned vid en tufva, innan han kom, och jag sköt honom. Ett enda hagel träffade, hvilket gick genom hjertat.

Fogelägg har jag redan funnit af tvänne arter*); och insekter under de sednare dagarne en hel mängd.

Den 2 Oktober.

Under September har jag stoppat 85 foglar och däggdjur, tagit 8 cranier och skeletter samt omkring 400 insekter, — oaktadt denna månad varit den regnigaste och blåsigaste sedan jag kom hit. — Min hela samling af Sockerfoglar består nu i 58 exemplar af 5 arter.

Ehuru de herrliga Gökarterna ännu icke äro anlända, ser man dock att våren är kommen. Träden få nya löf, men de gamla falla ej af förrän de nya äro utkomna, utom på de europeiska träden, neml. persike-, fikon-, citron- och apelsinträden i trädgårdarne. Några andra europeiska träd har jag

*) Det första fogelboet, tillhörande *Praticola torqvata* (L.), hittades neml. den 16 September; det andra af *Lanius collaris* L. den 22 September.

ej sett. Alla de öfriga äro aldrig nakna, utan alltid grönskande.

Ormarne begynna nu komma fram. Variationen af dem är ofantligt stor, men jag har sista sommaren blott sett några få arter, såsom Trädormen (Boomshlange), hvilken är grönaktig och ofta 2—3 alnar lång, samt, såsom jag sett i Kap, klättrar i träden med en undransvärd färdighet och snabbhet. Somlige påstå att han är giftig, ja så! att hans bett dödar efter ett par timmar, andra åter: att han ej är det ringaste giftig, — och så tror jag, efter hvad jag hade tillfälle att se af ett yngre exemplar, som jag stoppade när jag först kom hit *).

Äfven af Ödlor är här stor variation. Somliga äro ganska vackra, andra besynnerliga, med helt och hållet ormform, och knappt märkbara, tagglika fötter. Några hafva endast fram-, andra endast bakfötter. Dessa bilda öfvergången till vår ormslå, som, om hon hade fötter, skulle i intet afseende afvika från ödlorna.

Scorpioner, somliga af 2—3 tums längd, äro nu ytterst allmänna. Ehuru ganska giftiga, äro de dock föga farliga, dels emedan de uppehålla sig under stenar, i gammal rutten ved o. s. v., dels emedan de äro mycket långsamma i sina rörelser. Endast då vore de farliga, om man skulle rifva bland gammal bark m. m., utan den ringaste uppmärksamhet.

De ohyggligaste af alla äro de stora Spindlarne. I går afton, sedan jag ätit min qvällsvard och kom

*) Intet exemplar af Trädormen är hvarken hemfördt eller beskrifvet.

in i min sängkammare, fann jag der på en ohyflad låda (som utgör mitt bord) en af dessa varelser, afskyvärda åtminstone när de hafva benen utbredda. De sägas vara giftiga, och deras bett förorsaka svullnad, kräkningar och hufvudvärk. De äro ej sällsynta, och af flere arter. Den ofvannämnde, som är brun, förvarar jag i sprit.

Innelyckt följer en teckning af den ofta omnämnda Lori *). Färgerna äro ej för granna. Han är ytterst allmän, så att jag stundom skjutit ett halft dussin på en eller två timmar, och mången gång haft honom till middag.

Om lyckan är mig blid, tänker jag att i December återvända till Georgetown, för att derifrån försöka göra en tur till den ryktbara Cangogrottan. Från George vill jag vidare gå till Mosselbay. Kanske sänder jag mina saker derifrån sjöledes till Kapstaden — utom bössan, skjutväskan och en flugflaska — samt reser sjelf landvägen med postkärran dit, för att som hastigast se denna del af kolonien. Emellertid kan jag ej vara hemma *före* nästa midsommar, och troligen ej före Juli månad.

Brefvet är fullt, hvadan jag blott tillägger att jag mår så väl jag kan önska, och trifves kanske för väl. Några faror har jag ej varit ute för — mer än att en stor orm för ett par dagar sedan rann öfver min fot, men skadade mig icke. — — — —

---

*) Se sid. 40 och titelplanchen.

Nionde Brefwet.

Knysna. Oktober—November.

"Bit mi Frå" = Cuculus capensis. — Tröttsam och dock lönlös jagt. — "En obeskrifligt skön Dufva". — Träden fälla sina gamla löf. — Gyllne Göken skjutes. — En Honingsgök. — Ormvråk med lång tofs på hufvudet. — Underrättelse från Wahlberg. — Skeppsbrott. — En Faraokatt. — Dödt Piggsvin. — Bushlori på ett romantiskt ställe i "Sutherlands bush". — Utgräfning af ett fogelbo. — En liten hvit Häger. — Härmfogelns skicklighet. — En Bushbuck. — "En egen erfarenhet". — Konstrikt fogelbo. — Mitchi. — Storm. — Rykten om Kaffrerna och Fingoës. — "Canariefrön".

Knysna den 7 Oktober 1854.

— — — — — — — — — — —

I går var jag hela dagen uppe i en skog, "*Eric Sutherlands bush*", och sköt. Omkring kl. 5, eller straxt efter soluppgången, begaf jag mig å väg, men som de åtminstone 300 fot höga kullarne måste passeras upp och ned, ankom jag ej dit förrän omkring kl. 7. Bland läten af mången välkänd fogel, hörde jag genast sången af en främling. Följaktligen styrde jag kosan ditåt och fick nöjet att se en

Gólden Cúckoo *) (Gyllne Gök) flyga, skinande af safir. Jag lyckades dock ej skjuta honom den gången.

Kort derefter fick jag höra en s. k. "Beat my Frow" (slå min fru), som jag blott hört en gång förut. Namnet är blandad engelska och holländska. Fogeln liknar ofantligt mycket vår gök, och blott lätet är påfallande olika, varande ett högt hvisslande: "cúc cúc cū" eller "bit mi frå", med sista stafvelsen långt utdragen **).

Under det jag sökte denne i täta snår, satte jag mig ned ett ögonblick, för att höra hvar han var, och såg då en annan fogel — en liten grågrön fuling — sätta sig på en tjock gren i ett resligt träd bredvid mig. Jag egnade honom föga uppmärksamhet, emedan han, sittande bland ris och löf, syntes alldeles lik en af de allmännaste foglarne i skogen (*Icteria olivacea* mihi ***). Straxt derefter hörde jag ett mig välbekant läte, precist som af en art insekt, kallad *Cicada orni*. Förvånad tittade jag upp, och blef ännu mer öfverraskad att det kom från fogeln, hvilken följaktligen måste vara en främling. Som han satt för högt, och dessutom på en tjock gren, kunde jag ej skjuta honom. Slutligen skrämde jag honom med att klappa händerna, och han flög bort

---

*) Se sid. 49.

**) Denne göks artnamn är *Cuculus capensis* Lth. Hans galande läte återgifver Le Vaillant med stafvelserna "cou-a-ach", samt tillägger att de tre tonerna stiga, så att den andra är högre än den första, och den tredje en hel octav högre än den andra. Jemf. "Zool. Anteckn." i W. A. H. 1858 under *Cuculus capensis* och *Cossypha bicolor*.

***) Se sid. 78.

till ett annat träd. Timtals förföljde jag honom, många gånger hela halftimman tittande efter honom, der han satt dold af löfven, men aldrig lyckades jag få se honom, förrän just som han flög. Han var så skygg, att han alldeles tröttade ut mig, utan att jag kunde få honom.

Omkring kl. 4 på eftermiddagen återvände jag öfver kullarne hem, och satte mig att svalkas i den från hafvet inkommande brisen, då jag hörde en annan ny fogel skrika. Hans läte var ett "pop-pop-pop-poppoppoppoppop", likt härfogelns hemma. Nu gick jag ned igen, och efter mycket varsamt krypande kom jag *till* stället, der jag hoppades bland löfven få se en högkammad *Upupa* *), men först efter långt sökande upptäckte jag en hvit och brun fogel. Afståndet var åtminstone 40 alnar, men jag lade till ögat, ty jag hade väl laddadt — d. v. s. med omsorg, och ej mycket, neml. blott några fina hagel. Fogeln föll ned och befanns vara en obeskrifligt skön Dufva **), men med sönderskjutet hufvud, således oduglig för min samling. Hon var stor som en klöddra (*Turdus musicus* L.), ofvan bronzbrun med två blåskiftande fläckar på vingen, under snöhvit; med ett ord: en af de herrligaste små foglar jag sett. Hon skall vara allmän under sommaren. — Nu återvände jag hem, utan en enda fogel.

En "Bit mi Frå" sköt jag i dag på morgonen från ett långt håll, men enligt *min tur:* två hagel i

*) Ingen fogel af detta slägte har Victorin hvarken hemfört eller beskrifvit, — blott uppgifvit att arten (troligen *Upupa minor*) var gemensam för Knysna och det sedermera besökta Karroo.

**) *Columba chalcospilos* Wagl.

hufvudet, intet i kroppen, det tredje hade afskurit de flesta pennorna på ena vingen; följaktligen oduglig.

Träden i skogarna fälla nu allmänt sina löf, efter de nyas framkomst. — Jag önskar att regnet ville upphöra; det förstör min dyrbara tid.

Den 12 Oktober.

Återigen fattar jag pennan, för att fördrifva en långsam tid. Det började nemligen i går eftermiddag att regna och fortfar ännu. Dock hoppas jag godt väder i morgon.

Trenne gånger sedan den 7 dennes har jag varit öfver till samma skog, jagande samma fogel, då omtalad såsom särdeles skygg. Ännu har jag ej lyckats skjuta honom; men ehuru han förstör en god del tid, ej lemnande mig tillfälle att skjuta andra foglar, gifver jag ändå ej upp, förrän jag fått honom, om jag också skulle förstöra ännu fyra dagar, ja! en hel vecka, — ty jag är öfvertygad att han, ehuru ful och oansenlig, dock såsom sällsynt är god.

Tidigt i går morgse, innan jag började jaga min okände fogel, som sjunger hela dagen, hade jag den stora glädjen att få skjuta ett exemplar af skogarnes ädelsten, neml. en Gyllne Gök, hvaraf beskrifning förut är lemnad. Allt hvad jag skjutit af vackra foglar försvinner som en rök vid jemförelsen med denna herrliga lilla fogel. Hans gröna färg är så klar, att den i vissa dagrar bokstafligen pinar ögat. Jag undrar minsann ej att han betalas med 10, stundom 15 rdr.

Den 18 Oktober.

I förgår, den 16, var här ovanligt hett. En tjock dimma efterlemnade den grannaste morgon, men på förmiddagen kom en förfärlig s. k. Karroo-vind eller ökenvind. Han blåste rigtigt het. Jag skulle vilja uppskatta värmen i skuggan till 32—33 grader Celsii, men den kändes hetare genom den torkande egenskapen hos denna obehagliga vind. Någon giftig egenskap har den dock icke. — Länge förföljde jag den besynnerlige fogeln i Sutherlands bush. Ändtligen, alldeles uppbränd af hettan, fick jag sigte på honom, men hållet var långt. Jag slog i snäpphagel (n:o 2, svensk räkning), sköt af bägge piporna på en gång, och fogeln föll ned. Det befanns vara en Honingsgök (Hóneybird, *Indicator* *), *Cuculus indicator* L.). Han är här ganska sällsynt, och har erhållit sina namn från vanan att uppehålla sig nära ett bi-bo, hvarigenom han tillkännagifver hvarest honing är att erhålla. Han är rätt ful, och enligt min tur illa skjuten: tre hagel i *hufvudet* och *intet enda* i kroppen.

Under det att jag i går satt vid roten af ett resligt gulvedsträd och väntade på en hona af gyllne göken, hade jag det nöjet att se tvänne herrliga *gamla* hafsörnar inflyga i ett näste helt nära bredvid. Emedan jag ej hade några grofva hagel på mig, kunde jag ej försöka skjuta dessa stora och särdeles seglifvade foglar; men icke förthy hoppas jag innan kort kunna döda den ena af dem, om ej båda.

---

*) *Indicator variegatus* Less. gröngrå, svagt fläckig, och af en lärkas storlek.

Fogelns utseende har jag förut beskrifvit *). Hans ägg äro oåtkomliga, ty ingen mensklig varelse kan klättra upp på den raka, grenlösa stammen, som är kanske 5 fot i diameter och omkring 50 fot hög.

Emedan jag först omkring kl. 3 på eftermiddagen kom hem, hann jag ej stoppa upp mer än göken, hindrad genom ankomsten af ett skepp, hvilket här är något rätt sällsynt, och ståtligt att skåda, emedan det måste bland skummande bränningar segla in genom den trånga mynningen. — På aftonen gjorde jag besök hos pastor Andrews, och hade der nöjet göra bekantskap med archidiaconen i George, Velby, som är en både mycket bildad och högt ansedd man. (Archidiacon lärer vara någonting mer än kontraktsprost hemma, eller nästa man under biskopen.) Han har flere år vistats i Indien, besökt Himalaya och äfven varit i Kanada. Förutom det nöje hans conversation skänkte, väntar jag mig nytta af honom, när jag kommer till George, för att bese Cangogrottan. Han bor nemligen i ofvannämde stad.

I dag sköt jag en ganska vacker Ormvråk **). Han har storleken af vår svenska, och samma färg, men med fjädrade ben och en 5 tum hög tofs af långa för vinden fladdrande fjädrar på hufvudet, samt stora, gula sköna ögon. Jag har stoppat honom på eftermiddagen.

Från Wahlberg har underrättelse anländt. Han hade haft svåra motgångar. Tre af hans tjenstehjon hade nattetid på en sandslätt rymt från honom, lem-

---

*) Sid. 97.

**) *Spizaëtus occipitalis* (Daud.).

nande honom ensam med en svensk tjenare och kusken. Också hade han ej fått tillräckligt antal oxar, med anledning af krig mellan de olika infödingsstammarne. Han hade besökt slagtfältet, hvilket skall hafva haft ett högst ohyggligt utseende.

Medan jag är på kapitlet om "ohyggligheter", kan jag nämna att ett förfärligt skeppsbrott timade i Algoabay här på kusten för ungefär fjorton dagar sedan. Ett större engelskt fartyg, destineradt på Indien och förande soldater, kom på grund, i sigte af en liten stad, hvars invånare ej kunde rädda mer än 2 eller 3 qvinnor, ett barn och några få män. Något öfver 100 män, 20 qvinnor och 24 barn drunknade. En hit anländ kapten var ögonvittne, och säger att det var den rysligaste scen han bevittnat. Platsen är högst osäker, såsom utsatt för sydvestvindarne med hafvets all hiskliga dyning. — Kapstadens redd är bättre under sommaren, men deremot högst svår under vintern, Mars—Augusti. Åtskilliga olyckor hafva inträffat denna vinter, och för några år sedan lära 15—20 skepp blifvit drifna i land *på en enda natt!* Också besökes Taffelviken denna årstid föga, utom af paketbåtarna, som reguliert hvarje månad anlöpa. Fartyg, destinerade till Kap, anlända vanligen i November—Februari, och vid samma tid passerar en god del ostindiefarare. De, som deremot *nu* under vintern skola gå omkring Goda Hoppsudden, anlöpa vanligen S:t Helena eller numera kanske oftare ej alls någon hamn mellan Ostindien och Europa.

Den 31 Oktober.

Emedan det regnade hela gårdagen och i dag på morgonen, samt nu på eftermiddagen blåser för-

färligt, fattar jag pennan för att — efter förfärdigandet af ett par damasker, i stället för mina gamla — fortsätta min skrifvelse.

Den 20 dennes sköt jag ett vackert exemplar af Grå ”Moushounden” *). Han låg ibland småbuskar tätt vid en skog, förmodligen lurande på något rof. — Vid Saltriver hittade jag, den 23, ett dödt Piggsvin (*Hystrix capensis*), och, ehuru djuret luktade afskyvärdt, tog jag dock af hufvudet och rengjorde det för min samling.

Min första Bushlori (*Trogon narina*) sköt jag i Sutherlandsbush den 24 dennes. Han är så stor som en kaja, ofvan skönt grön, under klart turkiskt röd. Ehuru fogeln har ful skapnad, är han icke desto mindre en bland de herrligaste man kan se; och dertill nu, då de locka hvarandra, ytterst angenäm att skjuta. De uppehålla sig nemligen helst på täta ställen i skogarne, hvarest en liten bäck slingrar sig fram mellan branta bergväggar. Der hör man dem högt hvissla: hu-hu, hu-hu, hu-hu. Nu går man deråt, och söker sig ett behagligt ställe nära den sorlande bäcken. Emellan branta stränder, öfverväxta med unga, höga träd, bildar denne här ett 7—8 fot högt vattenfall öfver en klippa ned i en liten bassin. Der är en liten ö, på hvilken några vackra träd växa, och vid roten af ett jättelikt gulvedsträd slår man sig ned, samt begynner locka, dold af sköna, 2—3 alnar höga ormbunkar. Efter en stund ser man foglarne komma, men ej nog nära;

---

*) *Herpestes ichnevmon* L., den från Egypten kände Faraokatten eller Mangusten. (Jemf. sid. 75).

man sitter stilla och fortfar att locka Slutligen äro de tillräckligt nära, och man skjuter honan. Hennes make försvinner. Man torkar blodet från den skjutna, inlägger henne omsorgsfullt i sin väska, och efter en halftimmas eller mindre lockning fälles äfven den präktige hannen. Jag har skjutit flere. De äro ytterst svåra att stoppa, i anseende till rikedomen på fjädrar och skinnets skörhet.

En dag hade jag upptäckt att en "Kingsfisher" *) (Isfogel) hade sitt bo i strandbanken vid Saltriver, och den 25 Oktober beslöt jag att gräfva ut äggen. Det tog mycken både tid och möda, emedan boet befanns vara öfver 4 fot djupt; men jag blef också belönad med 7 vackert hvita ägg. — Sedan sköt jag en liten *hvit* Häger **), stor som en spof, med långa fjädrar i nacken, och särdeles vacker. Han är allmän, men ytterst skygg.

Den 26 Oktober försökte jag att i Sutherlandsbush få en Gyllne Gök, men var icke i stånd att få se fogeln. En gång lockade en Härmfogel ***) precist som hannen, och först när jag såg fogeln kunde jag säga att det icke var gyllne göken. Härmfogeln är verkligen rätt skicklig att efterapa andra foglars toner. Så t. ex. har jag dessutom hört honom locka som Vindspolen (*Numenius arqvata*), som

---

*) *Ceryle rudis* (L.), hvit- och svartbrokig, något mindre än Gröna Hackspetten.

**) *Ardea garzetta* L.

***) *Cossypha bicolor* (Sparrm.), en sångfogel, nästan så stor som en trast, men färgad ungefär som en rödstjert. Om anledningen till att Le Vaillant gifvit honom namnet "Reclameur", se "Zool. Anteckn." i W. A. H. 1858.

"Beat my Frow" och, om jag icke misstager mig, äfven som Nattblackan. Också kallas han af engelsmännen Mockingbird (härmfogel), samt af holländska kolonisterna "Geele Jan Fredrik".

Lördagen, den 28, var mig en särdeles angenäm dag. När jag, sittande under ett stort träd i Sutherlands bush, höll på att äta min frukost — smör och bröd — såg jag en örn flyga in i sitt näste, men hade ej laddadt att skjuta honom. Sedan gick jag längs bäcken, och just som jag med ett blad af *Calla æthiopica* drack litet vatten, reste sig några steg ifrån mig en Bushbuck (*Tragelaphus sylvatica* Sparrm.) med präktiga, lyrformiga horn, men ej heller denne kunde jag skjuta, emedan jag ej hade laddadt med annat än dust. Denna antilopart är en god fångst, emedan han är värd närmare 5 £ st., eller nära 90 rdr. Deremot sköt jag en hanne och en hona af Gyllne Göken, och *i ett skott* tvänne Bushloris, af hvilka jag dock endast fann honan.

Här är nu lifligare än vanligt, emedan tvänne fartyg ligga och lasta timmer för Kapstaden.

Den 2 November.

I går gjorde jag en egen erfarenhet. Efter mörkrets inbrott gick jag upp till Nelson, för att dricka thé, hvarefter vi i hans bod emottogo besättningen från det ena fartyget. Deribland var äfven en svensk sjöman. Han hälsade och tilltalade mig på svenska, men huru flat blef jag ej, då jag fann mig oförmögen att tala mitt eget modersmål. Det var icke orden som fattades mig, men tungan var alldeles olämp-

lig att prononcera det språk, som jag öfver 20 år begagnat, och nu lemnat endast 8 månader. Att skrifva det har ingen svårighet, men — så underligt! jag var alldeles ur stånd att tala det. Om Söndag lofvade han besöka mig, och jag hoppas att en timma eller två skall blifva nog att vänja mig prata svenska igen.

I dag har jag varit ute hela dagen från kl. 6 till 6, men endast fått en allmän fogel, samt sett ett det täckaste lilla fogelbo man kan tänka sig. Det var bygdt i en tufva af gräs och geraniestjelkar, och formen oval med ett hål nära öfre ändan för fogeln att krypa ut och in. Utsidan var i ordets egentliga bemärkelse knuten af grässtrån, och insidan fodrad med bomull af någon växt *).

Äfvenså hade jag nöjet att höra en temligen sällsynt och för mig ny gökart, kallad Mitchi **), efter sitt hvisslande läte: mitchi, mitchi, mitchi. Jag hade hört detta beskrifvas, och igenkände det genast. Fogeln, stor som en stare, är särdeles täck, bronzbrun och hvit, enligt uppstoppade exemplar. Efter omkring två timmars jagt fick jag ånyo höra honom hvissla. Om de ej sjunga, dessa små foglar, finner man dem ej. Mer än en half timma kröp jag genom de taggiga buskarne, innan jag kunde

*) Boet tillhörde *Drymoeca macroura* (Gm.). Äfven Le Vaillant beskrifver i "Oiseaux d'Afrique" denne fogels näste, och meddelar på pl. 129 dess utseende. Han säger sig hafva sett det utvändigt beklädt med bomull, hvaraf det var hvitt som snö.

**) *Cuculus klaasi* Vieill.

upptäcka honom bland löfven och slingerväxterna i ett stort träd. Jag sköt honom död på stället, men han föll på en gren, öfverväxt af en lummig vinranka, och ett halft dussin skott från min bössa förmådde icke att hjelpa ned honom. — Alldeles uttröttad kom jag vid solnedgången hem, med blott *en* fogel, tvänne ägg och 4 insekter.

Just som jag hade skrifvit ofvanstående, kom mr John Rex in, och gaf mig ej mindre än tvänne hannar och en hona af Gyllne Göken, en hanne och en hona af ofvannämnde i dag fäfängt jagade Mitchi, samt en Honingsgök (*Indicator*) *), som jag fann vara en annan art än den jag förut skjutit, — hvilket gladde mig högligen.

Den 8 November.

Hela dagen har det varit åska, och ibland knallar, hårda nog. Efter solens nedgång började det blåsa en förfärlig sydost, den värsta storm jag någonsin hört. Detta tillsammans med regnet, hvilket icke var ymnigt, hoppas jag dock skall rensa luften, som nu en lång tid varit mycket qvaf och obehaglig.

Här gå några rykten rörande Kaffrerna. Man säger att en af deras chefer har gift sig med en fingoësflicka; hvilket anses vara ett dåligt tecken. Fingoës **) voro fordom — som man sagt mig — en kaffrerna underdånig stam, och aktades af dem, så nyligen som i sista kafferkriget, icke bättre än boskap eller hundar. På engelsmännens sida voro de dock det bästa folket. Nu fruktar man att de skola

*) *Indicator minor* Vieill.

**) Jemför sid. 59.

förena sig med kaffrerna. Åtskilliga röfverier och äfven mord lära nyligen hafva egt rum på gränserna, och fingoës skola i massa hafva lemnat kolonien. För denna vore det desto värre om krig nu skulle bryta ut, som en stor del af trupperna är tagen till England och kolonien sjelf måste betala kostnaderna. — Nyligen hörde jag huru krut kan finna sin väg upp i landet, utan styrelsens tillåtelse. Det har nemligen fordom, under namn af "Canariefrön", blifvit i vanliga mjölsäckar hitskeppadt. — — — — —

Tionde Brefwet.

Knysna—Georgetown.

Långvarigt regn. — En Puffadder dödas. — Sädesväxternas såningstid ach skörd. — Ridt till flodmynningen. — Gräsbockunge. — Åskan olik den i Sverige. — Middagsbjudning och omkullkörning. — En vacker skogsdufva. — En större grotta. — "A. ger mig i kyrkan några slängar". — Förf:s vertebratsamling. — Betraktelser. — Återresan från Knysna. — Groonflee. — Regn. — Fogelsång. — Woodville. — Tolf par oxar för vagnen i Kaimansgat. — Georgetown. — "Johan". icke "John". — En holländsk Gudstjenst. — Stadens läge är osundt. — Grogg. — Lungröta hos hornboskapen, och försökta botemedel.

Knysna den 14 November 1854.

— — — — — — — — — — —

Sedan den 2 dennes har det regnat nästan dagligen, hvilket denna årstid lärer vara ganska ovanligt.

I Fredags, den 10, just som jag hade min middag, inkom en karl, alldeles andtruten, och berättade att han hade sett en förfärligt stor orm i trädgården, hvarföre jag skyndade ned, försedd med ett

snöre. Ormen befanns vara en s. k. Puffadder *) och låg uppkrupen bland något ris. Med tillhjelp af mitt snöre, fästadt på en käpp, snärjde jag honom, gaf honom en dosis tuggtobak, och bar honom in. Han var väl blott 1 aln och 8 tum lång, men 7½ tum i omkrets, der han var tjockast, och hade, helst med öppnadt gap, ett förskräckande utseende, ty huggtänderna voro helt nära en half tum långa. Färgen är gulbrun med svarta teckningar. Han är ytterst giftig, men lärer vara långsam i sina rörelser; denne åtminstone syntes nära död, förmodligen njutande matsmältningens behag, efter uppätandet af en stor råtta. Bettet skall inom en timma kunna döda en menniska, om icke såret genast blir väl skött.

I dag är här skördedag. Rågen i trädgården — Nelsons enda åkerbruk — är mogen. Skördesättet är olika mot hemma. Endast karlar användas, och de afskära säden med knifvar, i form och storlek fullkomligt lika våra löfhackor hemma. Afskuren, lemnas den liggande i rader att torka på stubben. Sedermera bindes den upp, lägges på en hård lerbotten, och tröskas antingen med slaga eller genom att drifva boskap deröfver. Rost har nästan förstört hela rågskörden. Deremot står hvetet här särdeles frodigt; det räcker mig öfver öronen. — Någon bestämd såningstid gifves knappast. Jag har nu i dessa dagar sett både hvete och råg såväl nysådd och halfväxt, som fullmogen. — Rågen gifves merendels åt svinen. Hvetet begagnas nästan uteslutande till bröd. Den fattigare klassens hufvud-

---

*) Se sid. 82.

föda utgöres af bröd, ris och majs, i förening med pumpor.

Den 20 November.

I sällskap med mr John Rex red jag i förgår först till ”New Place” — hvarest jag hade nöjet att se hans gamla moder, en negrinna, i hennes eget hem — sedan till flodmynningen, som verkligen är praktfull. På denna sida reser sig en klippa lodrätt, åtminstone 350 fot öfver hafvet. På den andra äro klipporna icke alldeles så branta, men mycket vackra, här och der öfverväxta med krypbuskar. Bergarten ligger i lager, starkt sluttande åt hafvet. Der finnas också två små grottor och en naturlig bro. Nedanför brusar den eviga sjön emot några skrofliga klippor. Ofvanpå spetsen af den förstnämnda, der vi voro, är ett gammalt kastell. På sjelfva kanten, der den trånga mynningen synes alldeles under fötterna, är den ståtligaste utsigt öfver hafvet, bassinen, Knysnabyen, o. s. v. ända till den blåa bergskedjan. — När vi återvände från den herrliga platsen, fick mr Rex se en mycket ung Gräsbock *), som låg och sof på gångstigen. Rex hoppade af hästen, sprang dit, och slog det lilla djuret i hufvudet med bössan; men detta sprang upp, fick ett dustskott efter sig, och greps genast af hundarna, som vi medförde. I nästa ögonblick sågo vi på afstånd modren springa bort.

Ett par dagar har här varit ovanligt hett och qvaft. I går afton var den förfärligaste åska jag

---

*) *Calotragus melanotis*. (Afz.). Se sid. 53.

någonsin hört, och när jag skrifver dessa rader går hon ganska skarpt. Bullret är till en viss grad olika med det man hör hos oss, och blixtarne gå icke vinkligt, i zigzag, utan rakare, endast i små krokar. Det är nu middag, men, i anseende till den mulna himlen, en partiel solförmörkelse och den starka hettan, är det både mörkt och obehagligt. — Mera en annan gång; det är för hett att skrifva.

Den 30 November.

Den 21 dennes hade jag ett äfventyr, hvilket dock aflöpte lyckligt nog. Jag var nemligen på en middagsbjudning hos mr John Rex, med Nelson, två främlingar och husets begge damer, fru Rex och hennes syster. Derefter proponerade Nelson att vi skulle åka ut, och som ingen hade något att invända deremot, gingo vi till hans hus. Åkdonet var en med två hästar förspänd, klumpig och fjederlös kärra (på två hjul) med två säten. Här satte vi oss upp: Nelson, som körde, de två främlingarne och undertecknad. Huru han körde vet jag icke, men hästarne rände in i ett busksnår, och blefvo stående med hufvudena i det taggiga riset. Med litet hjelp fingo vi dem ut igen, och under ett hjertligt skratt åkte vi ner till mr Rex och drucko kaffe. Nu skulle resan fortsättas, men knappt hade vi kört i väg, förrän kärran kom på sidan om den fasligt dåliga vägen, stjälpte omkull, och vi kastades ur. Nelson blef liggande alldeles sanslös, med ansigtet emot marken Han var illa sårad, hade en djup skråma öfver ögat, hål på kinden och ena benet — samt alla kläderna

i trasor. De bägge andra voro nästan oskadade. Jag stötte min högra skuldra, väl ej farligt, men det var dock obehagligt, ty det har under flere dagar hindrat mig från att gå ut och skjuta.

Den 26 November fick jag en s. k. "Bushdove" (skogsdufva *), en särdeles vacker fogel af en stor hemdufvas storlek, och blåbrun med hvita, runda fläckar, strödda likt snöflingor på rygg, vingar och bröst. Näbb och fötter äro gula.

Mr John Rex hade lofvat att en dag visa mig en grotta, som skulle ligga vid "the Drift", några fjerdingsväg härifrån. I förgår redo vi dit. Vägen gick öfver kullarne, och ett ställe erbjöd den mest lysande utsigt man kan tänka sig öfver den slingrande Knysnafloden, hafvet o. s. v. Vi lemnade våra hästar i en småskog, och efter en tröttsam vandring genom densamma anlände vi till grottan. Ingången var så låg, att vi icke kunde komma fram annat än krypande på händer och fötter. Redan vid de första alnarne förlorar man hvarje skymt af dager, som vi sökte ersätta med ett ljus. Snart höjde sig taket, och vi kommo in i ett rum, kanske 20 alnar i fyrkant och 5—6 högt. Här fanns en stor mängd flädermöss, hvaraf jag dödade ett par stycken **). Hela grottan, omfattande tvänne rum, går blott 50—75 alnar in i berget. Droppsten finnes der icke. Att taket ej är mycket tjockt, kan man se af de växtrötter, som på många ställen nedhänga. Det utgöres af samma lösa sandsten, som

*) *Columba arqvatrix* Temm.

**) *Rhinolophus capensis* Licht.

är allmän i klipporna häromkring, och som jag förut omtalat *). Väggarne och golfvet bestå delvis af olika sorter lera: en ljus, en mera rödaktig, samt en mer eller mindre svart och hård. De två sednare innehålla diverse växtämnen, och i den svarta, hvaraf jag tog några bitar, fann jag aftryck af ormbunkar, m. m.

I Söndags hörde jag i kyrkan en predikan, hvari jag fick påskrifvet såsom sabbathsbrytare; till exempel: "en man, så sysselsatt med vetenskapligt arbete, att han icke har tid att besöka kyrkan. Och likväl! huru mycket hedrar honom icke mången för hans vetande", o. s. v. Emedan jag på tre Söndagar icke varit i kyrkan **), tog jag orden såsom ämnade åt mig, helst som här alldeles icke finnes *någon* som kan kallas "vetenskapsman". Likväl äro Andrews — predikanten — och jag goda vänner, och han har lofvat att skrifva till mig i Sverige.

Knysna den 1 December.

I morgon tänker jag att afresa härifrån. Det är sagdt att forvagnen skall gå på aftonen. Jag hade Nelsons löfte att i dag på morgonen få en af hans hästar, för att komma ut och skjuta för sista gången, — och försöka få en Bushlori. Huru ledsen blef jag icke när jag fann att det regnade, och jag följaktligen icke kunde gå ut. Regnet har fortfarit hela dagen.

---

*) Se sid. 97.

**) Victorins Dagbok visar, att han de flesta Söndagarne sedan medlet af Maj bevistat Gudstjensten i Knysna kyrka.

För sista gången nu, och efter all sannolikhet i hela mitt lif, sitter jag i ett hus vid Knysna. Sedan min ankomst hit hafva 8½ månader förflutit. Min samling af foglar, däggdjur, cranier och skeletter har växt från 117 till 604, eller med 487 nummror. Detta är visserligen ganska litet, men det bör tagas i betraktande, att af detta antal endast få (kanske ett dussin) äro skjutna af annan hand och bössa än min egen, och att endast en — en sparfhök *) — är köpt uppstoppad. Vidare bör afses, att när jag i Mars anlände, voro foglarne i dålig drägt, gökar funnos icke, bushloris lockade icke, o. s. v. — och när den sena våren slutligen kom, inträffade en ovanligt regnig väderlek, som varade hela vårtiden. Ändtligen att min utrustning icke tillåtit mig excursioner annat än till fots.

Boskapspesten anställer stor förödelse i grannskapet; den är nu så nära som på denna sidan Georgetown. Skulle den komma hit, så vete Gud huru det går med Knysna, då allt arbete är inskränkt till skogsafverkan. Stället, ehuru kanske det vackraste i hela kolonien, är likväl ganska fattigt, och i stället för att tillväxa, går det hastigt tillbaka.

Men — nu skrider klockan emot gasttimman, eller 12, så att det kan vara tid att gå till sängs, och sofva sista gången i Knysna.

Groonflee, Måndag den 4 December.

I förgår, den 2 dennes, sedan jag ännu en gång tillbragt några angenäma timmar hos Andrews, och

*) *Nisus fringillarius* var.

sagt farväl åt de flesta bekanta, *lemnade jag Knysna* på aftonen.

Jag hade för 2 £ st. hyrt plats i en vagn, lastad med 30 bräder och mina lådor. Åtta par oxar voro förspända. Vi färdades blott ¼ mil innan vi spände ifrån, och utbredde våra täcken under vagnen, i brist på tält. Mitt sällskap utgjordes af en hottentott (vid namn Yankee) och två negerpojkar (Abraham och Uithaaler), af hvilka endast hottentotten kunde tala något engelska.

När solen i går gick upp, tog jag min bössa och gick i förväg. Vid Knysnafloden, der den närmaste skogen var belägen, hörde jag åtskilliga foglar af värde; men som de, till min stora harm, sutto på andra sidan, kunde jag icke skjuta någon. Omkring kl. 8 hörde jag smällarne af den ofantliga piskan och mötte vagnen. Man gick genom floden på ett grundt ställe, spände ifrån, kokade kaffe, o. s. v. Under tiden sprang jag upp till Danell på Westford, att taga afsked af honom. Klockan 9 begynte vi åter vårt tåg. Nu började det att regna. Omkring kl. 4 på eftermiddagen spände vi från här vid *Groonflee*, och gjorde upp eld, hvarvid vi torkade våra kläder, så fort regnet blötte ned oss. Efter midnatt var jag ungefär halftorr och ganska sömnig, hvadan jag under vagnen beredde mitt läger, bestående af en säck som madrass och en träklubb som kudde. Regnet fortfor, men vagnen skyddade något.

Tidigt i morgse hälsades jag af sången från hundratals foglar. Aldrig har jag hört en sådan musik! Men när jag sednare stack ut hufvudet från mitt gömställe, blef jag ganska nedslagen att finna

luften ännu hafva samma sorgliga utseende. Icke en enda gök kunde jag höra i denna sköna skog, så väl känd för sin rikedom på sådana af flera arter. Rätt ruskig steg jag upp. Klockan 5—6 började det åter regna; men en blå fläck vid horizonten ger oss hopp, att himlen snart har gråtit öfver. Platsen, der vi ha urspändt, just i skogsbrynet, är ganska vacker. Vår eld är tänd i ändan på ett ihåligt gulvedsträd, dit vi turvis taga vår tillflygt.

Georgetown den 7 December.

Vid afresan från Groonflee, den 4 dennes, tog jag min bössa och gick i förväg, för att bli varm. Derunder sköt jag en Honingsgök *). Det klarnade upp och började blåsa, hvadan vi snart voro torra. Vägen fortsattes helt sakta och makligt till *Woodville,* något mer än halfvägs till George. Här hade vi att vänta omkr. 6 timmar på en vagn från George, som skulle föra en holländsk prest till Knysna. Som det var en varm, angenäm dag, gick tiden trefligt nog, med omvexlande tupplurar och tobaksrökning. Ändtligen omkring kl. 3 på eftermiddagen anlände den väntade vagnen, som vände om, hvarefter vi hade den i sällskap. Vägen blef ytterst svår: backe upp och backe ned, muddhål, m. m. Här sköt jag en fogel, som oxdrifvaren kallade "Kivitt" **). — De största floderna, som passeras, äro *Ton* och *Kaimans-*

*) *Indicator variegatus* Less.

**) *Charadrius coronatus* Lth., en vadare, som till kroppen är så stor som en beckasin, men med längre ben. Hufvudet är ofvan svart, omgifvet af ett aflångt hvitt band eller ring, hvarå det latinska namnet *coronatus* antyder. I öfrigt är fogeln ofvan grå, under hvit.

river. Den förra är belägen djupt ned, hvadan vägen der är orimligt besvärlig. Om *Kaimansgat* har jag förut i ett bref gifvit beskrifning*). Oxarne voro uttröttade, så att, när vi väl voro nedkomne på botten af ravinen, spändes *12 par* för den ena vagnen, att draga honom upp till den motsatta höjden, hvarefter 8 par åter nedsändes och sattes för den andra, och således blef äfven denne uppdragen af 12 par oxar. Under denna tid satt jag ofvanpå höjden och åsåg arbetet, samt passade på tillfället att i hast taga en teckning af det sköna stället. Piskans klatschar dånade likt skott, hundrafaldt genljudande emot klippväggarne. En annan liten flod, just nedanför vadet utfallande i den stora, bildar ett vattenfall af 10—15 alnars höjd, mellan mer än hundra alnar höga perpendiculära klippmassor. Hafvets dofva dunder, vattenfallet och folkets skrik göra passerandet af detta ställe värdt några dagars oangenäm resa. Uppkomne, spändes oxarne ifrån, och vi hade några minuters samspråk. — Under tiden gick månen upp, och vi fortsatte vår väg, hvilken nu var ganska god, samt anlände vid midnattstiden till *George.*

Söndag den 10 December.

De få dagar jag tillbringat här hafva varit rätt trefliga. Jag har vunnit inträde i flere hyggliga och bildade familjer, så väl engelska som holländska, och der haft många angenäma timmar. — Då jag en dag var uppe hos magistraten för att få tillåtelse att köpa ammunition, blef jag ej litet förvånad att man sade mitt namn rätteligen vara "Johan", i stället för "John",

*) Se sid. 42.

som jag uppgifvit. Frågande huru man kunde känna detta, erfor jag att den magistratsperson, som jag vändt mig till, hette Gustaf Aspeling, och att hans farfar varit svensk. En annan ung man var också på samma sätt af svensk härkomst.

När det i dag ringde andra gången i holländska kyrkans torn gick jag dit. En på länge icke erfaren känsla gick igenom både kropp och själ, när orgeln, vid mitt inträde, föll in med sina djupa och fulla toner, i samma takt som den hemma brukliga. Kyrkan, rätt vacker, hvitmenad och mycket ljus, är hvad man hemma kallar en korskyrka. Orgeln är belägen öfver ingången, men icke synlig. Predikstolen, ett präktigt arbete af stinkwood, och bland de vackraste jag sett, står midt i choret, omgifven af en omkr. 3 fot hög halfcirkelformig vägg af stinkwood, liknande en "altardisk", men något altare kunde jag ej upptäcka. Bänkarne äro af poleradt trä. Sången är densamma som hemma. Ehuru jag ej förstår holländska tillräckligt att följa med Gudstjensten, fann jag dock deltagandet deri särdeles angenämt. Den liknar mera vår än den engelska, ehuru olik bägge. När den slutade, uppbars kollekten vid ingången med håfvar, lika dem som brukas hos oss.

För att fördrifva tiden innan jag kan gå ned till Kapstaden, ämnar jag om ett par dagar begifva mig upp till *Elefantfloden*. Der finnas dock inga elefanter mera.

Georgetown den 12 December.

Jag har nu gått igenom hela staden, för att få krut; men, med anledning af regeringens förordningar, ej kunnat erhålla ett enda korn. — I dag är

vädret ganska vackert, ehuru lugnt och mycket varmt. Jag har i trädgården här fångat några insekter af arter, som jag förut aldrig sett.

I går var jag ute och tecknade en vue af staden. Den ligger 800 fot öfver hafsytan, men likväl är dess läge mycket ohelsosamt, emedan de kringliggande fälten äro låga samt fuktiga och dimmiga. Det bruna vattnet har jag förr omnämnt. Gud vet huru damerna kunna dricka det, då seder och bruk icke tillåta det täcka könet att begagna bränvin, grogg och gin, som männerna förtära så mycket; men jag tror att man dricker thé i stället för vatten. Grogg är en otäck sak här i kolonien; från gentlemannen ner till arbetaren är det i nästan dagligt bruk.

Lungrötan har gjort stor förödelse bland oxar och kor i George och dess grannskap. En af mina bekanta har ensam förlorat öfver 40 nöt. Att med vaccin af de ruttnade lungorna skydda den friska boskapen har förgäfves blifvit försökt. Det vanliga stället att anbringa sådan har varit på svansen, men på en gång har giftet spridt sig uppåt bäckenet och djuret dött. Vid ett annat tillfälle har man, medelst en hank genom huden på strupen, renat lungorna från det ruttna, flytande ämnet, och djuret tillfrisknat. Enligt lagarne skall den döda boskapen genast nedgräfvas, utan att hvarken hud eller något annat får tagas; men det sednare stadgandet lärer dock sällan efterföljas.

— — — — — — — —

Elfte Brefwet.

Resa till Elefantfloden i Karroo.

Blanco. — Fogel dödad med en smällpiska. — Vägen genom Montagûes pass. — Macassar-river. — "Arbete på landsvägarne" i stället för "vatten och bröd". — En ny syn. — Langekloofsriver. — Vild Struts. — "Landet är här alldeles olika med hvad jag förut sett". — Kamanassiiriver. — Landtgårdar. — Elefantriver. — Van Oudts Horn. — Boers. — Julen. — Roodeval. — Acaciaträd. — Jordmånen är röd. — Frukt. — Oerhörd värme. — Förf. illamående. — Cuculus auratus, samt andra foglar och djur. — Nyårsdagen. — Vattenledningar från Elefantfloden. — Rika koppargrufvor i Namaqvalandet. — Oxvagnar på parad. — Foglar och Amfibier. — Gamar. — Fiske. — En begrafning. — Kapkoloniens tillstånd. — Gästfrihet. — Zeekoegat. — Otrefligt nattläger och sängkamrat. — "Skräpkammare".

Van Oudts Horn, Juldagen 1854.

Emedan det icke ville lyckas mig att i George få någon lägenhet till Karroo, reste jag slutligen den 19 December till *Blanco,* en poststation, belägen omkring ½ sv. mil från staden, — i hopp att der lyckas bättre. — Under ditresan satt vid vägen en lärka, af en för mig hittills okänd art. Pojken hoppade af vagnen, klatschade till, och fogeln låg död på marken.

Den 20, tidigt på morgonen, var jag ute med bössan, men sköt blott en svala och en annan fogel, kallad "Scorpioneater" *). Knappt hade jag tagit upp den sednare, förrän en forvagn ankom, och när jag på min fråga fick till svar att mannen, en boer, ämnade sig "bortom bergen", gjorde vi upp att han för 12 sh. eng. skulle medtaga mig och mina bägge koffertar hit. Vagnen, med 7 par oxar, var visserligen icke tältad, men detta afhöll mig icke att genast medfölja.

Vägen, som genom det s. k. *Montagûes pass* går öfver en bergskedja, är verkligen ett präktigt arbete. Den följer här längs flodraviner, ofta med på ena sidan öfverhängande klippmassor, och på den andra flere hundrade fot djupa afgrunder, emot hvilka sednare den alltjemt ypperliga vägen är försedd med en stenmur af kanske ¼ sv. mils längd. Omkring 1 mil bär det uppföre, och, sedan man passerat Tullhuset, åter nedåt till ravinens botten, hvarest *Macassar-river* med litet sorlande vatten går under en vacker bro af tuktad sten. Nu går vägen upp igen, och med förskräckliga precipicer, samt stundom öfverhängande klippor. Utsigten från denna väg är icke vidsträckt, emedan höga sönderslitna bergspetsar på alla sidor undanskymma landet; men den är dock ytterst romantisk, emedan den ofta är *sprängd* längs tusende fots lodräta brådjup, på hvars botten den lilla bäcken bullrande rinner. Vi behöfde om-

---

*) *Alcedo fuscicapilla* Lafr., en isfogel, stor som en strömstare, samt brokig af hvitt, ljusblått och brunt.

kring fyra timmar att komma upp. Vägen är väl föga brant, men oafbrutet stigande, utan ett enda jemnt ställe. Häråt är lutningen ännu mindre, men med små utförsbackar här och der. — Detta storartade arbete lärer hafva kostat 50,000 £ st. (omkring 900,000 rdr), och det oaktadt största delen deraf är utfördt af fångar. Här blifva alla brott bestraffade med "arbete på landsvägarna", i stället för hemma med "vatten och bröd"!

I samma ögonblick man bestiger högsta punkten af passet, som lärer ligga 2000 fot högre än George, utbreder sig en ny syn. I stället för skog och berg, ser man här nästan endast ofantliga slätter, genomskurna af flodsdälder. Bergen och kullarne äro synnerdeles knaggliga, och ofta af röd färg. Bortom dessa synas blå och skarpt markerade de s. k. *Zwartebergen* och *Cangobergen*, i hvilka den namnkunniga Cangogrottan är belägen.

Sedan vi haft frånspändt på en högslätt, färdades vi genom en trång dal, hvars lilla flod af formannen kallades *Langekloofsriver*, samt derefter ut på ett kulligt och skoglöst land. Omkring midnatt spände vi åter ifrån.

På aftonen hade jag haft det nöjet att se en vild Struts spatsera på en aflägsen kulle. Vid ljudet af vår jättelika piska lunkade han sakta bort, i språnget påminnande om ankans eller gåsens rörelser.

Klockan 3 på morgonen fortsatte vi ånyo vår resa. — Landet var nu alldeles olika med hvad jag förut sett: Acacier och gröna *Mesembryanthema*, till-

sammans med små buskar, samt på de steniga kullarna några gröna busksnår. *Kamanassiiriver* gingo vi åtskilliga gånger igenom. Landtgårdar ligga strödda här och der, med sina af små kanaler vattnade vin- och trädgårdar. Sednare vadade vi öfver *Elephantriver*, hvilken nu var ganska grund och liten; men hela den torra flodbädden och de 5—600 alnar aflägsna, sandiga stränderna visade, att den under regntiden sväller mångdubbelt. En stor mängd foglar, mig alldeles främmande, både såg och hörde jag, men hade icke tillfälle att söka skjuta dem.

Tidigt på förmiddagen anlände vi hit till *Van Oudts Horn* (eller "the little Karroo", också kalladt Polka). Stället ligger i närheten af Elefantfloden, som af holländarna kallas "Olifantsrivier", har två holländska kyrkor och benämnes by (village), men är dock obetydligt bebygdt, utom af ett antal säfhyddor. — Jag medförde rekommendationsbref till en boer, som äfven skulle tala engelska, men erfor snart att han hade flyttat bort. Ingen menniska kände jag i hela byn, och visste ej hvad jag skulle taga mig till, när min forman föreslog mig att följa honom till något holländskt hus, hvarest vi skulle bedja att få flytta in mina saker, tills jag kunde komma till mr Guests place: Roodeval. Vi trädde in i första hvita hus, och min kusk ackorderade, efter tillbörlig handskakning. Inom ett par minuter var allt klart, mina kistor inne och kusken borta. Jag hade nu att tala holländska, hvilket föll sig ganska svårt. Ändtligen fingo vi reda på en engelsman, hvilken gjorde tjenst som tolk.

På eftermiddagen, när hettan något hade gifvit sig, red jag till det omkr. 1 sv. mil härifrån belägna *Roodeval*, för att söka mr Guest och dennes svärfader, doktor Powl, till hvilka jag hade introduktionsbref från den vänlige mr Velby, archidiaconen i George. Endast dr Powl, en gammal hvithårig engelsman, var hemma. Jag blef väl emottagen och inviterad att dröja till morgondagen, hvilket jag dock afslog, emedan jag hvarken hade bössa eller något annat med mig. Emellertid emottog jag tacksamligen hans inbjudning att efter mr Guests hemkomst återvända och stanna en vecka eller så. Sent, i mörkret, återvände jag hit.

Här har jag hufvudsakligen användt min tid till att sällskapa med folket, för att lära litet holländska. Min värd, van Roijen, är en simpel bonde, med godt utseende, som vanligen är fallet med bönderna, "the boers". Hvarföre engelsmännen ej tycka om dem, kan jag icke förstå. De äro visserligen ett groft och obildadt, men gästfritt och, så långt min kännedom sträcker sig, godt folk.

Stället är trefligt. Både "Mijn Heer" van Roijen och hans familj äro mot mig särdeles välvilliga; men julaftonen gick som vanligt, utan en enda påminnelse om glädjen hemma denna afton, och juldagen har passerat som en vanlig Söndag, utan någon festlighet.

Roodeval, Söndag den 31 December 1854.

Annandag Jul lemnade jag Van Oudts Horn och anlände till Roodeval (eller Van Vijks kraal). Van Roijen sjelf skjutsade mig med en oxvagn, förspänd af tre par hästar. — Mr Guest och hans fa-

milj togo mycket hjertligt emot mig, och jag har nu en hel vecka varit här.

Äfven Roodeval ligger ej långt från Elefantfloden. Landet häromkring är mer eller mindre slätt. Blott omkring floderna växa träd, och nästan uteslutande "the Thorntree", en förfärligt taggig Acacia-art med gula blommor och ljusgröna blad, samt beväpnad med hvita syllika taggar af 1—6 tums längd. Trädet når blott storleken af ett vanligt äppleträd*). Marken derunder är temligen fri från buskar och slingerväxter. Jordmånen är en röd sandblandad lera, mycket hård, men särdeles fruktbar, förutsatt att den medelst kanaler blir ymnigt vattnad.

Aprikoser och mullbär äro nu mogna. Råa mullbär hafva vi haft till qvällsvard i går och frukost i dag. Orangerna äro slut. Persikor, drufvor, päron, äpplen, plommon och mandel stunda. Här är ett herrligt land för frukt, men otroligt hett. I dag, en af de hetaste dagar jag upplefvat, om ej den aldrahetaste, steg thermometern *i skuggan till nära 39° Celsii*, oaktadt det blott är halfklart och blåser temligen hårdt. Luften ordentligen bränner huden, då man kommer ut, och svetten droppar från ansigtet, äfven om man sitter stilla. Kallt vatten är en okänd sak.

Med allt detta finner jag mig väl, och trifves här ypperligt i en hygglig familj. — Åtskilliga af mig okända foglar, somliga ganska sköna, har jag

*) Figuren af en qvist från detta träd visar, att det är den i hela Sydafrika allmänna *Acacia giraffæ* Willd., vanligen kallad "Kameldoorn", emedan den utgör ett hufvudsakligt födoämne för giraffen, som af holländska kolonisterna benämnes Kamel

redan samlat. Solen går upp omkr. kl. 5, och jag är då ute, men vanligen hemma igen kl. 9 på morgonen, ty derefter är det så hett, att jag ej kan sträfva gå längre med bössa och skjutväska.

Söndag den 14 Januari 1855.

Ungefär en veckas tid har jag varit illamående af hufvudvärk, oordentlig matsmältning och bröstvärk. Nu är jag mycket bättre, och hoppas i morgon kunna återgå till mina göromål *).

— — — — — — — — — — — — — — —

Utom brefven hemifrån i går, hade jag nöjet att erhålla en sändning af 5 ℔ krut från Georgetown, hvilket jag ej lyckades få när jag var der sjelf. Min samling har lidit mycket afbrott genom illamåendet. Likväl har jag, sedan jag lemnade George, stoppat mer än 60 foglar. Bland dem kan jag nämna: — 1:o en liten gökart **), som är en den täckaste fogel. Han är stor som en stare, ofvan skönt grön, under hvit med grönbruna fläckar, och kallas "the Bride" (Bruden!). Jag har af densamma 12 eller 14 exemplar. — 2:o En liten fogel, med namnet "Woodpecker" ***), tillhörande familjen *Bucconides*. — 3:o En liten vacker dufva, kallad "Namaqvadove" †).

---

*) De i Victorins Dagbok omnämnda sjukdoms-symptomerna visa att hans medfödda bröstlidande vid denna tid egentligen utbröt, och sedan allt framgent var svårare än han i brefven ville meddela föräldrarna.

**) *Cuculus auratus* Lth.

***) *Laimodon niger* Gm., en sångfogel, stor som en nötväcka (*Sitta europæa*). Han har tjock näbb med en skarpt utskjutande vinkel på hvardera sidan af öfverkäken.

†) *Columba capensis* L.

ELEPHANTMOUSE (Macroscelides typicus, Sm.)

Vidare har jag skjutit en Hare*) med enorma öron, samt erhållit och aftecknat en särdeles besynnerlig art näbbråtta, som med anledning af det långa rörliga trynet lärer kallas "Elephantmouse" **). Dessutom några sköldpaddor och tre ormar, hvaraf en svart giftlös snok ***) af 2 alnar 1 tums längd. Slutligen har jag samlat omkring 200 insekter, hvaribland några ganska praktfulla, t. ex. en lysande *Cerambyx*.

Nyårsdagen firas bland holländarna med skjutning och dans, och vi hade en "bättre middag" af fogel, ärter, tårtor m. m., men som Helgdag anses den alldeles icke, utan man arbetade och skötte sina sysslor som vanligt.

Några gånger har jag varit vid Olifantsriver, för att söka skjuta vildgäss och andra foglar, samt bada i floden. När jag de första gångerna var der — i December — var hon både grund och smal; men då jag den 3 dennes åter med mr Guest kom dit, hade hon af regnet hela föregående eftermiddag blifvit 4—5 gånger så bred, och under den halftimma vi stannade, steg vattnet 1 om icke 2 fot i höjd. Det var gult af lera och riktigt tjockt. — Dagen derpå redo vi till den damm, hvarifrån mr Guest leder vatten åtminstone 1½ eng. mil till sin trädgård, vingård m. m. vid Roodeval. Dammen består blott af en rad buskar och stenar midt i floden. — En dag deltog jag i en utfart. Två damer, en

*) *Lepus capensis* L. *var.*

**) *Macroscelides typicus* Sm. Se planchen 6, ritad efter ett lefvande exemplar.

***) *Coluber canus* L.

ung mr Guest och jag till häst, den öfriga familjen i kärra.

Förmodligen har man hemma läst om de rika koppargrufvor, som nyligen — för något mer än ett år sedan — blifvit upptäckta i Namaqvalandet på nordvestra kusten af kolonien. Malmen lärer gifva från 40 till 75 procent ren koppar. Följaktligen finnas här en hel mängd grufkompanier, och i tidningarna förekommer mycket derom.

Den 15 Januari.

Mitt illamående i går hindrade mig thyvärr att besöka kyrkan, hvilket skulle högeligen hafva intresserat mig. Sedan hörde jag att der varit församlade flere hundra personer, ankomna i omkr. 50 tältade vagnar, dragna af hästar eller oxar, och alla paraderande frånspända framför kyrkan, hvilket, med vagnarnes röda hjul och underrede samt hvita tältade öfverrede*), måste hafva erbjudit en egen syn. De äro utmärkt starka, och skulle i annan händelse krossas på första resan. I Kap kosta de vanligen 60—75 £ st., eller från 1100 till 1460 rdr, utom seldon. Här är priset mycket högre, emedan de ej kunna förfärdigas i brist på virke, då

*) Se planchen 7. Denne, målad sednare vid Zeekoegat, framställer en synbarligen trogen bild af ett Karroolandskap, med sina blågrå och röda berg, sin sand med tufvor af Mesembryanthemum. Blommande Aloë ser man i förgrunden. På en sten sitter en ormvråk med tofs i nacken (*Spizaëtus*. Se sid. 108). Endast det gränslösa vattnet i fonden visar att målarens fantasi förflyttat sig till hafsstranden.

J. F. Victorin pinx.

Em. Bærentzen & Cº lith. Inst.

RESESÄTT I AFRIKA.

ofvannämnda Acacia är det enda träd som finnes i Karroo.

Aprikoserna äro nu slut. Persikor och vindrufvor begynna. Denna morgon har jag haft ett godt mål i vingården, afplockande de mörknande drufvorna. De värderas föga; man får äta så mycket man önskar.

Roodeval den 30 Januari.

Ändtligen hoppas jag nu hafva återvunnit helsan. Öfver en månad har jag varit mer eller mindre illamående af bröstvärk m. m. Somliga dagar var jag nästan fullkomligt frisk, andra hade jag feber, till och med åtföljd af yrsel. Orsaken till min sjukdom tillskrifver dr Powl mina vandringar i den starka solhettan. Emellertid kom matsmältningen i sådant olag, att jag ej kunnat äta, och följaktligen är nästan utsvulten. Slutligen infann sig gulsot; men efter att hafva gulnat betydligt under förra veckan, börjar jag nu att hvitna och äta, samt hoppas snart bli fullt återställd. Jag har också ingen gång varit sängliggande.

Sedan jag sist skref har jag stoppat blott få foglar, hvaraf må nämnas Biätaren *Merops apiaster* L.) och en art Ormvråk *), nära 6 fot mellan vingspetsarna, således ej mycket mindre än en örn; han är svart och hvit med guldgula ögon. Vidare en landsköldpadda **) af en fots längd, och en stor huggorm ***) — en art Cobra capello — öfver 2½

*) *Circaëtus thoracicus* Cuv.

**) *Testudo pardalis* Bell.

***) *Naja haje* Merr.

alnar lång! gulaktig med bred hals. Jag sköt honom för några dagar sedan utanför min dörr, der han hade tagit sitt tillhåll i en pump-plantering.

En dag såg jag några Gamar sittande på en kulle, och sköt på en af dem i flygten, samt hade det nöjet att se en fjäder falla från hans enorma vingar; — men det var också alltihop.

Den 24 dennes på aftonen åkte jag med mr Guest till Kamanassiifloden för att fiska. I två nätdragningar fick han omkring 120 små, men vackra fiskar. Jag var för illamående att deltaga i badet, som såg mycket trefligt ut, emedan floden på somliga ställen var åtminstone 6 fot djup.

En Söndag hade jag på eftermiddagen tillfälle att för första gången se en holländsk begrafning. Det var ett svart litet barn, som fördes till sitt hvilorum. En gammal snyggt svartklädd neger framskred före den lilla kistan, som af två personer bars på en bår. Derefter följde processionen, slutande med qvinnor. Den sjöng hela tiden (åtminstone qvinnorna). Vid grafven talades några ord af en bland de närvarande. Ingen prest tycktes vara nödvändig; jag kunde åtminstone icke se någon. Derefter återvände processionen i samma ordning. Ehuru deltagarne voro klädda i alla färger, hade dock det hela utseende af helig högtidlighet.

Kapkolonien är nu i ett ömkligt tillstånd: — 1:o Har man begärt och erhållit eget parlament, hvilket blott förorsakat stor kostnad, utan någon nytta (?). — 2:o Är det ofta omöjligt att erhålla tjenare, och dock kan man aldrig förlita sig på dem, ty de rymma när de äro trötta att tjena. För öfrigt

8.

J. F. Victorin pinx.

Em. Bærentzen & Cº lith. Inst.

ZEEKOEGAT

äro de ärliga, utom i fråga om spirituosa och söt-saker. — 3:o Har en förfärlig lungröta de tvänne sista åren härjat bland hornboskapen, och herskar just nu häromkring. — 4:o Lungröta bland hästarna, och symptomer af samma sjukdom bland får och getter. — 5:o Rykten under de sista 4—6 månaderna om krig med Kaffrerna. Desse äro en talrik stam, bo-ende öster om kolonien. De stjäla boskap, mörda bönder, qvinnor och barn, samt hafva flere gånger förklarat krig, hvilket utföres bland skog och djupa bergpass, der de ligga i försåt, aldrig visande sig på öppna platser. De hafva bössor och gevär, hvar-med de förses — som det säges — från Mozam-bique, o. s. v.

Zeekoegat den 6 Februari.

Den 1 dennes var jag åter ute med bössan, ef-ter ett afbrott af 9 dagar. — Acacierna, som stodo i full blom när jag sist besökte dem, voro nu half-ätna af larver.

I går eftermiddag lemnade jag det så trefliga Roodeval, hvarest jag varit gäst nära sex veckor. Jag måste hyra fem par oxar, men mr Guest hade godheten låna mig vagn. En gästfriare man har jag aldrig träffat.

Efter solens nedgång anlände jag hit till mr Johnstones place: *Zeekoegat**). Vägen beräknas vara 4 timmar med oxvagn; 2 till häst (omkr. 2 sv. mil).

---

*) Se planchen 8. Om denna skrifver Victorin i sin Dag-bok den 15 Februari: "— — slutade en vue af Zeekoegat, som jag tänker skall vara lik det verkliga; bergen ha lyckats bra på papperet."

— Efter qvällsvarden, som serverades långt sednare än jag kunde hafva önskat, hoppades jag att få en god bädd, ty jag var mycket trött. Min värd, en boer, vid namn Nortje, sade att jag skulle ledsagas till mitt nattläger af en man, som deltagit i måltiden. Denne man, till börden polack, var en hofslagare, som vid jultiden lagat min bössa — en drinkare och tråkig persedel. Vi gingo genom köket och derifrån uppför en trappa till vinden. Här var allt möjligt att se. En sorts ridå af tyg, papper eller dylikt, delade vinden i tvänne rum. Ljuset bars af min följeslagare med en vårdslöshet, som nästan skrämde mig. Inkommen i min sängkammare, fann jag den vara i ett miserabelt tillstånd. Taket, bestående af halm, sluttade ned till golfvet. Detta var till största delen betäckt med majs och rödlök. Längs ena sidan af rummet räckte ett bord, fullt med vattenkärl — allt i oordning. Emot en af de små spräckta fönsterrutorna lutade en spade, o. s. v. — Nu spejade jag efter sängen, och fann till min stora vämjelse en smutsig bädd med *ett* lakan, som min ledsagare började ställa till rätta. Jag lät honom förstå att jag alldeles icke tyckte om hans sällskap i sängen; men när han förklarade sig vilja ligga på golfvet, begick jag den stora dumheten att bedja honom icke genera sig, hvilket hade till följd att han kröp ner i den visserligen rymliga men orena bädden. Efter en uppbygglig konversation om vetenskaper och dylikt, föll jag slutligen i sömn, men sof sämre än jag kan erinra mig hafva gjort på månader, och långt före soluppgången var jag ute.

Min värd kan ej tala ett enda engelskt ord,

hvadan det fallit sig rätt svårt att göra mig begriplig; men jag gör hastiga framsteg i hans språk. Föröfrigt bor 50 alnar härifrån en engelsk handelsman, mr Johnstone, af hvilken jag kan få hjelp i tolkväg, om så behöfves.

Jag kan ej arbeta, ty det är för varmt. Två timmar efter soluppgången är det vanligen redan brännande hett, och fullkomlig vindstilla hela förmiddagen. Först efter kl. 12 begynner det att blåsa, och aftnarne äro särdeles herrliga.

Nu har jag hyrt ett rum, eller rättare "skräpkammare" — innehållande vagnshjul, selar o. dyl. — och har föresatt mig att aldrig sofva tillsammans med hofslagaren mera. — — — — — —

Tolfte Brefwet.

Cangogrottan — Kapstaden.

Resa till den märkvärdiga Cangogrottan. — Svår väg. — Vegetation. — Beskrifning på Grottans storartade rum och droppstensbildningar. — Talrika Flädermöss. — Hästsjukdom. — Åskstorm, kornblixtar och månbåge. — Återresa från Karroo. — Armoed. — Strutsar, Klippkaniner och Flackbockar. — Campfors Poort. — Tjärlukten. — Täflingslekar. — George-town. — Beskrifning på förf:s rum i ett hotell. — Horn af Gemsbocken. — Mosselbay, otrefligt ställe. — Jagt på Klipp-kaniner. — Sjöresan till Kapstaden. — En Homöopath. — Middagsbjudningar. — Afsegling hem.

Zeekoegat den 11 Februari 1855.

— — — — — — — — — — —

Underrättad af en holländsk pastor, mr Andersson, som jag lärt känna vid Roodeval, att han tillika med tvänne andra prester ärnade besöka den förut nämnda *Cangogrottan**), beslöt jag, ehuru långt ifrån välmående, att begagna ett tillfälle som sannolikt aldrig mera återkommer. Vi skulle mötas hos en

*) "Cangos grottor tillhöra koloniens största märkvärdigheter". *von Meyer*, Reisen, s. 219.

boer. Mr Johnstone och ett par andra männer ville äfven göra sällskap.

Den 8 dennes, kl. 6 på morgonen, lemnade vi Zeekoegat, jag och Johnstone i en med två hästar förspänd kärra — liknande gästgifvarekärrorna hemma, men med fjedrar och omsorgsfullt gjord — samt de bägge andra till häst. Vägen togs genom Van Oudts Horn, och var ganska god tills vi kommo till mötesplatsen, vid början af *"the Poort"* (passet). Mr Andersson och hans kamrater sadlade der sina vagnshästar; men som vi ej hade sadlar, måste vi fortsätta med vår kärra. Nu började en fasligt usel väg. Från Zeekoegat hade vi ett par gånger vadat öfver en å, och nu hade vi att korsa samma å 28 eller 29 gånger, innan vi kommo genom passet, som är omkr. $\frac{3}{4}$ sv. mil långt. Vägen går nemligen i bottnen af en smal och krokig ravin, som ofta är så trång, att den icke har rum för vägen annat än i sjelfva floden. Vaden äro i allmänhet belagda med större eller mindre bullerstenar. En sämre väg har jag aldrig passerat. På ömse sidor resa sig branta stenkullar af 4—500 fots höjd, beväxta med små buskar, emellan hvilka den nakna, skrofliga klippan öfverallt är synlig. Flodbottnen är betäckt med Acacier och diverse andra små trädslag, af hvilka några äro allmänna vid Knysna. Kafferträdet, som med sina blad något påminner om Wahlnötsträdet, finnes här och der. Castor-oljebusken *) uppnår storleken af ett mindre träd. Sedan vi lemnat "the Poort"

---

*) *Ricinus communis* L., af hvars frö den vanliga Ricinoljan erhålles.

blef vägen bättre, och nu låg rundt omkring oss en fruktbar och öppen, men af höga, steniga kullar instängd dal, vid hvars öfre ända grottan är belägen. Sista delen af vägen (kanske $\frac{1}{3}$ sv. mil) utgjordes blott af en smal fotstig, hvadan vi vid en landtgård måste låna sadlar, och stego alla till häst. Att rida här vid middagstiden en klar dag, är mer än en fattig syndare behöfver för att blifva stekt. — Vi voro 10 personer, neml. de tre presterna, två vägvisare, två tjenare, jag, Johnstone och en viss Smith, timmerman tror jag, en tråkig och framfusig sälle.

Slutligen uppnådde vi grottan. Gångstigen dit upp är mycket brant, och buskar, som växa vid sjelfva mynningen, hindra en full utsigt af densamma. Den är bildad i en nästan lodrät mörk klippa, af kanske 50 fots höjd, och erbjuder ingenting egendomligt. — På ena sidan är en annan liten urholkning, hvars tak genom ett cirkelrundt hål af omkr. 8 fots diameter står i förening med den ofvanför liggande klippan, och det är synbart att vatten vid regntiderna i ej ringa mängd kommer ned derigenom. — Sedan hästarne blifvit afsadlade och fått sitt foder, tände vi våra fårtalgsljus, fästade i rörkäppar, och inträdde.

Grottans ingång är rymlig, men alltsom man framskrider tränga sig klipporna mer och mer tillsammans, så att några ställen hafva måhända icke mer än 5 fots bredd och 10 fots höjd, och blott en i sender kan komma fram. Hvarje spår af dager är försvunnet. Marken börjar blifva slipprig. Från ingången hade vi släpat med oss en omkr. 30 fot lång stege, hvars 10—11 nedersta pinnar voro af-

brutna och nu illa ersattes med två skinnremmar. När vi dragit stegen kanske 200 fot, anlände vi till en mera öppen plats, vid hvars ända "Precipicen" är belägen. Mer än halfva vägen hittills gick uppföre, och först nu sluttar det nedåt. När vi nalkades brådjupet, nedhissades stegen medelst en i öfra ändan fästad rem och fastgjordes vid en stalactit. Våra vägvisare gingo först ned. Jag väntade tills jag blef en af de sista, och hade en herrlig belöning i det förunderliga skådespelet att se de andra, gående omkring med ljusen och upplysa, om också mycket ofullkomligt, ett ofantligen stort rum, hvars golf låg 25—26 fot under mig, och hvars tak var kanske 30 fot öfver mitt hufvud. Intresset för det storartade i ställets natur kom mig att glömma huru svag jag var. Hastigt gick jag utför den mycket sluttande stegen, och befann mig på en mjuk och rätt slipprig lergrund af ljus färg. Att kunna bedöma längden af det mycket praktfulla rummet tillät icke den ringa belysningen; (jag önskade att vi haft hundra, ja tusen ljus, i stället för tio). Dock tror jag mig ej öfverskatta dess storlek, om jag antager det vara 300 fot långt, 100—50 fot bredt, och 50—30 fot högt. Åtskilliga sköna stalactiter nedhänga från tak och väggar.

Nu blef vår väg något trångare. På ena sidan hafva vi det s. k. Orgelverket, bestående af mjölkhvit bladig droppsten, till omkr. 20 fots höjd, hängande i draperier från en af väggarna. På ett ställe står en 25 fot hög pelare, fullskrifven med namn, så långt man kan räcka. I olika rum träffade jag

sedan åtskilliga andra, 20—30 fot höga, af hvilka somliga räckte ända till taket och der voro fästade. Några hade åtminstone 3 fots diameter, 3—5 fot från marken. På somliga ställen stå vid väggen myrstackformiga kristallisationer af stor skönhet. Några äro kanske tre gånger så stora som de i Sverige vanliga myrstackarne. Ytan har en vacker hvit färg. Hela massan består af tandade löf, fästade liksom skoflarne i ett vattenhjul, hvart och ett innehållande en droppe kristallvatten. Något annat, som också ofta träffades, var en sorts vattenkärl, de flesta nu tomma, men några innehållande ett skönt och klart vatten. På ett ställe observerade jag ett särdeles präktigt, nästan likt en gigantisk snäcka, och kanske 3 fot högt.

Nu passerade vi diverse olika rum, mer och mindre vackra. Det skönaste af dem alla är dock ett mindre af omkring 40 fots diameter och 20 fots höjd, samt nära cirkelrundt. I midten står en mindre obelisk. Från taket hänga åtskilliga droppstenar, och väggarne äro öfverhöljda af små ”orgelverk”; (kanske kunna dessa ännu bättre jemföras med ett tjockt tygstycke, hängande i draperier). Under dem stå på marken åtskilliga af dessa förut beskrifna högar af kristalliserad kalk, med en vattendroppe på hvarje löf. Marken är ojemn, och på den ligga spridda några stora högar af hvit, mjuk lera. Detta rum har två ingångar, en stor och en liten. På sidorna finnas två små kammare, hvilkas tak äro alldeles beklädda med droppstenar af 3—6 tums längd, liknande ispiggar. Äfven nästa rum är stort och ganska vackert, med en ofantlig kolonn i midten.

Vidare framskridande, anlände vi till den s. k. Predikstolen, som är af ringa skönhet.

När vi kommo ännu längre började grottan antaga ett annat utseende. Väggarne tränga mera tillsamman och ha mindre ornamenter. Brådjup ligga på sidan om gångstigen, som är så smal, att endast en i sender kan passera. Slutligen uppnå vi ett ofantligen stort rum. Taket är af ungefär samma höjd som förut, men marken mycket ojemn. Från den trånga öppningen är nedgången så brant, att om der icke funnits små håligheter m. m. för fötterna, hade man icke kunnat komma ned. På sidorna finnas brådjup af kanske 15—30 fot. Här stannade jag, för att låta sällskapet passera, och sjelf få en god öfversigt af stället. Endast mr Andersson och den ene vägvisaren kommo så långt som till motsatta ändan. Då nu en eller två voro nere på bottnen, och några andra i mitt grannskap, hade jag en god, — ja, en storartad syn, ehuru rummet var sparsamt prydt med droppstenar. Den mörka klippan framställde sig mer eller mindre naken.

Nu återvände sällskapet, trött och som jag förmodar rätt missnöjdt, i anledning af den knappa belysningen. Vi togo en annan väg och släpande stegen med oss tillbaka, anlände vi, efter två timmars vistande derinne, lyckligen till ingången, hvarest vi voro glada att möta det blå dagsljuset. — För min del kunde jag icke mycket njuta af besöket, emedan jag var ganska klen, men likväl ångrar jag det visst icke.

Der grottans väggar icke äro betäckta med kalk, tyckas de hafva en mörkgrön färg, likväl mycket

svår att bestämma vid skenet af fårtalgsljus. Droppstenen är mjölkhvit. Marken, ojemn och något slipprig, har i allmänhet en ljus, någon gång alldeles hvit färg. — Temperaturen är ganska varm; först långt in började den att svalna, så att andedrägten syntes. Någon fix luft kunde ej förspörjas.

Ingen lefvande varelse syntes der, med undantag af några hundrade Flädermöss, hvilka måtte finnas i oräkneligt antal, att döma af den spillning man ser på hvarenda fläck, här och der till några tums tjocklek — och så långt vi voro inne märktes ingen minskning. Inga insekter såg jag, och det är underbart huru Flädermössen kunna lefva här. Om de kunde finna en sofplats vid ingången, synes icke sannolikt att de hvarje afton och morgon skulle flyga en så lång väg ut och in.

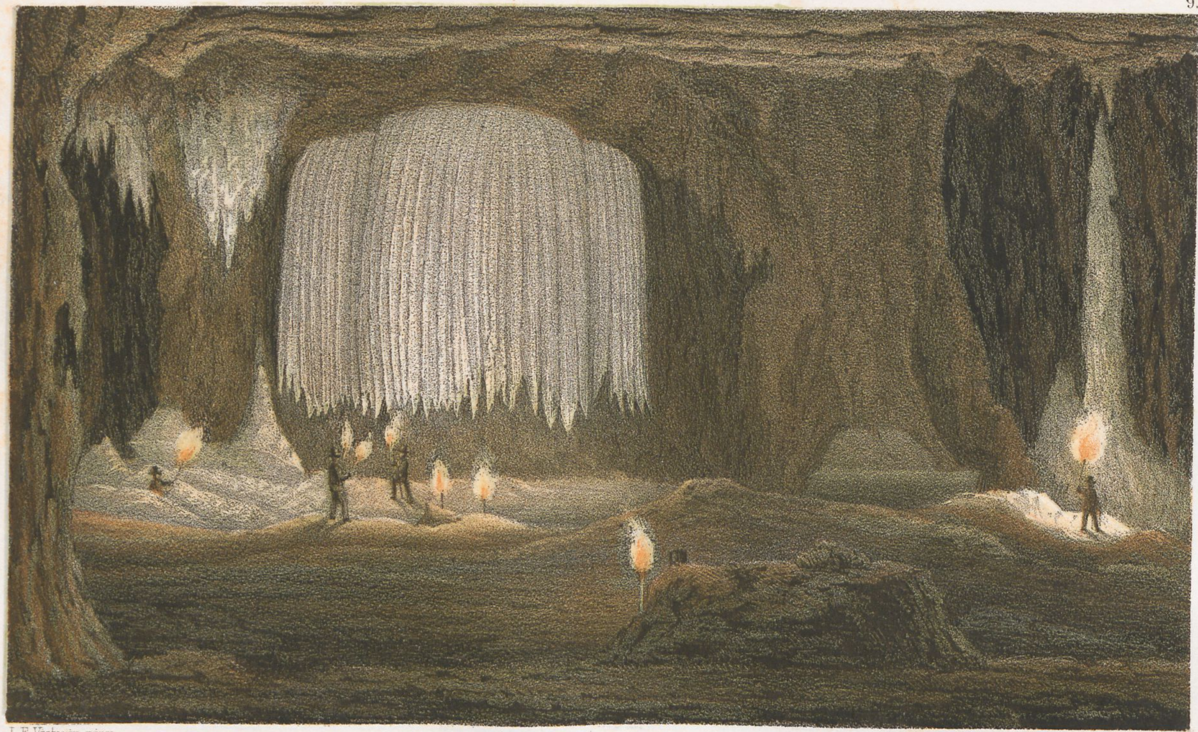
Någonting mera storartadt än Cangogrottan kan man knappast se. Vid hennes ända har ännu ingen varit. — Jag har nu försökt att teckna en utsigt i grottan. Emedan den är gjord endast ur minnet, kan den icke ha anspråk på att vara trogen, utan tjenar blott att gifva en idé om utseendet *).

Rörande upptäckten känner folket på stället ingenting; men jag har hört någon säga att en boer på en jagt saknat en af sina hundar, och när han fann denne hafva fallit utför precipicen, var ingen annan utväg än att gå ned efter honom — och så blef grottan upptäckt.

Emedan det blef för sent att samma dag återvända till Zeekoegat, stannade vi hos den ene af

*) Se planchen n:o 9.

9.

J. F. Victorin pinx. Em. Bærentzen & Co lith. Inst.

DET S. K. ORGELVERKET I CANGOGROTTAN.

våra vägvisare, en boer vid namn Jakobus Shoeman, af hvilken vi erhöllo riklig välfägnad och en god bädd, men rummet var så varmt och fuktigt att ingen af oss kunde sofva. — Shoemans ställe är rätt vackert. Enligt hans utsago finns äfven der en grotta, ehuru icke storartad — men han har aldrig gått den i ända. Jag hade god lust att se henne, men var alltför uttröttad, och lemnade det derför till en annan gång — om en sådan någonsin kommer. — Tidigt, den 9, lemnade vi Mijnheer Shoeman, passerade åter "the Poort", och kommo hem till Zeekoegat klockan 9—10 förmiddagen.

Den 23 Febr.

Hästsjukan *) — olikartad med hornboskapens lungröta — har i några delar af kolonien rasat förfärligt. För en vecka sedan sjuknade här en häst, och ehuru han blef åderlåten, samt fick åtskilliga buteljer medicin, dog han likväl följande natt. Sjukdomen säges komma hastigt, och ganska få gå igenom den. Det lärer vara en sorts feber. Andedrägten är kort. Nosen och munnen svullna. Från nosborrarna droppar då och då ett gulaktigt skum, och munnen inuti blir nästan violet. — I förgår förlorade mr Johnstone en häst, som hade liksom fått slag, tumlat omkull vid köksdörren och var död. När han obducerades var jag närvarande. Lungorna befunnos hafva en onaturlig färg, och när de kramades utkom en gulaktig vätska. Inelfvorna voro också till stor del uppblåsta.

---

*) *Peripnevmonia.* Jemför Livingstones Resor. Del. I, s. 116.

En af de sista aftnarna kom en åskstorm efter solens nedgång. När den passerat förbi, hade man en vacker anblick. På ena sidan klarnade himlen delvis, och månan spridde öfver den sitt milda sken. På den motsatta var himlen svart, och korsades i alla rigtningar af hvad vi hemma kalla "kornblixtar", starka nog att för ett ögonblick förvandla natten till ljusan dag. Emellan de täta blixtarna kunde man tydligen observera en månbåge. Den var långt mindre och smalare än en regnbåge, och utan andra märkbara färger än månans.

Campfors Poort den 27 Febr.

I förgår lemnade jag Zeekoegat, och anlände efter 10 eng. mils resa om aftonen till *Armoed*, en by, bebodd af 18 boers. Derifrån hade en man vid namn Gert Olivier, lofvat att taga mig med till Georgetown.

Vid middagstiden i går afreste vi från Armoed *). Snart kommo vi i sällskap med en annan vagn, som också ämnar sig till George. Samma flod, som framgår vid Armoed gingo vi åter igenom, och ehuru den är obetydlig, var den dock nu så djup att vattnet kom in bak i vagnen. Vägen var sedan jemn och god tills kort före solnedgången, då vi började bestiga kullarne, på hvilkas spets vi spände ur.

---

*) Före afresan derifrån skref Victorin i dagboken: "Under natten har fallit mycket regn, och det ser ut att komma mera, hvilket är desto tråkigare som min helsa är i ett eländigt skick. Jag är så svag, att jag knappt kan stå upprätt i tio minuter. Skrifvet, sittande på en ofantlig harf, i skuggan af G. Oliviers boningshus kl. 10 f. m."

Kort förut sköt jag ett vackert exemplar af en gråblå Hökart *). Kullarne äro höga och se trefliga ut, emedan de äro öfverväxta af små gröna busksnår. Succulenta växter träffar man öfverallt. Aftonen var skön och månljus. Jag sof i vagnen på en god bädd.

I morgse fortsatte vi resan innan solen var uppe. Vägen gick upp och ned öfver buskbeväxta kullar, hvarest vi sågo 5—6 antiloper af en art kallad "Flackbuck" (*Calotragus tragulus*). Förgäfves sköt jag på en af dem. Tvänne andra stodo tätt vid vägen, men då hade jag icke laddadt. — Några Strutsar sågo vi också. — Klippkaniner (Rockrabbits *Hyrax capensis*) skrämde vi upp ibland klipporna, men jag var för lat att försöka skjuta någon, ehuru jag borde det, emedan jag lofvat professor A. Retzius ett eller två skeletter, men ännu icke har något. Mitt hopp hvilar nu förnämligast på Mosselbay, hvarest jag vet att de finnas i mängd, eller på Devilspeak vid Kapstaden, — i fall min helsa tillåter mig att klättra dit upp.

Här ha vi spänt ur rätt tidigt — solen är ännu icke nere, men det ansågs försigtigt att göra det, emedan oxsjukans distrikt börjar vid "the Poort", som vi passerat. — På samma gång som vi ankom en annan vagn, som också spände ur, så att tre tältade vagnar nu äro här. Den sist komne är en fransman, som säger sig bott 28 år i kolonien, och om ett eller par år ärnar återvända till Frankrike. Han var nu nere vid den här förbiflytande

*) *Melierax musicus* (Daud.), nästan så stor som en dufhök.

floden, och metade Crowfish*) medelst en käpp, en tråd och en köttbit. Hvarken boers eller de svarta ville äta dem, så att de lemnades åt honom och mig.

Dagen har varit rätt blåsig och kall, men nu är det mycket lugnare. — Vagnarne smörjas, och tjärlukten — ehuru en sådan obetydlighet — återkallar mitt eget dyra hemland i minnet. — Men nu samlar sig folket rundtomkring elden, hvarföre det är tid att sluta skrifningen.

Georgetown den 1 Mars 1855.

I går, långt innan solen tittade öfver klipporna och de höga omgifvande kullarna, stego vi upp och hade vårt kaffe samt nyss metad "crowfish". Omkring kl. 7 lemnade vi Campfors Poort, och kl. 2—3 spände vi ur tätt vid det förut nämnda Tullhuset. Det hade gått åt en timma att köra från spetsen af *Montagues pass* till bron, samt $1\frac{3}{4}$ timma derifrån till Tullhuset. — Efter middagsmåltiden, som slutade med vattenmelon, fördrefs tiden med på dessa resor vanliga täflingslekar. Så försökte man att med en kastad knif träffa ändan af ett oxok på 4—5 stegs afstånd, men hade icke skicklighet nog. Sedan började ett annat spel, bestående deri att vi med en okpinne försökte att på 10 steg slå omkull en annan, som var löst fästad i marken. Detta spelas tills en hinner upp till 12 kast, då medtäflarne få så många streck, som de äro efter. — Resan fort-

*) Detta ord, hvars betydelse är oss obekant, har möjligen uppstått genom felskrifning, i stället för "Crawfish", kräfta, krabba. Till denna gissning föranledes man desto heldre, som ingen metkrok nämnes vid fångningssättet.

sattes i klart väder, men opasslighet och köld af bergsvindarna qvarhöllo mig efter solnedgången i vagnen, tills vi straxt utanför staden spände ur för natten.

Uppstigne i solgången anlände vi lyckligt hit till Georgetown. Oxdrifvaren var en äkta hottentott och jag betalade honom en penny för en lock af hans hår, som jag tänker att omsorgsfullt förvara.

Georgetown Söndag den 4 Mars.

Emedan jag nu icke har något bättre att göra vill jag beskrifva mitt rum, kanske det bästa i Benns hotell, eller åtminstone det andra i ordningen af dem, som kunna bebos. et är qvadratformigt, hvarje sida 16—18 fot; höjden omkring 10. På höger hand från dörren, som går till förstugan, är ett fönster, med utsigten öfver en gräsbeväxt gård utåt gatan. Väggarne äro rödmålade, dörren och fönsterposterna mörkgröna, likasom taket. Detta har bjelkarne synliga — hvilket här alltid är händelsen. Under fönstret står en god soffa. Midtemot dörren är ett med en hvit duk betäckt bord, och derpå äro för närvarande placerade en mahognyspegel, några böcker m. m., och slutligen undertecknads armar. På fjerde sidan står sängen, som utom vid hufvudgärden icke har något sidostycke, men väl fyra hörnstolpar, hvilka uppbära ett hvitt tak, kantadt med ett kort, i åtskilliga färger tryckt förhänge. Emellan dörren och fönstret står tvättbordet. Beskrifningen är nu fullständig, vill jag tro!

Här har jag erhållit ett temligen vackert horn af den s. k. Gemsbocken *), 2¾ fot långt, och i Karroo fem stycken strutsägg, hvilka jag medtager hem. — Hela mitt bagage stiger icke till mera än 24 kubikfot, eller 4 öfver en ton. Lådornas antal är dock icke mindre än 8. Två bössor komma dertill — och detta är allt hvad jag äger i denna del utaf verlden.

Mosselbay den 8 Mars.

Efter att den 5 dennes hafva gjort en liten vandring till den vid George belägna skogen, för att bjuda den ett kanske evigt farväl, afreste jag i förgår kl. 11 med oxvagn, och anlände hit i går vid samma tid.

I eftermiddag tog jag bössan och gick ut, för att försöka om det icke skulle vara möjligt att få en Klippkanin. Emedan tiden för deras jagt börjar något före solnedgången, hade jag god tid att vänta in en Skarf **), som jag skjutit bland bränningarna. Timtals satt jag på klipporna och såg huru fogeln än kastades nästan upp på stranden, än följde med vattnet ut igen. Slutligen började jag bestiga en klippa, der jag visste att det fanns godt om klippkaniner, och såg äfven flere stycken, men på alltför långt afstånd. Efter en tröttsam vandring upp och ned längs brådjupen åt hafvet, fick jag slutligen en inom 40 steg. Jag sköt med bockhagel och trodde att han föll. Med mycket besvär lyckades jag komma

*) *Oryx capensis* Harris., en stor antilopart.

**) Se sid. 71.

ned till platsen, och efter träget sökande fann jag djuret, men med ett hagel genom hufvudet, ena bakbenet afskjutet, o. s. v. Exemplaret var odugligt, hvarföre jag lemnade det, och gick hem till mitt hotell.

Kapstaden den 14 Mars.

Den 9 dennes afseglade jag från Mosselbay, och ankrade Måndags morgon den 12 i Taffelviken.

Mosselbay är i sanning ett fasligt ställe. Inga andra träd än det lilla Tobaksträdet, inget annat vatten än saltaktigt, och att der ingen gästfrihet finnes säger hvar man. Ehuru jag till . . . . hade rekommendationsbref från . . . ., såsom en ung vän till honom, blef jag dock hvarken vid min ankomst från Kap eller nu från George bedd att stiga in en gång. Några gå så långt att de säga Mosselbays ogästvänlighet är ett ordspråk. Vare detta nog sagdt om Mosselbay.

Om resan hit kan jag deremot icke säga annat än godt. Kapten Duncan på briggen "Flower of Yarrow" var mycket hygglig, och en mr Holland en språksam man, som hade rheumatism, och bråkade med homöopathi och vatten. Isynnerhet var han en stor vän af homöopathi, samt hade mig att taga tre små gryn af chamomill, stora som ett knappnålshufvud, och sednare samma dosis af dulcamara.

Här gingo vi genast i land, och jag besökte konsul Hedelius, som naturligtvis emottog mig mycket vänligt, men hade likväl orimligt tråkigt, emedan jag platt icke kunde tala svenska. Såväl orden som ordningen, i hvilken de böra följa hvarandra, och accenten voro mig alldeles främmande; till och

med holländskan föreföll mig lättare. Men nu, efter två dagars förlopp, talar jag mitt modersmål fullkomligt obehindradt igen. — Hos en landsman, Carl Carlsson, har jag hyrt ett särdeles trefligt rum, och har nu största delen af mina samlingar liggande uppackad för att vädras.

Kapstaden den 17 Mars 1855.

Tvänne dagar har jag varit bjuden till Rev. Qvinn, den prest, hos hvilken jag bodde när jag först kom hit, och i förgår var jag inviterad till Hedelius klockan 6 på qvällen till afskedsmiddag för konsul Letterstedt, som nu lemnar Kap, för att resa till Sverige. Sällskapet var icke stort: 7 herrar och 5 damer, men måltiden, som räckte kanske $1\frac{1}{2}$ timma, var ståtlig, och bordet rikligen prydt med silfver. Jag hade åtskilliga långa samtal med Hedelius, samt mr och mrs Letterstedt, hvilka voro mycket artiga, och bjödo mig att bo på Mariadal, om jag hade lust. En särdeles angenäm afton hade jag — det är summan af saken. När jag kom hem tänker jag klockan var öfver 10.

I dag har jag fått mina saker ombord på briggen Sydpolen, kapten H. Söderberg, som i går ankommit från Batavia. — Wahlbergs lådor och packor blefvo nerstufvade på samma gång som mina saker *).

— — — — — — — — — — —

*) Af Victorins dagbok finner man att afseglingen skedde följande dag.

Förteckning öfver Djur och Växter.

Däggdjur.

Foglar

Rättelser och Tillägg.

Sid.	*rad.*	*står:*	*läs:*
11,	2 nedifrån	*) Se anm.	*) *Simia porcaria*, Bodd? Se anm.
47,	11 uppifrån	en $\frac{1}{2}$	en half
77,	Sista noten utgår.		
111,	2 nedifrån	"Reclamcur"	"Reclameur"

